

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БОНДАРЕНКО ЮЛІЯ ГРИГОРІВНА

УДК 330.322.4:338.24:338.48-53

ДИСЕРТАЦІЯ

**МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИВАННЯМ
В РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ**

08.00.03 – Економіка та управління
національним господарством
08 – Економічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Ю. Г. Бондаренко

Науковий керівник - Петрович Йосиф Михайлович, доктор економічних наук,
професор

Львів – 2019

АНОТАЦІЯ

Бондаренко Ю.Г. Механізм державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері. – На правах рукопису

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2019.

Дисертацію присвячено розкриттю теоретико-методологічних основ та розробці практичних рекомендацій щодо формування механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері. Актуальність наукового дослідження полягає в потребі створення умов для відновлення фізичного та психоемоційного стану населення через формування механізму державного управління, який активізує інвестиційні процеси в організаціях рекреаційної сфери, які, у свою чергу, сприятимуть ефективному розвитку рекреаційної сфери.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері» розкрито особливості механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері, охарактеризовано рекреаційну сферу та засади інвестиційного забезпечення її розвитку, визначено інституційні умови формування механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері. Визначено місце і роль рекреації та організацій рекреаційної сфери в економіці держави та їх вплив на психофізичний і емоційний стан населення зокрема. Встановлено, що чинник довіри до економічної системи держави, включаючи усі її інституції, є важливою складовою, яка спонукає організації до повторного вкладання своїх активів, враховуючи при цьому фактор ризику, період окупності. Загалом, саме чинник довіри та рівень кваліфікації працівників державних органів управління, виконує роль своєрідного маховика, який впливає на створення привабливих умов розвитку держави, економіки, соціальної, екологічної складових сфер життя країни. Також у роботі досліджено та уточнено складові структури рекреаційної сфери, до яких входять: споживачі рекреаційного продукту (рекреанти); організації рекреаційної сфери; державні,

місцеві органи влади; недержавні організації (громадські організації) та проаналізовано їх взаємозалежність і взаємодоповнюваність, з'ясовано їх вплив на формування механізму управління інвестиційними процесами, визначено результат очікування кожного суб'єкта від взаємної співпраці.

Визначено, що держава здійснює соціальну політику щодо населення як споживача рекреаційних послуг та політико-економічну функцію щодо організацій рекреаційної сфери. Виходячи з цього, рекреаційна сфера потребує державного регулювання за двома напрямками: розвитку рекреаційної діяльності суспільства й розвитку економічної галузі. Запропоновано розглядати населення як основний елемент формування держави та як створювача її матеріальних благ. Зокрема, визначено, що через функцію споживання населення виступає вагомим джерелом доходу для організацій рекреаційної сфери, відповідно, впливає на зростання рівня інвестицій, які спрямовуються на розвиток рекреаційної сфери. Відповідно до цього, населення у роботі розглядається як основний формуючий капітал держави, який у поєднанні із землею (територією) і природними її багатствами, формує державу як суверенну політичну, економічну територіальну одиницю.

У роботі проведено порівняльний аналіз інституційних передумов функціонування рекреаційної сфери в Україні і за кордоном. Наведені приклади організування рекреаційного дозвілля у світі та нормативно-правові документи, які регламентують їх діяльність, зокрема: Польщі, Канади, США. Визначено, що основною функцією державних інституцій є створення умов для ефективного функціонування економічних суб'єктів ринкової системи, до яких належать організації рекреаційної сфери. Обґрунтовано роль державного управління у веденні рекреаційної діяльності в Україні та збереження її природно-рекреаційної сфери. Встановлено, що рекреаційна сфера є представленою лише в одному Наказі «Про затвердження Положення «Про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України».

У другому розділі «Аналізування сучасного стану державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері» проаналізовано передумови та тенденції розвитку економічної діяльності у рекреаційній сфері, проаналізовано інвестиційне

забезпечення її розвитку, застосовано кластерний аналіз для дослідження дієвості механізму державного управління в рекреаційній сфері. Проведено порівняння капітальних інвестицій за видами економічної діяльності за період з 2010 р. по 2018 р. та кластерний аналіз, який шляхом багатовимірного аналізу даних дозволив систематизувати статистичні дані щодо низки показників в розрізі областей України шляхом їх об'єднання у певною мірою однорідні групи (кластери). Це дозволило виявити закономірності формування рекреаційного потенціалу та інвестиційної привабливості РС у розрізі областей України та виявити недосконалість інституційного середовища (професійного рівня органів державного управління, комунікацій, темпів реформування економіки тощо), що спричинило зниження темпів надходження інвестиційних ресурсів в економіку в умовах невизначеності та потенційної загрози військового втручання вглиб країни з боку Російської Федерації.

У третьому розділі «Розвиток механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері» обґрунтовано інституційні умови підвищення ефективності механізму державного управління інвестуванням в РС, запропоновано стратегію активізування державного управління інвестуванням в РС, побудовано механізм державного управління інвестуванням РС на засадах кластеру і рекреаційного простору. Удосконалено комплексну модель активізації інвестиційних процесів у формуванні рекреаційного продукту-послуги з урахуванням наявного рекреаційного потенціалу території та особливостей споживчої поведінки населення залежно від рівня доходу сім'ї. Досліджено види відпочинку, які характеризують рекреацію та туризм як економічні категорії, де з'ясовано загальну подібність даних понять. В результаті цього виділено діяльність, яка не притаманна туристичній діяльності, зате виокремлює рекреацію і вказує на значно ширші межі рекреації у порівнянні з туризмом.

Представлено авторське бачення механізму управління інвестиційними процесами на рівні державних органів влади, який сприятиме ефективному розвитку рекреаційної сфери та дозволить створити відповідне рекреаційне середовище. Даний механізм став основою для розробки механізму управління інвестиційними

процесами в організаціях рекреаційної сфери. За результатами дослідження поняття механізм управління інвестиційними процесами та визначивши характер його впливу на організації рекреаційної сфери, запропоновано узагальнену модель взаємозалежності і взаємодоповнюваності учасників інвестиційного процесу, де визначено потреби усіх учасників, задоволення яких сприятиме розвитку даних організацій.

Удосконалено практичні підходи до формування стратегічних напрямів розвитку рекреаційної сфери з урахуванням доцільності формування рекреаційних кластерів як базису для утворення рекреаційного простору на облаштованих територіях в усіх областях України. Розроблено пропозиції щодо визначення набору стратегічних альтернатив державного програмування розвитку організацій рекреаційної сфери на регіональному рівні для всіх областей України на основі авторської їх класифікації на шість груп в межах двовимірної матриці за рекреаційним потенціалом та рівнем капітальних інвестицій в рекреаційну сферу. Зокрема, у відповідності до цього визначено характеристики рекреаційного середовища, які здатні забезпечити комфортні умови для відпочинку, оздоровлення, відновлення психоемоційних і фізичних сил населення, а також ідентифіковано привабливі умови для організацій рекреаційної сфери, який би цей відпочинок створили.

Результатом дослідження є розроблення пропозицій Львівській обласній державній адміністрації, Давидівській, Бібрській об'єднаним територіальним громадам, які сприятимуть формуванню дієвого механізму управління розвитком рекреаційної сфери як одного зі стратегічного напрямків, що дозволить активізувати інвестиційні процеси на територіях їх громад через діяльність організацій рекреаційної сфери та у співпраці з громадськими організаціями, зокрема ГО «Центр муніципального і регіонального розвитку», сприятиме розробленню моделі послідовного підвищення інвестиційної привабливості рекреаційної сфери у системі державного адміністрування з врахуванням попередньо сформованого механізму управління. Доведено необхідність поглибленого дослідження механізму управління інвестуванням в рекреаційній сфері.

Ключові слова: механізм, інвестиції, механізм державного управління інвестуванням, рекреація, організації рекреаційної сфери.

ANNOTATION

Bondarenko Yu.G. Mechanism of state administration of investing in recreational sphere. – On the rights of a manuscript.

The thesis for a candidate of economic sciences degree on speciality 08.00.03 - economics and management of national economy. – Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2019.

The dissertation is dedicated to the disclosure of theoretical and methodological foundations and the development of practical recommendations for the formation of the mechanism of state administration of investments in the recreational sector. The topicality of scientific research lies in the need to create conditions for the restoration of the physical and psychoemotional state of the population through the formation of a mechanism of public administration that activates investment processes in organizations of the recreational sphere, which, in turn, will promote the effective development of the recreational sphere.

In the chapter 1 "Theoretical fundamentals of the study of the mechanism of state administration of investment in recreational sphere", the peculiarities of the mechanism of state administration of investments in the recreational sphere are described, the recreational sphere is described and the fundamentals of investment support for its development are studied, institutional conditions for the formation of the mechanism of public investment management in the recreational sphere are determined. The place and role of recreation and recreational sector organizations in the national economy and their influence on the psychophysical and emotional state of the population are determined. It is proved that the factor of trust in the economic system of the state, including all its institutions, is an important component, which prompts organizations to re-invest their assets, taking into account risk factor, the payback period in long-term perspective. In general, the factor of trust and the level of qualification of government bodies contribute significantly to the creation of favorable conditions for the development of the state, including economics, social, environmental components of life. In addition, structural

components of the recreational sphere are studied and clarified in the research, which include: consumers of recreational product (recreators); recreational sphere organizations; state, local authorities; non-governmental organizations (public organizations). Their interdependence and interaction are analyzed, their influence the formation of the mechanism of management of investment processes is studied by determining the outcome of the expectation of each subject from the mutual cooperation.

It is concluded that the state carries out social policy regarding the population as a consumer of recreational services and a political and economic function concerning recreational organizations. Therefore, the recreational sphere requires state regulation in two directions: the popularization of recreational activities in society and the development of the economic branch of recreational services. It is proposed to consider the population as the main element of the formation of the state and as the creator of its material wealth. In particular, it has been determined that, because of the function of its consumption function, population is a significant source of income for recreational sector organizations and, accordingly, affects the growth of investments directed towards the development of the recreational sphere. Accordingly, in the research population is considered to be the main forming capital of the state, which, in combination with the land (territory) and its natural wealth, forms the state as a sovereign political, economic territorial unit.

A comparative analysis of the institutional conditions for the functioning of the recreational sphere in Ukraine and abroad has been carried out. The examples of the organization of recreational leisure in the world and the normative and legal documents regulating their activities are presented, in particular in such states as: Poland, Canada, USA. It is determined that the main function of state institutions is to create conditions for the effective functioning of economic entities of the market system, which include recreational sphere organizations. The role of public administration in conducting recreational activity in Ukraine and preservation of its natural and recreational sphere is substantiated. It is stated that the recreational sphere is represented only in one Order "On Approval of the Regulation" On recreational activities within the territories and objects of the nature reserve fund of Ukraine ".

In the chapter 2 "Analysis of the current state of state administration of investment in the recreational sphere", the preconditions and trends of the development of economic activity in the recreational sphere were analyzed, investment support of its development was analyzed, cluster analysis was applied to study the effectiveness of the mechanism of public administration in the recreational sphere.

A comparison of capital investments by types of economic activity for the period from 2010 to 2018 and a cluster analysis have been carried out, which enabled systematization of statistical data on current state of recreational sphere in the regions of Ukraine by their grouping in a number of homogeneous groups (clusters). This revealed the regularity of the formation of recreational potential and investment attractiveness of recreational sphere by the regions of Ukraine and to identify the imperfection of the institutional environment (the professional level of state administration, communications, the pace of economic reform, etc.), which led to a decrease in the rate of return of investments into the economy in conditions of uncertainty and the potential threat of military intervention deep into the country by the Russian Federation.

In the chapter 3 "Development of the mechanism of state administration of investment in the recreational sphere", institutional conditions for increasing the efficiency of the state administration of investment in the recreational sphere are grounded, a strategy for improving state administration of investment in the recreational sphere is proposed, and the mechanism of state administration of investment in the recreational sphere on the basis of the cluster and recreational space is constructed. The research improved the complex model of activation of investment processes addressing the formation of a recreational product with the consideration of the real recreational potential of the territory and specific consumer behavior of the population according to the income level of the family. The types of activities that characterize recreation and tourism as economic categories are investigated, where the general similarity of these concepts is clarified. As a result, activities that are not inherent in tourism activity are highlighted, but it distinguishes recreation and points to considerably wider limits of recreation in comparison with tourism.

The research introduces the author's vision of the mechanism of investment processes administration at the level of state authorities is presented, which will promote the effective development of the recreational sphere and will create an appropriate recreational environment. This mechanism has become the basis for developing a mechanism for managing investment processes in recreational sphere organizations. According to the results of the research, the concept of the mechanism of administration of investment processes and determining the nature of its influence on the organization of the recreational sphere, a generalized model of interdependence and complementarity of the participants of the investment process has been proposed, which identifies the needs of all participants whose satisfaction will contribute to the development of these organizations.

Practical approaches to the formation of strategic directions of recreational sphere development have been improved, taking into account the expediency of forming recreational clusters as a basis for the creation of a recreational space in the developed territories in all regions of Ukraine. Proposals for the definition of a set of strategic alternatives of state programming for the development of recreational sphere organizations at the regional level for all regions of Ukraine on the basis of their classification into six groups within the two-dimensional matrix according to the recreational potential and level of capital investments in the recreational sphere have been developed. In particular, in accordance with this, the characteristics of the recreational environment that are capable to provide comfortable conditions for rest, recreation, restoration of psycho-emotional and physical forces of the population are determined, as well as attractive conditions for recreational sector organizations that deliver recreational services are identified.

The result of the study is the development of proposals for the Lviv Oblast State Administration, Davydivska and Bibrska united territorial communities that will promote the formation of an effective mechanism for managing the development of the recreational sphere as one of the strategic priorities, which will allow to intensify investment processes in the territories of these communities through the activities of recreational organizations and in cooperation with public organizations, in particular, the NGO "Center for Municipal and Regional Development" will contribute to the development of a model for the consistent increase of the investment attractiveness of the recreational sphere in the

system of state administration taking into account the developed by the author administration mechanism. The necessity of in-depth study of the mechanism of investment management in the recreational sphere is proved.

Key words: mechanism, investment, mechanism of state administration investment, recreation, organization of recreational sphere.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1.1. Статті у наукових фахових виданнях України

1. Бондаренко, Ю.Г. та Кулиняк, І.Я., 2018. Оцінювання діяльності колективних засобів розміщування як організацій рекреаційної сфери. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми економіки та управління, 897, с. 3-15 (Особистий внесок автора: окреслено проблеми ефективного функціонування організацій рекреаційної сфери).

2. Бондаренко, Ю.Г., Кулиняк, І.Я. та Страхорчук, К.О., 2016. Зарубіжний досвід функціонування туристичних кластерів. *Електронне наукове фахове видання «Економіка та суспільство»*, 5, с. 31-37.

Доступно: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/5_ukr/6.pdf (Особистий внесок автора: запропоновано напрями використання зарубіжного досвіду формування та функціонування туристичних кластерів в Україні).

3. *Бондаренко, Ю.Г., 2015. Підвищення ефективності державного управління в інвестиційній діяльності. *Актуальні проблеми економіки*, 10 (172), с. 89-94 (Міжнародна представленість та індексація журналу: Scopus; Web of Science).

4. Бондаренко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2015. Об'єднання підприємств як механізм підвищення ефективності інвестиційної діяльності в регіоні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку, 819, с. 227-240 (Особистий внесок автора: досліджено взаємовплив об'єднань підприємств на розвиток їх учасників, активізацію інвестиційної діяльності в регіоні).

* Видання включено до міжнародної наукометричної бази даних

5. Бондаренко, Ю.Г., Кулиняк, І.Я. та Дубодєлова, А.В., 2014. Кластерний підхід до аналізу розвитку міжнародного туризму в Україні. *Вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць*, 24.6, с. 195-201 (Особистий внесок автора: виокремлено регіони, які є найбільш привабливими серед іноземних туристів, застосовуючи при цьому кластерний аналіз).
6. Бондаренко, Ю.Г. та Просович, О.П., 2013. Державне управління інвестиційними процесами у контексті економічної теорії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління*, 754, с. 220-226 (Особистий внесок автора: досліджено вплив державного управління на процес формування інвестиційно привабливої держави).
7. Бондаренко, Ю.Г., Просович, О.П. та Прийма, Л.Р., 2009. Стратегія інноваційно-інвестиційного розвитку регіону в умовах економічної кризи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління*, 640, с. 183-188 (Особистий внесок автора: визначено наслідки фінансово-економічної кризи в Україні та її вплив на розвиток регіону).
8. Бондаренко, Ю.Г., Цимбаліста, Н.А. та Кулініч, Т.В., 2008. Активізація інноваційно-інвестиційної діяльності в регіоні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління*, 611, с. 176-181 (Особистий внесок автора: запропоновано алгоритм відбору інноваційно-інвестиційних програм та проектів для цільового фінансування за рахунок внутрішніх джерел інвестування).
9. **Дробенко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2007. Сучасні особливості формування інноваційно-інвестиційної стратегії розвитку організації. *Вісник Львівського державного інституту новітніх технологій та управління ім. В.Чорновола*, 1, с. 199-207 (Особистий внесок автора: проведено оцінку варіантів розвитку організації за критеріями ризиковість і ефективність інвестування інновацій).
10. Дробенко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2007. Механізм забезпечення реалізації інвестиційної діяльності в економіці регіону. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління*, 582, с. 163-168 (Особистий внесок автора: визначено пріоритети і перспективи регіонального розвитку, а також пропозиції щодо вдосконалення механізму інвестиційної регіональної політики).

** Прізвище Дробенко змінено на Бондаренко у зв'язку з одруженням

11. Дробенко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2005. Оцінка впливу місцевих органів влади на забезпечення інвестиційної привабливості Городоцького району. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління*, 533, с. 154-159 (Особистий внесок автора: запропоновано методи реалізації маркетингової стратегії для створення позитивного іміджу області, району).
12. Дробенко, Ю.Г. та Копець, Г.Р., 2004. Економічні аспекти ресурсного менеджменту у кластерній моделі економіки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 517, с. 134-140 (Особистий внесок автора: розроблена схема інформаційного забезпечення кластерної моделі організації функціонування підприємств).
13. Дробенко, Ю.Г. та Петрович, Й.М., 2004. Розроблення стратегії залучення інвестицій у розвиток економіки регіону. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління*, 504, с. 9-14 (Особистий внесок автора: запропонована концептуальна схема створення стратегії залучення інвестицій в регіон за участю місцевої влади, громади та бізнесу).
14. Дробенко, Ю.Г. та Копець, Г.Р., 2004. Маркетингові аспекти підвищення інвестиційної привабливості туристичної галузі регіону. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Логістика*, 499, с. 163-169 (Особистий внесок автора: запропоновано на основі здійсненого попередньо SWOT аналізу основні напрямки розвитку рекреаційно-туристичної сфери).
15. Дробенко, Ю.Г., 2003. Механізм управління інвестиційними процесами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління*, 484, с. 255-258.
16. Дробенко, Ю.Г., 2002. Досвід формування сучасних економічних взаємовідносин на прикладі кластерної моделі “Поділля Перший”. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління*, 448, с. 121-124.
17. Дробенко, Ю.Г., 2001. Кластер як організаційна форма залучення інвестицій в рекреаційну сферу послуг м. Львова. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління*, 425, с. 161-164.

1.2. Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави

18. Bondarenko, Yu. H. and Kulinich, T. V., 2018. Investigation of conditions and benefits for Ukraine in the transition of its household in the rank of the internal investor of the state *EUREKA: Social and Humanities. Tallinn, Eesti, European Union: Publisher OÜ "Scientific Route". Volume 1(13), p. 10-22* (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus (Естонія)* (Особистий внесок автора: проведено усереднену оцінку інвестиційних можливостей п'яти типів вітчизняних домогосподарств).

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

19. Бондаренко, Ю.Г., 2018. Модель визначення мінімального рівня сукупного доходу домогосподарства (сім'ї), необхідного для переходу в ранг внутрішнього інвестора держави. *Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Фінансування, інвестування та кредитування в Україні: проблеми та перспективи розвитку в кризовій економіці»*, частина 2. Дніпро, Україна, 20 травня 2018 р. Дніпро: ДДАЕУ.

20. Бондаренко, Ю.Г., 2018. Відмінності між категоріями туризм і рекреація та вплив глобалізаційних процесів на їх розвиток. *Збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку світової економіки»*. Харків, Україна, 18 травня 2018 р. Харків: ХНАДУ.

21. Бондаренко, Ю.Г., 2018. Внутрішній інвестор: його роль та місце в економіці держави. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених «Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення»*. Львів, Україна, 24–25 квітня 2018 р. Львів: Видавництво Львівської політехніки.

22. Bondarenko, Yu.H. and Tsymbalista, N.A., 2017. Domestic investment as the basis for economic development of Ukraine. *Збірник наукових статей за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки»*, частина 2. Дніпро, 13-14 квітня 2017 р. Дніпро: НМетАУ (Особистий внесок автора: розроблена модель взаємозалежності і взаємодоповнюваності учасників інвестиційного процесу в рекреаційній сфері).

23. Бондаренко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2015. Кластерні об'єднання як найбільш

ефективна форма віддачі від інвестицій. *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики»*. Львів, Україна, 24-25 вересня 2015 р. Львів: ТЗОВ «Простір-М» (Особистий внесок автора: досліджено переваги і недоліки об'єднання і його вплив на інвестування).

24. Бондаренко, Ю.Г., 2015. Вплив державного управління на інвестиційну діяльність. *Wykonane na materialach Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji «Zbior raportow naukowych «Wspolczesna nauka. Nowy wyglad»*. Польща, 30.01.2015 - 1.01.2015 року. Warszawa: sp. z. o. o. «Diamond trading tour».

25. Бондаренко, Ю.Г. та Кулиняк, І.Я., 2014. Створення сприятливих інноваційно-інвестиційних умов розвитку регіону в умовах децентралізації. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку: регіональні особливості та світові тенденції»*. Івано-Франківськ, Україна, 10 квітня 2014 р. Івано-Франківськ: Видавець Віктор Дяків (Особистий внесок автора: досліджено вплив управління з боку місцевих органів влади на створення сприятливих умов розвитку регіону в умовах децентралізації).

26. Бондаренко, Ю.Г., 2013. Професійний менеджмент як засіб ефективного державного управління. *Матеріали I всеукраїнської науково-практичної конференції «Управління персоналом у системі менеджменту організацій: тенденції та перспективи розвитку»*. Львів, Україна, 10-12 жовтня 2013 р. Львів – смт. Славське: Видавництво Львівської політехніки.

27. Бондаренко, Ю.Г. та Копець, Г.Р., 2012. Переваги функціонування кластерів для ефективної діяльності регіональної економіки. *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток наукових досліджень 2012»*. Полтава, Україна, 19-21 листопада 2012 р. Полтава: «ІнтерГрафіка» (Особистий внесок автора: отримали подальший розвиток чинники впливу на ефективність функціонування кластерів).

28. Бондаренко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2008. Стратегія соціального та економічного розвитку як підґрунтя для регіональної інвестиційної політики держави. *Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-*

економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики». Харків, Україна, 22-23 травня 2008 р. Харків: ФОП Александрова К. М. (Особистий внесок автора: визначено роль стратегічного управління у вирішенні проблем ефективного розвитку регіону та його громади).

29. Бондаренко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2008. Інноваційно – інвестиційні процеси в організаціях рекреаційної сфери України. *Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики»*. Львів, Україна, 24-25 травня 2008 р. Львів: Видавництво Львівської політехніки (Особистий внесок автора: визначено вплив інноваційно-інвестиційних процесів на організації рекреаційної сфери).

30. Дробенко, Ю.Г., 2006. Інвестиційна політика в регіональному розвитку Городоччини. *Матеріали I Международной научно-практической конференции «Наука и технологии: Шаг в будущее - 2006»*, том 20 «Економические науки». Белгород, Росія, 20-31 марта 2006 г. Белгород: Руснауч-книга.

31. Дробенко, Ю.Г., 2006. Роль місцевих органів влади у забезпеченні інвестиційної привабливості регіону. *Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво»*, том 2. Луцьк, Україна, 18- 19 травня 2006 р. Луцьк: Редакційно - видавничий дім «Вежа».

32. Дробенко, Ю.Г., 2004. Кластер як організаційний механізм підвищення ефективності діяльності підприємств у регіоні. *Тези доповідей і повідомлень всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми розвитку підприємств і нових економічних структур в сучасних умовах»*. Донецьк, Україна, 20-21 травня 2004 р. Донецьк: Ротапринт ІЕП НАН України.

33. Дробенко, Ю.Г., 2003. Характер розвитку туристичної інфраструктури у Львівській області. *Труды IV Международной научной конференции студентов и молодых ученых «Управление развитием социально-экономических систем: глобализация, предпринимательство, устойчивый экономический рост»*, часть 2. Донецьк, Україна, 25 травня 2003 р. Донецьк: Норд Компьютер.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів	17
Вступ	18
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері	27
1.1. Особливості механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері	27
1.2. Рекреаційна сфера та засади інвестиційного забезпечення її розвитку	41
1.3. Інституційні умови формування механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері	58
Висновки до розділу 1	80
Розділ 2. Аналізування сучасного стану державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері	83
2.1. Аналізування передумов та тенденцій розвитку економічної діяльності у рекреаційній сфері	83
2.2. Аналізування інвестиційного забезпечення розвитку рекреаційної сфери	107
2.3. Застосування кластерного аналізу для дослідження дієвості механізму державного управління в рекреаційній сфері	126
Висновки до розділу 2	149
Розділ 3. Розвиток механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері	153
3.1. Формування інституційних умов підвищення ефективності механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері	153
3.2. Стратегія активізування державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері	181
3.3. Побудова механізму державного управління інвестуванням рекреаційної сфери на засадах кластеру і рекреаційного простору	206
Висновки до розділу 3	220
Висновки	223
Список використаних джерел	226
Додатки	247

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

РС	рекреаційна сфера
ПЗФ	природно-заповідного фонду
КВЕД	класифікація видів економічної діяльності
ОРС	організації рекреаційної сфери
КЗР	колективні засоби розміщування
ВТО	всесвітньої туристської організації
ЗР	засоби розміщування
СЗР	спеціалізовані засоби розміщування
РТПП	рекреаційно-туристичний продукт-послуга
«R»	група в КВЕД «Мистецтво, спорт, розваги і відпочинок»
«I»	група в КВЕД «Тимчасове розміщування і організація харчування»
ВВП	валовий внутрішній продукт
ВНП	валовий національний продукт
ДГ	домогосподарства
РП	рекреаційний простір
РК	рекреаційний кластер
МВРП	мікро-вузол рекреаційного простору

Вступ

Актуальність теми. Політичні та економічні обставини, які склалися сьогодні в Україні, мають визначальний вплив на всі сфери життя населення і призвели до зниження темпів розвитку провідних галузей, різкого спаду темпів економічного розвитку. З іншого боку, це дозволило виявити недосконалість інституційного середовища (професійного рівня органів державного управління, комунікацій, темпів реформування економіки тощо), що спричинило зниження темпів надходження інвестиційних ресурсів в економіку в умовах невизначеності та потенційної загрози військового втручання вглиб країни з боку Російської Федерації. У результаті відбулися значні структурні зміни в обсягах капітальних інвестицій, зокрема суттєво зменшилася їх частка у рекреаційну сферу. Однак, саме розвиток рекреації як багатогранного явища суспільного життя населення сприяє підвищенню рівня ВВП держав через відтворення людського капіталу та підвищення його продуктивності. Україна, завдяки її вигідному географічному розташуванню та унікальним природним рекреаційним ресурсам, може стати осередком відновлення фізичних сил та психоемоційного стану людини, які при теперішньому прискореному науково-технічному прогресі є важливим чинником підвищення продуктивності праці та розвитку здорової нації. Рекреація на сьогодні стає одним з основних напрямків формування нового погляду на задоволення потреб людини у відпочинку, оздоровленні, лікуванні та організації вільного часу. У сучасних умовах в Україні офіційно не визначено місце рекреації та рекреаційної сфери, а також її не закріплено у законодавчо-нормативних актах як вид економічної діяльності. Власне це є однією з основних причин, що гальмують її розвиток, не дозволяють ідентифікувати і визначити рекреацію як стратегічний пріоритет розвитку регіонів України в процесі розробки регіональних та державних програм галузевої підтримки, стратегій розвитку регіонів.

Різні аспекти розвитку і становлення рекреаційної сфери (РС), загалом, та її структурних складових, зокрема, висвітлені у роботах Л. Гринів, О. Гулич, В. Кифяка, В. Кравціва, П. Масляка, Н. Мироненка, М. Одрехівського, І. Смаля, Н. Фоменка. Також достатня кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних

дослідників присвячена проблематиці державного управління інвестуванням в економіці. Зокрема, вагомий внесок у розвиток наукових підходів до визначення складної економічної категорії «механізм» та «інвестиційний механізм», дослідження механізмів державного управління зробили вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме: Г. Астапова, М. Долішній, О. Ковалюк, М. Крупка, А. Кульман, В. Микитенко, І. Михасюк, Н. Нижник, С. Реверчук, У. Садова, Л. Салимов, Д. Стеченко, В. Тертичка, А. Шахно. Теоретико-методологічну основу досліджень щодо економічних категорій «інвестиції» та «інвестування» склали наукові здобутки вчених: В. Гриньової, В. Козика, В. Коюди, Дж. Кейнса, А. Пересади, Й. Петровича, О. Пирог, О. Свінцева, І. Скворцова, І. Туган-Барановського. Дані дослідження присвячені аналізуванню інвестицій у відпочинок та рекреацію, і тому можуть бути покладені в основу подальшої розробки ефективного механізму державного управління інвестуванням у сфері рекреації в Україні.

Водночас важливим науковим підґрунтям у виконанні даної дисертаційної роботи стали наукові праці М. Бублик, М. Войнаренка, Г. Захарчин, І. Карого, О. Кузьміна, Ж. Поплавської, Н. Чухрай, Н. Шпака з інших важливих сфер економічних досліджень, зокрема кластерної організаційної форми об'єднання підприємств, впливу стратегії на державне, місцеве управління та менеджмент організацій.

Загалом, попри чималі напрацювання, недостатньо дослідженими є питання удосконалення механізму державного управління інвестуванням в РС і формування інституційних умов його активізування та підвищення ефективності як однієї з важливих стратегічних складових успішного функціонування економіки, що обумовило вибір і актуальність теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи кафедри менеджменту організацій Національного університету «Львівська політехніка» «Організаційно-методичне забезпечення формування кластерної моделі розвитку регіонального туризму» (номер державної реєстрації 0113U005299), де автором проведено аналіз функціонування туристичних кластерів, зокрема досліджено зарубіжний досвід.

Обґрунтовано доцільність кластерної моделі розвитку туризму на Львівщині, запропоновано концептуальні підходи підвищення інвестиційної привабливості туристичної галузі у регіонах України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретичне узагальнення та розроблення науково-методичних і практичних рекомендацій, спрямованих на ефективний розвиток РС на засадах формування і удосконалення механізму державного управління інвестуванням. Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- розвинути змістове наповнення понять «інвестиції», «механізм державного управління інвестуванням», «рекреація», «рекреаційно-туристичний продукт-послуга, «організації рекреаційної сфери» (ОРС);

- обґрунтувати науковий підхід до розуміння структури РС шляхом ідентифікації організацій, які безпосередньо та опосередковано пов'язані з РС та формують її організаційно-структурну складову;

- розвинути положення інституціональної теорії щодо визначення (інституційних) факторів впливу на формування механізму державного управління інвестуванням та взаємозалежність і взаємодоповнюваність учасників інвестиційного процесу в РС;

- удосконалити механізм державного управління інвестуванням в РС і формування рекреаційно-туристичного продукту-послуги з урахуванням наявного рекреаційного потенціалу території та особливостей споживчої поведінки населення залежно від рівня доходу сім'ї;

- розробити матрицю стратегічного управління інвестуванням в РС для створення привабливих інвестиційних умов її розвитку;

- обґрунтувати організаційно-економічні підходи до формування стратегічних напрямів розвитку РС у системі державного управління, які передбачають зростання інвестування в сферу рекреації.

Об'єктом дослідження є процеси державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти формування та удосконалення механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері України в умовах нестабільності ринкового середовища.

Методи дослідження. Теоретико-методичну основу склали *фундаментальні положення загальної економічної теорії, ринкової економіки* – для уточнення сутності і змісту понять «інвестиції», «механізм державного управління інвестуванням», «рекреація» (підр. 1.1, підр. 1.2), а також під час узагальнення та систематизування понять «ОРС» (підр. 1.3) і «рекреаційно-туристичний продукт-послуга» (підр. 3.1); теорія суспільного виробництва – при розробленні моделі формування рекреаційно-туристичного продукту-послуги (підр. 3.2), дослідження формування купівельної спроможності споживачів рекреаційно-туристичного продукту-послуги з врахуванням рівня сукупного доходу сім'ї (підр. 3.1). Для вирішення поставлених задач у роботі використовувалися також такі спеціальні методи наукових досліджень, як: *абстрактно-логічний і системно-структурний* – під час розроблення структурної схеми інтеграції управління РС у процесах стратегічного планування розвитку областей (підр. 3.1), моделі формування рекреаційно-туристичного продукту-послуги (підр. 3.1), моделі взаємозалежності і взаємодоповнюваності учасників інвестиційного процесу (підр. 3.2), формування кластеру і рекреаційного простору як ефективного механізму управління ОРС, вибору показників для проведення кластерного аналізу областей України (підр. 2.3); *методи статистичного та порівняльного аналізу*, що дали змогу об'єктивно оцінити рівень і динаміку інвестиційних процесів у РС в різних областях України (розділ 2), дослідити напрями інвестиційної діяльності та структуру капітальних вкладень ОРС (підр. 2.2); *графічний метод* – для унаочнення результатів емпіричних досліджень з метою вивчення основних тенденцій розвитку ОРС (підр. 2.3), для відображення результатів кластерного аналізу (підр. 2.3); *єдності аналізу та синтезу* – під час проведення порівняльного аналізу сучасного стану та особливостей інвестиційних процесів у РС в різних областях України (розд. 2, розд. 3); *за допомогою фундаментальних постулатів теорії інституціоналізму* визначено основні інститути, які мають визначальний вплив на підвищення інвестиційної привабливості економіки РС (підр.1.3, підр. 3.1, підр. 3.2) та

формування механізму управління інвестиційними процесами в ОРС (підр. 3.1). *Порівняльні методи дослідження* застосовано також при вивченні світового досвіду здійснення рекреаційної діяльності (підр. 2.1), проведення кластерного аналізу як одного із видів систематизації, що виконує аналіз статистичних даних через об'єднання однорідних об'єктів дослідження з використанням програмного пакету «Statistica 10.0» для виявлення закономірностей формування рекреаційного потенціалу та інвестиційної привабливості РС у розрізі областей України (підр. 2.3).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України, що регламентують діяльність та розвиток рекреаційно-туристичної сфери України, нормативно-правові документи розвинених країн у сфері рекреації, Класифікатор видів економічної діяльності, наукові праці за проблематикою дослідження провідних вітчизняних і зарубіжних науковців, матеріали міжнародних науково-практичних конференцій та семінарів, статистичні та аналітичні матеріали Державної служби статистики України та статистичні дані Польщі, Інтернет-ресурси, результати власних досліджень, спостережень.

Наукова новизна одержаних результатів досліджень полягає у вирішенні наукового завдання щодо удосконалення теоретико-методичних засад, обґрунтування практичних рекомендацій щодо формування ефективного механізму державного управління, спрямованого на активізацію інвестування в РС, а саме:

вперше розроблено:

- матрицю стратегічного управління РС України у розрізі її областей з урахуванням їх рекреаційного потенціалу та інвестиційного забезпечення, що дало змогу обґрунтувати вибір розвитку цієї сфери, як одного зі стратегічних пріоритетів обласного розвитку в системі національного господарства;

удосконалено:

- комплексну модель активізації інвестиційних процесів у формуванні рекреаційно-туристичного продукту-послуги з урахуванням наявного рекреаційного потенціалу території та особливостей споживчої поведінки населення, для характеристики якої було використано концептуальне рівняння Дж. Кейнса, що дало змогу враховувати рівень пріоритетності та життєвої необхідності витрат на

формування платоспроможного попиту на рекреаційно-туристичний продукт-послугу;

- механізм державного управління інвестуванням в РС при формуванні, якого, на відміну від існуючих механізмів, зроблено головний акцент на створенні сприятливого інституційного середовища шляхом взаємодії основних учасників інвестиційного процесу (владних структур; бізнесу, зокрема ОРС; населення; громадських організацій), результатом співпраці яких в процесі реалізації їхніх базових потреб, функцій та завдань буде підвищення інвестиційної привабливості РС;

- організаційно-економічні підходи до формування стратегічних напрямів розвитку ОРС, які на відміну від інших, передбачають утворення рекреаційного простору на облаштованих територіях в усіх областях України, допомагають формуванню рекреаційних кластерів за умови визначення РС одним із пріоритетів стратегічного розвитку економіки області у системі державного управління;

одержали подальший розвиток:

- понятійно-категоріальний апарат за темою дослідження шляхом поглиблення наукового тлумачення сутності та економічного змісту таких понять як:

«інвестиції», яке, на відміну від існуючих визначень, наголошує на важливій ролі аксіологічних чинників формування довіри до економічної системи держави, включаючи усі її інституції, довготривалому періоді;

«механізм державного управління інвестуванням», який розглядається як система елементів, які взаємодіють між собою за певним алгоритмом під дією невидимих мотиваційних чинників та рівня фаховості кадрів з державного управління і мають на меті активізацію інвестиційних процесів в державі;

«рекреація», яку запропоновано розглядати з двох позицій: як послугу для населення, через процес створення комплексного рекреаційно-туристичного продукту-послуги організаціями рекреаційної сфери та галузь економіки держави як високо рентабельної сфери послуг;

«рекреаційно-туристичний продукт-послуга», який запропоновано розглядати як поєднання результату та/або процесу праці, який виражений у матеріальному,

інтелектуальному та очікуваному ефекті (наданні послуги) у рекреаційно-туристичній сфері;

- узагальнено та систематизовано науково-теоретичні підходи до визначення поняття «ОРС», яке, на відміну від інших, визначає їх, як сукупність юридичних осіб, що в процесі своєї діяльності використовують рекреаційні, туристичні ресурси та займаються діяльністю, безпосередньо, пов'язаною і/або дотичною до формування рекреаційно-туристичного продукту-послуги.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці науково обґрунтованих теоретичних та методичних рекомендацій, які можуть бути використані у діяльності державних інституцій, зокрема органах державної, місцевої влади та органах місцевого самоврядування у процесі становлення і управління РС, зокрема: механізм державного управління інвестуванням в ОРС; методи, що дають змогу визначити залежність споживчої поведінки населення та формування платоспроможного попиту на рекреаційно-туристичний продукт-послугу від рівня доходу сім'ї, що безпосередньо впливає на відновлення психоемоційного та фізичного стану працездатного населення, від якого залежить зростання продуктивності праці; обґрунтовано створення рекреаційного простору на території всіх областей України; запропоновано створення рекреаційних кластерів в областях, де попередньо було визначено РС як одну з пріоритетних напрямків розвитку. Основні положення і рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі, схвалені та використовуються у практичній діяльності Львівської обласної державної адміністрації (акт впровадження від 25.03.2019 р.), Давидівської об'єднаної територіальної громади (довідка № 790 від 26.03.2019 р.), Бібрської об'єднаної територіальної громади (довідка № 513 від 08.04.2019 р.), Громадської організації «Центр муніципального і регіонального розвитку» (акт використання від 18.03.2019 р.).

Результати дисертаційної роботи впроваджені у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» та використовуються під час викладання дисциплін «Проектний менеджмент» і «Статистика» для студентів,

відповідно, другого (магістерського) та першого (бакалаврського) рівнів вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент» (довідка № 67-01-650 від 28.03.2019 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертації розглянуто та схвалено на таких міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Фінансування, інвестування та кредитування в Україні: проблеми та перспективи розвитку в кризовій економіці» (м. Дніпро, 20 травня 2018 р.), «Сучасні тенденції розвитку світової економіки» (м. Харків, 18 травня 2018 р.), «Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення» (м. Львів, 24 – 25 квітня 2018 р.), «Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки» (м. Дніпро, 13 – 14 квітня 2017 р.), «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики» (м. Львів, 24-25 вересня 2015 р.), «Zbiór raportów naukowych «Współczesna nauka. Nowy wygląd» (Warszawa, 30.01.2015 -31.01.2015 roku), «Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку: регіональні особливості та світові тенденції» (м. Івано-Франківськ, 10 квітня 2014 р.), «Управління персоналом у системі менеджменту організацій: тенденції та перспективи розвитку» (м. Львів – смт. Славське, 10-12 жовтня 2013 р.), «Розвиток наукових досліджень 2012» (м. Полтава, 19-21 листопада 2012 р.), «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (м. Харків, 22-23 травня 2008 р.), «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики» (м. Львів, 24-25 травня 2008 р.), «Наука и технологии: Шаг в будущее - 2006» (г. Белгород, 20-31 марта, 2006 г.), «Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво» (м. Луцьк, 18-19 травня 2006 р.), «Проблеми розвитку підприємств і нових економічних структур в сучасних умовах» (м. Донецьк, 20-21 травня 2004 р.), «Управление развитием социально-экономических систем: глобализация, предпринимательство, устойчивый экономический рост» (м. Донецьк, 25 травня 2003 р.), а також на наукових семінарах кафедри менеджменту організацій Національного університету «Львівська політехніка».

Публікації. За темою дисертації опубліковано 33 наукові праці, серед яких: 17 статей у наукових фахових виданнях України (1 з них у виданні, яке включене до міжнародних наукометричних баз даних), 1 стаття – у періодичному виданні іншої держави, 15 тез доповідей на конференціях. Загальний обсяг опублікованих праць – 10,2 друк. арк., з них особисто автору належить 6,5 друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 290 сторінок, у тому числі основний зміст роботи викладено на 208 сторінках. Робота містить 11 таблиць, 30 рисунків, 14 додатків, список використаних джерел із 198 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТУВАННЯМ В РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ

1.1. Особливості механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері

Рекреаційна діяльність опосередковано присутня у багатьох сферах людської діяльності і процес формування рекреаційного продукту-послуги створюється та організовується підприємствами різних напрямків. Загалом розвиток рекреаційної діяльності гальмується різними факторами, серед яких найвагомішим є відсутність інфраструктури. Саме повільні темпи зростання обсягів інвестицій у розвиток інфраструктури, матеріально-технічної бази негативно впливає на високоефективний розвиток РС. Таким чином, за останні роки в економічній літературі особливої актуальності набула проблема управління інвестиційною діяльністю, суб'єктами якої є як регіональні, так і державні органи влади. Рівень інвестиційної привабливості регіону та й держави в цілому залежить від розуміння механізму, який діє на середовище та ефективного управління ним. Формування привабливого інвестиційного клімату у регіонах можливе лише при створенні такого інвестиційного механізму, який зможе поєднати соціально-економічні цілі держави та регіону з їх інвестиційними ресурсами – на вході, і забезпечить економічний, соціальний, екологічний ефект – на виході, зокрема для організацій рекреаційної сфери, далі ОРС, яка досліджується. Отож, категорію інвестицій можна розглядати під різними кутами і відповідно різні наукові підходи дозволять сформулювати своє бачення і розуміння даної складної категорії.

Для кращого усвідомлення місця і ролі інвестицій в економічному розвитку суспільства необхідно першочергово розглянути шлях та процес еволюції економічних концепцій, ідей і поглядів різних шкіл, які своїми теоріями формували економічну політику більшості держав, що і сьогодні лежать в їх основі. В історії економічних вчень існує теза: «Нема кращого способу вчитися на помилках, як слідкувати за думкою великих вчених економістів: від чого вони відштовхувалися,

які обставини враховували, що мали на увазі і якими шляхами прийшли до якогось висновку» (Поплавська, 1999, с. 6). У свій час кожна з теорій мала успіх і визнання, але життя вносило свої корективи, з'являлися нові проблеми, нові виклики і це приводило до появи нових ідей, механізмів, напрямів розвитку.

Першою економічною школою були меркантилісти, які вважали, що джерелом багатства і процвітання нації є сфера обігу. Державі відводили визначальну роль у регулюванні економічного життя (конкуренція, зовнішня торгівля, грошові потоки) (Поплавська, 1999, с. 17). На основних позиціях школи меркантилістів базувалася економічна політика уряду Б. Хмельницького, яка сприяла поживленню економіки держави, розвитку товарно-грошових відносин, зміцненню зовнішньоекономічних зв'язків (Поплавська, 1999, с. 21).

Класична школа політекономії мала два напрями, фундаментом яких був не обмін, а праця. Головною спонукальною силою розвитку, на їх думку, є особистий інтерес, пов'язаний з отриманням прибутку, (Поплавська, 1999, с. 7) і будь-яких інших економічних вигод. Першим напрямом можна назвати англійську школу, яка джерелом вартості вважала працю і природу, що породжує вільну конкуренцію. Основні ідеї англійської школи заклали фундамент тогочасній ринковій економіці. Одними з її яскравих представників був Адам Сміт та Девід Рікардо. Сприяння економічному розвитку А. Сміт розумів як часткове втручання держави в економічні процеси, зокрема з метою обмеження непродуктивного споживання, яке гальмує інвестування. А. Сміт та Д. Рікардо стверджували, що держава має обмежуватися лише створенням сприятливих умов і підтримкою стратегічних галузей (Гринькова, 2003, с. 15). Другим напрямом є французька школа – це фізіократи. Їх основною ідеєю був принцип: лише розвиток сільського господарства може принести багатство державі. Одним з основоположників був П'єр Буагільбер, який прийшов до висновку, що будь-яка теоретична побудова завжди повинна підпорядковуватися практиці; для економічного життя країни потрібні не фрагменти, а цілісна і глибока система теоретичних поглядів (Поплавська, 1999, с. 23). Основною ідеєю марксистів була ліквідація буржуазії, тобто приватних власників. На противагу цьому виступав наш видатний, відомий у цілому світі,

вчений Іван Вернадський, професор Київського університету, представник класичної економічної школи. Він поділяв погляди класиків щодо невтручання держави в економічну діяльність, але і не відкидав можливість її втручання при необхідності. Івана Вернадського називали "фундатором потреб". "У політичній економії, - писав він, - немає, можливо, жодного предмета, пояснення якого було б таким важливим, як потреби" (Злупко, 1994; Вернадський, 1858). Вернадський стверджував, що важливою вимогою у з'ясуванні теорії потреб є включення в об'єкт аналізу суспільства людини. На його думку, джерелом багатства є праця, яка разом з капіталом є єдиними факторами виробництва. Він вважав, що капітал має здатність до постійного зростання, а також, що однією з важливих умов функціонування кожної галузі промисловості є капітал неречовий (духовний) (Злупко, 1994, Вернадський, 1858). Ця думка часто зустрічалась у роботах українських економістів, які стверджували, що духовність є присутньою в розвитку економіки держави.

Ще одним з видатних українських економістів світового рівня був Михайло Туган-Барановський, вагомим науковим здобутком якого є дослідження економічних криз. Він дійшов висновку, що економічні кризи не можна розглядати у відриві від функціонування ринку. М. Туган-Барановський писав: «...криза залежить не тільки від випадкових причин, властивих певному історичному моменту, але від постійно діючих загальних причин, властивих сучасному культурно-економічному ладу» (Злупко, 1993, Горкіна, 2001, Злупко, 2006). Своєю теорією криз науковець обґрунтував роль держави в управлінні економікою та заклав підвалини інноваційно-інвестиційної моделі економічного розвитку. Вчений особливе значення в економічному зростанні відводив інвестиціям та першим сформулював закон, що лежить в основі теорії інвестиційних циклів. Він доводив, що збільшення інвестицій у сферу виробництва викликає самовільне зростання усіх елементів економічної активності (Злупко, 1993, Горкіна, 2001, Злупко, 2006). Створена Туган-Барановським теорія мала широкий міжнародний резонанс, а його книги перекладали та друкували багатьма європейськими мовами. Прихильно поставився до теорії інвестиційних циклів М. Туган-Барановського видатний економіст-теоретик XX століття англієць Дж.М.Кейнс. Зрештою, він прийняв ідею

нашого вченого про «заощадження і інвестиції» як основний рушійний механізм економічної активності держави.

Представники неокласичної школи вважали, що основним механізмом розвитку економіки є ціноутворення, взаємодія попиту та пропозиції. Метою неолібералізму було обґрунтування необхідності поєднання державного регулювання економіки з принципами вільної конкуренції. (Поплавська, 1999, с. 91). На думку Артура Пігу, англійського економіста, представника Кембриджської неокласичної школи, держава повинна регулювати інтенсивність інвестиційних процесів (Гринькова, 2003, с. 16). Ще одним з напрямків розвитку економічної теорії є монетаризм. Основну роль монетаристи відводили грошовій масі, як єдиному фактору розвитку, який забезпечить безінфляційне зростання економіки. Монетаризм заперечував втручання держави у функціонування майже всіх елементів і сфер економічної системи, навіть таких, як освіта, громадський житловий фонд, медичне обслуговування. Засновник монетаризму Мільтон Фрідмен не вірив у спроможність чиновників і, зрештою, уряду в цілому ефективно вирішувати ті питання, які можуть і повинні вирішувати самі учасники виробництва (Поплавська, 1999, с. 9). Проте монетаристи зазначали: стимулюючи інвестиційну пропозицію, держава тим самим стимулює попит на ресурси. Тобто, саморегулювання ринкового господарства досягається під впливом держави, яка може сповільнити або прискорити розвиток економічних процесів (Гринькова, 2003, с. 18).

Така провідна економічна течія сучасності, як кейнсіанство з'явилася на світ у період економічної кризи 1929-1933 рр. У цей важкий час великої депресії стало очевидним, що без зростання ролі держави, зміцнення її економічних позицій та розширення функцій неможливо вийти з кризи. В той час виникла потреба у новій моделі ринкової економіки. Джон Мейнард Кейнс приділяв значну увагу проблемі державного регулювання інвестиційних процесів і формуванню інвестиційного середовища в умовах кризи (Гринькова, 2003, с. 17). Головною працею Кейнса є "Загальна теорія зайнятості, процента і грошей", ідея якої полягала у тому, що загальний рівень економічного зростання залежить від бажання підприємців вести інвестиційну діяльність. Важливість його відкриття полягала в тому, що економічна

система втратила механізм саморегулювання і залишилось лише одне можливе джерело стимулювання економіки – втручання держави. Він писав: "Метою дослідження є визначення змінних величин, які підлягають свідомому контролю або управлінню зі сторони центральної влади в окресленні тієї системи, в якій ми проживаємо" (Поплавська, 1999, с. 80).

Загалом, багато відомих вітчизняних і зарубіжних вчених приділяли інвестиціям як економічній категорії та проблемі управління інвестиційними процесами особливої уваги, вважаючи їх одним з основних ресурсів, маховиком ефективного розвитку економіки будь-якої держави. До них належать Дж.М. Кейнс (1978), І. А. Бланк (2001), І. Туган-Барановський (Кейнс, 1978), В. Коюда (2008), А. Пересада (2002), Л.М. Борщ (2005) Термінологічні визначення інвестицій за різними джерелами зведені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Термінологічні визначення інвестицій за різними джерелами

№ з/п	Походження	Визначення інвестицій
1	Закон України "Про інвестиційну діяльність" (Верховна Рада України, 1991а)	Всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької і інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект.
2	І. А. Бланк (2001)	Інвестиції являють собою вкладення капіталу у всіх його формах в різні об'єкти (інструменти) його господарської діяльності з метою отримання прибутку, а також досягненні економічного або внутрішньо економічного ефекту, здійснення якого базується на ринкових принципах і пов'язані з фактором ризику, часу і ліквідності.
3	Л.М. Борщ (2005)	Є не що інше, як вилучення економічних благ із поточного споживання і використання їх як ресурсів для збільшення можливостей створення благ у майбутньому й одночасно як створення запасу.
4	П. Массе (Мельник, 1999, с.27)	Це акт обміну сьогоденного задоволення потреби на очікування задовольнити її в майбутньому.
5	В.Г. Федоренко, А.Ф. Гойко (2000)	Вкладання капіталу з метою його подальшого збільшення. Приріст капіталу в результаті його інвестування є компенсацією за ризик втрат від інфляції та неохочення процентів від банківських вкладень.
6	Ю.Г. Бондаренко (бачення автора)	Це усі види наявних ресурсів території, зокрема інтелектуальний ресурс, залучення або розміщування яких у будь-який вид господарської чи іншої діяльності має на меті примноження з одночасним досягненням економічного, соціального, екологічного ефекту, враховуючи при цьому фактори ризику та окупності і чинник довіри в тривалому періоді до економічної системи загалом, включаючи всі її інституції.

Примітка: укладено автором

Таким чином, інвестиції є одним з найбільш важливих чинників, які впливають на успіх та динамічну діяльність будь-якої організації та економіки держави

загалом. Економіка, на думку автора, є «живим організмом», в якому інвестиції – лакмусовий папірець економічного, а згодом соціального, екологічного розвитку держави. Саме інвестиції вказують на бажання організацій до повторного вкладання своїх активів, враховуючи при цьому фактор ризику, період окупності, але, на думку автора, саме чинник довіри та рівень інтелекту в сталому розвитку відіграє першочергову роль. Оскільки, кожен живий організм лише в сприятливому середовищі буде мати можливість існувати, а при додаванні інтелекту, чинника часу і стабільності – розмножуватися, так і інвестиції – у середовищі довіри та в тривалому його перебуванні, створюють умови для ефективного розвитку економіки. Це дозволить організаціям будувати свої стратегічні плани з розрахунку вкладання активів не тільки в розвиток свого підприємства чи організації, а й в інші підприємства, попередньо оцінивши переваги, можливості, ризику.

Опираючись на вище сказане, очевидно, що економічне зростання можливе лише за умови створення дієвих механізмів з ефективним їх застосуванням. Зрештою, інвестування можна розглядати як механізм, оскільки тільки в процесі залучення або вкладання у будь-яку господарську діяльність, наявний ресурс може перетворитися на інвестиції, а отже інвестування стає певним механізмом, який забезпечує необхідний рівень фінансування зростання та розвитку економіки країни та її регіонів. Очевидно, це як маховик розвитку економіки будь-якої держави, метою якого є залучення якомога більшого обсягу ресурсів у розвиток своєї території. Для цього детальніше розглянемо економічні підвалини терміну механізм. Так термін механізм є надзвичайно розповсюджений і широко використовується у багатьох науках. В економіці він також зайняв одну з чільних позицій. Як категорія, механізм почав досліджуватися в різних сферах економіки, починаючи від загальних ринкових механізмів, аж до вузько направлених: фінансовий, інноваційний, інвестиційний і т.д. У науковій літературі дослідники, вчені часто звертаються до даної категорії, з'ясовуючи її сутність, зміст та особливі характеристики. Кожний із дослідників викладав своє розуміння і зміст даної категорії, подекуди тлумачення значно різняться одне від одного. Отож, для подальшого використання даного терміну у тандемі з інвестиційним процесом і його ефективним управлінням

необхідно з'ясувати змістове наповнення терміну механізм і зробити спробу його узагальнити, що дозволить розкрити суть досліджуваної автором проблеми.

Загалом, механізм походить від грецького слова і означає знаряддя, пристрій: 1) сукупність рухомо з'єднаних між собою ланок, що передає чи відтворює рух; 2) сукупність проміжних станів або процесів будь-яких явищ (Мельничук, 1985), сукупність штучних рухомо-сполучених елементів, що здійснюють заданий рух (Введенский, 1954, с. 380), пристрій (сукупність рухомих ланок або деталей), що передає чи перетворює (відтворює) рух (Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2019а), сукупність процесів, прийомів, методів, підходів, здійснення певних дій задля досягнення мети (Дяків, 2000). Отже, призначенням механізму є перетворення чогось у щось, тобто необхідна наявність входу і виходу (Рудницький, 2011). Автор зауважує, що механізм управління містить у собі наступні компоненти: методи, форми та інструменти управління, принципи і задачі, організаційну структуру управління підприємством та його персонал, інформацію та засоби її обробки (Карачина, Вітюк). Це пояснює обраний напрям аналізу та дослідження теми в контексті державного та регіонального управління автором дисертаційного дослідження. Автор переконаний, що саме відсутність ефективних, дієвих механізмів гальмує розвиток регіонів та держави, а їх наявність забезпечить створення привабливого середовища для розвитку ОРС, і тим сприятиме економічному, соціальному, екологічному ефекту.

Також однозначного ставлення немає у дослідників щодо механізму залучення інвестицій. Деякі з них включають ще до механізму суб'єкти господарювання, систему планування та прогнозування залучення інвестицій, сукупність засобів зі збільшення і використання грошових засобів (Рудницький, 2011). Отож, з огляду на вище процитовані погляди дослідників, можна стверджувати, що механізм як термін є надзвичайно складною категорією, яка може містити багато складових. Також їй не поступається складністю один з основних механізмів – механізм управління інвестиційними процесами. Монографічний аналіз низки наукових досліджень вказує на існування різних трактувань «механізму управління інвестиційними процесами». В межах даного дослідження автор пропонує розглядати «механізм

управління інвестиційним процесом» як послідовну зміну інвестиційної діяльності під впливом складових внутрішнього та зовнішнього середовища, важелів, методів державного управління, різних мотиваційних чинників, з метою досягнення як економічного, так і соціального, екологічного, технічного, наукового ефекту з оптимізацією інвестиційних витрат і ризиків. Наслідком стане привабливий інвестиційний клімат держави і зростання інвестицій, а це, в свою чергу, буде сприяти розвитку регіонів та забезпечить добробут населення. У табл. 1.2 зведено термінологічні визначення механізму та інвестиційного механізму за різними джерелами. Проаналізувавши визначення різних підходів до розуміння терміну «механізм», автор подав своє бачення розуміння даного терміну. Отже, механізм – це невидимий мотиваційний чинник, що підштовхує, провокує, використовує різні фактори, методи, інструменти або сукупність процесів для досягнення певного ефекту, як економічного, так і соціального, екологічного. На основі визначення терміну «механізм» та «інвестиції» виведемо визначення інвестиційного механізму, який є комплексним поняттям, оскільки включає в себе розуміння багатьох категорій. Інвестиційний механізм – це система взаємопов'язаних мотивацією факторів, компоненти якої здійснюють рух (залучення або/і розміщування інвестиційних ресурсів) під впливом зовнішніх чинників, зокрема, чинника довіри до державних інституцій, і внутрішніх важелів, мінімізуючи ризики, для отримання позитивного економічного, соціального, екологічного, технічного, наукового ефекту. (див. табл. 1.2). У даному випадку під системою слід розуміти загальнонаукове поняття взаємопов'язаних і розміщуваних у належному порядку елементів певного цілісного утворення.

Таким чином, для розроблення ефективного механізму управління інвестиційними процесами у суб'єктів господарювання, на думку автора, повинен бути створений привабливий інвестиційний клімат України і її регіонів державними і місцевими органами влади, де насамперед необхідно визначити і окреслити проблему, визначити цілі, етапи вирішення проблеми для сучасного стану речей, зробити висновок, кінцевим результатом якого повинно стати прийняття

управлінського рішення щодо покращення інвестиційного середовища регіонів, зокрема це створить умови для ефективної діяльності бізнесу в державі.

Таблиця 1.2

Термінологічні визначення механізму, механізму управління та інвестиційного механізму за різними джерелами

№ з\п	Походження	Термін	Визначення
1	Економічна енциклопедія (Мочерний, 2001)	Механізм	як система, сукупність дій чи спосіб, що визначає порядок, послідовність виду діяльності чи процесу деяких ланок та елементів, що приводять їх у дію.
2	А. Кульман (1993, с. 13).	Механізм	Механізм містить певну послідовність явищ: його складовими елементами одночасно виступають вхідне і вихідне явища, а також весь процес, який відбувається в інтервалах між ними.
3	Ю.Г.Бондаренко	Механізм	це системна взаємодія складових внутрішнього та зовнішнього середовища з невидимим мотиваційним чинником, що підштовхує, провокує, використовує різні фактори, інструменти, сукупність процесів для досягнення певного ефекту, як економічного, так і соціального, екологічного, наукового, технічного.
4	С.К.Ревчук (2001).	Механізм регулювання інвестиційної діяльності	є сукупність взаємозалежних інструментів і умов, регулювання яких веде до зміни обсягів і напрямків руху інвестиційних потоків.
5	Г. Астапова (2001)	Механізм управління	Це система елементів організаційно-економічного впливу на процес управління
6	О. Ковалюк (2002, с. 22).	Механізм управління	Це система форм, методів, важелів, інструментів, які використовуються в діяльності держави і підприємств за відповідного нормативного, правового та інформаційного їх забезпечення політикою на мікро-макрорівні.
7	Н. Нижник (Нижник, Машков, 1988, с. 49).	Механізм управління	це складова частина системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності управлінського об'єкта.
8	Економічна енциклопедія (Мочерний, 2001)	Механізм управління	Спосіб організації управління суспільним виробництвом з притаманними йому формами, методами, засобами, що відповідають кожній історичній епосі і кожному соціально-економічному устрою.
9	Кунєв Ю.Д. (2006)	Механізм управління	є складним і системним утворенням, що органічно поєднує в собі різні складові елементи, тобто у вузькому розумінні механізм управління - це статична єдність певних структурних елементів, які слугують інструментом організації управлінських явищ і процесів. У широкому розумінні - це інструменти впливу на управлінську інформацію, які забезпечують динаміку, реальне функціонування усієї статичної єдності елементів.
10	М.І. Долішній (2003)	Інвестиційний механізм	На регіональному рівні цей механізм передусім повинен забезпечити інтенсифікацію інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання у пріоритетних галузях як у межах регіону, так і держави в цілому, він повинен базуватися не лише на державному, а й на ринковому управлінні (2003)
11	Л.Н. Салимов (2000)	Інвестиційний механізм	сукупність соціально-економічних цілей, принципів і методів мобілізації і розміщування інвестиційних ресурсів, а також управління цими процесами. Механізм управління інвестиційними ресурсами призначений для максимізації інвестиційного ефекту (в тому числі доходу), мінімізації інвестиційних витрат і ризиків.

Продовження табл. 1.2.

12	Ю.Г. Бондаренко	Інвестиційний механізм	це система взаємопов'язаних мотивацією факторів, компоненти якої здійснюють рух (залучення або/і розміщування інвестиційних ресурсів) під впливом зовнішніх чинників і внутрішніх важелів, мінімізуючи ризики, для отримання позитивного економічного, соціального, екологічного, технічного, наукового ефекту за умови тривалого використання суб'єктів господарювання та у взаємодії з чинником довіри до державних інституцій.
13	Ю.Г. Бондаренко	Механізм державного управління інвестуванням	як послідовна зміна інвестиційної діяльності під впливом складових внутрішнього та зовнішнього середовища, важелів, методів, фаховості кадрів державного управління, різних мотиваційних чинників, з метою досягнення як економічного, так і соціального, екологічного, технічного, наукового ефекту з оптимізацією інвестиційних витрат і ризиків.

Примітка: укладено автором

У кожного регіону є свої стратегічні цілі. Вони залежать від багатьох критеріїв, але основною ціллю є забезпечення сталого розвитку території. Одним з основних інструментів для реалізації поставлених цілей є залучення інвестицій, оскільки брак власних коштів істотно впливає на соціальний, економічний, екологічний розвиток регіону. Відповідно, недостатньо розвинута та використана інфраструктура залучення інвестицій в регіон спричиняє сповільнення його розвитку. Таким чином, серед найважливіших напрямків є розроблення механізмів залучення інвестицій в регіон, створення сприятливих умов щодо формування інвестиційного клімату та розвитку певної території. Отже, формування в регіоні механізму інвестиційної політики передбачає розробку системи показників, які будуть впливати на інвестиційну діяльність ОРС через економічні, правові, управлінські та інші елементи господарської системи, які можуть сприяти досягненню поставленої мети, цілей, як економічних, соціальних так і екологічних. Продовжуючи цю думку, М.І. Долішній узагальнює поняття інвестиційного механізму на регіональному рівні: „На регіональному рівні цей механізм передусім повинен забезпечити інтенсифікацію інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання у пріоритетних галузях як у межах регіону, так і держави в цілому” (Долішній 2003, с.85), і додає: “Механізм формування інвестиційної політики повинен базуватися не лише на державному, а й на ринковому управлінні” (Долішній 2003, с.84). Отож, чинник мотивації в механізмі, про який вище говорилося, буде сприяти покращенню інвестиційного клімату в регіонах, і в державі загалом. Мотивація – це вид управлінської діяльності, який забезпечує процес спонукання себе та інших працівників до діяльності, яка

спрямовується на досягнення цілей власних або організації (Кузьмін, Мельник 2002). Тобто це будь-якого роду вплив на об'єкт, який забезпечує певну діяльність, яка спрямована на досягнення цілей. Опрацьовуючи літературу рідко зустрінеш, щоб мотивацію застосовували поза конкретним суб'єктом господарської діяльності або особою, на думку автора, роль мотивації через це є недооціненою. Саме інвестиційний процес під дією мотиваційних факторів дозволить досягнути поставлених цілей. Отож, метою інвестиційної діяльності є реалізація інвестиційних процесів для отримання економічного, соціального, екологічного ефекту від інвестування. Саме тому інвестиційний механізм передбачає управління інвестиційними процесами.

Інвестиційні процеси – це розвиток, послідовна зміна стадій, етапів, ступенів інвестування. Управління інвестиційними процесами передбачає цілеспрямований і активний процес взаємопов'язаних дій та активний вплив різних суб'єктів управління, спрямований на організовану діяльність.

Актуальним і дуже важливим є дослідження інвестиційного механізму О. В. Ульянченком, де науковець зміг побачити пряму залежність між категоріями інвестиційного процесу та інвестиційного механізму (Ульянченко, 2010). Вчений структурував та зміг об'єднати їх у три групи, а саме:

1. Вивчення процесу інвестування з погляду елементів інвестиційного процесу.
2. Вивчення процесу інвестування, з точки зору суб'єктів інвестиційного процесу (населення, держави, інвестиційних інститутів, об'єктів інвестування) і механізмів формування ними джерел інвестиційних коштів.
3. Вивчення інвестиційних процесів стосовно інструментів і об'єктів вкладення інвестиційного капіталу.

Саме друга група: «Вивчення процесу інвестування, з точки зору суб'єктів інвестиційного процесу» є цікавою для даного дисертаційного дослідження. Оскільки, механізм реалізації інвестиційних процесів включає в себе аналіз інвестиційної привабливості об'єктів інвестиційного дослідження, а це мікрорівень – підприємство, організація, та макрорівень – регіон, держава. Виходячи з цього, одним з основних завдань держави є визначення механізму формування джерел

інвестиційних коштів для економіки. Таким чином, для держави важливо знати, яким чином вплинути на приріст внутрішніх і зовнішніх інвестицій, щоб зменшити дефіцит джерел фінансових ресурсів для розвитку бізнесу і економіки країни загалом. Оскільки, саме суб'єкти інвестиційного процесу є основним джерелом інвестиційних коштів, а суб'єктами можуть виступати населення, держава, інвестиційні інститути, зовнішні інвестори і т.д. Аналізуючи вище викладене, автор розглядає внутрішнього інвестора як одного з ключових гравців в економічній політиці держави та доводить його вагомий вплив на ефективний розвиток регіону та держави загалом. Саме недооцінена роль внутрішнього інвестора, на думку автора, спонукає глибше подивитися та проаналізувати дану категорію, визначити його потенціал та з'ясувати чи може внутрішній інвестор стати однією з ключових фігур в інвестиційному процесі і вивести економіку нашої держави на вищий рівень економічного розвитку та дозволити ефективно і стабільно працювати економічним механізмам всередині держави. Отож, в процесі формування інвестиційних пріоритетів держави необхідно враховувати споживчу поведінку населення, його схильність до споживання та заощадження. Таким чином, розглядаючи механізм формування і водночас управління інвестиційними потоками, заощадження – є фактичним джерелом формування інвестиційних коштів, а споживчі витрати можна розглядати під кутом капітальних вкладень в частині вартості спожитого товару, який стає відповідно джерелом відтворення.

Зрештою ще Дж. Кейнс стверджував, що економіка не може успішно розвиватися без втручання держави. Кейнс трактував механізм функціонування економіки на основі ряду макроекономічних елементів: національного доходу, зайнятості, споживання, сукупних інвестицій, нагромадження тощо (1978). Також слід зауважити, що механізм функціонування держави включає не тільки механізм діяльності економіки, а ще й взаємодію громадськості з владою. Вагомим підтвердженням цього є різні моделі механізму державного впливу на економіку держави. Вони можуть мати прямий або опосередкований вплив. Але загалом, основна задача органів влади полягає в управлінні цим процесом, чітко, коректно і вчасно реагувати на всі чинники зовнішнього та внутрішнього середовища, які

будуть впливати на цей процес, адаптувати їх до вибраного нею курсу, контролювати вихід та регулювати сам процес.

Дослідження учасників та елементів логічного ланцюга «доходи – заощадження – інвестиції» на різних економічних рівнях завжди приваблювало думки численних науковців і практиків. Так, класик економічної думки Е. Енгель, ще в ХІХ ст. вивів закон, згідно якого існує щільний взаємозв'язок між рівнем доходів і структурою витрат сім'ї, а також діє обернено пропорційна залежність між часткою витраченого національного доходу на споживання та рівнем добробуту населення (Фетисов, 2004 - 2005.)

Цю думку доповнюють дослідження видатного українського економіста М. Туган-Барановського (Фетисов, 2004 - 2005), який заперечив твердження К. Маркса про те, що прибуток і заробітна плата перебувають у зворотному співвідношенні одне до одного, і довів, що зі зростанням прибутку може зростати також і заробітна плата, а відповідно - доходи держави. Він також стверджував, що заробітна плата і прибуток можуть збільшуватися при зростанні продуктивності праці, на яку безпосередньо впливає відновлення психоемоційного та фізичного стану працюючої частини населення держави. Це, зокрема, збільшує фінансові можливості держави через представників: підприємницький сектор, у даному дослідженні – це організації рекреаційної сфери; працівники даної сфери та решта населення, яке користується їх послугами з метою психоемоційного відновлення та відпочинку. Поєднання вище наведеного положення з теорією кризи дозволило вченому не лише показати закономірності виникнення криз, але й їхнього подолання завдяки активізації інвестиційної та соціальної політики держави. Останнє відповідає ключовій думці А. Вагнера (Юхименко, 2010) щодо необхідності участі фінансів держави у регулюванні процесів відтворення в економіці країни, що одночасно забезпечує рух доходів громадян і зміну рівня їх добробуту. Дж. Кейнсу вдалося поєднати думки попередніх видатних вчених. Так, він використав надбання Вагнера і дослідив процес формування підґрунтя для регулювання відтворення економіки і довів уповільнення розвитку або навіть неможливість існування вільного підприємництва без активного втручання держави в розвиток соціально-

економічних процесів та/або без суттєвого розширення її функцій (Hayes, 2008, с.150). Таким чином, проаналізувавши, у свою чергу, концепцію М. Туган-Барановського, яка лягла в основу розробленої Дж. Кейнсом теорії прогнозування ринкової кон'юнктури для проведення ефективної державної економічної політики, в результаті був виведений закон, за яким люди схильні, як правило, збільшувати споживання із зростанням доходів, але не настільки, як зростає дохід. Оскільки, дохід за Кейнсом – це споживання + інвестиції; збереження = дохід – споживання; звідси збереження = інвестиції (Hayes, 2008, с.118). Тобто тільки переважання сукупного приросту доходу над споживанням, яке можна назвати частковим «збереженням» цього доходу, дозволяє перейти до інвестування. Ці дослідження першим застосував економіст Поль Самюельсон, використавши методи вищої математики для розробки моделей споживання та інвестицій, котрі і сьогодні використовують в економічних дослідженнях при оцінці потенціалу економіки країн (Samuelson, 2009, с.156). На його думку, нації, що споживають значну частку своїх доходів й відповідно при цьому інвестують порівняно мало, характеризуються помірними темпами економічного зростання (США) і навпаки. Нації, які споживають незначну частку своїх доходів, інвестують великі кошти, і тому їм притаманні високі темпи зростання економіки і продуктивності праці (Японія, Південна Корея).

Застосування названих класичних теорій в українській практиці можна простежити на прикладі публікацій ряду вітчизняних вчених. Так, вчені С. Панчишин та М. Савлук (2003) зосередились на вивченні зв'язку між тенденціями утворення доходів та заощаджень ще в період формування перехідної економіки України. Л. В. Ключник (2012) узагальнила теоретичні підходи щодо використання заощаджень домашніх господарств як джерела інвестиційних ресурсів економіки України. І. П. Петренко (2014) вивчив досвід і виділив проблеми, що супроводжують трансформацію заощаджень населення України в інвестиції на сучасному етапі.

Отож, виходячи з вище сказаного виникає необхідність визначити мінімальний розмір сукупного доходу сім'ї, який дозволив би покрити видатки потенційного

внутрішнього інвестора за рахунок даного доходу і вийти на такий рівень, при якому стало б можливим зробити заощадження, частина яких могла б бути використаною на рекреацію. Також, у майбутньому такі заощадження повинні (при створенні належних умов) перетворитися на інвестиції, оскільки заощадження є тією частиною доходу, яка не витрачається на споживання. При цьому, якщо під споживанням розуміти «видатки на придбання товарів і послуг для задоволення потреб» (Samuelson, 2009, с. 157), то звідси впливає прямий і досить щільний зв'язок між споживанням та заощадженням, а саме: заощадження – це «...та частина доходу, яка не споживається» (Samuelson, 2009, с. 159). Отже, незаперечним фактом є те, що заощадження – єдине джерело інвестиційних ресурсів, а розміри інвестиційної активності в державі визначаються саме обсягом заощаджень населення (Панчишин, 2003, с. 339).

Таким чином, зазначені вище основні положення класичних теорій не тільки пояснюють взаємозв'язок та взаємозалежність таких категорій, як інвестиції, заощадження, споживання та дохід, але в поєднанні з сучасними реаліями виступають надзвичайно важливим аргументом щодо створення умов для збільшення обсягів внутрішнього інвестування, зокрема направлення їх у сферу оздоровлення та відпочинку населення України. Це сприятиме не лише підвищенню рівня продуктивності праці, а й спонукатиме розвитку бізнесу у сфері рекреації, чим збільшить дохідну частину самих підприємств та держави загалом.

1.2. Рекреаційна сфера та засади інвестиційного забезпечення її розвитку

Україна як одна з багатьох держав світу за час становлення своєї незалежності зазнала більше економічних падінь, аніж злетів, випробувала на собі безліч моделей, які повинні були б їй принести економічне диво. До таких моделей можна віднести масове роздержавлення підприємств та їх швидку приватизацію, вільні та спеціальні економічні зони, модель інноваційно-інвестиційного шляху розвитку, де інвестиції вважались панацеєю від всіх соціально-економічних проблем у державі, і, коли інвестицій стало недостатньо, була обрана модель донорських допомог або очікувань

чергових траншів МВФ. Загалом, було випробувано безліч моделей, які в інших державах світу ефективно працювали, нажаль, у нашій виявилися недієздатними. Реалізація цих моделей у теорії дозволяла привабити інвесторів, використовувати вже наявні інвестиції, що мало б створити нові робочі місця і запустити багато інших соціальних процесів, але на практиці підняла ряд важливих проблем, так і не принісши бажаного ефекту. Отож, кожна з використаних моделей мала свої переваги і недоліки, але, на думку автора, важливим є обрання свого індивідуального шляху розвитку. Для цього необхідно забезпечити розумне поєднання відкритої політики; провести аналіз ресурсів, якими володіє держава; врахувати інтереси суспільства; розробити ефективний стратегічний план розвитку економіки держави як цілісного організму. Така політика позитивно вплине на кожний регіон, область та сприятиме використовувати свій набір ресурсів, отримуючи за це економічний ефект, який можна використати для вирішення різних проблем даної території, в тому числі, соціальних, екологічних тощо. Створивши таку систему, з відповідними механізмами, кожен регіон, область зможе доповнювати одна одну, і це стане основними стовпами, напрямками розвитку економіки держави загалом. Саме тому, особливо актуальним та ключовим на сьогодні є: 1. Аналіз наявних ресурсів у всіх регіонах держави; 2. Синтез, який дозволить встановити зв'язок між поділеними частинами нашої економіки і побачити економіку як єдине ціле, як єдиний комплекс з його сильними та слабкими сторонами, можливостями і загрозами; 3. Пошук нових дієвих інструментів та механізмів оздоровлення економіки регіонів та й загалом держави.

Якщо проаналізувати діяльність людини протягом її життя – це суцільний процес задоволення первинних та вторинних потреб, які були описані багатьма науковцями. Отож, кожна людина на шляху розвитку, з початку свого народження, виконує ряд важливих функцій: харчування, сон, праця, відпочинок. Загалом, все йде по колу з невеликими відхиленнями, залежно від особистості, від віку, від статків. Таким чином, можемо припустити, що задоволення основних фізіологічних потреб людини – це шлях до щасливого повноцінного життя. Однак, якщо розглядати харчування, сон, працю як загально обов'язкові завдання для виконання кожної людини, то відпочинок, в умовах сьогодення, став чимось не надто

необхідним або надзвичайно короткотерміновим явищем, а він також є рівноцінним процесом життєдіяльності людини і так само важливим.

В розвинутих країнах традиційно вже завелось, що до відпочинку відноситься не лише термін щорічної відпустки, а й два дні кожного тижня: субота та неділя. На ці дні сім'ї виїжджають на території, розташовані недалеко від основного місця їх проживання для відновлення психо-фізичного стану. В Україні ж генетично було закладено, а пізніше стало нормою, можливо, через матеріальну нестачу, а можливо, через відсутність етики відпочинку або відповідних умов, чи в силу інших причин, що більшість сімей не організовували свій відпочинок протягом року, за виключенням щорічної відпустки, і то лишень населення, яке проживало у містах (переважно великих). Решта населення задовольнялися сільським відпочинком у родичів, а більшість мешканців сільських територій далі районних центрів або містечок, які розташовані поблизу – не виїжджали. Ця тенденція зберігалася донедавна. Сьогодні ж населення нашої держави переглядає свої пріоритети і більшість намагається організувати щотижневий відпочинок за межами або в межах свого постійного місця проживання.

Таким чином, рекреаційна сфера стає на сьогодні привабливою нішею для бізнесу. Оскільки, за час незалежності погляди населення нашої держави змінилися. Все частіше, особливо, молоді батьки відходять від стандартів своїх предків і намагаються більше часу проводити зі своїми дітьми, відпочиваючи з ними у вихідні дні. Дана зміна, на думку автора, відбулася через надання більших можливостей молодим людям у виборі професії, роботи з гідною оплатою за її виконання, а особливо, у вільному виборі стилю життя, поведінки. Отож, переорієнтувавшись, ринок створив можливість пересічному громадянину змінити встановлену багатовікову практику працювати сім днів на тиждень. Саме рекреація стала мостом, яка дозволила нейтралізувати нервово-емоційні напруження, які є основними супутниками сьогодення та відновити баланс психічного і фізичного здоров'я, набратися позитивного настрою для якісного виконання свої обов'язків, як вдома, так і на роботі. Роль рекреації як сфери зростає в геометричній прогресії в цілому світі. Чим економічно стабільніша держава, тим багатше її населення, тим

більше фінансових ресурсів вони вкладають у свій відпочинок. Незадоволені рекреаційні потреби згубно впливають на фізіологічний та психо-емоційний стан людини, що неминуче відображається на повсякденно виконуваний роботі, тим самим, зменшуючи її продуктивність. Відновленню сил і енергії людини сприяє зміна умов перебування або зміна форми її діяльності, тобто зменшення, чи перепланування навантаження, зміна ритму роботи тощо. 21 століття – це століття, яке характеризується постійною динамікою в розвитку інфраструктури рекреації: зв'язок, транспорт, сфера послуг, збільшення різноманіття сфери розваг тощо. Це все сприяло постійному зростанню попиту на рекреацію, з однієї сторони, доступність, з другої сторони, це засіб зняття постійного напруження, стресу, тиску і безлічі інших причин. З огляду на вище сказане, все це сприяє передумові виникнення потреби, за умови вільного часу, в оздоровленні, лікуванні, розвагах, а перед усім, зняттю фізичного та психо-емоційного навантаження, яке накопичується протягом тижня, а особливо року.

Перший спомин про рекреаційно-туристичну діяльність в Україні був письмовою згадкою часів Давньої Греції про міста-колонії Тіра (тепер Белгород-Дністровський), Ольвія (біля Парутине Миколаївської обл.), Херсонес (сучасна околиця Севастополя), Пантікапей (тепер Керч), Феодосія, Євпаторія на Північному Причорномор'ї, в яких використовували лікувальні води, грязі кримських озер і лиманів (Школа, 2007). Першими згадками, датованими XVI ст., про родовища лікувальних вод на заході України є згадки про міста: Моршин, Немирів, Поляна, Синяк, Любінь Великий. Перші спогади щодо геологічної розвідки мінеральних джерел та їх експлуатації у лікувальних цілях датувалися початком 1717 року і проводилися на території України, яка входила в цей час до складу Російської імперії. З другої половини XVIII ст. в Україні почався швидкий розвиток курортно-рекреаційної діяльності. Це був початок масового будівництва водолікарень, будинків для приїжджих, готелів та розуміння прибутковості курортної справи. Відтоді тривали дослідження, пошуки нових родовищ і комерціалізація курортно-рекреаційної сфери в Україні (Школа, 2007). Початком курортно-лікувальної діяльності умовно вважають XVI ст., коли збудували першу доволі примітивну

водолікарню на сірководневих джерелах у Любені Великому, що на Львівщині, їй налічується 237 років і вона є однією з найдавніших не лише в Україні, але й у Європі. У 1778 р. з'явилася перша друкована робота спеціаліста із добування сірки – підприємця на ім'я Серж – про цілющі властивості великолюбінських джерел. Також у цьому ж році дослідники Гаке та Вальхнер описували сірчані джерела Любена. Таким чином, ця дата вважається офіційною щодо початку лікування сірководневими водами у Великому Любені. Поза тим, у 1798 р. світ побачила брошура «Загальні правила купелів у Любені» львівського лікаря К. Крочкевича (Дедишина, 2015). Істотний вплив на розвиток рекреаційно-курортного обслуговування мали праці Ф.Гербера, М.Вороніхіна, Л.Бертенсона, в яких досліджувались й описувалися мінеральні води та грязі Криму і півдня України. На початку ХІХ ст. було офіційно відкрито такі курорти, як Немирів (1814 р.), Трускавець (1827 р.), Одеські грязеві курорти (1830 р.), Саки (1828 р.), Слов'янськ (1828 р.), Приморський (1846 р.) та інші. (Школа, 2007).

Вперше у науковій літературі рекреація як термін з'явився в ХІХ столітті в кінці 90-х років у США. Його поява супроводжувалася введенням нормованого робочого дня, другого вихідного дня, літніх відпусток. Розуміння даного терміну було прирівняне до відновлення, оздоровлення і простору, де здійснюються ці види діяльності (Кусков, Голубева, Одинцова, 2005). Дослідженням такого явища як рекреація займаються науковці різних галузей наук – це, в першу чергу, географи (закономірності формування, функціонування природних і культурних комплексів, інженерних споруд, які використовуються для рекреації), біологи (природно-ресурсний потенціал), психологи (вплив рекреації на психічний стан людини), екологи (взаємодія рекреанта з довкіллям (Бейдик, 1997)), медики (проводять санаторно-курортний відпочинок), соціологи (соціологічні дослідження для створення соціальної моделі рекреаційної діяльності), економісти (прибутковість, ефективність від рекреаційної діяльності), менеджери (управління рекреаційною сферою, в тому числі, як на макро, так і на мікро рівнях).

Вагомий внесок у розуміння важливості такої сфери як рекреація внесли І. Зорін, В. А. Квартальнов (Зорін, Квартальнов, 2003), Н. С. Міроненко, І. Т.

Твердохлебов (Міроненко, Твердохлебов, 1981), та інші. В Україні питаннями методології рекреації займаються Кравченко Н. О. (Кравченко, 2007.), Н. В. Фоменко (2007, с.5), Топчієв О.Г. (2005.), Кифяк В.Ф. (2007)

Н. В. Фоменко розглядає термін «рекреація» як процес відновлення фізичних, духовних і нервово-психічних сил людини, який забезпечується системою заходів і здійснюється у вільний від роботи час на спеціалізованих територіях. (2007, с.5).

П. О. Масляк виділяє рекреацію як більш ширше і загальне поняття, ніж туризм (2008). В розумінні науковця рекреація та туризм – процес відновлення фізичних, духовних і нервово-психічних сил людини та її життєвого потенціалу шляхом певних заходів на основі відповідних установ у вільний час. (2008, с.16)

Багато вчених з різних кутків світу досліджували феномен рекреації, для цього вони проаналізували саме поняття "рекреація". Одностайність їх поглядів зупинилася на ключових словах, таких як: відтворення; відновлення, відпочинок; фізичні, психічні, духовні та інтелектуальні сили людини; процес оздоровлення, пізнання; діяльність спортивна, відпочинкова, культурно-розважальна – це в сукупності займає певну частину вільного часу (Міроненко, Твердохлебов, 1981), відведеного людиною, і має на меті збільшити працездатність, продуктивність, яку особа витратила в минулому (Міроненко, Твердохлебов, 1981). Найбільший вклад у вивчення рекреації як поняття належить найдавнішій з наук – географії. На базі географії було сформовано потужний науковий напрям – рекреаційна географія. Даний напрям був введений як навчальна дисципліна у 1974 р. одночасно на кафедрах економічної географії в Сімферопольському університеті та економічної географії в Московському університеті (Міроненко, Твердохлебов, 1981, с. 3). Міроненко Н.С., Твердохлебов И.Т., Преображенський В.С. одні з перших засновників і дослідників даного напрямку. Вагомим кроком становлення рекреаційної географії стало висунуте Преображенським В.С. уявлення про рекреаційну систему як об'єктивне і соціальне за своєю функціональністю утворення (1981, с. 5). Вчений розглядав рекреаційну сферу, як одну з підсистем народного господарства, яка є цілісним утворенням, виконуючи суспільно необхідні рекреаційні функції. Найважливішим, на думку автора, є бачення

Преображенським В.С. рекреаційної системи як рівнозначної з системами матеріального виробництва (промисловість, сільське господарство, транспорт) і системами невиробничої сфери (Міроненко, Твердохлебов, 1981, с. 5). Також заслуговують на увагу методи дослідження рекреаційної географії Мироненка Н.С., Твердохлебова І.Т., які за методологічну основу беруть світогляд (в радянські часи обов'язковою умовою був марксистсько-ленінський світогляд) (1981, с. 8). На думку автора, саме надання Преображенським рекреаційній системі статусу окремої за рівнозначністю серед виробничої і невиробничої сфери, а не як частини невиробничої сфери, свідчить про те, що рекреаційна система є самостійною одиницею економічної системи, успішний розвиток якої залежить, в першу чергу, від світогляду, ментальності, поваги і розуміння населенням своєї історії, від його взаємодії з навколишнім середовищем, в результаті чого створюється складний рекреаційний процес.

Також проблемами рекреації займалися такі українські дослідники як Кулиняк І. Я., Кілінська К., Масляк П.О. (2008) та ін. Масляк П.О. вважає, що рекреацію на сьогодні розуміють як відпочинок, розваги, лікування і реабілітацію, в умовах певних господарських структур, розрахованих на це, туризм і спорт, як організований, так і самодіяльний (Масляк, 2008.). На думку вченого, поняття "рекреація" постійно змінюється з часом, так, у минулому рекреацію розглядали як відпочинок, відновлення сил людини, які вона затратила в процесі праці. Фоменко Н. В. (2007) характеризує "рекреацію" не тільки як процес і заходи щодо відновлення сил людини, але як простір, в якому це відбувається. Кравченко Н. О. (2007) провів глибокий аналіз рекреації як терміну та з'ясував, що є 14 визначень даного поняття, і в залежності від мети, сприйняття дослідника, напряду дослідження, в контексті до галузі у кожного науковця є своє бачення і розуміння. На його думку, надзвичайно широкий діапазон трактування рекреації, починаючи від об'єкту використання: галузь економіки, вид природокористування, функції туризму; локалізації рекреації: сукупність явищ і відносин, що виникають в процесі використання вільного часу, як сам процес відтворення фізичних, духовних і нервово-психічних сил людини, як усі форми дозвілля людини; місце проведення

дозвілля: в закритих приміщеннях, відкритому просторі, урбанізованому середовищі, на спеціалізованих територіях, розташованих поза населеним пунктом; і звичайно, частина вільного часу (Кравченко, 2007.).

Таким чином, рекреація – це одна з найбільш рентабельних самостійних одиниць економіки та найважливіша частина життя людини, яка не залежить від пори року чи віку людини, охоплює всі види відпочинку як активного: на природі, відвідання архітектурно-історичних пам'яток, еко-, водно, спорто-, розважальна діяльність тощо, так і пасивного: профілактика захворювань в стаціонарних умовах, спрямована на відновлення психо-фізичних та емоційних сил, використовує сукупні рекреаційні ресурси відповідної території і застосовується у вільний час, зокрема, у вікенди, за бажанням людини та задоволенням її потреб. Отож, рекреація (як послуга для населення) – це відновлення фізичних та психо-емоційних сил людини через активну або пасивну діяльність за умови добровільно виділеного часу, коштів, інших матеріальних ресурсів. Рекреація (як галузь для держави) – це висока додана вартість через дохід та високий рівень зайнятості населення, підвищення культурного та інтелектуального рівня населення, інтенсивний розвиток суміжних галузей економіки держави, розвиток інфраструктури. Автор розділяє погляди вченого Масляка П.О. (2008), який вважає, що туризм є одним з видів рекреації. Загалом, великої різниці між термінами туризм і рекреація автор не вбачає: як у рекреації, так і у туризмі є однакова мета та шлях її реалізації, єдиною відмінністю є локалізація, тобто туризм – це тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання, а рекреацією можна займатися як за межами так і в межах території, в якій проживає людина. Термінологічні визначення «рекреації» зведено у табл. 1.3.

Отож, вище проведений аналіз свідчить, що рекреація є однією з привабливих галузей економіки нашої держави, яка стимулює притік капіталу, сприяє створенню робочих місць, а це в свою чергу, стимулює розвиток підприємницької діяльності, особливо впливає на розвиток малого і середнього бізнесу, сприяє зростанню доходів населення, одночасно забезпечує збереження пам'яток архітектури, культури, історії, що є надзвичайно актуальним сьогодні для нашої держави – це і є рекреаційна сфера.

Таблиця 1.3

Термінологічні визначення рекреації за різними джерелами

№	Походження	Визначення
1	Наказ №330 від 22.06.2009 про затвердження Положення «Про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» (2009)	відновлення за межами постійного місця проживання у визначених згідно із законодавством місцях природно-заповідних територій та об'єктів розумових, духовних і фізичних сил людини, що здійснюється шляхом загальнооздоровчого, культурно-пізнавального відпочинку, туризму, оздоровлення, любительського та спортивного рибальства, полювання тощо
2	Економічна енциклопедія за ред. С.В. Мочерного (2001)	відновлення сил, відпочинок у вільний час
3	Н.В.Фоменко (2007)	як процес відновлення фізичних, духовних і нервово-психічних сил людини, який забезпечується системою заходів і здійснюється у вільний від роботи час на спеціалізованих територіях, тобто простір, в якому це відбувається
4	П.О.Масляк (2008, с.16))	рекреація – це відпочинок, розваги, лікування і реабілітація в умовах певних розрахованих на це господарських структур, а туризм і спорт, як організований, так і самодіяльний
5	Н.О. Кравченко (2007)	<ul style="list-style-type: none"> • об'єкт використання: галузь народного господарства, вид природокористування, функції туризму • локалізації рекреації: сукупність явищ і відносин, що виникають в процесі використання вільного часу, як сам процес, відтворення фізичних, духовних і нервово-психічних сил людини, як усі форми дозвілля людини • місце проведення дозвілля: в закритих приміщеннях, відкритому просторі, урбанізованому середовищі, на спеціалізованих територіях, розташованих поза населеним пунктом • частина вільного часу людини
6	Ю.Г. Бондаренко	<ul style="list-style-type: none"> • як послуга для населення – це процес (створення комплексного продукту) відновлення фізичних та психо-емоційних сил людини через активну або пасивну діяльність за умови потреби та добровільно виділеного часу, коштів, інших ресурсів • як галузь економіки держави – це галузь економіки, підприємства якої створюють та реалізують рекреаційно-туристичний продукт-послугу з високою доданою вартістю, з високим рівнем рентабельності, забезпечують зайнятість населення, підвищують культурний та інтелектуальний рівень населення, забезпечують інтенсивний розвиток суміжних галузей економіки та розвиток інфраструктури рекреаційної сфери тощо.

Примітка: укладена автором

Таким чином, рекреаційна сфера – це підсистема економічної сфери суспільства, яка відповідає за виробництво, обмін і споживання рекреаційного продукту, необхідного для відтворення психічних, фізичних та інтелектуальних сил населення та з одночасним просуванням його на ринку.

В окрему категорію необхідно віднести також дослідження рекреаційних можливостей різних регіонів України наступними науковцями – Вачевським М.В.,

Свінцовим О.М., Кузнєцовим В.Ф. (2000) та іншими. Вачевський М.В., Свінцов О.М., Кузнєцов В.Ф. (2000) досліджували специфіку Трускавецько-Східницького регіону, де розглянули проблеми розвитку Карпатського регіону, до якого входять чотири області України: Івано-Франківська, Чернівецька, Львівська, Закарпатська області. Площа, яку вони займають, становить 56,6 тис.кв.км., на якій проживає близько 6,5 млн. осіб (2000). Волошин І.М. (2012) досліджував рекреаційно-туристичні можливості Житомирської області, об'єднавши їх з інтелектуальним потенціалом, що є надзвичайно важливим поєднанням, яке дозволяє в цілісності побачити можливості даної області. Черчик Л.М. (1999) досліджувала територіальну рекреаційну систему Волинської області. Нею було описано рекреаційні ресурси області, в тому числі, лікувальні грязі, 33 торфових родовища, запаси яких становлять 5592,2 тис.м³ та сапропелю більше 270 млн т – це свідчить про достатні можливості регіону для повноцінної рекреаційної діяльності. У свою чергу, Кравченко Н.О. (2007) провів глибокий аналіз рекреаційного господарства Полісся та визначив сучасний стан та перспективи розвитку регіону. Він визначив рекреацію, як одну з форм дозвілля, суспільне явище якої пов'язане з відтворенням і розвитком фізичних, психічних, духовних та інтелектуальних сил людини, що відбувається в місцях, які можуть бути використані для цих цілей як в межах населеного пункту, що є місцем проживання відпочиваючих, так і поза ним (Кравченко, 2007). Дослідження рекреаційних мікроосередків Середнього Побужжя Вінницької області провів Денисик Б. Г. (2014). Автором було з'ясовано, що стихійне рекреаційне освоєння Середнього Побужжя носить переважно негативний вплив на розвиток сучасних ландшафтів прибережних зон річок та ставків. Оскільки, у літню пору саме побережжя ставків і водосховищ найбільше потерпають від негативного впливу рекреантів, ці негативні процеси не оминули береги річки Південний Буг та його притоки.

Дослідження та аналіз можливостей кожного регіону зокрема дасть можливість визначити пріоритетні напрями розвитку, провести глибокий SWOT-аналіз та на основі цього винести обґрунтоване рішення щодо подальшого розвитку регіону. Тільки такий індивідуальний підхід буде сприяти належному використанню природних, людських, фінансових ресурсів та підґрунтям для формування реально-

динамічної стратегії розвитку регіонів України в цілому. У табл.1.4 наведено структурні складові рекреаційної сфери.

Таблиця 1.4

Структурні складові рекреаційної сфери

Характеристики структурних одиниць рекреаційної сфери	Структурні одиниці рекреаційної сфери - суб'єкти діяльності			
	Споживачі рекреаційного продукту (рекреанти)	Організації рекреаційної сфери (рекреатори: фіз. та юридичні особи)	Державні, місцеві органи влади	Недержавні організації
<i>Функція</i>	<ul style="list-style-type: none"> • наявність вільного часу • відновлення фізичного та психо-емоційного стану • платоспроможність 	Забезпечення: <ul style="list-style-type: none"> • харчування • транспортування • реабілітації • лікування • пізнання тощо 	<ul style="list-style-type: none"> • законодавча • виконавча (управлінська) • судова • правоохоронна • інформаційна 	<ul style="list-style-type: none"> • наглядова • контролююча • інформаційна
<i>Об'єкт діяльності</i>	<ul style="list-style-type: none"> • рекреаційні ресурси: природні, природно-технічні активи, культурно-історичні надбання, соц.-економічні • організації рекреаційної сфери 	<ul style="list-style-type: none"> • рекреанти • туристи • рекреаційні ресурси 	<ul style="list-style-type: none"> • рекреатори • рекреанти • туристи • відносини та зв'язки, що виникають між суб'єктами та об'єктами рекреаційної діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> • рекреатори • рекреанти • державні органи влади
<i>Мета діяльності</i>	задоволення потреб у відтворенні фізичних, психічних, духовних, культурних, освітніх, інтелектуальних сил, витрачених в процесі життєдіяльності людей	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечити надання високоякісних послуг • отримання економічної вигоди від діяльності 	Створення умов: <ul style="list-style-type: none"> • економічних, правових, соціальних, політичних • розвиток інфраструктури • стабільна фінансово-кредитна політика 	<ul style="list-style-type: none"> • контролювання • інформування • стимулювання соціально-економічного розвитку як сектору економіки держави
<i>Засоби реалізації</i>	<ul style="list-style-type: none"> • достатній рівень доходу • вільний час 	<ul style="list-style-type: none"> • засоби масової інформації • інтернет • рекреаційні ресурси 	<ul style="list-style-type: none"> • створення нормативно-правової бази туристично-рекреаційної діяльності та її дотримання • інформаційно-маркетингова політика • розвинута інфраструктура 	<ul style="list-style-type: none"> • засоби масової інформації • інтернет
<i>Діяльність</i>	<ul style="list-style-type: none"> • споживання рекреаційних послуг • відпочинок • відновлення психо-фізичних сил 	Надання: <ul style="list-style-type: none"> • якісних, вчасних послуг • достовірної інформації 	<ul style="list-style-type: none"> • управління • організування • регулювання • координування рекреаційної діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> • спрямована на вільне поширення інформації • дотримання законодавства з боку державних органів влади

Продовження табл.1.4

<i>Механізм управління інвестиційним процесом в РС</i>	<ul style="list-style-type: none"> • вибір місця рекреації • джерело формування внутрішніх інвестицій 	ведення інвестиційної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • законодавчі та інші нормативні акти • створення умов для інвестиційної діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> • залучення інвесторів • поширення інформації • контроль за дотриманням законодавства, включаючи екологічний напрям
<i>Результат</i>	Задоволення потреб у відпочинку, реабілітації, відновленні фізичних, психічних, духовних та інтелектуальних сил	Отримання економічного та соціального ефекту	Сталий розвиток економіки держави	Отримання соціального, екологічного ефекту

Джерело: адаптовано і доповнено автором на основі [Кравченко, 2007]

Отож, як було сказано вище, рекреаційна сфера, далі РС – це підсистема економічної сфери суспільства, яка відповідає за виробництво, обмін і споживання рекреаційного продукту-послуги, необхідного для відтворення психічних, фізичних, духовних та інтелектуальних сил населення держави. Вона складається та взаємодіє з культурним, освітнім, природним, історичним, розважальним, лікувальним, спортивним, інформаційним та іншими середовищами нашого життя.

У табл. 1.4 автор, аналізуючи дослідження Кравченка Н.О. (2007), змодельовав складові структури рекреаційної сфери, її взаємозалежність і взаємодоповнюваність, додавши ще одного суб'єкта діяльності, такого як недержавні організації, які на сьогодні зайняли свою нішу як інструмент впливу, контролю державних органів влади та стали своєрідним рупором бізнесу і населення, розширивши і додавши функції структурних одиниць рекреаційної діяльності. Згідно даної моделі можна зробити висновок, що в сутності рекреаційної діяльності лежить рекреаційний процес, в якому взаємодіють суб'єкти та об'єкти, які, маючи різну мету, використовують свої засоби та інструменти, результатом чого стає надання рекреаційних послуг з одного боку, задоволення рекреаційних потреб з іншого, поповнення державного бюджету через діяльність двох вище описаних суб'єктів та виконання основних цілей недержавних організацій.

Формування основних засад розвитку рекреаційної сфери відбувається в процесі постійного розвитку економіки держави та її суспільства, взаємодії

наукових, бізнесових, державних структур. В Україні рекреація як галузь може стати однією з основних сфер реалізації ринкових механізмів та джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, підвищення рівня зайнятості, про що зазначалося вище. Розвиток саме рекреаційної сфери в Україні є засобом не тільки оздоровлення та повноцінного, загальнодоступного відпочинку, але й пізнавальним, відтворювальним інструментом в «руках», в першу чергу, держави, яка має всі важелі створення умов для бізнесу та привабливого середовища для рекреантів через рекреаторів. Для цього Україна володіє великою історико-культурною спадщиною та національно-етнографічними ресурсами, її пам'ятки занесені в реєстр пам'яток Юнеско, різноманіття та унікальність природних ресурсів й клімат роблять її перлиною для рекреантів та туристів. Це надає можливість для розвитку рекреаційних послуг та задоволення різноманітних видів рекреаційних потреб не тільки громадян України, але й створює відповідні умови для розвитку рекреаційно-туристичного ринку послуг для іноземних громадян. Нажаль, наша держава, за даними Міністерства культури і туризму України, використовує лише одну третину туристичного потенціалу, яким володіє, а за даними Всесвітнього економічного форуму серед 124 країн світу посідає лише 78-е місце у сфері подорожей і туризму (Міністерство культури і туризму України). Також, згідно з оцінкою ландшафтних ресурсів, потенційний фонд природоохоронних, оздоровчих та рекреаційних територій становить 12,1 млн. га, тобто 20% площі території України, що відповідає міжнародним показникам раціонального збереження природно-рекреаційних ресурсів (Антонюк, 2015). Отож, рекреаційно - туристична сфера України володіє значними можливостями для свого розвитку та активної діяльності.

Таким чином, аксіомою є те, що рекреаційна діяльність в Україні сприяє розвитку територій, особливо за наявності рекреаційних ресурсів та рекреаційного потенціалу. Під рекреаційними ресурсами розуміють об'єкти, явища і процеси природного та антропогенного походження, які використовуються або можуть бути використані для розвитку рекреації і туризму, вони є матеріальною і духовною основою формування територіальної рекреаційної системи (Масляк,

2008). Загалом, природно-рекреаційні ресурси використовуються з метою задоволення рекреаційних потреб і є фундаментом для розбудови спеціалізованих закладів тривалого і короткочасного розміщування осіб, які створюють в сукупності рекреаційний потенціал території. Ресурси рекреаційної сфери можна умовно поділити на: природні; природно-антропогенні; історико-культурні (Топчієв, 2005). Як правило, їх поділяють на дві групи: природні та штучно створені людиною. Головною умовою є їх придатність для створення рекреаційного продукту. До ОРС відносять бази відпочинку, санаторії, пансіони, лікувальні, загальнокурортні та культурно-спортивні центри, готелі, мотелі, кемпінги, будинки рибалок, мисливців, будинки творчості тощо. Разом з іншими підприємствами супутніх з рекреаційно-туристичною галуззю сфер, а їх налічується більш як 50 (Кабінет міністрів України, 2017.), (транспорт, зв'язок, будівництво, торгівля, виробництво, інші), рекреаційні заклади та підприємства сфери обслуговування утворюють зони відпочинку, курорти. Найбільша територіальна концентрація рекреаційної діяльності є характерною для Криму, Карпатського регіону та приморських територій Одеської, Миколаївської, Донецької областей (Стеченко Д.М., 2001.). В Україні сьогодні функціонує шість курортів державного значення, та відповідно понад 20 природних курортних територій, згідно Закону України «Про курорти», за наявності унікальних природних ресурсів мають підстави для оголошення їх курортами державного значення (Кабінет міністрів України, 2013а.). До таких територій належать більшість регіонів нашої держави. Навіть, на перший погляд непридатні для проживання території, такі як Чорнобиль, мають свій сегмент відпочивальників. Даний вид туризму більше можна віднести до екстремального та пригодницького туризму, який швидкими темпами розвивається у світі (Westcott M. 2015), та повністю задовольняють специфічні потреби і, головне, очікування відвідувачів. Так кожний куток території України, знаючи сильну свою сторону, може створити свій унікальний продукт, який буде сприяти розвитку даного регіону. Наявність рекреаційних ресурсів визначає, який пріоритетний напрям формування рекреаційного чи туристичного бізнесу обере регіон. Також у роботі розглядається

туризм як одна з найуспішніших форм рекреаційної діяльності. Туризм - тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає (Верховна Рада України, 1995).

Функціонування рекреаційної сфери як сфери економіки відбувається під впливом дії трьох систем керування: ринкової, державної (Кравченко, 2007) та громадської. На думку багатьох економістів ринок – це найефективніший механізм розподілу ресурсів і ризиків (Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2019b.). Формування ефективною та насамперед дієвою ринковою економіки – це наявність і дотримання законів. На думку Кравченка Н.О., саме державна політика є початком запуску механізму в дію. Тим початком вчений вважає проголошення урядом курсу на сталий розвиток, а це – визнання туризму, спорту та фізкультури пріоритетними галузями розвитку (Кравченко, 2007) в державі. Це створило, на думку автора, потребу виявлення об'єктивних закономірностей, пов'язаних між собою елементів, які б утворили єдине ціле у формуванні і розвитку рекреаційної сфери та механізму його дії на чітко визначеній території з її ресурсами. Таким чином, ресурси в сфері рекреації відіграють одну з ключових ролей, але не основну, наприклад Чорнобильська зона, спуск в шахту, стрибок з парашутом, роуп-джампінг, інше. Можна назвати безліч, особливо екстремальних речей, які будуть мати попит і приносять реальний фінансовий дохід, але лише за умови створення безпечних та надійних умов для відвідувачів даних атракціонів, позитивного іміджу, репутації. Безумовно такий вид діяльності буде мати фінансовий успіх. Отож, саме створення безпечних, стабільних умов на рівні держави може забезпечити розвиток рекреаційної діяльності, динамічної та, водночас складної, комплексної сфери. Звідси випливає висновок, що основними характеристиками успішного розвитку рекреаційної сфери можна вважати єдність управління і планування (Січка, 2013.) та організування. Це все створює передумови для формування механізму державного управління інвестування в рекреаційній сфері.

Підтвердженням цього є дослідження Кифяка В.Ф., який стверджує, що незалежно від усіх політичних, військових дій та соціально-економічних проблем, останні кілька років індустрія рекреації, особливо туризму, стала галуззю, яка кожного року без залучення державних дотацій та особливих привілеїв стабільно нарощує обсяги туристичного продукту (2003). Ще у 80-х роках причиною феноменального успіху рекреаційної діяльності називали стрімке зростання продуктивності суспільної праці в сфері матеріального виробництва, яка була спровокованою НТП та співпала з масовим туризмом (Мироненко, Твердохлебов, 1981, с. 21). В наш час НТП також відіграє одну з ключових ролей у збільшенні темпів зростання попиту на рекреаційні послуги, особливо швидкими темпами розвивається транспортна та інформаційна галузі (швидкий доступ до інформації через мережу інтернет), які дозволяють рекреантам доступно та швидко зібрати інформацію про об'єкти відпочинку та в мінімально короткий час туди прибути, звичайно за умови достатнього рівня фінансового забезпечення. На сьогодні оздоровлення й відновлення трудового потенціалу повинно стати однією з перспективних напрямків розвитку держави. В країнах з високим показником рівня життя – це стало одним з пріоритетних напрямів політики держави, зокрема, бізнесу (орієнтація на людину), оскільки необхідність зниження рівня стресу та відновлення сил в суспільстві, що стрімко розвивається, є однією з ключових та необхідних умов для підвищення якості життя населення, збільшення продуктивності праці, а це – вплив на безпосередній розвиток економіки країни загалом. Рекреаційна індустрія в світі стала високоефективним сектором стабільного розвитку економіки країни. Високі темпи ефективного освоєння рекреаційних ресурсів сприяють вирішенню соціально-економічних питань, які охоплюють цілий ряд проблем, починаючи від рівня та якості життя населення, їх економічної активності, до діяльності підприємств, суспільної діяльності державних та громадських організацій та загалом до державного і регіонального розвитку країни. Очевидно, що рекреація як один з потужних секторів економіки приймає безпосередню участь у збільшенні ВВП і створення ефективного

ринкового простору, який повинен регламентуватися дієвим правовим полем, який детальніше буде розглянуто в 2-му розділі.

Отож, високий рівень загального економічного розвитку суспільства призводить до зміни структури потреб населення, необхідних для їх задоволення. Тобто встановилася пряма залежність між структурою потреб та рівнем економічного розвитку держави (Мироненко, Твердохлебов, 1981, с. 21), при якому розмір необхідних для задоволення потреб та способів їх задоволення являють собою продукт, який залежить у повній мірі від культурного рівня населення держави, а це, відповідно, від рівня життя населення. Для цього основною ціллю є визначення ролі державного управління та його впливу на інвестиційну діяльність, яка, в свою чергу, буде сприяти розвитку рекреаційної сфери.

Держава, в широкому значенні цього слова – це будь-яка існуюча колись або нині структура, що відтворює на певній території упродовж тривалого часу власну систему суспільних відносин, норм, цінностей та ідеалів (Мочерний С. В. 2000). Очевидно, що держава є політично-автономною одиницею зі своїми функціями, процесами та пріоритетами. Безумовно одними із основних процесів у державі є економічні процеси, тобто фази, розвиток безпосереднього виробництва, розподілу, обміну і споживання та дія, зумовлених цими процесами виробництва спільних законів і властивих їм суперечностей (Мочерний С. В. 2000). Загалом, підвищення матеріального рівня, а це сприяє, в свою чергу, підвищенню зростання культурного рівня населення, яке призведе до істотного зсуву в структурі споживання, буде виражатися в тому, що у населення швидшими темпами зростуть потреби в послугах, а не в задоволенні первинних матеріальних потреб (Мироненко, Твердохлебов, 1981, с. 21-22).

Ефективний розвиток ОРС в Україні через залучення інвестицій є винятково актуальним, оскільки кожна з цих організацій має на меті підтримання здоров'я нації, відтворення та відновлення соціальних процесів. На думку автора, найважливішим об'єктом впливу і турботи держави є людина як частина громади та суспільства, саме для неї має працювати соціально-спрямована економіка. Тільки здорова і повноцінна нація може продемонструвати високий рівень кваліфікації, освіти, досвіду, фаховості,

знань, забезпечити відповідні інформаційно-комунікаційні процеси, що і є одним з ключових факторів розвитку високо-інтелектуального суспільства. Таким чином, позитивні результати діяльності ОРС впливають на досягнення однієї з основних стратегічних цілей соціально-економічного розвитку – створення умов для розвитку людського потенціалу та підвищення якості життя. На погляд Шахно А.Ю. та Ковальчука В.А. інвестиції в людський капітал – це всі цілеспрямовані витрати на розвиток людини в грошовій або іншій формі (на освіту, охорону здоров'я, мобільність), які сприяють підвищенню продуктивних здібностей, вдосконаленню інтелектуального та професійного зростання людини, що приносить в майбутньому дохід як індивіду, так і суспільству в цілому (2016). Водночас, розвиток ОРС потребує впровадження нових ідей, методів роботи, нових підходів до управління, коли змінюються пріоритети від «байдужості» до ініціативності, від «економії на людях» до розуміння цінності кожної людини для суспільства.

Отже, необхідно виявити причини нестачі якісного інвестування та виокремлення внутрішнього інвестора як фундаментального будівельника економіки власної держави; формування та визначення механізму управління інвестиційними процесами на рівні державних органів влади, а також підкреслення відповідальності кожної складової (суб'єкта) цього механізму за спільний результат – створення духовно і економічно процвітаючої держави України.

1.3. Інституційні умови формування механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері

Розвиток рекреаційної сфери зумовлений потребою людини в оздоровленні, відпочинку, лікуванні, спорті, пізнавально-екскурсійному занятті тощо (далі комплекс потреб), тобто змістовним проведенням вільного часу в період дозвілля. Задоволення даного комплексу потреб передбачає використання засобів: природних, соціальних, культурних тощо. Швидкі темпи зростання НТП, процесів глобалізації та інтеграції сприяли перетворенню рекреаційної сфери в окрему галузь з надприбутками. При цьому економічні, виробничі, управлінські,

технологічні зв'язки рекреаційної сфери з іншими галузями економіки розширились та почали доповнювати одне одного, тим самим збільшивши синергійний ефект від взаємодії між суб'єктами підприємницької діяльності. Також відбулося взаємовигідне співробітництво різних галузей, створюючи в комплексі рекреаційний продукт-послугу.

Сьогодні рекреаційно-туристична сфера є однією з найбільш привабливих і динамічних у своєму розвитку галузей економіки. Відповідно до Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» (Верховна Рада України, 2013) визначено основи державної політики у інвестиційній сфері на 2013-2032 роки. Даний Закон спрямований на створення умов для активізації інвестиційної діяльності в Україні. Пріоритетними галузями економіки цей Закон назвав галузі, які спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоспроможній екологічно чистій продукції, високоякісних послугах. Наступний нормативний акт «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки» від 14 серпня 2013 р. № 843-р (Кабінет міністрів України, 2013b) – Розпорядження Кабінету міністрів України станом на 01.04.2018р. затверджує перелік пріоритетних галузей економіки, згідно якого курортно-рекреаційну сферу було віднесено до числа пріоритетних. Таким чином, важливість та потреба дослідження рекреаційної сфери в інституційному напрямку є важливим і необхідним для повноцінного стимулювання її розвитку. Отож, проаналізуємо роль, значення і місце інституцій у рекреаційній сфері.

Кожний соціум у своєму розвитку створює середовище, відповідне до своїх уявлень, бажань, вимог, що впливає на становлення держави як незалежної одиниці. Економічні, соціальні, правові, політичні, інформаційні, духовні та територіальні умови є фундаментом розвитку суспільства, підприємства, підприємницької діяльності. Загалом, в економічній літературі інституції представлені наступними складовими: інституції як правила і норми; інституції як закони та організації (установи), що контролюють певні соціальні відносини; інституції як законо-примусовий механізм; інституції як соціальні відносини;

інституції як механізм вирішення конфліктів між економічним суб'єктами; інституції як стандарти поведінки; інституції як звички, рутини, звичаї, традиції; інституції як стереотипи мислення; інституції як рівновага в стандартній координаційній грі, що повторюється (Поворозник, 2006., с. 6). У свою чергу, Гриценко А., вважає, що в суспільстві немає нічого, що б не являло собою інституції. Інституції – це не просто елементи суспільства, це все суспільство, розглянуте в певному аспекті” (Гриценко, 2005, с. 21).

Отож, сприятливе інституційне середовище стимулює ефективний розвиток економіки. До основних інструментів інституційних реформ можна віднести: нормативні акти та закони, грошово-валютний механізм; податкову систему; бюджет; ринкову інфраструктуру; інвестиційний механізм; приватну власність. Отож, інституційне середовище – це чітко впорядкована сукупність інституцій, що створює певні обмеження для економічних суб'єктів, які функціонують у конкретній системі координації господарської діяльності, утворюючи політичні, соціальні і юридичні рамки взаємодій між людьми (Оліховська, 2012). Оліховська М.В. вважає, що з погляду інституціоналізму суб'єкт господарювання є інституцією (інститутом), що функціонує на основі формальних і неформальних інститутів. Окрім того, вона вважає, що інститути економічної сфери впливають також на діяльність інститутів, суб'єктів господарювання правової, соціальної, політичної та морально-психологічної сфер тощо. У сукупності формальні і неформальні інститути утворюють структуру, яка є ідентичною до структури економіки і суспільства та відображає систему виробничих і суспільних відносин. Зокрема, формальні інститути є основними з позиції функціонування та розвитку економіки держави, зокрема, вони також визначають особливості і напрям розвитку неформальних інститутів.

Опираючись на вищепроведені дослідження, було синтезовано поняття інституційне середовище та роль рекреаційно-туристичної сфери у ній, яке знайшло відображення на рис. 1.1. Очевидно, що інституційне середовище складається з формальних та неформальних інститутів, на діяльність яких відбувається зовнішній вплив, а інколи й тиск.

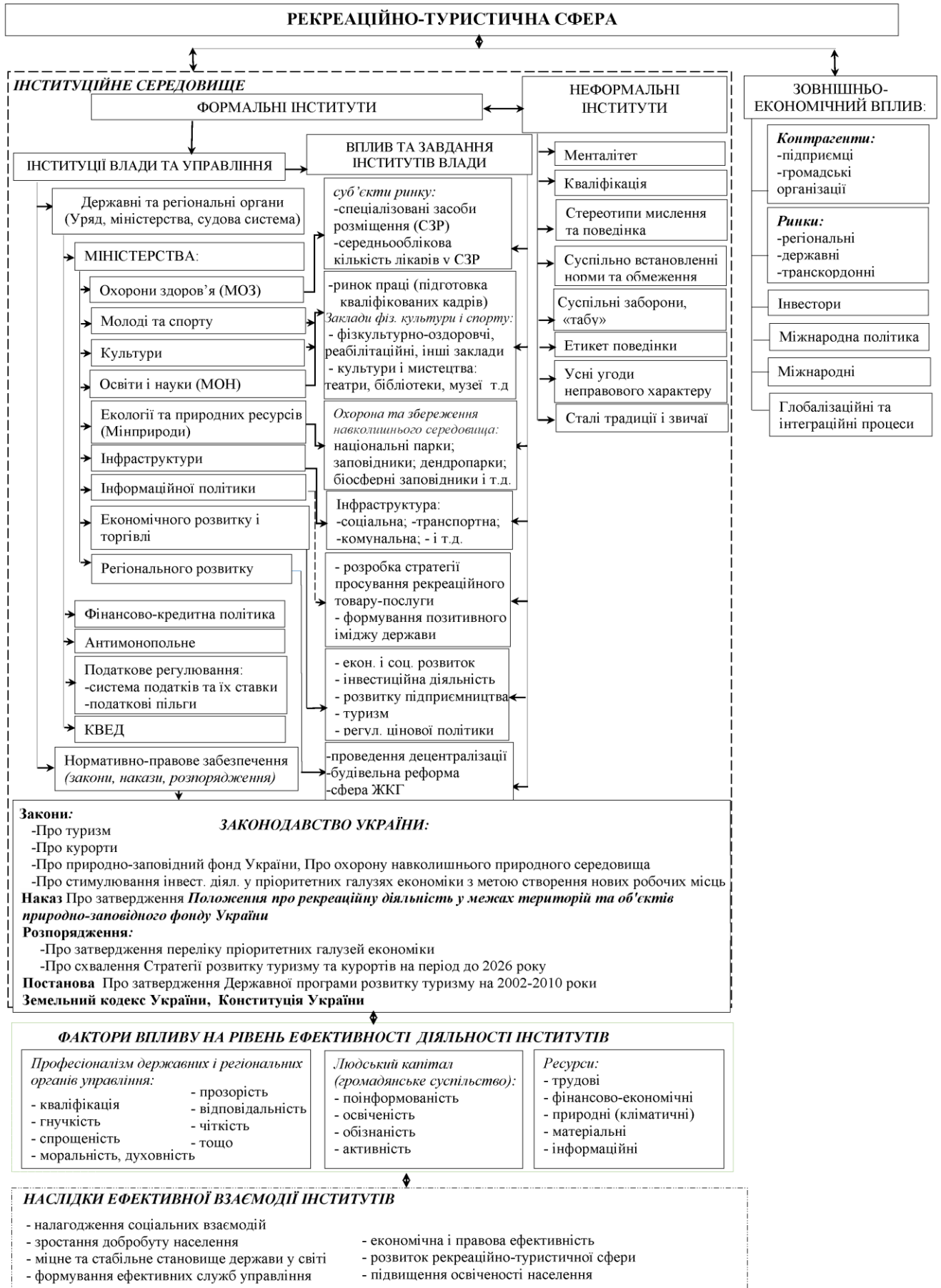

Рис. 1.1. Вплив інституційного середовища на формування і діяльність рекреаційно-туристичної сфери

Примітка: розвинуто автором на основі (Оліховська М.В., 2012 та вивчення теоретико-прикладних матеріалів).

До формальних інститутів як правило відносять такі форми суспільного устрою, як законодавчо-нормативна база у державі, державні органи регулювання, наукові установи, організації та підприємства, контролюючі організації, які регулюють діяльність підприємств. Що ж до формальних інститутів, то вони повинні стати міцним фундаментом розвитку суспільства та реагувати на зміни, впливи зовнішнього середовища, при необхідності пристосовуватися до них. Неформальними інститутами вважають систему правил, норм, які характеризують неофіційно встановлену культуру у суспільстві та відображають її соціальну поведінку. Значну роль у системі неформальних інститутів відводять історичним та етнічним традиціям, обмеження, суспільно встановленим нормам, середовищу правосвідомості суспільства, очікуванням тощо. (Оліховська, 2012).

Важливою складовою інституціоналізму є інститути влади та управління, які використовуючи основні функції менеджменту, здійснюють планування життєдіяльності держави; організування і стимулювання підприємницької діяльності через функції регулювання та контролю, де важелями та інструментами виступає законодавчо-нормативна база. Також, необхідно зазначити, що контроль за виконанням законодавчо-нормативних документів відбувається ще з використанням професійних якостей та внутрішніх чинників представників даних інститутів, тобто неофіційного морального кодексу. Наведені нормативні акти на рисунку 1.1., регламентують або мають вплив на діяльність РС. Окрім того, було виділено в окремий блок фактори впливу на рівень ефективності діяльності інститутів, де чітко прослідковується важливість інститутів, їх роль та залучення у формування механізму управління РС. Отож, внаслідок злагодженої діяльності інститутів та з врахуванням перерахованих факторів, які впливають на ефективність даних інститутів, було сформовано блок, який демонструє наслідки позитивної взаємодії інститутів. Результатом цієї співпраці стане ріст економіки, зростання довіри інвесторів до стабільності і безпеки ведення бізнесу, прозорих правил, які призведуть до зростання добробуту населення, формування ефективних служб управління та наступного витка розвитку економіки держави. Це, зокрема, позитивно вплине на розвиток рекреаційно-туристичної сфери держави та

формування здорової нації. Таким чином, усі інститути, які діють на території держави, створюють єдине середовище, в якому ведуть свою діяльність суб'єкти господарювання, в тому числі, організації рекреаційної сфери. Єдине завдання інститутів, на думку автора – це створення, організування загального привабливого середовища для життєдіяльності населення, яке є стержнем будь-якої держави та вільним функціонуванням суб'єктів господарювання, які забезпечують комфортність життя населення. Отож, сучасний стан інституційного середовища, в якому функціонує суб'єкт рекреаційної сфери, великою мірою впливає на результати його діяльності, створюючи або умови, або бар'єри. Отож, базуючись на табл.1.3, 1.4, де визначено поняття рекреації та структурні складові рекреаційної сфери, можна зробити висновок, що держава здійснює соціальну політику щодо населення як споживача рекреаційних послуг та політико-економічну функцію щодо організацій рекреаційної сфери. Виходячи з цього, рекреаційна сфера потребує державного регулювання за двома напрямками: розвитку рекреаційної діяльності суспільства й розвитку економічної галузі (Яцук, 2009.). Також важливим питанням є з'ясування, які підприємства можна вважати організаціями рекреаційної сфери, або які до них можна віднести.

Відпочинок, спорт, культура є одним з ключових факторів відтворення сил людини і важливою складовою кожного суспільства та ефективного розвитку економіки, а це загалом – запорука здорового та задоволеного населення регіону, і в підсумку цілої нації.

Так кожна територіальна громада, знаючи сильну свою сторону, може створити свій унікальний продукт, який буде сприяти розвитку даного регіону, але без відпочилої громади ефективність життя в даному регіоні не буде цілісною. Отож, кожний регіон повинен розробити стратегічний план розвитку своєї території, включаючи в нього розділ, присвячений рекреації. Це дозволить, враховуючи наявні рекреаційні ресурси території, розробити місця відпочинку, місця для занять спортом як для дорослих, так і для дітей, облагородити водойми і пристосувати їх для риболовлі, чи купання і т.д.

Очевидно важливим є дослідити рекреацію як термін і діяльність у світовій практиці в умовах інституційного середовища.

У Польщі рекреація регламентувалася Законом «Про фізичну культуру» (Сейм Республіки Польща, 1996), який припинив свою дію в 2010р., де визначалися принципи діяльності у сфері фізичної культури. Першочерговим завданням органів державного управління та місцевого самоврядування було забезпечення правильної реалізації процесу фізичного виховання, рекреації тощо. Законом передбачено створення відповідних матеріальних та технічних умов у сфері фізичного відпочинку та рекреації та визначено завдання для популяризації цінностей фізичного відпочинку та організації занять, змагань спортивно-оздоровчого рекреаційного характеру. Даний закон припинив свою дію через ряд причин. Можемо припустити, що поставлену мету в Законі було повністю реалізовано. Натомість, Міністерство спорту і туризму розробило Програму «Розвиток спорту до 2020р.» (Міністерство спорту і туризму Республіки Польща, 2015). У даній Програмі рекреацію розглядають як вид спортивної фізичної активності, який, по суті, не пов'язаний з практикою спорту, відповідно до чинних спортивних правил, але відбувається у вигляді активного відпочинку у рекреаційній зоні або на об'єктах інфраструктури відпочинку, наприклад, прогулянці, ігровий майданчик, канатний парк, вуличні прогулянки та ін. За даними Головного Управління Статистики Польщі у 2016р. (Головне Управління Статистики Польщі, 2016) 46,6% домогосподарств брало участь у спортивній і рекреаційній діяльності, з них 21,7% приймають участь регулярно. Також у Польщі ведеться статистика продажу спортивного інвентаря домогосподарствам. У 2016р. було зареєстровано 23,7% домогосподарств, які придбали спортивний інвентар. З них 72,2% мають у власності велосипеди, за ним слідує 38,3% з футбольними м'ячами і т.д. Це дозволяє державним органам, які відповідають за визначений сектор економіки, відслідковувати показник умовного зацікавлення населення веденням здорового способу життя. Зокрема, впливати на позаробочу діяльність своїх громадян, тим самим розвиваючи рекреаційну сферу і, таким способом, вкладаючи інвестиції в людину, в її здоров'я, результатом чого стає

активізація інноваційної діяльності, зростання працездатності, що позитивно впливає на соціально-економічний розвиток держави. Отож, процес відтворення, за що відповідає рекреаційна сфера, є однією з основних умов розвитку Польщі як суспільства, яке дбає про відпочинок та санаторно-курортне лікування своїх громадян.

В 1915р. у Нью-Йорку на численні запити населення була видана брошура під назвою «Рекреаційне законодавство» (Recreation Legislation) щодо детальної інформації в галузі рекреаційного законодавства, яка регламентувала діяльність різних форм громадського відпочинку і була підготована відділом рекреації під редакцією Lee F. Hanmer, August H. Brunner (Hanmer, Brunner, 1915). Загалом, брошура включила в себе лише закони, які регламентували і пояснювали обов'язки місцевих громадських організацій, які діяли у сфері рекреації, і яким дозволялося використовувати приміщення державних шкіл для створення цивільних центрів, де вони зустрічалися та обговорювали питання про організацію відпочинку для громади. Одним з таких Законів був Закон, який надавав повну владу і повноваження муніципалітетам у придбанні землі для цілей державного парку чи майданчиків. У брошурі було зібрано всі нормативні документи, які регламентували всю діяльність, яку відносили до рекреаційної даного часу, за кожним штатом зокрема і за всіма великими містами США.

На сьогодні у Сполучених Штатах Америки рекреації також приділено достатньо уваги та створені умови для її розвитку. Наприклад, розроблений і функціонує єдиний пошуковий електронний ресурс Recreation.gov (Уряд США, 2019) для резервування, планування поїздок та інформації про об'єкти та заходи відпочинку, що пропонуються різними Федеральними агентствами. Recreation.gov – це найбільша служба бронювання оздоровчого відпочинку в США, яка нараховує понад 60 000 об'єктів у більш ніж 2500 місцях. Recreation.gov пропонує заздалегідь бронювати федеральні об'єкти, які дозволяють вибрати з великої кількості варіантів відпочинку саме ті, які є до вподоби рекреантам. До них належить: індивідуальні кемпінги, групові кемпінги, екскурсії інше. Загалом, Сполучені Штати мають 53 національні парки та більше 6,600 державних паркових об'єктів.

М. Walls у своїй публікації піднімає важливу тему джерел фінансування місцевих парків та проблем, які виникають у їх діяльності, наводить статистику популярності у населення такого виду рекреації (Walls, 2009.). Це свідчить, про важливість даного виду рекреації та дає усвідомлення ролі парків, природних і біосферних заповідників, і т.д. в житті американців, які стали основою рекреаційної інфраструктури у США. Важливого значення набуває рекреаційне використання приватних земель. У всіх штатах США є статuti рекреаційного використання, які передбачають пільги чи допомогу землевласникам, коли вони дозволяють громадськості в'їжджати на свою територію з метою рекреаційної діяльності (Конгрес США, 2019.). Основна політика статуту рекреаційного використання полягає в тому, що потреба громадськості в рекреаційних землях перевищила здатність місцевих, державних та федеральних урядів надавати такі території. Це вплинуло на створення безлічі законодавчих актів, які регламентують рекреаційну діяльність в світі (Парламент Канади, 2019.). Для розвитку рекреаційної діяльності в США існує рекреаційний кредит (Конгрес США, 2013), який надається обраним заявникам, переважно фермерським господарствам, для диверсифікації їх діяльності.

Більшість країн світу є зацікавленими у розвитку рекреаційної діяльності, оскільки, на думку автора, однією з основних функцій державних органів управління є організування оздоровчої, лікувальної та культурної діяльності на спеціалізованих територіях у вільний час населення для відновлення їх психофізичних і моральних сил, що збільшить продуктивність праці і тим самим впливає на економічне зростання держави. Такі країни як Канада (Управління Статистики Канади, 2019.), Австралія (Уряд Австралії, 2019), Норвегія (Уряд Норвегії, 1957), Англія (Кабінет міністрів Великобританії, 1937.), США (Cordell, 1999.) і багато інших країн приділяють значну увагу рекреаційній діяльності, адже у кожній з них є розроблені свої програми з розвитку рекреаційної діяльності, зокрема, на офіційних сторінках пропагується здоровий спосіб життя в ракурсі рекреації, це свідчить про підтримку розвитку рекреаційної діяльності на рівні держави. Більшість країн надають повноваження місцевим органам влади у

забезпеченні розвитку рекреаційної сфери на місцях. Так наприклад, місцева влада Квінсленда (Уряд Квінсленда, 2019) розробила офіційний сайт. Також розроблена Державна програма розвитку на 2017-2019 роки, яка передбачає фінансування спортивних та активних організацій відпочинку штату Квінсленд. Програма спрямована на підтримку надійного, інноваційного сектора спорту та відпочинку, щоб забезпечити загальнодержавні ініціативи, послуги та заходи для максимальної участі та управління у спорті та активному відпочинку. У місті Торонто, Канада (Уряд міста Торонто, 2019) – за підтримки уряду також є розроблений сайт, де представлено всі види рекреаційної діяльності, яка проводиться на даній території.

Таким чином, аналіз показав, що рекреаційній діяльності у світі приділяють значну увагу і безпосереднім її організатором та відповідальним за розвиток є місцева влада за повної підтримки держави. В світі спостерігається процес збільшення обсягу вільного часу у населення – і, отже, процес якісного збільшення дозвільних програм і послуг набуває важливого значення (Горелова, Ильина, 2016.). Організація рекреаційної діяльності в основному полягає у розвитку можливостей території та створення привабливих умов у відновленні сил громади і залучення їх таким чином до взяття безпосередньої участі у житті громади з одного боку, і розвиток підприємницької діяльності у сфері рекреації з іншого. В області організації дозвілля лідерами стали Канада, США, Великобританія, де в рамках комерційного сектора створена потужна індустрія дозвілля і державні організації приймають у цьому безпосередню участь. Це сприяє популяризації сфери рекреації на державному рівні і дозволяє дозвіллю займати одне з важливих місць у житті людини. Отже, рекреація в світі займає важливу ланку в культурній політиці держави.

Розглянемо детальніше інституційний вплив на розвиток рекреаційної сфери в Україні. На сьогодні в Україні одним із пріоритетів розвитку визначено рекреаційну сферу як елемент соціально-економічного зростання держави та вагомий чинник стабілізації та структурної перебудови національної економіки. Підтвердженням цієї тези є факт визначення пріоритетів розвитку країни у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015р (постанова КМ

України №1001 21.07.2006р.) – «розвиток курортно-рекреаційної сфери» (Іванченко Н. М., 2015.). Зі здобуттям незалежності Україна отримала у спадок централізоване керівництво рекреаційно-туристичним господарством, яке функціонувало в єдиному комплексі радянського союзу (Мальська, Худо, 2007) та було у підпорядкуванні від 5 квітня 1984р. головному управлінню Української РСР по туризму і втратило свою чинність 12 серпня 1993 р. (Кабінет міністрів України, 1993). З 1993 року по 25.08.2004р. центральним органом державної виконавчої влади, який підпорядковувався Кабінету Міністрів України, підстава 1109-2004-п, був Державний комітет України по туризму (Держкомтуризм), який реалізував державну політику в галузі туризму і ніс відповідальність за подальший розвиток галузі. У 1995р. від 15.09. введений у дію Закон України "Про туризм" (Верховна Рада України, 1995) постановою № 325/95-ВР, який діє і сьогодні. Даним Законом було закладено основи нормативно-правової бази туристичної галузі. Станом на 09.03.2018р. остання редакція даного закону відбулася 11.02.2015р., підстава 124-19. Загалом, нараховується 12 редакцій. Метою редакцій є удосконалення попередньої версії і адаптувати під зміни, які відбуваються у суспільстві та в економіці нашої держави. Загалом дані зміни повинні бути направлені на реформування туристичної галузі. У першій редакції Закону в преамбулі була сформульована наступна мета: «Створення правової бази для становлення туризму як високорентабельної галузі економіки та важливого засобу культурного розвитку громадян, забезпечення зайнятості населення, збільшення валютних надходжень, захист законних прав та інтересів туристів і суб'єктів туристичної діяльності, визначення їх обов'язків і відповідальності» (Верховна Рада України, 1995). З теперішньою редакцією до мети додали Загальні правові, організаційні, виховні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму, також цей Закон спрямований на забезпечення прав громадян на відпочинок, задоволення духовних потреб та інших прав при здійсненні туристичних подорожей. Особливий акцент зроблено на раціональне використання туристичних ресурсів і регулювання відносин, які пов'язані з організацією та здійсненням туризму на території України

(Верховна Рада України, 1995). У першій редакції основний акцент зроблений на становлення туризму як галузі економіки та розроблення важелів для ефективної діяльності підприємств туристичної сфери, населення і туристів, тобто враховані всі сторони, які зацікавлені у створення високорентабельної галузі економіки держави. У сьогоднішній редакції Закону України «Про туризм» основну увагу приділили визначенню загально-правових, організаційних, виховних та соціально-економічних важелів управління, що вказало основний напрям реалізації державної політики в галузі туризму. Закон чітко окреслює повноваження Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади щодо формування державної політики, і з другої сторони органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи несуть відповідальність за контроль та забезпечення безпеки, захисту законних прав, інтересів громадян України, охорони туристичних ресурсів і об'єктів у сфері туризму. Отож, створення правової бази становлення туризму є основною метою даного Закону незалежно від його редакцій, який опирається на законодавство України про туризм та складається з Конституції України (254к/96-ВР), Закону «Про туризм», інших нормативно-правових актів, виданих відповідно до них, та майнові відносини в галузі туризму, які регулюються Цивільним (435-15) та господарським кодексами України (436-15). Слід зауважити, якщо розглядати туризм як один з видів рекреації, який включає в себе лікування/оздоровлення та відпочинок (Смаль, 2004), що даний Закон повинен містити більш повну правову сторону щодо регулювання рекреаційної діяльності. Отож, проаналізуємо декілька статей Закону: так, у статті 2, назва статті «Законодавство України про туризм», перераховані нормативні документи, які регламентують діяльність даного закону, однак не містять згадки про курортно-рекреаційну діяльність в Україні. Стаття 4, назва статті «Організаційні форми та види туризму», містить лише тлумачення, що організаційною формою туризму є міжнародний і внутрішній туризм і перераховано види туризму. Складається враження, що туризм і рекреація – це дві різні галузі. Таким чином, даний Закон містить шість згадок про рекреацію: містобудівне планування, проектування повинно бути максимально інтегроване до

місцевого соціально-економічного, природного та історико-культурного середовища на територіях рекреаційних зон; реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом: становлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу; Верховній Раді Автономної Республіки Крим відповідно до законів України надається право вирішувати питання та здійснювати виконавчі та організаційно-розпорядчі функції щодо організації і розвитку курортно-рекреаційної сфери і туризму. Варто звернути увагу лише на одну статтю даного Закону, яка містить у своїй назві і суті розуміння важливості курортно-рекреаційної сфери для держави – це стаття 10 – «Повноваження центральних органів виконавчої влади», що забезпечують формування державної політики у сфері туризму та курортів. В ній, зокрема, йдеться про центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів та реалізує державну інвестиційну політику в галузі туризму та курортно-рекреаційної сфери.

Ще одним законом, який повинен регламентувати правові, організаційні, економічні та соціальні засади розвитку курортно-рекреаційної сфери, є Закон «Про курорти» (Верховна Рада України, 2000) від 05.10.2000 № 2026-III. Даний Закон мав 4 редакції, останньою і чинною версією є редакція від 26.04.2014, підстава 1193-18 №2026-14. Закон є спрямований, з метою лікування і оздоровлення населення, на забезпечення використання природних лікувальних ресурсів, природних територій курортів, які є надбанням народу України, та їх охорони. Даний Закон як і Закон «Про туризм» лише опосередковано згадує термін «рекреація». Стаття 1. «Визначення термінів». Термін «курорт» – освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні. Стаття 36. (витяг) Державний кадастр природних територій курортів України є системою відомостей про правовий статус, якісні характеристики цих територій, їх лікувальну, рекреаційну та іншу цінність. Стаття 41. До повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері діяльності

курортів відповідно належать: 1) реалізація загальнодержавних і місцевих програм освоєння земель оздоровчого та рекреаційного призначення, генеральних планів (програм) розвитку курортів; інше. Отож, чіткого роз'яснення термінів рекреація, рекреаційне призначення, рекреаційні зони в Законі немає. Загалом, за 18 років введення в дію даного Закону були внесені зміни, які стосувалися передачі повноважень, зменшення кількості та зміні виконавчих органів контролюючих і наглядових служб, що реалізують державну політику у сфері курортів. Згідно Постанови КМУ від 10 вересня 2014 р. № 442, поточна редакція від 13.01.2017, підстава 1018-2016-п «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» було ліквідовано державне агентство з туризму та курортів, поклавши його функції на Міністерство економічного розвитку і торгівлі (крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів) (Кабінет міністрів України, 2014). Дані зміни були покликані удосконалити систему діяльності органів державної влади та при цьому зменшити тиск на підприємців, створюючи відкриті та прозорі умови для реалізації державної політики, підвищуючи ефективність функціонування державного нагляду і контролю. Загалом дані зміни стосувалися структурної реформи.

Важливість і необхідність регламентування права рекреаційного природокористування набуває все більшої актуальності. Лише нещодавно юристи, географи, почали розглядати природні рекреаційні ресурси і відповідно рекреаційне природокористування з позицій інтересів окремого відпочиваючого. Яковенко І.М. зазначає, що процес використання природних ресурсів у рекреаційних цілях часто носить неорганізований, стихійний характер і, отже не носить необхідного ним управлінського характеру (Яковенко, 2004, с 20) з боку державних органів влади. Подібні погляди почали висловлювати і представники екологічного права. Русановська І.О. розглядає суб'єктивне право загального рекреаційного природокористування як природне, абсолютне, немайнове право, зміст якого впливає зі змісту прав громадян, визначених у Конституції та Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища", і яке виявляється у можливості громадян використовувати корисні властивості рекреаційних

ресурсів, як місця існування людини для підтримки та підвищення своїх життєвих сил (Русановська, 2005. с 102).

Таким чином, наступним нормативно-правовим актом, який дотичний до рекреаційно-туристичної діяльності, але не пов'язаний посиланнями з попередніми Законами, є Наказ від 22.06.2009 №679/16695 «Про затвердження положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» (Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, 2009) на 30.03.2018 року. Метою Наказу є вдосконалення організації рекреаційної діяльності установ природно-заповідного фонду України. Даний Наказ діє відповідно до Закону України "Про природно-заповідний фонд України" (Верховна Рада України, 1992.) №2456-12 і підпункту 5 і 4 Положення про Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02.11.2006 N 1524 (1524-2006-п) (Кабінет міністрів України, 2006). Наказ покликаний затвердити Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. У ньому подано тлумачення основних термінів, які окреслюють діяльність суб'єктів та об'єктів рекреаційної сфери. Так наприклад, визначається поняття рекреант, рекреація, рекреаційна діяльність, суб'єкти рекреаційної діяльності, рекреаційна інфраструктура, рекреаційні території і т.д. Даний Наказ (Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, 2009) також регламентує основні напрями і види рекреаційної діяльності у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, далі ПЗФ. Основний наголос документа спрямований на створення умов для організованого та ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів (Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, 2009) та на забезпечення попиту рекреантів на загальнооздоровчий, культурно-пізнавальний відпочинок, туризм, інше, через організацію рекламно-видавничої та інформаційної діяльності серед відпочиваючих, туристів (Міністерство охорони навколишнього природного

середовища України, 2009) та формування у рекреантів і місцевих жителів екологічної культури. Також важливе місце займає охорона ПЗФ. Слід також відзначити, що даний нормативно-правовий акт містить наступні основні види рекреаційної діяльності, до яких віднесено (Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, 2009):

- відпочинок: загальнооздоровчий відпочинок; культурно-пізнавальний відпочинок; короткостроковий відпочинок (від 5-10 годин до 1-2 днів); розбиття наметів і розкладання вогнищ у спеціально обладнаних та відведених для цього місцях;

- екскурсійна діяльність;

- туристична діяльність: науково-пізнавальний пішохідний туризм; орнітологічний туризм; етнографічний туризм; лижний; велосипедний туризм; кінний туризм; водний туризм; спелеотуризм; підводний туризм; парапланеризм;

- оздоровлення: використання рекреантами природних лікувальних ресурсів ПЗФ з метою відновлення розумових, духовних і фізичних сил людини;

- любительське і спортивне рибальство та полювання.

Регламентування Законом даних видів рекреаційної діяльності набуває дедалі більшої актуальності і стає надзвичайно важливим питанням, оскільки із розвитком в Україні зеленого або сільського туризму, який, зокрема, опирається на реалізацію права загального рекреаційного природокористування в межах і за межами населених пунктів та із запровадженням права приватної власності на землю потребує узгодження публічних інтересів і приватних інтересів осіб, у власності яких перебувають земельні ділянки, що потенційно можуть використовуватися при реалізації цього права (Шмигова, 2007).

Якщо ж розглянути всі підзаконні акти, які регламентують рекреаційну діяльність, то до них можна також віднести Земельний кодекс України (Верховна Рада України, 2002) (ЗКУ) №2768-14, чинний, поточна редакція від 04.06.2017, підстава 1983-19. Зокрема, Глава 7 «Землі природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення»; Глава 8 «Землі оздоровчого призначення», Глава 9 «Землі рекреаційного призначення», Глава 10 «Землі історико-культурного

призначення», статті від 43 до 54. Наявність у Земельному кодексі відповідних статей, свідчить про необхідність регламентувати раціональне використання земель рекреаційного призначення і їх охорону. Сьогоднішнє раціональне використання природо-ресурсного потенціалу дозволить в майбутньому стати вагомим джерелом економічного розвитку держави.

Доцільно також розглянути наступні Закони України, які мають дотичність до рекреаційної сфери і впливають та регулюють її діяльність. До цих законів відноситься Закон України "Про природно-заповідний фонд України" (Верховна Рада України, 1992.) № 2456-12 від 16.06.1992 поточна редакція від 10.03.2017, підстава 1832-19 (на 25.08.2017р.), який визначає правові основи організації, охорони, ефективного використання природно-заповідного фонду України, відтворення його природних комплексів та об'єктів, дає визначення термінам «зона регульованої рекреації» та «зона стаціонарної рекреації». Ще один Закон, який регулює відносини в галузі використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду і їх охорону та відтворення, є Закон "Про охорону навколишнього природного середовища" (Верховна Рада України, 1991b),

Отож, фактично рекреаційну діяльність регламентує Закон України "Про природно-заповідний фонд України" (Верховна Рада України, 1992), Земельний кодекс України (Верховна Рада України, 2002) та Наказ «Про затвердження положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» (Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, 2009), який дає можливість з'ясувати місце рекреаційної діяльності у державній ієрархії пріоритетів та визначити існування суб'єктів рекреаційної діяльності та об'єктів природно-заповідного фонду, що здійснюють свою діяльність відповідно до вимог чинного природоохоронного законодавства. Зокрема, Закон «Про туризм» та Закон «Про курорти» в своїй основній версії тільки опосередковано торкаються проблем розвитку та збереження рекреаційної сфери. Що ж до Наказу, який посилається на Положення «Про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України»,

яка цілком відповідає, на думку автора, нормативному документу, який повинен бути допрацьованим та піднесеним до рангу закону.

Загалом, системний аналіз законодавчих дефініцій "рекреаційні зони" та "землі рекреаційного призначення" у тому значенні, в якому вони визначаються у ст. 63 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" та у ст. 50 ЗК України, вказує на те, що поняття "рекреаційні зони" охоплює поняття "землі рекреаційного призначення", враховуючи їх однакове цільове призначення: для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів (Шмигова, 2007).

Ще одним нормативно-правовим актом у сфері туризму і рекреації є Постанова КМУ від 29 квітня 2002 р. N 583 «Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки» (Кабінет міністрів України, 2002) та Розпорядження КМУ від 16.03.2017 № 168-р. (Кабінет міністрів України, 2017). «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року». Поява даних нормативно-правових актів є логічною і актуальною на сьогодні, оскільки, з середини 20-го століття туристична галузь у світі почала носити масовий, глобальний характер та набуває все більшої ваги для ефективного розвитку економіки та соціальної сфери як у світі, так і в Україні зокрема. Також розвиток індустрії суттєво вплинув на стабілізацію мікрорівня держави, створивши додаткові робочі місця, чим підвищив рівень зайнятості та рівень інноваційності національної економіки, а це в свою чергу, сприяло збільшенню валютних запасів держави і підвищенню рівня авторитету на міжнародній арені, а це загалом вплинуло на підвищення рівня якості життя населення України. Щоправда, як зазначалося у розділі 1.2., туризм є складовою частиною рекреаційної сфери, однак, рекреаційна діяльність є менш правово захищеною, аніж туризм, оскільки, саме, на думку автора, законодавчі акти сфери рекреації в повній мірі повинні містити захист та розвиток природно-рекреаційного та історико-культурного потенціалу нашої країни та регламентувати туристичну діяльність в Україні. Важливим є те, що кожна наступна версія нормативно-правових актів повинна мати на меті спростити і прозоро викласти правила діяльності у рекреаційно-

туристичній сфері. До таких законів можна віднести Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (Верховна Рада України, 2017a), та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру» (Верховна Рада України, 2017b) станом на 25.08.2017р.

Метою таких Програм та Стратегій є створення конкурентоспроможного національного туристичного продукту, який повинен максимально задовольнити туристичні потреби населення країни на внутрішньому та міжнародному ринках, та забезпечити на цій основі комплексний розвиток регіонів України при умові збереження екологічної рівноваги та культурної її спадщини (Кабінет міністрів України, 2002). Досягнення даної мети сприятиме розвитку кожного регіону зокрема згідно свого стратегічного плану, в якому повинен обов'язково бути присутній план створення рекреаційної програми розвитку регіону, метою якого буде відновлення та підтримка здорового розвитку населення регіону та сприятиме культурному його зростанню. Величина місцевого бюджету прямопропорційно залежить від розвитку регіону, а рівень зайнятості населення та кількість підприємств, які працюють в даному регіоні є показником ефективного управління. Оскільки, лишень сприятливі умови та ефективні механізми управління місцевих органів влади створять достатні умови для розвитку малого і середнього бізнесу, основою і запорукою якого є ефективний розвиток рекреаційно-туристичної сфери в Україні.

Опираючись на вищепроаналізоване нормативно-правове Законодавство України, де до переліку пріоритетних (Кабінет міністрів України, 2013b) галузей економіки було віднесено курортно-рекреаційну сферу, та враховуючи фактори попиту і пропозиції на даний вид відтворення та тенденції розвитку ринку рекреаційних послуг, можна констатувати необхідність удосконалення державної політики щодо зазначеної сфери, впровадження ефективних управлінських, організаційно-правових, економічних, інформаційних механізмів розвитку даної сфери як високорентабельної галузі економіки. Для цього необхідно державним органам влади звернути увагу на регламентування діяльності суб'єктів малого та

середнього бізнесу, які є фундаментом економічного розвитку рекреаційної сфери. Саме, створення відповідних умов для оптимізації, спрощення організаційно-економічної структури, розроблення національних стандартів надання рекреаційно-туристичних послуг, узгоджуючи їх з міжнародними стандартами, забезпечення відповідності якості та ціни рекреаційно-туристичного продукту-послуги дозволить вивести рекреаційну сферу на рівень конкурентоспроможної у державі з надання послуг відновлювального характеру для населення та вийти на міжнародний рівень. Для раціонального і ефективного використання рекреаційних, природних, туристичних, лікувальних та інших ресурсів України необхідно сформувати рекреаційно-туристичне середовище шляхом створення та забезпечення функціонування зон розвитку курортів та туризму, розробити, впровадити та запропонувати споживачеві конкурентоспроможний національний рекреаційно-туристичний продукт-послугу.

Успішний розвиток РС – це гармонійна взаємодія багатьох складових. Основою рекреаційної сфери є сукупність підприємств, організацій, інституційних установ, що виконують економічно-соціальні функції, які пов'язані з рекреаційним відтворенням населення, використовуючи для цього природний, соціальний, історико-культурний, економічний потенціали відповідних територій. Отже, під ОРС, автор розуміє сукупність юридичних осіб, що в процесі своєї діяльності використовують рекреаційними і туристичними ресурсами та займаються діяльністю, безпосередньо пов'язаною і/або дотичною до формування рекреаційно-туристичного продукту-послуги.

Таким чином, важливим є визначити, які саме ОРС повинні представляти рекреацію як економічну діяльність. Для цього користуючись аналізом та статистичними інструментами, об'єднаємо підприємства в групи за визначеною попередньо ознакою подібності виготовлених або наданих товарів чи послуг рекреаційного характеру. Таким інструментом у всьому світі слугує класифікація видів економічної діяльності (КВЕД), метою якої є визначення коду для різних видів економічної діяльності юридичних осіб. За цими даними державні органи можуть формувати певну статистику і прогнози економічного розвитку в державі.

У формуванні коду вирішальною рисою є вибір виду діяльності будь-якого підприємства чи організації. Те саме стосується і створення груп, подібних за визначеною ознакою з метою отримання статистичної інформації державними органами статистики. Завдяки обов'язковому кодуванню при реєстрації підприємств, статистичні дані відстежуються і допомагають у розробленні державної політики, щодо формування умов для діяльності підприємств. В загальному, саме за зростанням кількості зареєстрованих підприємств можна оцінювати напрям розвитку того чи іншого регіону. За сучасною класифікацією видів економічної діяльності види господарської активності поділяють на декілька частин, згідно ієрархічного кодування із застосуванням літеро-цифрової класифікації – розділ, група, клас – позначають цифровими кодами, а літерні позначки секцій використовують як рубрикатор (Держспоживстандарт України, 2010). Саме через велику кількість груп, класів та підкласів потрібно бути уважним при виборі коду, у якому буде вестися діяльність підприємства. У 2010 році була проведена остання редакція КВЕД (Державна служби статистики України, 2011) в Україні з метою адаптувати його до Класифікації видів економічної діяльності Євростату (статистичної організації Європейської Комісії).

Якщо розглядати підприємницьку діяльність, яка ведеться в Україні у рекреаційно-туристичній сфері, і яка найближче характеризує дану галузь, на думку автора, можна віднести діяльність підприємств у наступних секціях: І: Тимчасове розміщення й організація харчування; N: Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; Q: Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; R: Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок. Порівняльна характеристика КВЕД-2005р. з КВЕД-2010р. наведена у Додатку В.1. Дані зміни у класифікації були проведені для спрощеного пошуку бізнесом свого виду діяльності у реєстрі, а для держави – вільний доступ до аналізу, на основі якого формується економічна політика держави.

Як бачимо, загалом структура залишилася практично тією ж, лишень у частині «Клас» у класифікації 2010р. «Підклас» було ліквідовано. Також зміни відбулися у назві секцій і їх наповнення. Наприклад у Секції «Охорона здоров'я та

надання соціальної допомоги» змінилася літера Секції та розширилася діяльність, збільшивши тим самим кількість розділів. Деякі Розділи змінили свої Секції, наприклад «Ветеринарна діяльність» перейшла у Секцію М «Професійна, наукова та технічна діяльність». Зміни у Секції «Діяльність готелів та ресторанів» пройшли у назві Секції та поділились на окремі Розділи «Тимчасове розміщування» та «Діяльність із забезпечення стравами та напоями». Цікавим фактом є не відображення окремим Розділом «Діяльності туристичних агентств і туристичних операторів» у КВЕД 2005р., що було виправлено у КВЕД 2010, де туристична діяльність розмістилася у Секції N у Розділі 79 «Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг бронювання та пов'язана з цим діяльність». Що ж до рекреаційної галузі у класифікації 2005р., рекреаційна діяльність була розміщувана у Секції O у Розділі 92 «Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг», де у семи Групах було включено рекреаційну діяльність, яка передбачала комплексне відновлення фізичного та духовного стану населення. Що ж до версії КВЕД 2010, вона скоротилася до чотирьох Розділів, об'єднавши спорт в один Розділ, додався Розділ 92 «Організування азартних ігор», діяльність у сфері радіомовлення та телебачення та виробництво фільмів було виділено в окрему Секцію J «Інформація та телекомунікації». Загалом, зміни у КВЕД 2010р. відбулися суттєві і відображають потреби сьогодення, адаптовані під світовий класифікатор. Лишень є одна негативна сторона, яку було виділено, аналізуючи КВЕД 2010р., а саме термін «Рекреація», нажаль, не був використаним на відміну від КВЕД 2005р. і на відміну від Міжнародної Стандартної Галузевої Класифікації. Порівняльна характеристика КВЕД 2010р. (Державна служби статистики України, 2011) з Міжнародною Стандартною Галузевою Класифікацією всіх видів економічної діяльності (United Nations, 2008) наведена у Додатку В.2. Загалом КВЕД 2010р. є максимально адаптованим до міжнародних стандартів. Дослідження показали, що «рекреація» як поняття не були представленим у версії КВЕД 2010, на відміну, від КВЕД 2005 року та від міжнародної версії КВЕД.

Висновки до Розділу I.

Рівень інвестиційної привабливості регіону, області та й держави в цілому залежить від розуміння механізму управління інвестиційними процесами, його дії і від вміння ефективно на нього впливати, управляти ним для досягнення позитивного економічного, соціального, екологічного, іншого ефекту.

1. Поглиблено розглянуто понятійно-категоріальний апарат за проблемами дослідження для виокремлення чинників, факторів, інструментів для досягнення запланованого ефекту і на основі нього визначення стратегічного напрямку розвитку держави.

1.1. Так виходячи з досліджень І. Вернадського, якого називали "фундатором потреб", було визначено, що джерелом багатства є праця і однією з основних умов ефективного функціонування кожної галузі промисловості є капітал неречовий (духовний). Це підкреслює вагомість «людини» як об'єкта, який створює цей капітал (мета діяльності кожної держави) з одного боку, а з іншого – заставляє усвідомити важливість задоволення потреби у відпочинку цієї ж людини.

1.2. На основі аналізування праць відомих науковців, зокрема М. Туган-Барановського, було встановлено, що у більшості випадків від зростання заробітної плати і прибутку може залежати зростання продуктивності праці, на яку безпосередньо впливає відновлення психоемоційного та фізичного стану працездатного населення держави.

1.3. Визначено, на основі аналізування праць науковців, що механізм ефективного функціонування держави включає в себе бажання підприємців вести інвестиційну діяльність та вміння взаємодіяти з громадськістю. Саме інвестиції вказують на бажання організацій до повторного вкладання своїх активів, враховуючи при цьому фактор ризику, період окупності, але, на думку автора, саме чинник довіри та рівень інтелекту в сталому розвитку відіграє першочергову роль, а за це відповідають саме державні органи управління. Досліджено та уточнено складові структури РС, в якій виділено чотири блоки суб'єктів рекреаційної діяльності: споживачі рекреаційного продукту (рекреанти); організації рекреаційної сфери; державні, місцеві органи влади; недержавні організації

(громадські організації). Проаналізовано ролі учасників кожного із блоків, їх взаємозалежність і взаємодоповнюваність та їх вплив на формування механізму управління інвестиційними процесами та визначено результат очікування кожного суб'єкта від взаємної співпраці. Зокрема, як було визначено вище держава здійснює соціальну політику щодо населення як споживача рекреаційних послуг та політико-економічну функцію щодо організацій рекреаційної сфери. Отож, рекреаційна сфера здійснює свою діяльність у площині державного регулювання, як розвиток рекреаційної діяльності суспільства й розвиток економічної галузі. Що ж до діяльності організацій РС, то за створених належних умов рівень їх інвестиційної діяльності буде зростати, чим забезпечить зростання доходів у бюджеті.

2. Розглянуто роль та місце РС в суспільно-економічному житті країни та наведено порівняльний аналіз інституційних передумов її функціонування в Україні і за кордоном. Наведені приклади організування рекреаційного дозвілля у світі та нормативно-правові документи, які регламентують їх діяльність, зокрема: Польщі, Канади, США. Загалом, політика ведення рекреаційної діяльності у цих державах полягає у створенні відповідних матеріальних та технічних умов у сфері фізичного відпочинку та рекреації, популяризація цінностей фізичного спрямування, організація процесу спортивно-оздоровчого відпочинку, рекреаційного характеру тощо, що належить до пріоритетних завдань місцевих органів управління у цих державах. Що до України та ведення рекреаційної діяльності, було проведено аналізування законодавчого поля, яке регулює РС в Україні, було встановлено, що така сфера як рекреація є представленою лише в одному Наказі «Про затвердження Положення «Про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України», на думку автора, саме даний нормативний документ можна взяти за основу при попередньому доопрацюванні для розроблення Закону «Про рекреацію». Отож, визначення ролі і місця рекреації та її регламентування на державному рівні повинно стати першочерговим завданням для державних і місцевих органів управління.

3. Вибрано та досліджено один зі статистичних інструментів, яким є КВЕД, на основі якого буде проводитися подальше дослідження. Проведене аналізування вказує, що зміни, які відбулися у КВЕД-2010 вказують на відсутність такої економічної діяльності як рекреаційна, а тим паче як галузь. Теперішній КВЕД неспроможний однозначно визначити місце рекреації в галузевій класифікації, однак на стику класифікаційних груп автор обрав дві групи, які приймають безпосередню участь та, на основі яких провів своє дослідження. До них було віднесено «Тимчасове розміщення і організацію харчування», тобто підприємства групи "I" та «Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок» – підприємства групи "R". Решта класифікаційних груп, окрім декількох, віднесено автором до вторинної, фонові участі. Отож, через відсутність методологічного підходу збору інформації щодо організацій, які ведуть діяльність, пов'язану з РС, вона залишається поза увагою органів управління і статистики, що перешкоджає повному її аналізу та оцінці.

Результати дослідження за розділом I опубліковані у наступних фахових виданнях: Бондаренко, Ю.Г., 2015; Бондаренко, Ю.Г. та Просович, О.П., 2013; Бондаренко, Ю.Г., Цимбаліста, Н.А. та Кулініч, Т.В., 2008; Дробенко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2007; Дробенко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2005; Дробенко, Ю.Г., 2003.

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗУВАННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТУВАННЯМ В РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ

2.1. Аналізування передумов та тенденцій розвитку економічної діяльності у рекреаційній сфері України

Рекреаційний потенціал є однією з основних передумов ефективного розвитку туристично-рекреаційної сфери. Рекреаційним потенціалом науковці вважають систему природних, історико-культурних об'єктів та їх властивості, організаційно-економічний, інституційний тощо, які можуть використовуватися або використовуються у рекреаційній діяльності (Горбаль, 2007). Таким чином, рекреаційним потенціалом є наявні рекреаційні ресурси території, які використовуються для оздоровлення і відпочинку населення. Дослідження курортно-лікувальної діяльності в Україні, починаючи приблизно з XVI ст. (будова першої водолікарні), було прерогативою геологів, географів, біологів, і. т.д., які досліджували якість і вплив джерел на здоров'я і самопочуття людей (Школа, 2007); це детальніше розглянуто у Розділі 1 пункт 1.2. На сьогодні в Україні першочерговість, а подекуди і одноособовість, належить туристичній діяльності, оминаючи рекреацію, яка є підґрунтям туризму. Однак, недостатньо залишилися висвітленими аспекти, зокрема пов'язанні з детальнішим вивченням класифікації видів економічної діяльності (КВЕД), який було детально розглянуто в Розділі 1. пункт 1.3., але який є вагомим джерелом інформації для аналізу капітальних інвестицій та можливістю співставити капітальні інвестиції з іншими показниками, які характеризують рекреаційну сферу. Оскільки, рекреаційна сфера не є представленою окремим розділом КВЕД, проаналізовано кожен з розділів та їх економічну спрямованість, яка представляє цей розділ та обрано найбільш наближені розділи КВЕД, які б характеризували діяльність організацій рекреаційної сфери. Такими стали розділи: «I» «Тимчасове розміщування й організація харчування» та «R» «Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок». Розділ «N» «Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування» не було взято до уваги, оскільки у цьому Розділі КВЕД представлена діяльність лише

туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг бронювання та пов'язана з цим діяльність (Держспоживстандарт України, 2010). Загалом, автор вважає туризм як одну з частин РС і досить вагому, але з огляду на достатню кількість наукових досліджень і обґрунтованих висновків щодо розвитку туризму в Україні як галузі, більше уваги приділено організаціям, які представляють економічну діяльність у Секціях «I» та «R» КВЕД, які є менш дослідженими. Ще одна Секція «Q» КВЕД, яка представляє організації охорони здоров'я та надання соціальної допомоги не була ґрунтовно проаналізована, оскільки автор вважає, що організації даного типу представлені лише у СЗР, які становлять, нажаль, незначну частину РС і мають тенденцію до скорочення. Отож, створивши достатні умови на загальнодержавному рівні, визначивши місце рекреації та ОРС, організації санаторно-курортного типу займуть відповідну нішу на ринку рекреаційних послуг.

Наступним важливим моментом дослідження є визначення об'єкта аналізу. Таким об'єктом є інвестиційний процес в організаціях рекреаційної сфери. Розуміння і важливість інвестицій та інвестиційного процесу було проаналізоване у Розділі 1, пункт 1.1. Метою даного розділу роботи є аналіз інвестиційних процесів саме в організаціях рекреаційної сфери. Під організаціями рекреаційної сфери автор розуміє юридичну особу, підприємство, яке веде свою діяльність на основі установчих документів та займається діяльністю, яка пов'язана і/або є дотичною до рекреаційної сфери. Такими організаціями у даному дисертаційному дослідженні виступають колективні засоби розміщування, та, як уже зазначалося вище, організації, які входять до розділів «I» та «R», «N», «Q» КВЕД України. У Розділі 3, на основі аналізування Розділу 2, автор розгляне глибше термін «ОРС». Також буде розглянуто форму об'єднання організацій у «кластер», спільну діяльність населення, громадських організацій та влади регіону з метою підвищення інвестиційної привабливості через активізацію інвестиційних процесів у рекреаційній сфері.

Отож, колективні засоби розміщування (Головне управління статистики у Черкаській області, 2013), далі КЗР – засоби розміщування, в яких надається місце

для ночівлі в кімнаті або іншому приміщенні, число місць яких повинно перевищувати певний мінімум для груп осіб, більших ніж одна сім'я, а всі місця підлягають єдиному керівництву й оплаті відповідно до встановлених цін. Колективні засоби розміщування є однією зі складових рекреаційного потенціалу, оскільки є суб'єктами РС у сфері розміщування відпочивальників, рекреантів, туристів (Головне управління статистики у Черкаській області, 2013). Згідно міжнародної практики, розробленої експертами Всесвітньої туристської організації, далі ВТО, класифікація засобів розміщування є наступною (Круль, 2011) – засоби розміщування, далі ЗР – будь-який об'єкт, який регулярно або час від часу надає послуги з розміщування для ночівлі: колективні та індивідуальні.

Колективні засоби розміщування поділяються на (Державна Служба Статистики України, 2013):

- готелі та аналогічні засоби розміщування, до яких відносять: готелі, мотелі, хостели, кемпінги, агроготелі, гуртожитки для приїжджих, туристські бази, гірські притулки, студентські літні табори, інші місця для тимчасового розміщування;

- спеціалізовані засоби розміщування, далі СЗР, санаторно-курортні та ін. ЗР, до яких відносять: санаторії, дитячі санаторії, пансіонати з лікуванням, дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, дитячі центри, санаторії-профілакторії, бальнеологічні лікарні, грязелікарні, бальнеогрязелікарні (включаючи дитячі), будинки відпочинку, пансіонати відпочинку, бази відпочинку та інші заклади відпочинку (крім турбаз), оздоровчі заклади 1-2 денного перебування.

Найповнішу інформацію про засоби розміщування та їх класифікацію проаналізуємо, використовуючи дані зі статистичних збірників, інформацію до яких збирає Державна служба статистики України, користуючись формою державного статистичного спостереження № 1-КЗР (річна) "Звіт про діяльність колективного засобу розміщування за 20__ рік" (юридичні та фізичні особи) затвердженою № 481, від 23 вересня 2014 року (Державна служба статистики України, 2015а). Оскільки, у збірнику Капітальні інвестиції наведена статистична інформація лише про діяльність юридичних осіб, тоді для кращого порівняння

даних автор буде використовувати дані з форми № 1-КЗР (річна) лише юридичних осіб. Зокрема, також важливим є наголосити, що статистичні дані, використані автором, відносяться до періоду 2014-2017 рр. Це пов'язано з тим, що у 2014р. Державною службою статистики України була змінена форма звітності, а у 2010 були внесені суттєві зміни у КВЕД (Держспоживстандарт України, 2010). Тому статистичні дані за 2013р. і раніше були б нерелевантними і непорівнянними із даними останніх років, також у 2017 році форма подання і оброблення даних звітності окремих розділів була не суттєво зміненою, деякі дані є відсутні.

Таким чином, одними з провідних складових рекреації як галузі є заклади/місця розміщування і харчування. Очевидно, що від кількості спеціалізованих засобів розміщування, до яких входять: санаторії, пансіонати, будинку відпочинку, бальнеологічні лікарні, і від якості надання ними послуг, залежать обсяги рекреаційних потоків на більшості територій, які надають послуги лікувального характеру. Вихідними даними для аналізу РС автор взяв статистичну інформацію по КЗР, оскільки, як показало дослідження, готелі та аналогічні засоби розміщування є частиною інфраструктури рекреаційної сфери і надають послуги, а також тимчасове місце проживання рекреантам, в т.ч. і туристам. Окрім того, більша частина СЗР України залишилася на етапі розвитку 80-х років з виглядом районної лікарні радянського зразка (Ластовка, 2016). Такі непривабливі умови проживання відлякують потенційних рекреантів, тому в більшості випадків рекреанти заселяються поблизу санаторіїв, користуючись їх послугами у лікувальних цілях, тим часом проживають у кращих умовах. Зокрема, саме КЗР є представленими спільно з закладами харчування у КВЕД у розділі «І», як зазначалося вище. Доцільність розгляду КЗР, складовою яких є СЗР, полягає також у тому, що опираючись на статистичні дані автор може виокремити інвестиційну складову, саме у капітальних інвестиціях підприємств, юридичних осіб, за їх основним видом економічної діяльності і територією їх розташування, тобто юридичною адресою. Такі дані збираються та обліковуються у статистичних збірниках «Регіони України» та «Капітальні інвестиції в Україні» за результатами державних статистичних спостережень та наведені без урахування тимчасово

окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції з 2014р.

Отож, дослідження готельного господарства дасть можливість виявити ступінь розвитку РС, дозволить оцінити інвестиційну складову, доходи від надання основних і додаткових послуг, місткість та номерний фонд, кількість працюючих, кількість структурних підрозділів сфери сервісу тощо. Даний аналіз допоможе визначити перспективні напрями покращення рівня надання послуг, дозволить порівняти їх з середньоєвропейським рівнем, окреслити проблеми ефективного функціонування ОРС, інше. Це дасть змогу виявити причини виникнення виявлених проблем та їх вплив на діяльність ОРС, а також обґрунтувати можливі шляхи вирішення, які будуть розглянуті в Розділі 3.

Результати аналізу динаміки кількості КЗР за їх видами та чисельності розміщуваних в них осіб за 2014-2017 рр., представлені на рисунках 2.1. і 2.2.

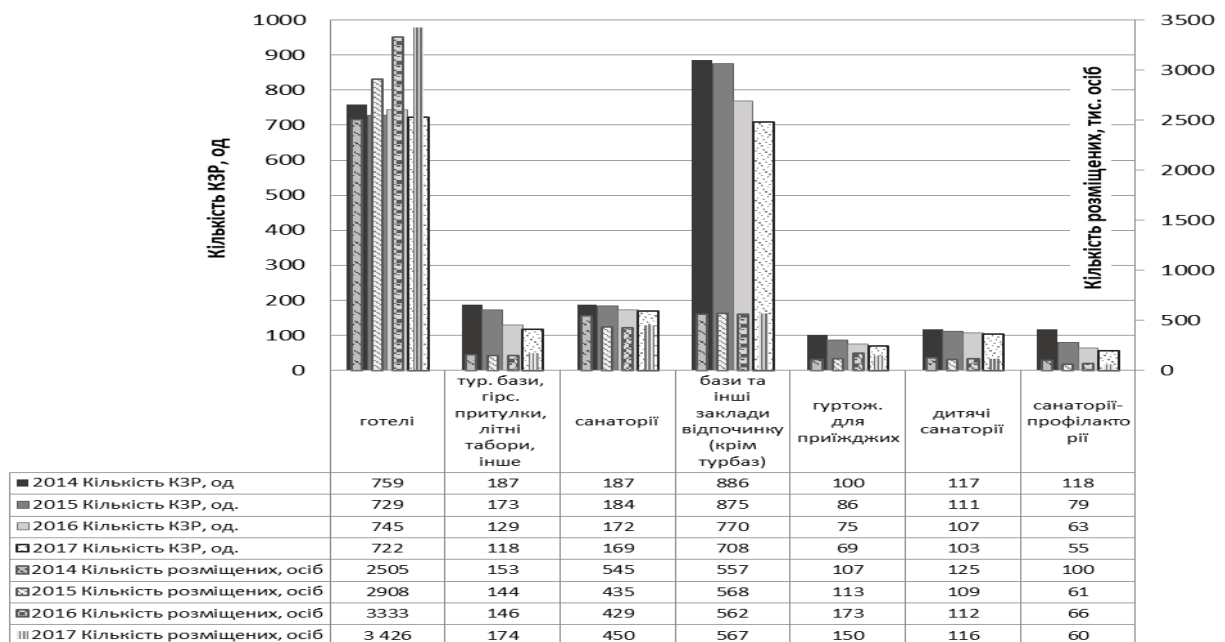

Рис.2.1. Динаміка кількості КЗР (перша група) за їх видами та чисельності розміщуваних в них осіб за 2014-2017 рр.

Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2015b; Державна служба статистики України, 2016; Державна служба статистики України, 2017a; Державна служба статистики України, 2018).

Як було зазначено вище, усі заклади як готельного, так і санаторного типу відносяться до КЗР. Втім, для кращого візуального сприйняття, автором були поділені КЗР на дві окремі групи, через значні розбіжності рівнях абсолютних

значень вихідних показників. До першої групи (див. рис. 2.1) увійшли: готелі, туристичні бази, санаторії, інші заклади відпочинку. У другу групу (див. рис. 2.2) увійшли решта КЗР, кількість яких є значно меншою у порівнянні із закладами, які увійшли в першу групу. Це дозволить краще побачити динаміку дрібніших закладів розміщування, таких як: пансіонати відпочинку, бальнеологічні та грязелікарні, хостели, мотелі, інші заклади розміщування. За даними наведеного рисунка бачимо, що за останні чотири роки відбулось незначне зменшення кількості усіх видів засобів розміщування. Темпи скорочення кількості баз та інших закладів відпочинку були порівняно вищими – так їх скорочення у 2017р. порівняно з 2014р. становить 37%. Хоча це скорочення ніяким чином не відобразилося на чисельності відпочивальників протягом 2014-2016 рр., а у 2017 р. навіть відбувся суттєвий приріст чисельності рекреантів. Це може свідчити про закриття нерентабельних баз відпочинку. Найбільше зростання чисельності розміщуваних осіб прослідковується у 2017 році по відношенню до 2014р. у готелях, що становить відповідно 37%, а 2017р. до 2015р. – 18%. Можемо припустити, що причиною такого зростання, враховуючи вид розміщування – готелі, було зростання кількості відпочивальників, туристів, які відвідали Україну. Також у 2016-2017 рр. зростає попит на послуги у гуртожитках для приїжджих, хоча спостерігається скорочення одиниць номерного фонду. Основну частку приїжджих, на думку автора, складають студенти, які приїхали навчатися з різних областей держави у ВУЗи. Дана тенденція дозволяє зробити висновок про зростання попиту на здобуття вищої освіти та про зростання освіченості нації.

Санаторії-профілакторії є важливою структурою у лікувально-профілактичній діяльності, які проводять лікувально-оздоровчу роботу, зокрема, серед студентів ВУЗів без відриву від навчання. Скорочення кількості закладів даного типу на 53,4% за чотири роки є наслідком імплементації закону, згідно якого припиняється не лише фінансування санаторіїв-профілакторіїв, а й санаторно-курортне лікування населення працездатного віку, оздоровлення дітей, фінансування ДЮСШ (Лобарчук, 2015), згідно Постанови «Про затвердження Інструкції про часткове фінансування санаторіїв-профілакторіїв за рахунок коштів Фонду соціального

страхування з тимчасової втрати працездатності, їх штатних нормативів, форм фінансової звітності та норм витрат на часткове фінансування» (Правління Фонду соц. страхування з тимчасової втрати працездатності, 2004).

Проаналізуємо детальніше інші ЗР (другої групи) та тенденції, які прослідковувалися протягом останніх років у них (рис 2.2.). Переважна більшість цих КЗР має незначну частку, порівняно з готелями і базами відпочинку, і графік носить більш стрибкоподібний характер. До окремої групи санаторно-курортного оздоровлення можна віднести дитячі санаторії та цілорічні дитячі заклади оздоровлення, дитячі центри. Як видно за чотири роки проглядається динаміка поступового скорочення кількості дитячих санаторіїв та незначне коливання у бік скорочення дитячих оздоровчих закладів. Щодо кількості оздоровлених дітей, то за 2014-2017 роки прослідковується тенденція до незначного зростання, особливо в дитячих санаторіях. Динаміка у бальнеологічних та грязелікарнях (включаючи дитячі) є незмінною, радше стабільною із незначним зростанням у 2016 році щодо кількості розміщуваних відпочивальників.

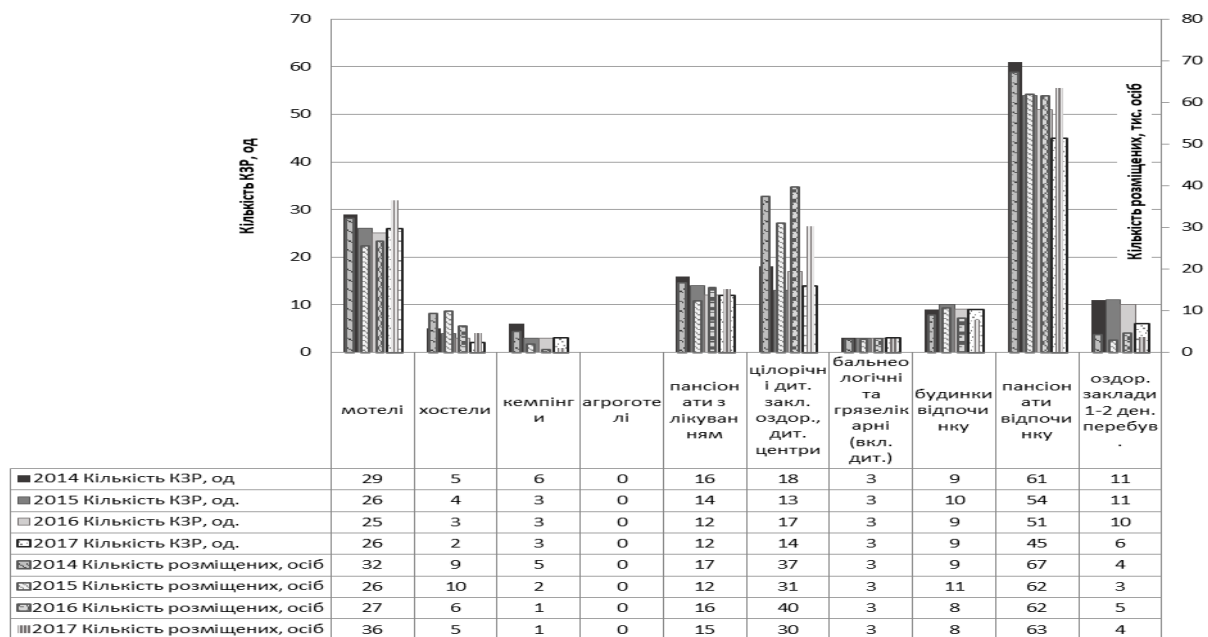

Рис.2.2. Динаміка кількості КЗР (друга група) за їх видами та чисельності розміщуваних в них осіб за 2014-2017 рр.

Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2015b; Державна служба статистики України, 2016; Державна служба статистики України, 2017a; Державна служба статистики України, 2018).

Таким чином, аналізуючи динаміку по рис. 2.1 та рис. 2.2, можна припустити, що використання готельного фонду здебільшого на сьогодні проводиться для бізнес поїздок, і як такого суттєвого значення саме для рекреації як сфери не має. Однак, бази відпочинку та інші заклади володіють достатнім номерним фондом, хоча і відбулося закриття нерентабельних об'єктів, але в порівнянні з кількістю розміщуваних осіб у готелях за аналізований період їх кількість менша в 5 разів.

Метою аналізу середньої місткості КЗР є можливість кількісного визначення потенціалу різних видів КЗР та їх порівняння. Для детальнішого аналізу КЗР співставимо кількість КЗР з показником середньої місткості КЗР, та для кращої їх візуалізації та спрощеності у аналізі скористаємося подібним групуванням, яке було використано для побудови рисунків 2.1 та 2.2. Отже, місткість – це один з основних показників, який відображає загальну кількість місць та визначається за кількістю розміщуваних ліжок в усіх номерах на кінець звітної року (Головне управління статистики у Черкаській області, 2013). Середня місткість колективних засобів розміщування розраховується як відношення загальної кількості місць у колективних засобах розміщування до їх кількості.

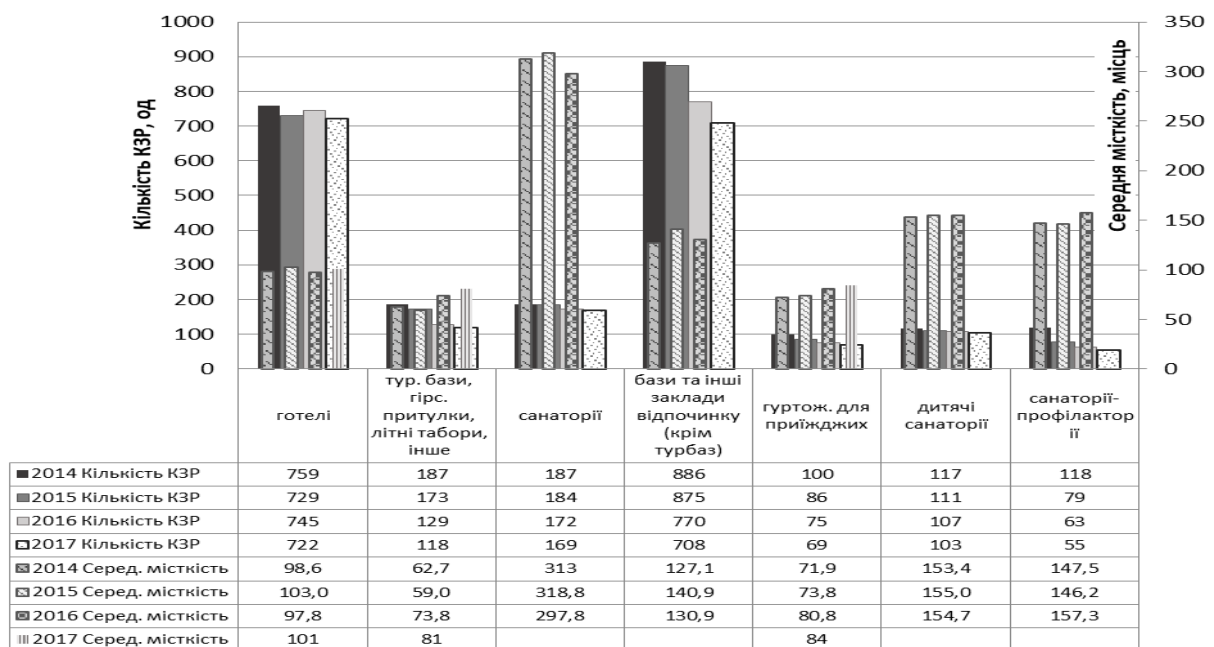

Рис. 2.3. Динаміка кількості КЗР (перша група) за їх видами та їх середня місткість за 2014-2017 рр.

Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2015b; Державна служба статистики України, 2016; Державна служба статистики України, 2017a; Державна служба статистики України, 2018).

Аналіз динаміки кількості КЗР у співвідношенні із середньою місткістю показав, що готельне господарство за чотири роки суттєво не змінило середню місткість. Щодо туристичних баз і гірських притулків, тут прослідковується збільшення кількості місць при порівняному падінні самої кількості даного типу об'єктів. Ці об'єкти могли закритися з різних причин, наприклад, нерентабельні, застарілі, збанкрутували або об'єдналися з вже діючими. Зростання середньої місткості, свідчить, про зростання попиту, зокрема, популяризація відпочинку на природі, у горах, інше. Цікава ситуація прослідковується з санаторіями, які відносяться до спеціальних закладів розміщування і мають на меті лікувально-профілактичні дії. Сумарна місткість цих об'єктів є значно вищою, ніж для готелів, що є свідченням достатнього потенціалу надання таких послуг, проте темпи скорочення кількості цих закладів свідчать про падіння попиту, недостатній рівень реалізації наявного потенціалу. Це може бути наслідком браку інвестиційних потоків, аналіз яких наведено у розділі 2.2.

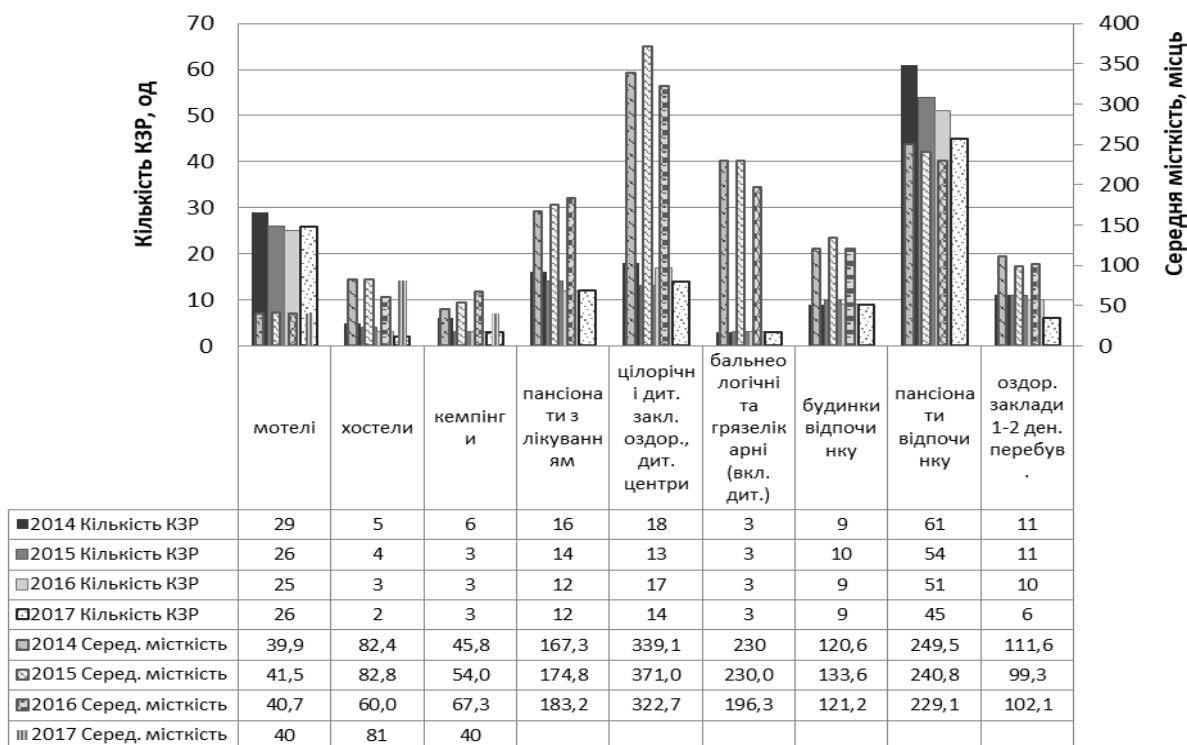

Рис. 2.4. Динаміка кількості КЗР (друга група) за їх видами та їх середня місткість за 2014-2017 рр.

Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2015b; Державна служба статистики України, 2016; Державна служба статистики України, 2017a; Державна служба статистики України, 2018).

В процесі аналізу рис. 2.4 можна спостерігати тенденцію таких об'єктів як хостели, кемпінги, пансіонати з лікуванням, цілорічні дитячі заклади бальнеологічні лікарні, будинки відпочинку та оздоровчі заклади 1-2 денного перебування до зниження їх кількості, проте середня місткість суттєво не змінюється або й збільшується. Схожу тенденцію ми спостерігали, аналізуючи динаміку кількості КЗР за їх видами та чисельності розміщуваних в них осіб за аналогічний період.

Важливою частиною аналізу є аналіз доходів від наданих послуг КЗР (без ПДВ, акцизних і аналогічних платежів). Отож, на рис. 2.5 відображено динаміку зростання доходів від роботи готельного бізнесу відповідно першої групи та на рис. 2.6 – другої групи.

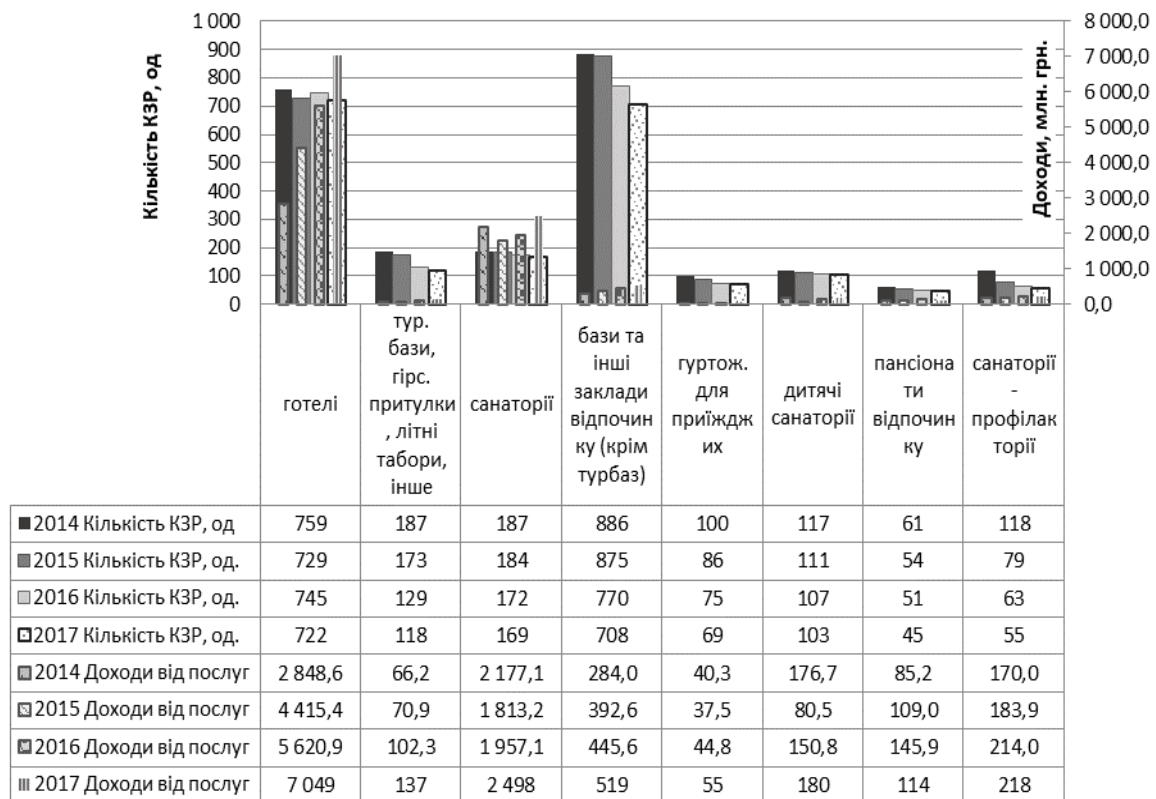

Рис. 2.5. Динаміка доходів від наданих послуг КЗР (перша група) за їх видами та їх кількості за 2014-2017 рр.

Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2015b; Державна служба статистики України, 2016; Державна служба статистики України, 2017a; Державна служба статистики України, 2018).

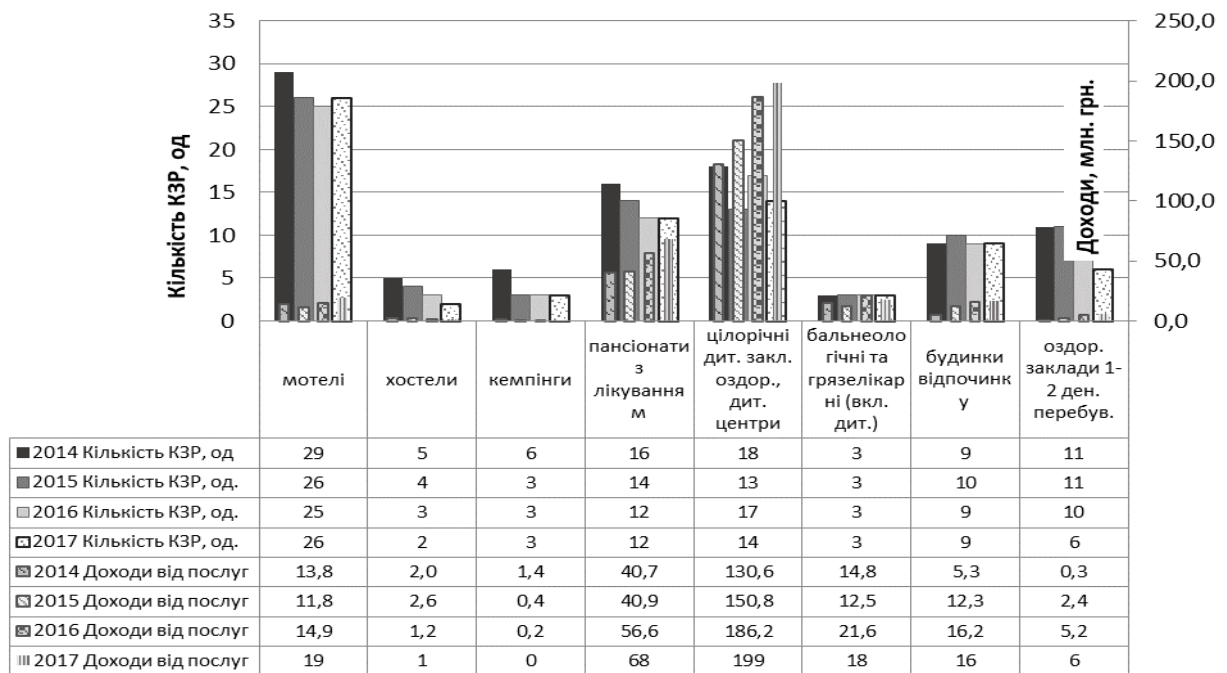

Рис. 2.6. Динаміка доходів від наданих послуг КЗР (друга група) за їх видами та їх кількістю за 2014-2017 рр.

Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2015b; Державна служба статистики України, 2016; Державна служба статистики України, 2017a; Державна служба статистики України, 2018).

Фактично за період 2014-2017 рр. дохід КЗР від наданих послуг зріс на 55 % тобто в 1,55 рази. Причиною такого зростання доходів ОРС за три досліджувані роки може бути значний вплив рівня інфляції. За даними Мінфіну України індекс інфляції за основними категоріями товарів і послуг рекреаційного характеру у 2014-2017рр. становив (див. табл. 2.1), дані наведені відносно попереднього року.

Таблиця 2.1

Порівняння індексу споживчих цін за основними категоріями товарів та послуг рекреаційної сфери за 2014-2017рр., (%) (Мінфін, 2019)

Показник	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.
Загальний індекс споживчих цін	124,9	143,3	112,4	113,7
Відпочинок і культура (послуги відпочинку)	109,4	119,3	109,0	116,1
Ресторани та готелі	114	123,3	111,0	117,3

Ще однією з можливих причин зростання доходів КЗР є військові дії, які розпочалися у 2014р., тобто перед початком АТО, можливо, рівень доходів КЗР був на високому рівні, а з початком військових дій він різко упав до найнижчої позначки 2014р. і поступово зростає з кожним наступним роком. Нажаль, автор не може підтвердити, чи спростувати дану гіпотезу через відсутність статистичної інформації з 2011р. по 2014р. Звичайно, можна висловити також гіпотезу про зростання якості надання послуг або підвищення рівня сервісу в КЗР, який призвів до різкого зростання доходів КЗР. Подальший аналіз та співставлення різних статистичних показників діяльності КЗР і спостереження за їх динамікою допоможе підтвердити або спростувати висловлену попередньо гіпотезу.

Що ж до 2016 р. тут приріст не такий значний і становить лише 27%. Безумовно рівень доходів готельного бізнесу лишень за три роки зріс приблизно на 97% (приблизно з 2,8 до 5,6 млрд. грн.), що не є характерним для ситуації, яка склалася в Україні за останні чотири роки.

Доцільно також зазначити, що кількість туристичних баз та санаторіїв знаходяться у фактично одному діапазоні, що не скажеш про отримані прибутки від їх діяльності – вони кардинально різняться. У туристичних баз відпочинку доходи зросли за чотири роки більш, ніж удвічі (приблизно з 66 до 137 млн. грн.), що може свідчити про підвищення рівня сервісу або покращення умов проживання, через що підвищилася ціна на послуги, враховуючи незначне коливання кількості об'єктів даного типу. Що ж до санаторіїв, то ціна на послуги, мабуть, вже закладена висока, тому прибутки є більшими у 20 разів ніж у турбаз (приблизно 2,5 млрд. грн.), що є логічним, оскільки в ціну може входити і реабілітаційне лікування або використання природних факторів у процесі оздоровлення. Однак, протягом 2014-2017 рр. спостерігався спад доходів від надання послуг на 10% (приблизно з 2,17 до 1,95 млрд. грн.), з подальшим ростом у 2017 р. до майже 2,5 млрд. грн. Бази та інші заклади відпочинку, згідно аналізу динаміки, підвищили свої доходи на 82,6% (приблизно з 284 до 519 млн. грн.). Це обумовлено тим, що саме бази та інші заклади відпочинку відносяться до виду спеціалізованих закладів розміщування і надають додаткові послуги з

оздоровлення. Щоправда зростання доходів повинно мати глибше підґрунтя для виявлення причин даних змін. Таким чином, проведемо загальне співставлення статистичних даних, які відображені у першій групі КЗР. Порівняємо дані за 2014-2017рр. кількості КЗР, середньої місткості, кількості розміщуваних осіб в КЗР та доходів від наданих послуг. А саме:

- готелі: кількість змінилась не суттєво (759 од., 729 од., 745 од., 722 од. відповідно), проте кількість розміщуваних осіб зросла з 2500 тис ос до 3400 тис осіб при середній місткості приблизно 100 місць. Доходи від наданих послуг зросли в 2,5 рази. Враховуючи індекс споживчих цін та попередні дані можна зробити висновок, що доходи зросли за рахунок зростання кількості розміщуваних осіб та зростання цін за надані послуги. Підняття цін пов'язано з можливим ростом попиту.

- туристичні бази, гірські притулки, студентські літні табори, інші місця для тимчасового розміщування: кількість різко знизилася, особливо у 2016р. (187 од., 173 од., 129 од., 118 од.), кількість розміщуваних осіб майже не змінилась приблизно 170-180 тис ос. Середня місткість зросла за 2016р. приблизно до 81 місця з 60 місць попередньо. Доходи ж зросли приблизно з 70 тис. грн. до 137 тис. грн. – це відбулося за рахунок зростання місткості, рівня інфляції та в основному зростання цін за надані послуги.

- санаторії: кількість не суттєво змінилась (187 од., 184 од., 172 од., 169 од.), проте кількість розміщуваних осіб змінилась суттєво з 545 тис. ос. до 460 тис. ос. при місткості приблизно 300 місць та незначному падінні доходів від наданих послуг у 2016р. із подальшим стрибкоподібним зростанням у 2017 р. Враховуючи загальну тенденцію до зростання цін на більшість рекреаційних послуг можна висловити гіпотезу, що в санаторіях ціни так само зросли, але падіння рівня доходів від наданих послуг було наслідком скорочення попиту на дані послуги у 2016 р.

- бази відпочинку, інші заклади відпочинку (крім турбаз): кількість зменшилась (з 886 од. до 708 од.) при чому кількість розміщуваних осіб несуттєво зросла з 556 тис. ос. до 567 тис ос. Місткість майже не змінилась 130-140 місць, а

доходи від наданих послуг зросли на 82,6% (з 284 млн. грн. до 519 млн. грн). Тобто спостерігається стрімке зростання цін при незначному рівні інфляції за надані рекреаційні послуги.

Якщо розглянути ситуацію у другій групі КЗР, прослідковується найбільше зростання доходу в оздоровчих закладах 1-2 денного перебування, більш ніж у 20 разів (приблизно з 0,3 до 6 млн. грн.), аніж в 2014р. при цьому кількість об'єктів даного виду зменшилась майже вдвічі (з 11 до 6 од.). Відбулося зростання кількості розміщуваних відпочивальників з 2014-2016рр. на 10%, що могло мати певний вплив на зростання доходів, отже решта, вочевидь, компенсується зростанням цін та підвищенням якості наданих послуг з врахуванням рівня інфляції. Наступним показником зростання доходів від послуг у чотирирічній динаміці можна відзначити будинки відпочинку на 308% (з 5,3 до 16,5 млн. грн.) та пансіонати відпочинку на 134% (з 85 до 114 млн. грн.), хоча в загальних тенденціях щодо місткості та розміщування відпочивальників (рис. 2.2 та 2.4) відбувається падіння в межах 8-9%. Отож, таке зростання доходу можна пояснити лишень як і в попередніх видах КЗР – ціна, якість і потребою населення незалежно від ціни оздоровлюватися протягом року, оскільки саме доходи спеціальних засобів розміщування, які відповідають за оздоровлення, мали таку високу тенденцію до зростання. Підтвердженням цього є найбільше падіння доходів, яке прослідковується у кемпінгах і хостелах – 69% та відповідно 41% за чотири роки. Найбільше падіння доходів у хостелах відбулося за період 2015-2016рр., що становило 54%, а у кемпінгах – 50% відповідно.

З кожним роком все більшої ваги і значення набувають окремі частини служб сервісу КЗР. З розвитком супутніх послуг доходи підприємств значно зросли. Основним гаслом успішних компаній ХХІ ст. є вирішення проблем клієнта до їх появи. У переважній більшості це гасло стало неписаним правилом для підприємств КЗР, особливо, для готельного бізнесу. Задоволений клієнт – це клієнт, який залишить значну суму грошей при належному ставленні до задоволення його потреб. Саме структурні підрозділи служб сервісу виконують роль такого собі буфера, який все частіше визначає успішність будь-якого виду

засобу розміщування, до них належать: перукарня, пункт прокату, пральня, сауна (лазня), плавальний басейн, тенісний корт, тренажерний зал, інші спортивні споруди, автостоянка, заклади громадського харчування (ресторан, кафе, бар), заклади торгівлі (крамниця, кіоск тощо), інші об'єкти інфраструктури. Використовуючи статистичні дані, проаналізуємо структурні підрозділи сфери сервісу КЗР за три роки. На рис. 2.7 представлені сумарна кількість структурних підрозділів КЗР за типами засобів та регіонами у ранжованому порядку за кількістю розміщуваних осіб у готелях та аналогічних засобах розміщування, за 2016 рік, оскільки станом на 2017 рік подача статистичної звітності у розділі підрозділи сфери сервісу була зміненою і не давала можливості проаналізувати динаміку. Вихідні дані та їх візуалізація співвідношення кількості готелів та аналогічних ЗР та наявними в них підрозділами сфери сервісу з чисельністю розміщуваних в них осіб за 2014 та 2015 роки розміщена у Додатках Г.1. та Г.2.

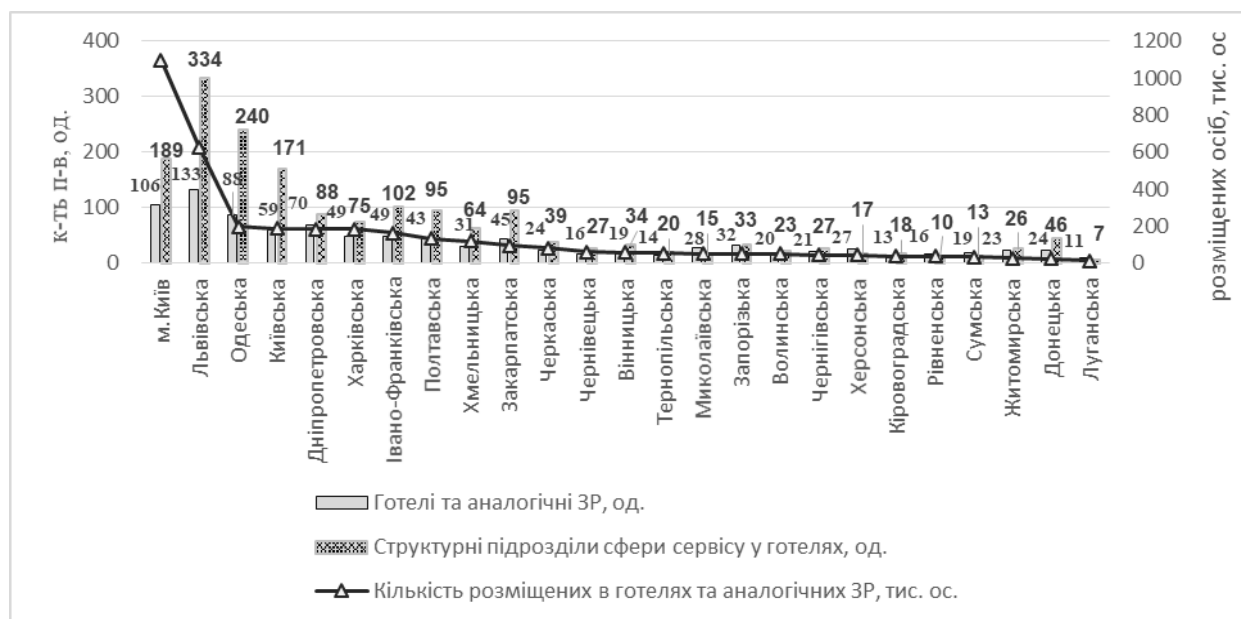

Рис. 2.7. Співвідношення кількості готелів та аналогічних ЗР та наявними в них підрозділами сфери сервісу з чисельністю розміщуваних в них осіб у 2016р.

Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2017а, с. 52, 89)

Рисунок простежує співвідношення розміщуваних осіб в ЗР, кількість ЗР та наявні в них підрозділи сфери сервісу. Дана, залежність дозволяє побачити інвестиційну складову готелів, які розширюють асортимент своїх послуг,

створюючи власну інфраструктуру. Оскільки, від рівня наданого сервісу, яким виступають додаткові структурні підрозділи, готелі отримують додатковий дохід. Отож, за кількістю розмішених осіб лідирує м. Київ, ймовірно через статус столиці, відповідно і кількість структурних підрозділів дозволяє припустити, що більша половина КЗР має їх в наявності. Для детальнішого розуміння, які саме структурні підрозділи найчастіше зустрічаються у КЗР, додатково проаналізуємо дані, подані у Додатках Г.1 та Г.2.

Очевидно, що вагоме місце в структурі наданих додаткових послуг в готелях і аналогічних ЗР займають заклади громадського харчування (ресторани, кафе, бари) з кількістю 863 од., аутсайдером з найменшою кількістю – 68 од. – займає пункт прокату. Якщо м. Київ і не є лідером у кількості структурних підрозділів громадського харчування у КЗР, то з кількістю 71 од. друге місце йому забезпечене. Чільне місце в частині забезпечення належної кількості структурних підрозділів готелів та аналогічних ЗР займає Львівська область з 334 од., у тому числі 104 од. - заклади громадського харчування. Також необхідно зауважити, що Львівська обл. випереджає решту областей за показником кількості розміщуваних осіб приблизно у 3 рази. Привертає увагу на рис.2.7 співвідношення кількості структурних підрозділів м. Києва та Львівської області, але порівнювати їх через територіальну відмінність є недоцільним, а от порівнявши м. Київ і Київську обл. з Львівською обл., ми побачимо відставання Львівської обл. за кількістю готелів лишень на 32 од. і структурних підрозділів – на 26 од. Це дозволяє зробити висновок, що Львівська область є лідером у створенні привабливої інфраструктури для туристів і відпочивальників, хоча за кількістю розміщуваних осіб в даних ЗР звичайно лідерську позицію займає м. Київ і без Київської області. Одеська обл. замикає трійку лідерів за високою кількістю КЗР та розміщуваних в них осіб і великою часткою структурних підрозділів, що є достатньо правильним з огляду на статус одного з привабливих туристичних міст України. Якщо проаналізувати зміну співвідношення кількості готелів та аналогічних ЗР і розміщуваних в них осіб з підрозділами сфери сервісу за 2014-2016 роки за регіонами, прослідковується тенденція до зростання структурних підрозділів у Львівській,

Київській, Одеській областях, а у більшості – навпаки скорочення, що свідчить про дію законів ринку з його механізмами, в тому числі, якщо є попит – буде пропозиція і навпаки. Також, важливим є місце аутсайдерів, серед яких є Херсонська обл. за кількістю розміщуваних осіб і недостатньо розвиненою інфраструктурою готелів і аналогічних ЗР та їх структурних підрозділів у 2014, 2015 роках, і її підвищення на 5 позицій вгору у 2016р.; це свідчить, про те, що левова частка відпочивальників не обліковується, оскільки проживає у приватному секторі, що є недорахованою частиною доходів у місцевий та державний бюджети. Попит задовольняється приватними закладами розміщування (будинки, квартири або кімнати в приватних будинках), які надаються власниками, переважно під час сезону відпочивальникам та туристам для оздоровлення і відпочинку, за умов дефіциту ЗР або за запропонованою ними нижчою ціною за свої послуги. Зокрема, прогнозованою тенденцією є падіння на 64% в кількості розміщуваних осіб у готелях Донецької обл., що свідчить про негативний вплив ведення військових дій на частині її території (див. Додатки Г1. та Г2.).

Розміщування є одним з важливих елементів рекреаційної індустрії, в тому числі готельної. Санаторно-курортний, лікувальний тип відпочинку, в основі якого є надання специфічних послуг, потребує покращених умов розміщування та перебування. Оскільки, відновлення психофізичного стану повинно відбуватися в екологічно чистому, тихому середовищі з відповідно облаштованими природньо-рекреаційними ресурсами та під наглядом кваліфікованого персоналу і відповідним інформаційним забезпеченням.

На ринку готельного бізнесу панує висока конкурентна боротьба за туристів, відпочивальників. Санаторний тип розміщування на сьогодні перебуває на етапі перебудови, тому готельна індустрія зайняла частину її ринкової ніші. Оскільки, рекреанти замовляють послуги санаторно-курортних закладів без тимчасового розміщування, при цьому використовуючи готельну індустрію або приватний сектор. Прибутковість будь-якого закладу розміщування, особливо, санаторно-курортного в основному залежить від задоволення певних потреб рекреанта: комфортне проживання; якісне харчування (режим харчування); високий рівень

обслуговування; надання кваліфікованого медичного обслуговування; забезпечення морального задоволення; організація яскравого незабутнього дозвілля; організація лікувальної фізкультури (спортивно-рухові вправи) інше.

Як зазначалося вище, КЗР поділяються на дві групи: готелі та аналогічні ЗР і спеціальні ЗР (СЗР). Розглядаючи детально види готельних ЗР та рисунки 2.2, 2.4, 2.6., було зроблено висновок, що види, які відносяться до типу мотелі і хостели, не користуються в Україні таким попитом як у Європі, особливо в США. Однак, в Україні ринок мотелів та хостелів тільки починає розвиватися (Галасюк, 2016). Відсутність регуляторної правової бази та можливо менталітет є перешкодою на шляху розвитку. Що ж до агроготелів, то нажаль, така форма підприємницької діяльності є присутньою лише на папері статистичних довідників, оскільки в Законі України «Про туризм» немає такого визначення як «агроготель» і не дано визначення терміну «хостел» (Верховна Рада України, 1995). Отже, мотель - це готель для автотуристів, який розташований в переважній більшості вздовж автомобільних трас, а хостел – це найдешевший вид ЗР, який нагадує звичайні гуртожитки (переклад з англ.) з ліжко-місцем у кімнаті без додаткових умов. СЗР також призначені для обслуговування відпочивальників, туристів – клієнтів, але основною їх відмінністю від готелів та аналогічних ЗР є їх санаторне спрямування. Вони не мають на меті надання ночівлі клієнтам, не обов'язково повинні мати номери і можуть мати декілька одиниць житлового типу або колективні спальні приміщення, і, також крім розміщування, виконують ще яку-небудь функцію: (лікування, оздоровлення, соціальна допомога тощо) (Мальська, Худо, 2007.) (Державна служба статистики України, 2015с).

Використовуючи статистичні дані на пелюстковій діаграмі рис. 2.8 зобразимо кількість ЗР за їх групами (готелі та аналогічні ЗР і СЗР) в окремих областях України за 2017 р. Області були обрані, застосовуючи методи ранжування, групування і вибіркового спостереження. Ранжування дозволило вибрати області лідери, згрупувавши їх в одну групу, та області, які мають найбільшу кількість рекреаційних ресурсів для розвитку свого потенціалу та туристичної інфраструктури в регіоні.

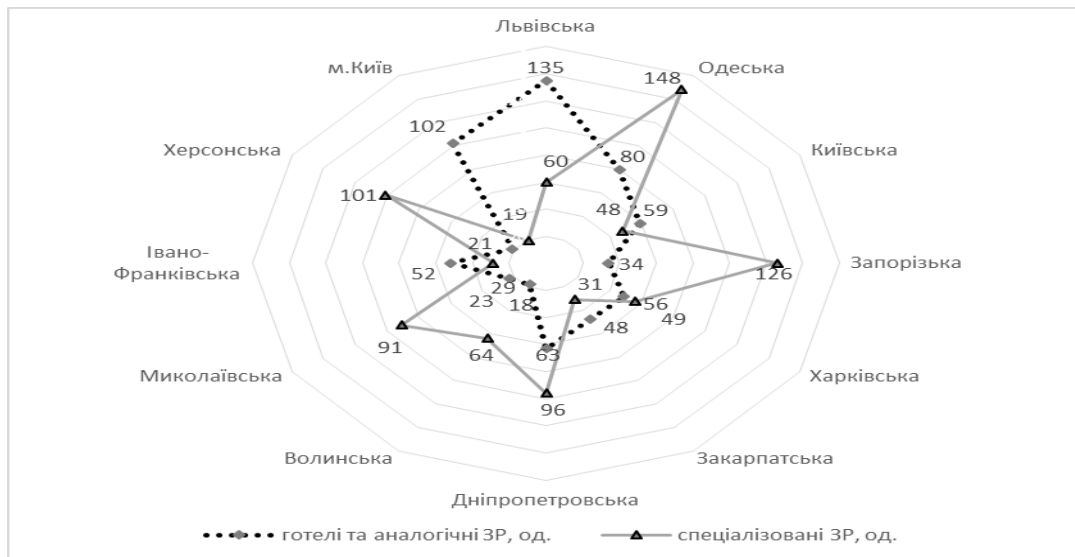

Рис. 2.8. Кількість засобів розміщування за їх групами в окремих областях України за 2017 р.

Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2018)

Двовимірною діаграмою дозволено зауважити, що в групі лідерів є Одеська та Львівська області, хоча у кожній в пріоритеті інші ЗР, щоправда обидві з них мають достатній потенціал для розвитку у своєму напрямку. Однак, у Львівській області з діаграми видно, що кількість СЗР не відповідає рекреаційним можливостям регіону і поступається таким областям як Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївській, Херсонській, в яких він в рази більший (Додатки Д.1, Д.2. та Д.3.). Можна припустити, що через те, що дані області є більш зорієнтовані на сектор важкої промисловості і на її теренах збудовані потужні заводи, фабрики, на яких працює велика кількість людей у важких умовах, доцільно було створювати підприємства санаторного типу. Запорізька область розташована на березі мілкого, теплого Азовського моря. Через область протікає основна водна артерія України – Дніпро, четверта за довжиною і третя за площею басейну річка Європи.

Що ж до Миколаївської області, можна стверджувати, що вона є достатньо розвиненою на ринку спеціалізованих послуг, підтвердженням чого слугує достатній для цього санаторно-природний потенціал (Додаток К). В свою чергу, м. Київ як жодна з областей, найкраще використовує свою сильну сторону як

столиця, а як аутсайдер зі сторони санаторного лікування, скоротив свій потенціал на 17 од. лише за період 2014-2016рр. див. (Додатки Д.1, Д.2. та Д.3.). Натомість, такі області як Закарпатська, Івано-Франківська та можна віднести і Львівську обл., які, маючи надзвичайно багаті рекреаційні ресурси як і Київська, закривають підприємства санаторного типу. За період з 2014р. по 2016р. всі вибрані нами області закрили об'єкти санаторної індустрії на своїй території.

Однією з основних причин закриття більшості СЗР автор вважає відсутність привабливих умов для діяльності ОРС і розвитку РС. Регіони, завдяки розвитку підприємництва, зможуть привабити клієнтів, що спричинить створення робочих місць, призведе до поповнення бюджету, підвищення добробуту населення, виконання соціальних програм. На думку автора, військові дії, які проходять на теренах нашої держави, відгомін Чорнобиля, навпаки повинні стимулювати розвиток санаторної справи і наявність рекреаційних ресурсів, якими в достатній кількості володіє Україна. Вони можуть сприяти швидкому їх зростанню і перетворенню нашої держави на Мекку РС.

Ще одним важливим показником роботи КЗР є коефіцієнт використання місткості. Коефіцієнт використання місткості – відношення кількості фактично наданих людино-діб КЗР до добутку одноразової місткості та кількості днів у році (365 діб) (Державна служба статистики України, 2015с). Оцінка коефіцієнта використання КЗР дозволяє оцінити ступінь розвитку ринку рекреаційно-туристичних послуг. Оскільки, саме від кількості КЗР та якості наданих ними послуг у більшості залежить обсяг рекреаційних потоків, а це загалом впливає на розвиток сфери. Також, даний коефіцієнт є одним з показників, який показує ефективність інвестицій. Співвідношення коефіцієнта до різних статистичних даних дозволить зробити висновок про ефект, отриманий у вигляді доходів від вкладених інвестицій, тобто оцінимо доцільність вкладання інвестицій в ОРС. На рис. 2.9 відображено співвідношення коефіцієнта використання місткості КЗР та їх місткість у 2017 році, а у Додатках Ж.1, Ж.2 та Ж.3 подані дані за 2014-2016рр.

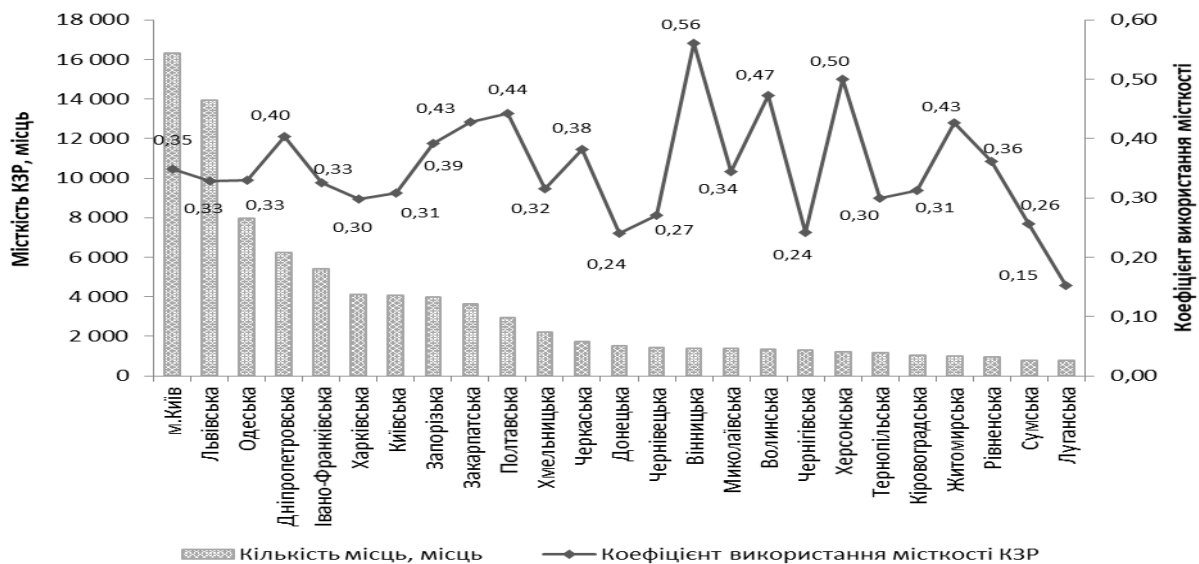

Рис. 2.9. Співвідношення коефіцієнта використання місткості КЗР та їх кількість у 2017 році за регіонами

Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2018).

Таким чином, аналіз показав стрибкоподібне співвідношення між місткістю і коефіцієнтом використання місткості. Так, наприклад, у м. Києві місткість КЗР становила 20 308 місць у 2014 р. і постійно знижувалась. Так у 2017 р. вона становила 16 307 місць., а коефіцієнт навпаки у 2014 р. становив 0,27, а у 2017 р. був на рівні 0,35. Це свідчить про достатню кількість КЗР у м. Києві, але недостатню їх завантаженість. Найбільше здивування викликає Одеська обл. – протягом 2014-2016 років – вона знаходилася на третьому місці щодо максимальної кількості розміщування відпочивальників і при коефіцієнті використання відповідно 11%, 14%, 13%, але лише у 2017 р. було досягнуто показника використання місць у 33%. Найефективніше КЗР використовує Волинська обл. – динаміка завантаженості КЗР за три роки суттєво не змінилася: у 2016р. за кількості 1462 місця коефіцієнт становив 34%, а вже у 2017 р. за скорочення кількості місць на 4,3%, коефіцієнт використання місткості зріс до 47%. Найбільший стрибок у збільшенні завантаженості КЗР своєї області за аналізований період зробила Івано-Франківська обл. при коефіцієнті 18% та місткості 4946 місць у 2014р., вже у 2015р. при нижчій місткості у 4706 місць коефіцієнт становив 31%, а вже у 2016-2017 рр. коефіцієнт був незмінним – 33% при поступовому збільшенні місткості до 5433 місць. У Львівській обл. у 2015р.

спостерігалось зростання у кількості місць у КЗР на 304 місця, а у 2016р. – вже падіння на 159 місць. Як для Львівської обл. – одного з туристичних осередків України – це незначне зростання та падіння, що не скажеш про коефіцієнт використання: у 2014 р. він становив 0,27, у 2015р. – 0,23, а вже у 2016р. – 0,28, а в 2017 р. коефіцієнт використання місткості тут зріс до 33% з одночасним нарощуванням місткості на 3,9% (529 місць). Дана стрибкоподібність, на думку автора, є наслідком початку військових дій на території України у 2014р. Дана динаміка найкраще ілюструє вплив страху на туристичний потік. Так, страх поїздки на Західну Україну зменшив коефіцієнт на 4% у 2015 р., що на перший погляд є незначним, якщо не брати до уваги Луганську область у 2015р. – її коефіцієнт становив 40%, у порівнянні з 2014р. відповідний коефіцієнт становив лише 13%. Дана динаміка, також як і у Львівській обл., свідчить про вплив військових дій. Очевидно, що на перший погляд рис. 2.9 вказує на покращення ефективності використання наявних місць у КЗР, адже якщо у 2016 р. максимального значення в межах 30-33% коефіцієнт використання місткості сягав лише у 3-х областях (Волинській, Запорізькій, Івано-Франківській), то у 2017 р. середній рівень цього показника значно покращився і вже у 7-ми областях перевищував 40%. Однак, насправді Україна значно відстає від середньоєвропейських норм. Для кращого порівняння коефіцієнта використання місткості в Україні візьмемо аналогічний показник у Польщі – державі, яка межує з Україною, має спільні з нею кордони, знаходиться у подібному клімато-природному та географічному розташуванні (Головне Управління Статистики Польщі, 2019). Отож, у табл. 2.2 подано динаміку коефіцієнта використання місткості колективного проживання у Західнопоморському воєводстві за 2009-2017рр. Західнопоморське воєводство (пол. Województwo zachodniopomorskie) – розташоване на північному заході Польщі на Балтійському морі (Остарбайтер, 2011). Центром і найбільшим містом є Щецин. Утворено на території колишніх Щецинського і Кошалінського воєводств. Дане воєводство є меншим за розміром від Одеської обл., але, також як і Одеська обл., вважається рекреаційним морським курортом.

Таблиця 2.2

Динаміка коефіцієнта використання місткості колективного проживання у
Західнопоморському воєводстві за 2009-2017рр.

(Західнопоморське воєводство, 2013)

Показник \ роки	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Місткість, тис. місць	109	106	106	111	119	121	120	124	132
Кількість наданих місць, млн. місць	9,7	9,4	9,9	10,6	11,2	11,9	12,3	13,3	14,0
Коефіцієнт використання місткості, %	24,4	24,3	25,5	26,2	25,6	26,8	27,9	29,5	29

Аналізуючи динаміку змін у розвитку об'єктів проживання в Західнопоморському воєводстві за 2009-2017 роки, ми можемо побачити збільшення місткості на 21% та збільшення коефіцієнт використання місткості на 4,6%. Щодо коефіцієнта використання місткості, то в динаміці в нього було незначне коливання, але тенденція в нього була до постійного зростання за досліджуваний період.

Для кращої ілюстрації розглянемо в динаміці коефіцієнт використання місткості за період 2014-2017 рр., застосовуючи при цьому вибіркового метод, оскільки автору були доступні дані лише окремо за кожним з повітів міст Польщі. Аналіз був проведений щодо міст Польщі, які географічно, кліматично і архітектурно схожі на обласні центри України та проведене співставлення до м. Києва, дані коефіцієнта якого відомі. Дані електронної бази даних, з царини економіки, суспільства та екології (навколишнього середовища) – Банк локальних даних (Bank Danusch Lokalnych) Республіки Польща; виберемо повіти (середня адміністративно-територіальна одиниця в Республіці Польща) (Головне Управління Статистики Польщі, 2017) (Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2014), Отож, до Західнопоморського воєводства відносять три міста на правах повіту та 18 повітів (які складаються з кількох гмін) (Wikipedia. Wolna encyclopedia, 2019). Також, розглянемо м. Варшава – столиця Польщі, м. Краків, який за архітектурою

є подібним до м. Львова, м. Люблін, м. Ряшів, м. Перемишль, який межує на заході з Україною, м. Гданськ, Гдиня – морські курорти та Кошалін, Щецин, і Свіноуйсьце - Західнопоморське воєводство (див. рис. 2.10). Як видно з рис. 2.10, динаміка у всіх вибраних містах носить зростаючий характер і середній рівень коефіцієнта використання місткості становить 40-45%, лишень Перемишль має найнижчий коефіцієнт на рівні 30 % у 2017 р., зауважимо, що м. Київ у 2017 р. мав коефіцієнт на рівні 33%. На 3% менше має провінційне, прикордонне місто Польщі у порівнянні зі столицею України. Фактично з даного аналізу можна зробити висновок, що столиця Україна у 2017 р. за коефіцієнтом використання місткості мала рівень розвитку Західнопоморського воєводства 2014-2017 років (див. табл. 2.2), та рівень розвитку Перемишльського Староства 2017 року (див. рис. 2.10). Власне кажучи, регіон східної Польщі вважається відсталим у розвитку, порівняно з іншими регіонами Польщі.

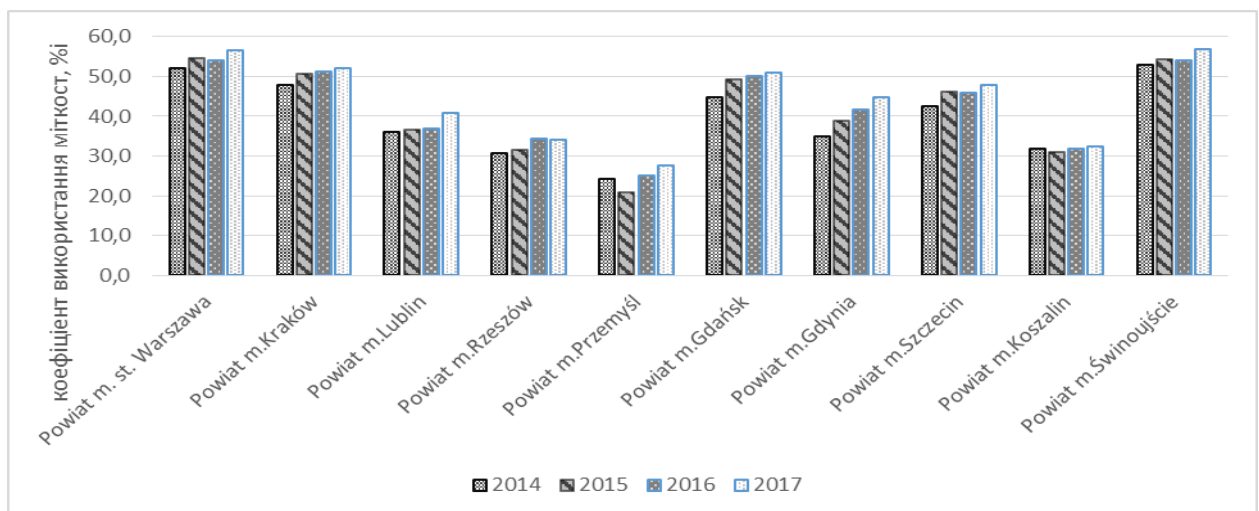

Рис. 2.10. Динаміка використання коефіцієнта місткості у повітах Польщі за 2014-2017 рр. (Джерело: Головне Управління Статистики Польщі, 2017).

Отож, підведемо підсумок основних показників діяльності КЗР у Польщі (Інформаційний центр туристичної галузі Польщі, 2016). Найкращі результати, як і в минулому році, були зареєстровані в санаторіях - 78,0%. Найменше використання на цих об'єктах спостерігалось у січні 2015 р. (65,1%), що майже на 22% менше, ніж у липні, коли рівень використання житла у здравницях склав 86,8%. У готельних закладах рівень заповнюваності в 2015 році становив 36,7%, тобто на

2% більше, ніж у 2014 році. Отож, рівень розвитку РС України є на дуже низькому рівні у порівнянні з КЗР східної Польщі.

Таким чином, проведений аналіз в Україні виявив незаповненість номерів КЗР подекуди і наполовину з можливого. Це може свідчити, про зовелику кількість номерів КЗР або про недостатню якість їх обслуговування, також можливою причиною є не привабливий сервіс, зависока ціна за надані послуги, велика конкуренція з боку готелів з великою кількістю номерів, або не привабливий регіон для відпочинку, а це в свою чергу, призводить до малого потоку відвідувачів. Ще одним з конкурентів КЗР є приватні садиби, які зареєстровані як фізична особа або такі, які працюють нелегально і не враховуються.

Нерівномірне завантаження КЗР залежить від багатьох факторів. Причиною цього, на думку автора, це непродумана політика органів місцевого самоврядування і державної влади. Для цього потрібно: по-перше: створити умови для ведення підприємницької діяльності; по-друге: облікувати приватні садиби, які надають послуги проживання, а подекуди і харчування приїжджаючих, це стосується цілої України, а, особливо, таких областей, де сконцентровані найбільші рекреаційні ресурси держави; по-третє: розробити маркетингову стратегію, яка б популяризувала рекреацію як один з основних напрямів використання вільного часу та відновлення фізичних і моральних сил людини; по-четверте: розвивати інфраструктуру; по-п'яте: підвищувати платоспроможність населення. Ці заходи повинні проводитися в сукупності з продуманим управлінням, з підтримкою інвестиційної політики з боку держави та місцевих органів влади.

2.2. Аналізування інвестиційного забезпечення розвитку рекреаційної сфери в системі національної економіки України

Активність та інтенсивність інвестиційних процесів напряму пов'язані і залежать від реального стану економічної ситуації та відображають перспективи розвитку будь-якої галузі, регіону чи усієї держави. Отож, інвестиціям відводять

одну з основних ролей. За рівнем інвестицій складають безліч інвестиційних рейтингів, які дають можливість інвестору оцінити ступінь інвестиційного ризику як підприємства, так і держави загалом. З огляду на це, основним гаслом українських органів влади XXI століття, на думку автора, є: «Мало коштів – мало активності». Такі погляди та відповідно і бездіяльність створюють умови, при яких сьогодні завмирає «в часі» та у передчутті отримання чергового траншу МВФ чи інших донорських допомог для розвитку нашої економіки. Дану пасивність часто пояснюють і виправдовують недостатністю власних коштів держави, обмеженістю кредитних ресурсів банківської системи і значним скороченням капітальних вкладень для належного розвитку держави та комфортного життя її мешканців (Гузь, 2013). Отож, для вирішення даних проблем уряд потребує залучення коштів і цими коштами стають іноземні інвестиції або міжнародний кредит, в очікуванні якого забувається реальна ситуація, в якій живуть щодня мільйони українців. І, нажаль, ефективність використання даних коштів невелика для пересічного громадянина чи приватного підприємця. За результатами дослідження зміна вартості типового споживчого кошика за 4 квартал 2015 року зафіксована на рівні 1,9% (Агенція MPP Consulting, 2016), а загальний показник інфляції за 2015 рік становив приблизно 43% (Мінфін, 2019.). Звісно про рекреацію тоді немає часу, а головне можливостей, думати. Проте, українці з кожним роком усвідомлюють все більшу потребу у своєму і своєї сім'ї відпочинку в сьогоднішньому надшвидкому, надінтенсивному стилі життя. Вибір шляхів задоволення даної потреби є різними. Нажаль, за останні 26 років незалежності, коли більшість громадян втратили свої заощадження, зникла довіра не тільки до державної фінансової системи, але до всього інституційного середовища. Сформувався стереотип, що процес відпочинку є дорогим задоволенням, і лишень клас вищого рівня достатку може собі його дозволити. В 90-х роках фактично так і було, оскільки, багато працездатного населення втратило роботу. Але на сьогодні в еру інноваційного, інформаційного, транспортного розвитку, відпочинок став доступним на кожний гаманець, залишається лишень бажання з виділеним вільним часом. Як уже зазначалося у 1 розділі рекреацію можна розглядати як послугу і як

галузь. Якщо розглядати рекреацію як послугу, то формування потреби людини у відпочинку і буде основним важелем, який стимулюватиме її до діяльності з одного боку, та з одночасним просуванням його на ринку з другого. Очевидно, що саме держава повинна бути зацікавленою в одночасному створенні такого комплексного продукту і його просуванні, адже здоров'я, добробут і захист своїх громадян і є основною метою будь-якого громадянського суспільства. Отож, підґрунтям створення успішного, ефективного, корисного продукту є інвестиційна діяльність.

Під інвестуванням автор розуміє (див. розділ 1, пункт 1.1.) процес залучення ресурсів з метою отримання прибутку або досягнення позитивного ефекту. Термін «процес» відіграє ключову роль, оскільки процес як сукупність дій, заходів стане евентуальним лишень при створених відповідних йому умовах. В даному випадку під умовами розуміють середовище, яке сформоване ринковими відносинами між виробником та споживачем рекреаційних послуг. Безпосередній вплив на діяльність інвестиційного середовища має держава або органи місцевого самоврядування через використання відповідного інструментарію. Отож, інвестиційне середовище передбачає взаємовідносини мінімум двох сторін: ті хто володіють ресурсами, і ті, котрим ці ресурси є необхідними для створення унікального продукту. Між ними створюються відносини, на які має вплив зовнішнє середовище, яке може сприяти або навпаки перешкоджати позитивному результату їх співпраці. Зовнішній вплив було поділено на три види: позитивний, який сприяє і стимулює розвиток співпраці; негативний, який забороняє або гальмує даний розвиток; нейтральний, відсутність будь-якого впливу.

Таким чином, інвестиційний процес стане продуктивнішим і носитиме масовий характер, формуючи сприятливе при цьому інвестиційне середовища, лише за умови позитивного впливу зовнішніх гравців. При негативному або нейтральному впливі інвестиційні процеси скорочуватимуться чи залишатимуться на попередньому рівні відповідно. До гравців зовнішнього середовища найчастіше можна віднести органи державної і місцевої влади, громаду регіону та громадські організації. Отож, залучення потенційного інвестора вимагає або допомагати, або

не заважати формуванню привабливого інвестиційного середовища, в якому панувало б верховенство права та вільна конкуренція. Оскільки, кожний інвестор, який вирішив інвестувати власні ресурси, буде очікувати отримати прибуток чи соціальний ефект, а ризик від інвестування при цьому себе виправдовує. Саме тому чинник довіри відіграє одну з ключових ролей. Інвестори є двох типів: це ті, які готові дати необхідні ресурси під певний проект і очікують від нього максимальної вигоди чи ефекту, але не приймають участі в його створенні, і ті, які самостійно будуть працювати, щоб отримати позитивний результат від діяльності. Загалом, інвестора цікавить величина доходу, яку він може отримати на вкладені ним інвестиції і рівень ризику втрати вкладених коштів. За сприятливої ситуації величину доходу інвестор може частково прорахувати, враховуючи стратегію розвитку підприємства, місце розташування, досвід, перспективність галузі та багато іншого, на що інвестор має безпосередній вплив. Що ж до ризиків, таких як: політична ситуація, законодавча база та механізм її реалізації, розвиток ринкової інфраструктури, рівень економічної стабільності – інвестор немає безпосереднього впливу. В сукупності – це створює привабливе або несприятливе інвестиційне середовище.

Втім, рекреаційна діяльність стає привабливою для рекреантів, з одного боку, проте без належного рівня розвитку інфраструктури і якості надання послуг, з іншого боку, зрівнює позиції, що, загалом, має негативний вплив на розвиток РС. Отож, як вітчизняного, так і закордонного рекреанта не задовольняє ситуація, яка склалася на сьогодні у сфері вітчизняної рекреації.

Основним шляхом виходу з цієї ситуації є значне збільшення ефективних капіталовкладень в економіку, а це сприятиме, у першу чергу, оновленню матеріально-технічної бази, розвитку рекреаційної інфраструктури, розширенню асортименту послуг, підвищенню якості наданих послуг, створенню нових робочих місць, що підвищить рівень зайнятості населення, інше – це призведе до зростання добробуту громади території.

Отже, залучення інвестиційних ресурсів у РС збільшує можливості виховання здорової нації, додаткових надходжень до бюджету, як державного так і місцевих,

зростання зайнятості, а це, відповідно, зменшення міграції, інші вигоди. Це сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату в РС, але сучасна політика держави щодо РС є фактично відсутньою і відповідно характеризується непрогнозованістю, непрозорістю, нестабільністю. Існування законів, які не відповідають сьогоденню і навіть їх не виконання загнали рекреацію в глухий кут. Проблемою є ситуація, при якій більшість рекреаційних об'єктів приватизуються з порушенням всіх правових, природоохоронних, моральних законів (Міжнародний центр перспективних досліджень, 2019). Також проблемою з іншого боку є недостатній рівень доступу підприємств РС, а це переважно середній та малий бізнес, до кредитних ресурсів та їх високі відсоткові ставки в умовах слабо розвиненого лізингу, що стримує залучення інвестицій та диверсифікації джерел їх надходження.

Отож, розглянемо та проаналізуємо капітальні інвестиції, використовуючи дані статистичних довідників за останні роки і на основі них зробимо висновки, щодо ситуації, яка склалася на сьогодні на інвестиційному ринку у сфері обслуговування і відпочинку та доцільності капітальних вкладень у дану сферу і хто на сьогодні є основним її інвестором.

Таким чином, згідно методологічних пояснень, поданих у статистичному довіднику, капітальні інвестиції – інвестиції у придбання або виготовлення власними силами для власного використання матеріальних та нематеріальних активів (Державна служба статистики України, 2017b). До інвестицій у матеріальні активи, згідно статистичного щорічника, належать інвестиції у землю, існуючі будівлі та споруди, нові будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва, машини, обладнання та інвентар, транспортні засоби, довгострокові біологічні активи та інші необоротні матеріальні активи, які були придбані або створені для власного використання, включаючи витрати на капітальний ремонт, поліпшення, вдосконалення, реконструкцію, модернізацію. Створення власними силами програмного забезпечення, права користування природними ресурсами, бази даних, права на знаки для товарів і послуг, об'єкти промислової власності, майно, на авторські та суміжні права належать до інвестицій у нематеріальні активи. Отож, капітальні інвестиції за видами економічної діяльності обліковуються за

основним видом економічної діяльності підприємств. Починаючи з I кварталу 2013 року дані надаються відповідно Класифікації видів економічної діяльності (ДК 009:2010).

Отже, зведемо показники основних Секцій КВЕД, які в сукупності мають вплив на розвиток РС, та проаналізуємо динаміку їх розвитку в Україні загалом за 2010-2017рр. Візуальне представлення – в табл. 2.3. Дана таблиця показала динаміку капітальних інвестицій суб'єктів господарювання в рекреаційній сфері України, основних, на думку автора, видів економічної діяльності, пов'язаних напряму чи опосередковано з рекреацією. Також був врахований рівень інфляції, який проаналізований в Розділі 2. Загальна тенденція за період 2010-2017рр. вказує на значне падіння показників капітальних інвестицій у 2013, 2014 роках та активне зростання даних показників до та після цього періоду. Період падіння показників капітальних інвестицій пов'язаний, як неодноразово було сказано, з військовими діями на території України та анексією Криму. Найбільше падіння капітальних інвестицій відбулося у Секції «R» у 2014р. на 2035 млн грн, проте в 2017р. відбулося значне зростання до 1649,2 млн грн., що у півтора рази перевищує рівень 2010р. Щодо Секції «I» падіння відбувалося протягом, 2013-2015рр. та на 2017р. становить 2133,5млн грн., що вдвічі перевищує рівень 2010р. Секція «N», яка представляє туроператорів, турагентів також зазнала падіння цього ж періоду, але на 2017р. становить 12747,3 млн грн, що у чотири рази перевищує рівень 2010р. Автор включив Секцію «Q», через її безпосередній вплив на СЗР, та станом на 2017р. капітальні інвестиції у даний сектор 6708,3 млн грн, що втричі перевищує рівень 2010р.

Дана таблиця показує динаміку капітальних інвестицій суб'єктів господарювання в рекреаційній сфері України за 2010-2018 роки, яка характеризується зростанням удвічі - Тимчасове розміщування й організація харчування – приблизно з 1 033 млн. грн (2010р.) до 1 903 млн. грн (2018р.), а решта – утричі: Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок – з 976 млн. грн (2010р.) до 3 317 млн. грн (2018р.), Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – з 2 973 млн. грн (2010р.) до 9 004 млн. грн (2018р.), Охорона

здоров'я та надання соціальної допомоги – з 1 920 млн. грн (2010р.) до 7 243 млн. грн (2018р.). Також найнижчі показники та великий спад спостерігався у 2014 році, а найвищі темпи приросту – у 2017 році. Ця стрибкоподібна тенденція є відображенням впливу політичної ситуації та ведення війни на сході України.

Таблиця 2.3

Динаміка капітальних інвестицій суб'єктів господарювання в рекреаційній сфері України за 2010-2018рр., млн. грн. (станом на 28.02.2019р.)

Показники	Значення показника за 2010р.	Абсолютне відхилення (+,-)							
		2011-2010рр.	2012-2011рр.	2013-2012рр.	2014-2013рр.	2015-2014рр.	2016-2015рр.	2017-2016рр.	2018-2017рр.
Тимчасове розміщування й організація харчування «I»	1033,2	+539,5	+692,2	-788	+5,2	-88,9	+84,8	+655,6	-229,9
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, «R»	976,7	+460,6	+1160,7	-53,5	-2035	+535,6	-74,4	+679,3	+1668,4
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, «N»	2973,8	+955	+1045	-960	-448,8	+2970	+3474	+2738	-3742,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, «Q»	1920	+193	+594	-961	-522,3	+1143	+2111,8	+2229	+535,5

Що ж до рівня капітальних інвестицій, які було представлено на рис. 2.11, то, безумовно, останні позиції в рейтингу з найменшим рівнем інвестицій належать: надання інших видів послуг, за ним «Мистецтво, спорт, розваги і відпочинок», Секція в КВЕД «R», з показником 0,3% та «Тимчасове розміщування і організація харчування», Секція в КВЕД «I», з показником на рівні 0,4%, освіта – 0,6% та ще одна галузь, яка безпосередньо впливає на розвиток санаторно-курортного лікування – це охорона здоров'я з показником 1,1%. Загалом, це найнижчі показники діяльності підприємств за видами економічної діяльності по Україні за 2017 р. і це підприємства сфери рекреації та суміжні з ними галузі. Цей рівень є низьким та недооціненим. Найбільшу ж частку в структурі обсягу капітальних інвестицій займає промисловість 33,6 %. Також на рівень капітальних інвестицій впливає попит, пропозиція, ринкові важелі, державна політика сприяння та

загально світові тенденції. Якщо державна політика в даній сфері є неефективною, тоді потрібно використовувати інші фактори, які б сприяли розвитку такого економічного напрямку як рекреаційна сфера.

Рис. 2.11. Освоєно (використано) капітальних інвестицій за видами економічної діяльності за 2017р. (станом на 2.03.2019р. за III квартали)

Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2017, с. 34-37).

Розглядаючи динаміку капітальних інвестиції за останні 7 років (див. рис. 2.12) у розвиток сфери тимчасового розміщування та розваг і відпочинку в Україні, ми спостерігаємо зростання капітальних інвестиційних ресурсів у розваги і відпочинок до 2012 року та стрімке падіння у наступні роки. Це пояснюється військовими діями у 2013-2014рр., які відбулися в Україні у зв'язку з агресією Російської Федерації.

Що ж до інвестицій у сфері розміщування і харчування, спостерігається поступове зростання частки інвестицій до 2012р., та спад у 2013р. до рівня 2010 року, у 2014 році ріст до рівня 2011р. Це зальна тенденція була характерною особливістю ведення бізнесу в різних галузях в час ведення військових дій, непрогнозованого стану в економіці (даний і наступні рисунки з метою забезпечення належної порівнянності статистичних даних наводиться без врахування тимчасово окупованої території АР Крим, а за період з 2014 р. по 2018 р. також і території проведення антитерористичної операції) (див. рис. 2.12).

Отож, можна вважати, що дані сфери є необхідними для економіки України. Проте РС потребує підтримки на державному рівні і на погляд автора її зростання є невідворотним, оскільки сфера обслуговування і відпочинку на світовому рівні відіграє одну з найважливіших ролей та постійно розвивається.

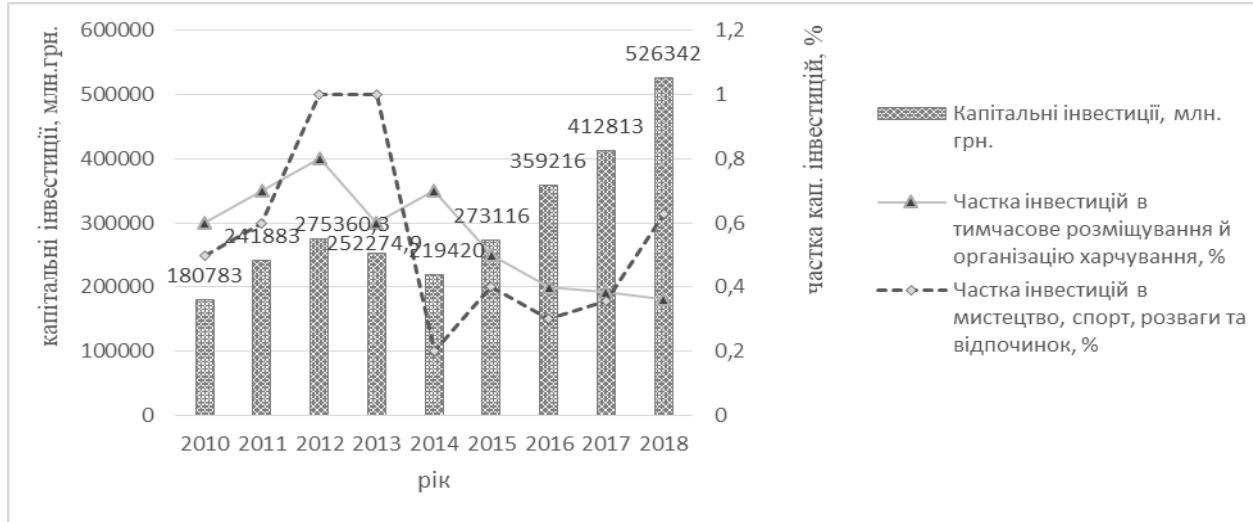

Рис.2.12. Частка капітальних інвестицій у розвиток сфер тимчасового розміщування та розваг і відпочинку за 2010-2018 рр. в Україні.

Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2017с, с. 40. 42).
(станом на 28.02.2019 р.)

Також було проаналізовано статистичні дані (рис. 2.13) щодо капітальних інвестицій у підприємства груп I та R за КВЕД України. Даний аналіз показує невелике зростання кількості підприємств до 2013р. та поступове зменшення їх кількості до 2016 року, і зростання до 2018 р. вище рівня 2013р. - у Секції R та приблизно до рівня 2015 року - у Секції I. Аналогічні тенденції як і попередньо, за період 2012 та 2013 рр. прослідковуються щодо падіння рівня капітальних інвестицій в обидвох групах підприємств.

Тимчасове падіння, пов'язане з військовими діями на сході України, високим рівнем корупції в усіх сферах, низькою ефективністю роботи ВРУ, КМ – все це негативно впливає на інвестиційну діяльність та її процес загалом у досліджуваних групах підприємств. Можемо припустити, що найбільш інвестиційно привабливими з 2014 року і до сьогодні стали підприємства військово-промислового комплексу, чим відсунули назад інші сфери, у тому числі і підприємства рекреаційної сфери. Але в довготривалій перспективі, особливо після

припинення військових дій на території України, варто очікувати сталого зростання капітальних інвестицій, особливо у сферу рекреації. Це у свою чергу, сприятиме створенню нових та оновленню матеріально-технічної бази існуючих закладів рекреації, підвищення рівня надання послуг у даних закладах. Окрім того, це дозволить створити конкуренцію, як з боку організацій рекреаційної сфери, так і з боку споживачів даного товару-послуги. Адже, відповідне збільшення пропозицій на ринку рекреаційних послуг, сприятиме зменшенню ціни, а це сприятиме зростанню попиту на споживання даного продукту-послуги, як того вимагають ринкові механізми.

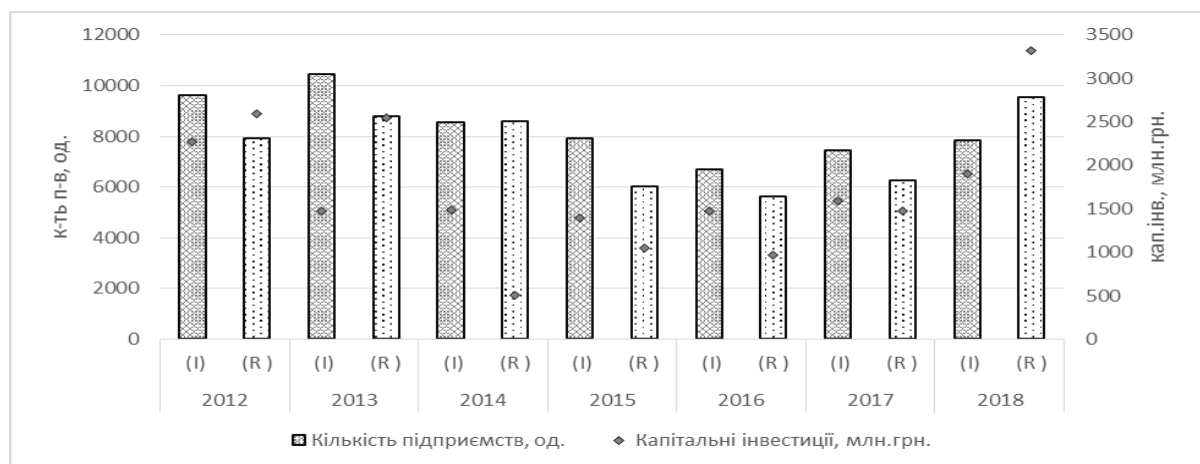

Рис.2.13. Динаміка капітальних інвестицій суб'єктів господарювання в рекреаційній сфері України за 2012-2018рр. (станом на 28.02.2019р.)

Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2017, с. 7, с. 34; 8, с. 48 ;). Примітка: (I) - тимчасове розміщування і організація харчування; (R) - Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок

Також важливим етапом аналізу інвестицій у розвиток відпочинку та наданих послуг, пов'язаних з ним «R», і тимчасового розміщування й організації харчування «I» є співставлення кількості підприємств та рівень інвестування, оскільки найбільш повними є статистичні дані лише за 2016р., тому результати даного аналізу у регіональному розрізі України представлено на рис. 2.14. Дані рис. 2.14 та 2.15 є інформативними рисунками і у них відсутня залежність між кількістю зареєстрованих підприємств відповідних груп "I", "R" та рівнем інвестицій в їх розвиток. Оскільки, статистика не надає інформації про кількість підприємств, які займаються або не займаються інвестиційною діяльністю. Дані

рисунки показують середній рівень інвестиційних ресурсів, які надходять для розвитку даного напрямку.

Отже, в групі областей-лідерів за розвитком мистецтва, спорту, розваг та відпочинку ("R") та послуг, пов'язаних з ним, в регіональному розрізі за кількістю зареєстрованих підприємств у 2016 році виділяється Дніпропетровська - 420 (у 2017 р. - 456), Одеська - 376 (у 2017 р. - 416), Харківська 314 (у 2017 р. - 325), Донецька - 258 (у 2017 р. - 275), Львівська області - 249 (у 2017 р. - 290). Цікавим є факт, що Дніпропетровська область у 2016 р. випереджала Одеську область на 44 підприємства, а у 2017 р. – на 40. Хоча, Одеська область є однозначним фаворитом у рекреаційній сфері, оскільки розташована на березі Чорного моря, володіє сприятливими природно-кліматичними умовами, різноманітними природними лікувальними ресурсами, наявністю піщаних пляжів (Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2017). Що ж до Дніпропетровської області, яка розташована у степовій зоні України вздовж річки Дніпра і є промисловим, гірничо-видобувним регіоном, кількість підприємств групи «R» становить 420 од., що є найбільшим показником по Україні, не враховуючи м. Київ. Також в даній області розташовано природно-заповідний фонд, який становить 116 об'єктів загальною площею 26167 га. (Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2018).

Харківська область розташована в зоні лісостепу і степу. Клімат — помірно континентальний. Серед рекреаційних об'єктів області відзначаються Краснокутський дендропарк та санаторій Березівські мінеральні води (Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2016). Загалом, кількість підприємств становить 314 од. (показник 2016 р.), що є високим показником по Україні загалом і зросло на 11 од. у 2017 р.

Провідне місце в економіці Донеччини належить промисловості. Область посідає перші місця в Україні з виробництва цілого ряду основних видів промислової продукції. На її території сконцентровано понад 2000 промислових підприємств гірничо-видобувної, металургійної, хімічної галузей, енергетики, важкого машинобудування і будівельних матеріалів, експлуатується близько 300 родовищ корисних копалин (Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2015). Вторинне

(після промисловості) значення має сільське господарство. В області функціонують великі господарства, але більше дають продукції особисті селянські господарства, яких на 1 січня 2014 року нараховувалося 108 900 (Головне управління статистики у Донецькій області, 2014). Загальна кількість зареєстрованих підприємств у 2016р. у сфері відпочинку становить 258 од., а у 2017 р. зросла їх кількість до 275 од.

Львівська область є однією з трьох областей історично-культурного регіону Галичини, частиною Карпатського Єврорегіону. Одна з найрозвиненіших областей країни в економічному, туристичному, культурному та науковому напрямках. Загальна кількість пам'яток історії, археології, містобудування і архітектури, монументального мистецтва в області — 3934. На території Львівської області розташовано: 886 пам'яток археології (з них — 14 національного значення), 3822 пам'ятки історії (з них — 7 національного значення), 3431 пам'ятка архітектури та містобудування (з них — 794 національного значення), 302 пам'ятки монументального мистецтва (з них — 1 національного значення) (Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2014). Загальна кількість підприємств сфери відпочинку становить 249 од., що у порівнянні з Дніпропетровською обл. є менше на 171 од. у 2016 р., що у 2017 р. скоротила їх різницю до 166 од.

Що ж до рівня інвестицій у розвиток мистецтва, спорту, розваг та відпочинку беззаперечним лідером є Львівська область – на одне підприємство у 2016 р. в середньому припадає 52 тис. грн., а у 2017 р. – 179 тис. грн. Наступною за рівнем інвестицій у 2016 р. є Донецька область, де в середньому капіталовкладення становлять 47 тис. грн. на одне підприємство, а у 2017 р. – 70 тис. грн. На рівні 39 тис. грн. розташувалася Харківська область у 2016 р., а у 2017 р. – 182 тис. грн. Решта областей не подолали позначки 18 тис. грн у 2016 р., а у 2017 р. більшість областей не перевищила 50 тис. грн. Отож, як ми бачимо з п'яти лідерів по зальній кількості зареєстрованих підприємств групи КВЕД лишень три області Львівська, Донецька та Харківська інвестують порівняно великі кошти в свою діяльність (в середньому 40-55 тис.грн./рік на підприємство у 2016 р.), а у 2017 р. до лідерів приєдналися Миколаївська та Запорізька області.

Що ж до рівня інвестицій у власний розвиток підприємств сфери відпочинку (підприємства групи «R») Одеська область займає одне з останніх місць, де в середньому на одне підприємство інвестиції становлять менше 7 тис.грн. у 2016 р. Подібна ситуація проглядається і у Дніпропетровській, Житомирській, Київській областях – одні з найвищих показників кількості підприємств при найнижчих показниках інвестування в середньому на підприємство у рік. Такі області, як Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Харківська займають чільні позиції, щодо кількості зареєстрованих підприємств сфери відпочинку. Натомість більшість областей, які мають значний рекреаційний потенціал, такі як Закарпатська, Івано-Франківська, Миколаївська, Херсонська потрапили у категорію аутсайдерів як за рівнем інвестицій в розвиток своєї галузі, зокрема, у свій розвиток, так і за кількістю зареєстрованих підприємств. Подібна тенденція зберігалася і у 2017 р., крім Миколаївської обл., яка підвищила рівень капітальних інвестицій.

Також варто зазначити, що загалом по Україні одноособовим лідером є м. Київ, показники якого не є відображеними на графіку в силу великого відриву від решти областей. Так, наприклад загальна кількість зареєстрованих підприємств мистецтва, спорту, розваг та відпочинку у 2016 р. у м. Києві становить 940 од., а рівень капіталовкладень в середньому на одне підприємство становить 232 тис.грн. на рік. Це свідчить, що рівень інвестування у розвиток підприємств групи "R" «Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок» у м. Києві є значно вищим, аніж по Україні загалом. Так, даний показник є більш, ніж удвічі вищий за найвищий по регіонах України за кількістю зареєстрованих підприємств сфери відпочинку та майже у п'ятеро вищий рівень інвестування, ніж найвищий рівень в середньому на одне підприємство в рік по регіонах України.

Серед причин такого нерівномірного розподілу інвестицій у галузь відпочинку, на думку автора, варто зазначити відсутність стимулювання, низька інвестиційна привабливість, низький рівень фінансових можливостей для інвестування, недосконале і недієве законодавство, незадовільний рівень розвитку інфраструктури в областях, загальний рівень розвитку економіки, несприятливі

інфляційні процеси, військова агресія на сході держави, міжнародна геополітична ситуація. Також варто зазначити, що загальний статистичний облік інвестиційної діяльності для будь-якого виду економічної діяльності ведеться виключно за даними статистичної звітності юридичних осіб, що не включає в себе діяльність фізичних осіб, які мають вагомий вплив на економічні показники. Однак, саме представники малого і середнього бізнесу в світовій практиці є найчисельнішою групою, і фактично формують його ядро.

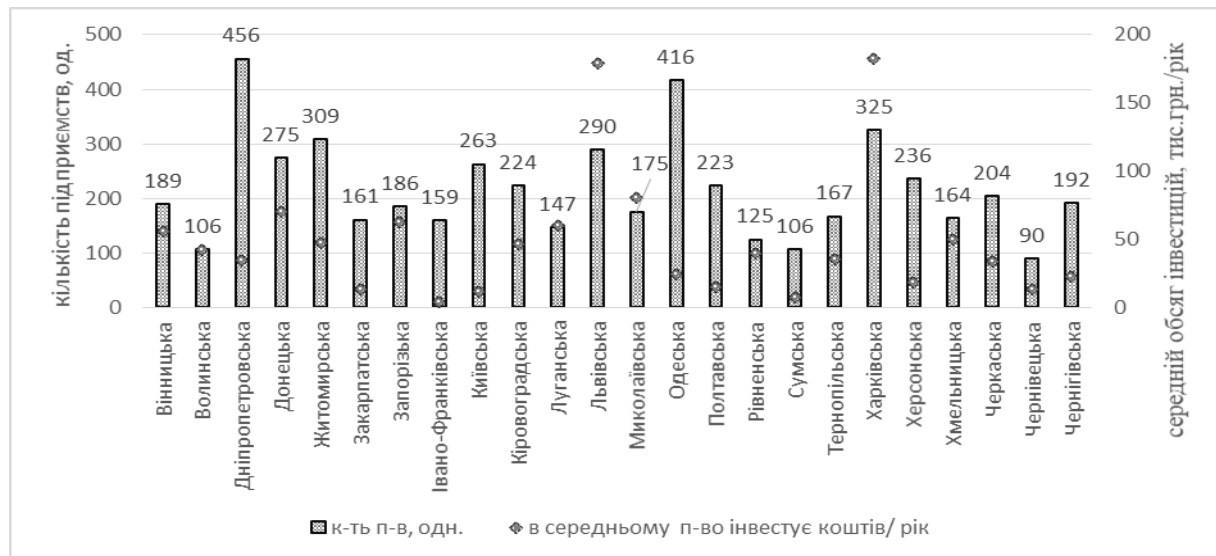

Рис. 2.14. Кількість підприємств та обсягів інвестицій у галузь мистецтва, спорту, розваг та відпочинку в регіональному розрізі у 2017р. (станом на 28.02.2019р.)

Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2017с 7, с. 35, 37).

Наступною групою підприємств, яку буде розглянуто, згідно КВЕД, є підприємства групи (I) «Тимчасове розміщування і організація харчування». Підприємства даної групи входять, як було визначено у розділі 1.3., до підприємств рекреаційної сфери. Отож, визначимо, яку кількість підприємств даної групи було зареєстровано станом на 2016 р. в регіональному розрізі України та середній розмір інвестицій в рік, яку вкладали ті ж підприємства у розвиток даної галузі. Найбільша кількість зареєстрованих підприємств даної групи «I» є в Одеській області 655 од., а у 2017 р. – 748 од., та Львівській – 646 од., а у 2017 р. – 723 од. Наступну позицію займає Харківська обл. з 423 од., а у 2017 р. – 459 од. Найнижчу позицію займає Луганська обл. з 37 од. у 2016-2017 рр. Що ж до залучення інвестицій, то лідером по інвестуванню у розвиток є Львівська обл. з

середнім показником 258 тис. грн. інвестицій на одне підприємство в рік у 2016 р., а у 2017 р. – 180 тис. грн. Рівень залучених інвестицій у даних областях свідчить, що підприємства зацікавлені у розвитку даного напрямку, оскільки є попит на заклади тимчасового розміщування й харчування.

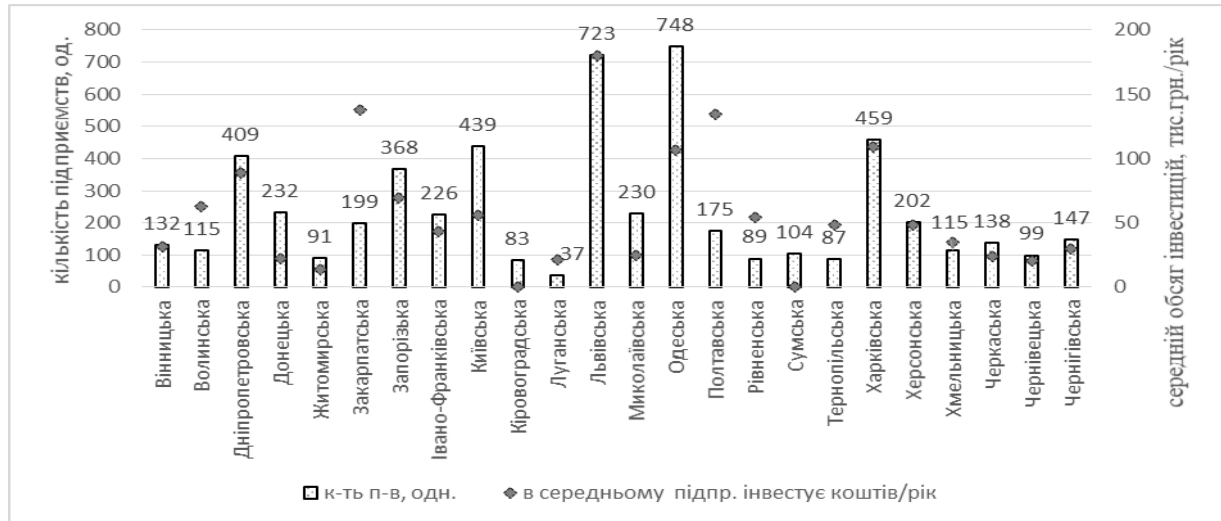

Рис. 2.15. Кількість підприємств та обсягів інвестицій у галузь тимчасового розміщування і організації харчування за регіонами України у 2017р. (станом на 28.02.2019р.). Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2017с).

Надзвичайно важливим і актуальним є питання залучення інвестицій у розвиток регіонів і загалом держави. При цьому увагу необхідно приділити потенційному інвестору, його іміджу, інвестиційній історії тощо. На рис. 2.16 зображено розподіл капітальних інвестицій за джерелами фінансування у 2017р.

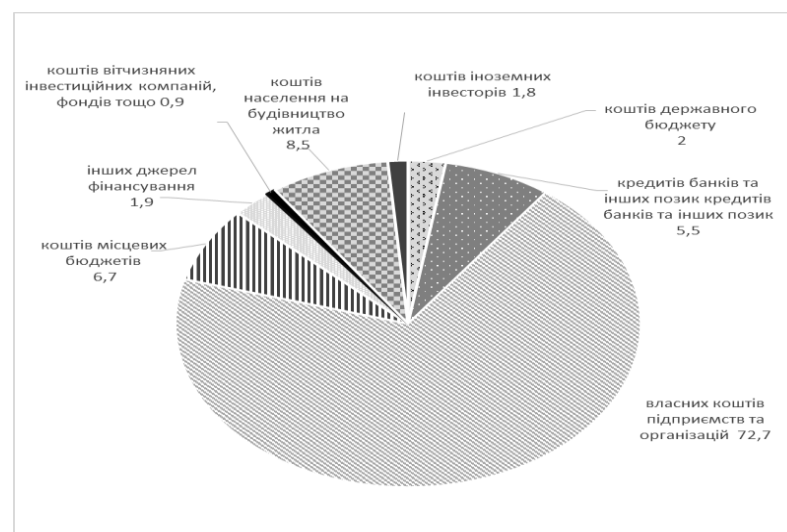

Рис.2.16. Розподіл структури капітальних інвестицій в економіці України за джерелами фінансування у 2017 р., %. (станом на 28.02.2019р.)

Джерело: розраховано та побудовано автором за (Державна служба статистики України, 2017с).

Даний рисунок демонструє велику частку інвестування підприємствами та організаціями власних коштів, що підтверджує тезу, на яку опирається автор у своїй роботі про те, що бізнес є зацікавленим у своєму розвитку та прибутковості підприємств є вищою, ніж вкладення у інші інструменти фінансового ринку. На це вказують також частки коштів іноземних інвесторів і кредити банків та інших позик. Вони є незначними 1,8% та 5,5% відповідно, та, на думку автора, у майбутньому будуть зростати, оскільки при зміцненні економіки України довіра до фінансової системи та банківського сектора буде зростати і це вплине на зростання даних часток. Підтвердженням цього також можна назвати інвестиційний ринок України, який на сьогодні є недостатньо розвиненим, порівняно з європейським та світовим ринками. Проте, розвиток інформаційних та інноваційних технологій позитивно впливатимуть і сприятимуть зміцненню економіки держави загалом. Це також вплине на спрощення процедури інвестування та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, що вплине на частку коштів вітчизняних інвестиційних компаній, яка ставила у 2016 р. – 0,7%, а у 2017 р. - 0,9% і збільшується, на думку автора, за рахунок власних коштів підприємств та організацій у 2016 р. – 69,3%, а у 2017 р. - 72,7% через зростання ефективності використання наявних інвестиційних ресурсів. Що ж до часток коштів місцевих та державного бюджетів у 2016 р. вони становили $7,5+2,6=10,1\%$, а у 2017 р. $6,7+2=8,7\%$, отож вони є достатньо високими. На думку автора, стратегічними цілями держави повинна бути передбачена політика стимулювання росту капітальних інвестицій. Ця політика буде сприяти розвитку не тільки фінансового сектора України, але дозволить розвиватися бізнесу. На сьогодні вкладення місцевих бюджетів збільшуються за рахунок прийнятого закону про децентралізацію і основна частка зібраних зборів залишається у розпорядженні об'єднаних громад, які завдяки цьому отримали додаткові ресурси для розвитку своєї території та інструментарій для створення привабливих умов розвитку своїх громад, і, як наслідок, можуть розширити власні можливості залучення більшої кількості інвесторів (Верховна Рада України, 2015) (Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2019).

Отож, як видно з результатів аналізу (див. рис. 2.16), основне навантаження і, відповідно, роль в розподіл капітальних інвестицій належить підприємствам і організаціям та їх власним коштам. Зростання їх рівня у більшій мірі залежить від економічної ситуації в державі та політики, яку будуть вести державні органи влади. Зростання величини капітальних інвестицій залежить від стабільності в економіці і на ринку, довірі інвесторів до державних інституцій і законів, та надійності фінансових інституцій.

В процесі аналізу капітальних інвестицій варто детальніше розглянути їхню структуру за видами активів в середньому по підприємствах групи "Г" (тимчасове розміщування й організація харчування), згідно КВЕД залежно від їх розміру згідно з критеріями, встановленими ст. 55 Господарського кодексу України (див. рис. 2.17) (Верховна Рада України, 2003). Оскільки, даних по підприємствах групи «R» було не достатньо для аналізу, тому було обрано підприємства групи "Г" за 2014р., через те що найбільш повну інформацію про розміри підприємств були лишень за 2014р., а за 2015р. та 2016р. інформація відсутня через те, що частина даних не оприлюднюється з метою забезпечення виконання Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності інформації (Верховна Рада України, 1992).

Структура капітальних інвестицій за видами активів дозволяє глибше зрозуміти специфіку РС та побачити, куди спрямовують свої інвестиційні ресурси підприємства, зрозуміти їх проблеми і потреби щодо оновлення та розширення. На рисунку 2.17. наведені дані за період з 2014-2017рр. Загалом, у статистичних довідника дані щодо капітальних інвестицій є частково засекреченими у зв'язку з комерційною таємницею, особливо, таким формулюванням користуються великі і середні підприємства різних форм власності та різних видів діяльності. Як бачимо, з 2015 по 2017 рр. ця інформація є відсутньою у секції тимчасове розміщування і організація харчування. Що ж до 2014 року, то найбільшу частку інвестицій підприємств будь-якого розміру у даній сфері займає будівництво та перебудова: великі підприємства інвестують 55,9% своїх коштів, середні - 54,5%, малі - 81,7%. Також вагомою є частка інвестицій у машини та обладнання: 40,9%; 31,6%; 14,1%

відповідно. Частки інших видів активів, у які підприємства протягом 2014р. вкладали капітальні інвестиції, є незначними. Протягом 2015-2017 р. фактично структура активів не змінилася, хоча капітальні інвестиції у землю збільшилися, а у інші матеріальні активи скоротилися.

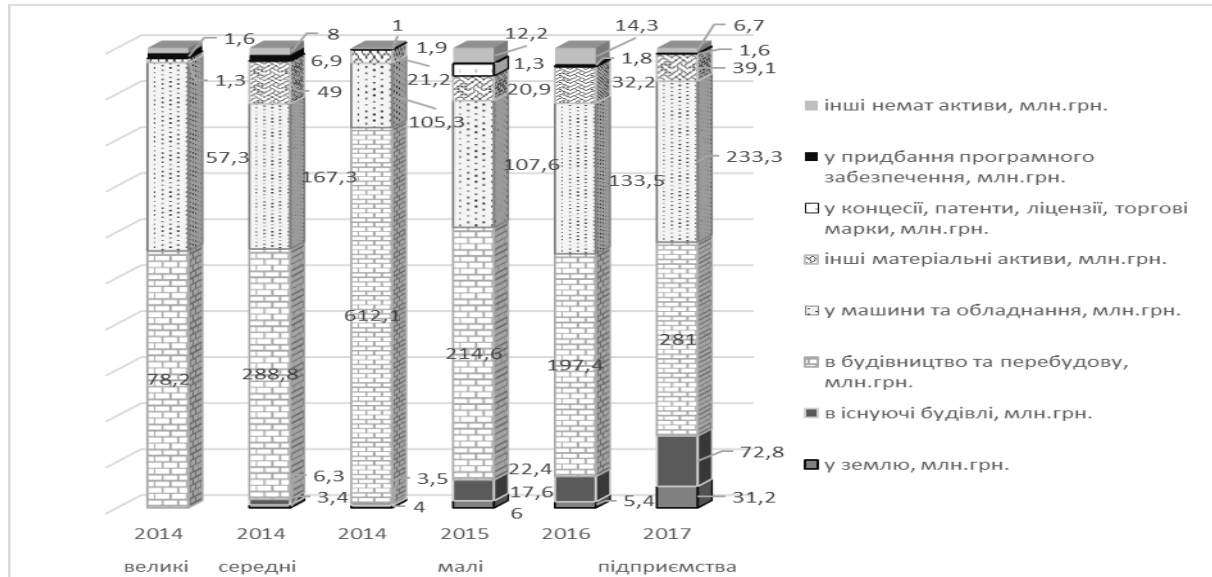

Рис. 2.17. Структура капітальних інвестицій у тимчасове розміщування й організацію харчування за видами активів залежно від розміру підприємства у 2014-2017рр. Джерело: розраховано та побудовано автором (Державна служба статистики України, Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікронідприємництва, 2015, с. 108-111, 2018, с. 225)

Крім того, варто відзначити, що чим меншим є розмір підприємства, тим більше відбувається зміщення акценту в бік зростання частки інвестицій у капітальне будівництво та перебудову і одночасного зменшення частки у машини та обладнання. Це свідчить, на думку автора, що малі підприємства пріоритетом для себе визначили розширення готельно-ресторанних площ свого бізнесу, оскільки, група активів «машини і обладнання» відносяться швидше до активів, які забезпечують мобільність, якість, комфорт.

Великий бізнес, маючи достатню кількість готельно-ресторанних площ, має можливість концентруватися на розвитку суміжних послуг, тим самим піднімаючи рівень надання своїх послуг і отримуючи від цього додатковий дохід. Це пояснюється тим, що малі підприємства бачать можливість розвитку і закривають дану нішу, тому стратегічний розвиток для даної групи підприємств є на першому місці. Щодо великих і середніх підприємств, то вони вже досягли розмірів, які

покривають попит, тому рівень інвестиційного потенціалу направлений на підвищення якості наданих ними послуг та на комфорт. Крім того така специфіка структури інвестицій різних за розміром підприємств галузі дозволяє сформулювати декілька гіпотез.

Можемо припустити, що менші підприємства більше зосереджені на своєму розвитку, оскільки, чим більше ліжко-місць (підприємства тимчасового розміщування) або посадкових місць (організації сфери харчування), тим більший прибуток очікує отримати підприємство. Машини та сучасне обладнання у даній сфері є матеріально громіздким, малим підприємствам є дешевше замовити послуги щодо транспортування чи оренди або закупівлі дешевшого обладнання. Втім, для великих і середніх підприємств даної сфери, інвестиції в будівництво та перебудову і в машини і обладнання становлять рівноцінний вибір, оскільки наявність власних потужностей є особливо важливою в умовах надання якісних послуг.

Використовуючи метод дедукції (від загального до часткового) при співставленні рис. 2.17 з даними статистики у 2016 р. по середній місткості КЗР рис. 2.3, 2.4 та аналізовані нами у рис. 2.7 структурні підрозділи сфери сервісу, можемо висунути гіпотезу, що розвиток РС передбачає зростання кількості підприємств, місткості, ефективного використання місткості, що забезпечується наданням якісних послуг і високим рівнем сервісу. Також ефективний розвиток РС передбачає прискорене розширення кількості підприємств структурних підрозділів сфери сервісу та відповідної для цього інфраструктури. За досліджуваний період діяльність КЗР, які є важливою складовою РС, характеризується суттєвим зростанням доходів, що має прямий вплив на зростання прибутковості сфери відпочинку. Своєю чергою, одним важливих мотиваційних чинників інвестора є отримання прибутку. Так, наприклад, доходи готельного бізнесу, які зросли вдвічі вказують на зростання інвестиційної привабливості галузі, що в подальшому сприятиме нарощуванню рекреаційного потенціалу та активізації ділової активності у суміжних галузях. Зростання цін на послуги рекреаційного характеру за досліджуваний період не мало негативного впливу на кількість розміщуваних

осіб, що підтверджується тенденцією до їх зростання. Отож, результати аналізу свідчать про перспективність розвитку РС в Україні та підтверджують необхідність формування механізму управління інвестиційними процесами в ОРС.

2.3. Застосування кластерного аналізу для дослідження дієвості механізму державного управління в рекреаційній сфері

Важливість кластерного аналізу та його необхідність застосування у процесі розроблення державної політики досліджена багатьма науковцями. Зокрема, вітчизняні дослідники Ляшенко В.І, Червова Л.Г, Кузьменко Л.М. і інші чітко окреслили рамки і межі інтеграції головних інструментів та методології кластерного аналізу в системі державного управління сталим економічним розвитком регіонів. Вони стверджують, що кластерний аналіз повинен проводитися в два етапи: перший етап – у регіональній економіці виявляються (ідентифікуються) наявні та потенційні кластери – групи; другий етап – аналіз виявлених кластерів, для яких в подальшому необхідно розробити політику підтримки (Ляшенко, 2013, с. 71-72). Очевидно, провівши кластерний аналіз, особливо у динаміці, ми можемо спостерігати не лише тенденції, які відбуваються на рекреаційному ринку, але й політичний вплив (війна на Сході і анексія Криму), економічний (рентабельність СЗР впливає на кількість, доходи від основної і додаткової діяльності), інвестиційний (зокрема за показниками структурні підрозділи сфери сервісу, кількість фактично проведених ліжко-днів), соціальними (кількість відпочиваючих, розміщуваних осіб), природно-екологічні території (загальна площа СЗР). Загалом від комбінації різних показників можна відслідковувати ефективність розвитку рекреації у тих чи інших областях. Слід зауважити, що кількість показників для кластерного аналізу можна обирати довільно і це залежить від глибини і точності бажаного результату. Автор пропонує звернути особливу увагу, що для кластерного аналізу необхідно підібрати оптимальну кількість показників, які з різних сторін характеризують обрану проблему. В даному дослідженні обрано дев'ять груп показників, які

дозволять провести усесторонній аналіз РС та оцінити доцільність пріоритизації розвитку рекреації на тій чи іншій території. Отже, автор пропонує наступні напрямки і групи показників:

- наявність рекреаційної інфраструктури (кількість КЗР та різного ступеня комфортності КЗР; структурні підрозділи сфери сервісу; розвиток телекомунікації; розвиток сфери розваг; розвиток спортивного напрямку тощо);

- наявність громадської інфраструктури (якість дорожнього покриття; транспортні комунікації; велодоріжки тощо);

- наявність природних ресурсів (природні та створені людиною об'єкти, природні явища);

- наявність комунальної інфраструктури (водо-; газо-; каналізаційне відведення; енергетика тощо);

- наявність системи громадського харчування (ресторани; кафе; піцерії; заклади швидкого харчування, бари тощо);

- екологія і навколишнє середовище (забруднення атмосферного повітря; температура повітря; атмосферні опади; якість питної води; природні, озеленені території; наявність лісів, озер, річок тощо);

- наявність розважальної індустрії (театри; кінотеатри; клуби тощо);

- наявність культурно-історичного середовища (пам'ятки архітектури; культури; історії тощо);

- наявність природних ландшафтів (гори, озера, ріки, ставки, полонини тощо)

Отже, кластерний аналіз потрібний і ефективний інструмент у руках державних органів влади для планування та організації розвитку рекреації як окремої галузі. Втім, розвиток рекреації не може відбуватися без інвестиційних вливань. На формування рекреаційного продукту впливає недостатній розмір інвестиційних коштів, а саме: це якість надання рекреаційних послуг; рівень обслуговування; комфортність проживання; транспортні перевезення та шляхи; недостатній асортимент розважальних послуг; не відповідність інфраструктури вимогам сьогодення, інше. Для ефективного розвитку РС дані недоліки необхідно усунути шляхом визначення механізмів управління інвестиційними процесами.

Для цього необхідно насамперед провести комплексний аналіз РС на територіях областей, які будуть виділені в результаті кластеризації. Якщо результати показників є високими, відтак є підстави вважати, що в області повинен бути розроблений стратегічний план розвитку з рекреаційним спрямуванням.

У даному дослідженні розглянуто важливі проблеми щодо ефективного функціонування ОРС у системі національного господарства. Зокрема, ефективність ОРС автор розглядав через призму управління інвестиційними процесами в цих організаціях. У Розділі 1 було визначено, які організації можна віднести до сфери рекреації. Для їх дослідження у пунктах 2.1 та 2.2 був проведений аналіз на підставі статистичної інформації, яка зібрана у статистичних довідниках України. Методологія, яку обрав автор для пункту 2.3. ґрунтується на застосуванні цілої сукупності конкретних методів, способів, які спрямовані на формування механізму управління з використання інвестиційних процесів для ОРС. Головним методом було обрано кластерний аналіз. Він дозволив визначити групи областей у регіональному розрізі України, виключно за набором їх особливостей через обрані автором показники.

Автор поділяє думку Ю. Г. Королюка та вважає, що кластерний підхід повинен активно використовуватися в державному, регіональному управлінні для підвищення ефективності реалізації розробленої комплексної стратегії розвитку регіону (Королюк, 2010). Королюк вважає, що аналіз умов діяльності підприємств є першоджерелом для визначення тактичних завдань, які повинні виконувати органи місцевого і державного управління. Оскільки, саме етап вибору показників для проведення аналізу, а пізніше їх інтерпретація, дозволить визначити напрям з реальним обґрунтуванням розвитку області в сторону РС і стане підґрунтям для моніторингу ситуації на ринку рекреаційних послуг. Причинами низького рівня застосування кластерного аналізу у регіональному розвитку на думку автора є: відсутність інструментарію, механізму впровадження, відсутність кваліфікованих кадрів, адміністративно-організаційних важелів управління. Тобто теоретично кластерний аналіз дозволяє спрогнозувати ефективний розвиток, обґрунтувати

дійову модель управління, але існують проблеми впровадження, реалізації отриманих висновків на практиці.

Проведемо дослідження дієвості механізму управління інвестиційними процесами в ОРС в регіональному розрізі та відповідного розміру вкладених інвестицій у них. Перевірка дієвості механізму управління як способу впливу на об'єкт управління, тобто на ОРС, проведено через зіставлення інвестицій в РС з масштабами діяльності окремих її складових в регіональному розрізі. Методичним інструментарієм для проведення даного аналізу слугує картодіаграма та кластерний аналіз.

Картодіаграма візуально відобразить рекреаційний потенціал, а саме — загальну площу заповідників та національних природних парків, розміщування і кількість КЗР, питомі інвестиції з розрахунку на 1 підприємство, ранг кожної області за обсягом інвестицій в сферу рекреації, коефіцієнт використання місткості, інші необхідні показники, з метою співставлення та створення загальної картини інвестиційної привабливості РС України. Отож, використовуючи картодіаграму, автор продемонструє територіальний розподіл та величину основних статистичних показників, які характеризують РС і дають відповідь про динамічність її розвитку, виявлять закономірності даного розподілу та вкажуть на рівень інвестиційної привабливості кожного регіону України зокрема.

Метою кластерного аналізу є створення груп, подібних між собою об'єктів, які прийнято називати кластерами (Рядно, 2016). Слово кластер англійського походження, перекладається як згусток, пучок, група (Вислоух, 2017). Загалом, кластерний аналіз розбиває на групи досліджувану сукупність, враховуючи при цьому усі ознаки, які її характеризують. При проведенні даного аналізу виявляються внутрішні зв'язки між одиницями досліджуваної сукупності об'єктів. Таким чином, кластерний аналіз — це сукупність методів, що дозволяють класифікувати багатовимірні спостереження за відсутності пробних вибірок, тобто апріорної інформації про розподіл генеральної сукупності, з якої зроблена вибірка досліджуваних об'єктів (Орлов, 1991). Існує декілька методів проведення кластерного аналізу, які дозволяють вирішувати ряд поставлених задач. Автор

використав метод Варда, оскільки в основі його покладено метод дисперсійного аналізу для оцінки відстаней між кластерами. Метод мінімізує суму квадратів (SS) для будь-яких двох (гіпотетичних) кластерів, які можуть бути сформовані на кожному кроці дослідження (Соколова, 2016). Даний метод є досить ефективним у використанні кластеризації територій України за сферою приналежності, а саме сферою рекреації.

Застосовуючи різні можливості програмного продукту Statistica 10, було виявлено, що використання одних і тих самих даних може призводити до різних кінцевих результатів. Отож, для утворення найбільш подібних груп кластерів автор перевіряв їх за критеріями: «природність» та «логіка». Під критерієм «природність» розуміється вільне від суб'єктивізму дослідника розбиття на групи досліджуваної вибірки показників діяльності ОРС. Під критерієм «логіка» автором розуміє відбір однорідних груп об'єктів, які схожі між собою за характером приналежності до відпочинково-рекреаційної сфери, національних природних парків, мінеральних родовищ, заповідників тощо та з використанням показників, які були проаналізованими вище.

Таким чином, було сформовано дві дендрограми (результат кластерного аналізу), які побудовані на зібраних попередньо даних та згрупованих у дві групи показників для оцінки та отримання найбільш повної характеристики про РС та рівень інвестицій. Одна з дендрограм більш вузько акцентує увагу на показниках розвитку оздоровчого напрямку рекреації і необхідних для цього природних, кадрових ресурсів, а друга розглядає більш комплексну характеристику економічного та інвестиційного розвитку, узагальнюючи показники, які характеризують РС загалом.

Отож, перше дослідження проводилося на основі даних про СЗР. Визначальним фактором СЗР є надання у цих закладах медичних послуг, а саме: специфіка організації харчування; умови проживання; режим надання санаторно-курортних послуг; особливості території розміщування, методи та якість обслуговування (Ведмідь, 2012, с. 77-78). Типологія та кількість суб'єктів продукування санаторно-курортних і оздоровчих послуг було охарактеризовано та

досліджено науковцями Гальків Л.І. та Сорочаком О.З. (Гальків, Сорочак, 2017). Загалом, КЗР відрізняються від СЗР комплексним підходом, які детально були проаналізовані автором у Розділі 2.2.

Друге дослідження було спрямоване на оцінку капітальних інвестицій у сферу рекреації. Оскільки, у державних статистичних довідниках ведеться лише спостереження за діяльністю КЗР, куди входять також СЗР, але не обліковуються дані про їх інвестиційну діяльність, автор використав інформацію по КВЕД, Розділ «Тимчасове розміщування й організація харчування» (аналіз проведений у розділі 1.3.), який дозволив виявити і співставити фактори, що впливають на ефективність діяльності КЗР, і тим узагальнено проаналізувати інвестиційну привабливість РС у регіонах України, зокрема організаціях, які частково характеризують рекреаційну діяльність.

Для цього, в першу чергу, автор зібрав і об'єднав у групи різну кількість та різне поєднання статистичних показників для проведення кластерного аналізу. Для аналізу СЗР було обрано 12 груп показників за 2017 р.: наявна кількість одиниць СЗР; структурні підрозділи; середня їх місткість, кількість розміщуваних осіб; середньооблікова кількість штатних працівників; середньооблікова кількість лікарів; доходи від наданих послуг в СЗР; доходи від надання додаткових послуг СЗР; фактичні витрати на одне ліжко-день (людино-день) перебування; кількість ліжок (місць); житлова площа СЗР; загальна площа СЗР.

Наступним кроком було проведено кластерний аналіз з використанням Statistica 10 та утворення кластерів. Це дозволило розбити вихідну сукупність об'єктів на невелику кількість кластерів для виявлення найбільш подібних ознак між ними.

Останнім етапом кластерного аналізу була побудова двох дендрограм по СЗР та КЗР. Дендрограма (граф-дерево) – графічний процес, який дозволяє візуалізувати можливу кількість кластерів та показує, які кластери, і при якому значенні відстаней між ними були об'єднані на черговому кроці (Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2019с). Основою сформованих кластерів стали області України, значення статистичних показників яких були найбільш подібні та наближені між

собою. Результатом побудови дендрограми є формування робочих гіпотез. Також важливим етапом при проведенні кластерного аналізу є стандартизація даних.

Таким чином, аналізуючи результати побудованих дендрограм, необхідно узгодити та зменшити їх суперечливість з вище зазначеними критеріями, мета яких є максимально виділити інвестиційну складову та характеристики, які активують доходи СЗР і КЗР у розрізі регіонів України для отримання максимально достовірної і несуперечливої інформації про зв'язки у кластерах. Також автором було скорочено кількість запропонованих статистичних показників через неоднозначність та ступінь неточності (розмитості) кінцевих результатів порівняння. Для кращого наочного розуміння та рейтингування їх рівнів за визначеними критеріями були вибрані одні і ті ж статистичні показники як для СЗР, так і для КЗР, з одною відмінністю – у аналізі КЗР було додано стовпець «питомі інвестиції в розрахунку на 1 підприємство».

Отож, використовуючи метод Варда та Евклідову відстань при аналізі СЗР було виділено п'ять кластерів. Проведемо змістовну інтерпретацію кожного кластера. Така інтерпретація дозволить присвоїти кожному кластеру назву, яка відобразить його суть. Для інтерпретації зобразимо кожний кластер і дослідимо його статистичні характеристики та визначимо розподіл значень ознак об'єкта в кластері, також оцінимо потужність кластера, тобто число об'єктів, що потрапили в нього. Стандартизовані показники спеціалізованих засобів розміщування відображено у Додатку 3.1. (Бойко, 2014).

Таким чином, цінність кластерного метода, на думку автора, це стандартизація даних, яка дозволяє привести значення змінних різної розрядності (одинці, десятки, тисячі тощо) до однієї розрядності, таким чином забезпечуючи рівний вплив кожної змінної на результат багатовимірного (кластерного) групування об'єктів (спостережень), в даному випадку – областей. Також, ще одним важливим методом, який використовується у кластерному аналізі є Евклідова відстань. В подальшому, згідно з методикою кластерного аналізу, здійснено нормування даних методом z-шкали за формулою (Пістунов, 2008, с. 13):

$$x_{ij}^H = \frac{x_{ij} - \bar{x}_i}{\sigma_{x_i}} \quad (1)$$

де x_{ij} – значення і-ї змінної для j-го спостереження (області);

\bar{x}_i – середнє значення і-ї змінної для всіх спостережень;

σ_{x_i} – стандартне відхилення і-ї змінної.

Виходячи з вище побудованої таблиці стандартизованих даних та Евклідової відстані, графічно зображаємо, тобто візуалізуємо кластерну однорідність областей України за дев'ятьма обраними попередньо статистичними показниками (рис. 2.18). Дані показники як найповніше характеризують розвиток СЗР.

Отож, керуючись Евклідовою метричною шкалою, де подібність є основним критерієм об'єднання в однорідні групи, було утворено п'ять кластерів (рис.2.18).

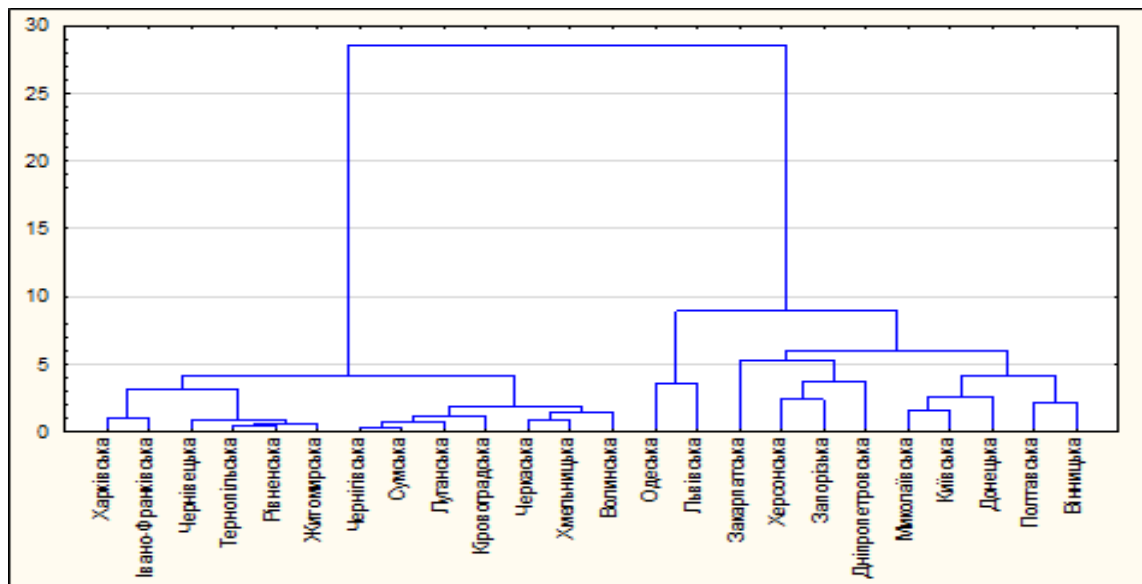

Рис. 2.18. Графічне зображення результатів кластерного аналізу областей України за показниками, що впливають на розвиток СЗР за 2017 р.

Джерело: розроблене автором на основі збірників зі статистики за 2018р. та програмного пакету Statistica 10

Перший кластер є найбільш чисельним – до нього увійшло більше половини областей України. На перший погляд, рівень подібності викликає сумніви, об'єднавши Харківську та Івано-Франківську області на рівні першої поділки. Однак, саме однорідність за чисельністю розміщуваних осіб – більше 35 тис, кількістю фактично проведених ліжко-днів – більше 500 тис. од., кількістю структурних підрозділів та близькістю по середній місткості, стало визначальним в об'єднанні їх в групу. Саме розвиток структурних підрозділів сфери сервісу

показує інвестиційну складову рекреаційної сфери. Що ж до попиту на послуги рекреаційних закладів області, то його демонструє показник «кількість фактично проведених ліжко-днів».

Дещо подібною є ситуація у Чернівецькій, Тернопільській, Рівненській та Житомирській областях, яких об'єднали в підкластер з Харківською та Івано-Франківською областями на рівні трьох одиниць. Дані області вирізняються подібною кількістю структурних підрозділів, хоча у наполовину нижчому діапазоні, аніж попередні області.

Найбільш чисельним та за рівнем схожості є наступний підкластер, який складається з двох груп. До нього увійшли Чернігівська, Сумська, Луганська, Кіровоградська та Черкаська, Хмельницька, Волинська області. Дані області можна віднести до аутсайдерів, особливо за показником середньої місткості та рівнем фактично проведених ліжко-днів, тобто попит на спеціалізовані послуги не є затребуваними у даних областях. Однак, сприятливі природні і кліматичні умови, наявність мінеральних вод, широка мережа річок та озер, заповідних зон і т.д. дозволяють віднести дані області до територій зі сприятливими умовами розвитку РС. Очевидно, це свідчить про недостатній рівень використання областями наявного природно-ресурсного потенціалу у порівнянні до рівня використання потенціалу СЗР, який є найнижчим по Україні. Це призводить до наявності низького рівня інвестування в дану галузь та в рекреаційну інфраструктуру загалом.

Не викликає сумніву об'єднання в один кластер Львівської та Одеської областей. Хоча Одеську область часто відносять до курортно-санаторного регіону, а Львівську - до туристичного. Це твердження спростовує Додаток К, у якому наведено перелік об'єктів рекреаційної сфери і достатній рівень рекреаційних ресурсів, який творить потужний рекреаційний потенціал Львівської області. Львівську область представляють широковідомі лікувальні курорти, такі як Моршин, Трускавець, Любінь Великий, Східниця і т.д. Власне кажучи, даний природно-ресурсний потенціал обидвох областей дозволяє їм стати лідерами щодо попиту та рівня доходності наданих ними послуг. Безумовно, це стимулює їх до

ефективного використання наявного капіталу і як наслідок, дає підстави виділити дані області в спільний кластер, який умовно можна назвати кластером «Високого рівня розвитку рекреаційного та інвестиційного потенціалів».

Цікавим є виділення Закарпатської області, яка не увійшла до жодного з кластерів, фактично формуючи окремий, третій кластер. Її характерною особливістю є значне переважання показника «Доходи від надання додаткових послуг», який перевищує показник Львівської області на 50%, яка є другою в рейтингу. Крім того, область займає друге місце за кількістю структурних підрозділів та третє місце за показниками «Доходи від наданих послуг» та «Середньооблікова кількість лікарів». Все це є наслідком, на думку автора, потужного рекреаційного потенціалу, яким володіє область. До нього можна віднести курорти Шаяни, Берегове, Солотвино. Область багата на природні і лікувальні ресурси, мінеральні води, які створюють прекрасні умови для зміцнення здоров'я рекреантів (Додаток К). Це дозволяє Закарпатській області бути однією з перспективних областей у залученні інвестицій для розвитку сфери рекреації на своїй території.

Херсонська та Запорізька області творять маленький морський кластер. Море віддавна вважається потужним рекреаційним ресурсом, а перевагою Азовського моря є наявність у воді важливих та корисних сполук, які містять 92 хімічні елементи (Центральна бібліотека Бердянської міської централізованої бібліотечної системи, 2014). Попит на даний вид рекреації є одним з найбільших за статистичними показниками 2017 р. До даних областей також доєдналася Дніпропетровська область, утворивши спільний четвертий кластер. Цей кластер поєднує в собі високий попит на рекреацію та достатню пропозицію, яка задовольняє цей попит, оскільки представлений найвищим розвитком СЗР. Окрім того, дані області локалізовані в одній територіальній зоні, які межують між собою, тим створюючи додатковий синергетичний ефект, отримуючи додаткові переваги від об'єднання в один кластер.

Останній п'ятий кластер поєднав п'ять областей в умовні два підкластери:

- це Миколаївська та Київська області, до яких приєдналася на вищому рівні подібності Донецька область;
- Полтавська з Вінницькою областю утворила другий підкластер.

Вони доволі однорідні за показником загальної площі СЗР і входять у першу половину за найвищим її рівнем. Саме у СЗР наявність приміщень лікувально-оздоровчого, реабілітаційного характеру, які є основним критерієм їх діяльності та відносяться до приміщень загального користування, відрізняє їх від готелів та аналогічних засобів розміщування (Додаток 3.1.). Окрім того, даний кластер вирізняється високим рівнем показника середньої місткості, зокрема Донецька область є лідером по цій позиції, решта областей даного кластера входять у дев'ятку при застосуванні методу ранжування. Що ж до попиту на послуги, які надають СЗР та отримані від цього доходи, даний кластер розташовується вище середнього рівня по Україні загалом. Зауважимо, що за показником «Середньооблікова кількість лікарів» підкластер з Вінницької та Полтавської області поступилися лідерству кластеру Львівсько-Одеському, за яким розташувалася Закарпатська область – одноосібний кластер.

Таким чином, узагальнюючи результати проведеного кластерного аналізу з погляду особливостей функціонування СЗР, природно-рекреаційного середовища та інвестиційної складової, можемо відзначити високий рівень рекреаційного потенціалу України та доволі високий рівень розвитку РС у всіх її областях. Щоправда, кожний зі сформованих кластерів, попри свою безумовну схожість за загальними ознаками, які було вибрано для дослідження, володіє певним набором сильних та слабких сторін, врахування яких є важливим при визначенні напрямку розвитку тієї чи іншої території. Визначення пріоритетності у розвитку – є основним критерієм їх успішного інвестиційного процвітання. Очевидно, що такі області як Одеська, Львівська, Закарпатська, які утворили два різних кластери, є лідерами, і, як зазначалося вище, можуть утворити альянс кластерів під назвою «Кластер високого рівня розвитку рекреаційного та інвестиційного потенціалів». Що ж до двох наступних кластерів, подібність яких за евклідовою відстанню межує на поділці шести одиниць з кластером «Високого рівня розвитку

рекреаційного та інвестиційного потенціалів», то можна стверджувати, що частка доходу СЗР у доходах КЗР є найвищою у переважній більшості областей даних кластерів. Так, наприклад у Херсонській області даний показник є найвищим і становить 93%, у Вінницької області, яка є другою в рейтингу – 92%, Донецька область замикає 10 з показником на рівні 54%. Все це дає підстави для висновку про недовикористання готелями та аналогічними ЗР наявного економічного, природно-рекреаційного потенціалу та наявної в них інфраструктури. Даному об'єднанню кластерів можна надати статусу «Кластер середнього рівня інвестиційного потенціалу з високим рівнем розвитку рекреаційного потенціалу».

Що ж до першого кластера, до якого увійшла більша половина областей України за ступенем подібності статистичних показників 2017 р., то їх можна віднести до аутсайдерів. Втім, на думку автора, для глибшого аналізу їх аутсайдерської характеристики декілька областей з даного кластера можна виділити за критеріями «природності», «логіки» та географічної приналежності. Загалом, даному кластеру можна з врахуванням багатоаспектного характеру дати назву «Кластер: низького рівня інвестиційного потенціалу з середнім рівнем розвитку РС».

Для глибшого аналізу змін у структурі показників було проведено кластерний аналіз за попередні роки для візуалізації динаміки об'єднання областей у групи. У Додатку 3.3. представлено графічне зображення результатів кластерного аналізу областей України за показниками, що впливають на розвиток СЗР у 2015-2016 рр., за аналогічними дев'ятьма показниками, оскільки, зі зміною форми подачі статистичної звітності аналіз за інші роки провести неможливо. Такий підхід дозволив зрозуміти процеси і тенденції, які відбулися в областях у зв'язку з військовими діями, які проходять на Сході нашої держави, анексією Автономної Республіки Крим, побачити їх вплив на розвиток СЗР та в Україні загалом. Отож, аналіз показав, що Львівська та Одеська області у 2016 році також були яскравими представниками розвитку СЗР на своїх територіях. Що ж до 2015 року, Львівська область була відокремленою від решти областей, утворивши тим самим окремий одноосібний кластер. Причиною такого відокремлення слугувало об'єднання в

один кластер областей, в яких рекреаційні потужності виявилися найвищими. До нього увійшли: Закарпатська, Одеська, Херсонська, Запорізька, Дніпропетровська області, хоча й частина території Дніпропетровської області знаходиться у зоні проведення бойових дій. Показниками, які виокремили вище названі області в окремий кластер є: найбільша кількість СЗР, структурних підрозділів, найвища кількість розміщуваних осіб. Хоча одним з факторів відокремлення в окремий кластер Львівської області є висока кількість розміщуваних осіб. Також цікавим виявився показник кількість проведених ліжко-днів, де лідером став цей же кластер, однак Львівська область його також випередила. Властиво, цей показник є також високим у Вінницькій області, яка за досліджуваний період була постійним партнером Полтавської області, час від часу міняючи інших партнерів. Загалом, за три роки тенденція щодо кількості кластерів збереглася однаковою по п'ять кластерів в кожному році. Що ж до наповненості кластерів областями, то тут також відбулися незначні зміни. Найбільший кластер в чисельності дванадцяти областей аутсайдерів залишався незмінним, за виключенням 2015 року, де до нього долучилася Харківська область, яка перейшла з лідерів. Загалом, якщо проаналізувати загальні тенденції, які відбувалися у всіх областях за досліджуваний період, очевидне зниження спостерігалось по більшості показниках в період з 2015 р. по 2016 р., а інколи воно було суттєвим, особливо це відобразилося на показнику кількості розміщуваних осіб. Так от у Чернівецькій області цей показник зріс удвічі за даний період і скоротився на третину у 2017 р. Дана тенденція пояснюється переселенням мешканців зі східних територій, на яких проходять військові дії і, як показують дані, це частково відбулося не на постійній основі. Загалом саме погляд у динаміці дозволив зрозуміти вплив кожного показника на вибір місця розташування у тому чи іншому кластері.

У другу досліджувану групу увійшли КЗР, де окрім СЗР входять готелі та аналогічні засоби розміщування. Аналізуючи КЗР у розділі 2.2., автор виокремив інвестиційну складову у кластерному аналізі. Стандартизовані показники КЗР відображено у Додатках 3.2. Кластерний аналіз інвестиційного потенціалу РС за 2017 р. відображено на рис. 2.19.

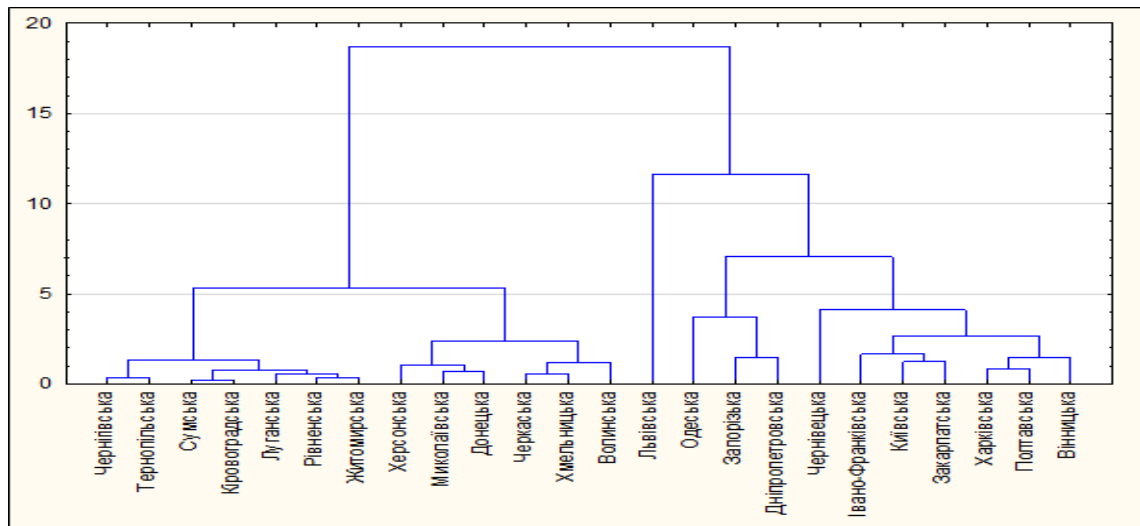

Рис. 2.19. Графічне зображення результатів кластерного аналізу областей України за показниками, що впливають на розвиток рекреаційної сфери за 2017р.

Джерело: розроблене автором на основі збірників зі статистики та програмного пакету Statistica 10

Кластерний аналіз свідчить про важливість правильного вибору критеріїв, показників, за якими необхідно проводити даний аналіз, а головне керуватися ними при виборі стратегії розвитку як самого підприємства, так і РС зокрема.

Провівши кластерний аналіз по СЗР, залишається невирішеним питання, яка ж частка інвестиційної складової надходить в ОРС. Результати проведеного кластерного аналізу областей України за 2017 р. за показниками, що впливають на розвиток РС в цілому представлено на рис. 2.19.

Таким чином, за результатами проведеного кластерного аналізу було утворено п'ять груп, як і у вище проведеному аналізі для СЗР. Проте, деякі області тут змінили свої позиції.

Перший кластер є найбільш чисельним. До нього увійшло сім областей, подібність яких є найвищою за евклідовою відстанню, хоча за кількістю осіб, які відвідали дані області, даний кластер є аутсайдером. Найвищим показником у даній групі, за показником частоти відвідування області, тобто кількості розміщуваних осіб, є Тернопільська область з 63 223 особами. Найменшою ж за їх кількістю є Луганська область – 20 728 осіб. При чому, беззаперечним лідером у даній категорії виступає Львівська область з 736 813 особами. Цікавим є те, що найближчим переслідувачем Львівської області є Дніпропетровська з 386 642

особами, яка майже в два рази має меншу кількість відвідувачів. Втім, неоднозначною є мета їхньої поїздки, оскільки, як ми знаємо, з 2014 року Дніпропетровська область згадується у числі областей, де проходить антитерористична операція.

Другий кластер утворили області з меншою подібністю, до якого увійшло шість областей: Херсонська, Миколаївська, Донецька, Черкаська, Хмельницька, Волинська області. Об'єднуючим показником у даній групі виступив показник наявності структурних підрозділів сфери сервісу, який опосередковано характеризує рівень інвестицій в областях. На сьогодні все більшої уваги підприємства надають сфері сервісу, яка займає вагому частку у їх прибутках і вказує на рівень їх розвитку. В переважній більшості сферу сервісу асоціюють з сферою якості надання послуг. Чим більшої уваги приділяється якості надання послуг та широкому їх асортименту, тим вищих додаткових прибутків очікує отримати підприємство, галузь від задоволення потреб рекреантів-відпочивальників. Саме рівень доходів від надання додаткових послуг і характеризує прибутковість структурних підрозділів. Отож, представники другого кластеру займають стабільну середню позицію за усіма показниками, лише виключенням є рівень питомих інвестицій в розрахунку на одне підприємство в даній галузі, який наближує і об'єднує даний кластер з аутсайдерами, тобто першим кластером.

Третій і єдиний кластер у даному кластерному аналізі з найвищою несхожістю з рештою кластерів представляє Львівська область. Як зазначалося вище, вона є лідером по кількості розміщуваних осіб, та й по решті показників займає одноособове лідерство, лишень поступається Одеській області по кількості КЗР, та Чернівецькій області за питомими інвестиціями.

Четвертий кластер найменш чисельний, після Львівської області, утворили три області: Одеська, Запорізька, Дніпропетровська. Рівень схожості між ними є високим, хоча Одеська область виділяється серед двох інших. Насамперед, причиною такої відокремленості є показник кількості КЗР, де Одеська область у 1,3 рази випередила Львівську. Загалом, в переважній більшості, за рівнем решти

показників дані області переслідують лідера, лишень рівень питомих інвестицій опустив їх на середину ранжованого ряду.

П'ятий, останній кластер утворили сім областей. До нього увійшли: Чернівецька, Івано-Франківська, Київська, Закарпатська, Харківська, Полтавська, Вінницька області. Особливістю даного кластера став рівень питомих інвестицій, який фактично усі області підніс до рівня лідерів, лишень вище Закарпатської області є Дніпропетровська та Одеська області з сусіднього підкластера. Цікавим і водночас неоднозначним фактом є лідерська позиція Чернівецької області щодо рівня питомих інвестицій. Можна припустити, що на даний рівень впливають іноземні інвестиційні ресурси з сусідньої держави, також, на думку автора, вагомий вплив має транспортне сполучення України з південною частиною Європи через Чернівецьку область, хоча рівень доходів від надання основних і додаткових послуг опустив Чернівецьку область на аутсайдерську позицію. Загалом, даний кластер за рештою показників переслідує, а інколи перемишується з четвертим кластером.

Отже, за результатами проведеного кластерного аналізу за показниками, що впливають на розвиток РС у 2017 р. беззаперечним лідером є Львівська область. Вона є яскравим прикладом високого рівня розвитку як рекреаційно-природного потенціалу, так і розвиненої туристичної інфраструктури (Додаток К). Области, які сформували третій кластер володіють достатнім рівнем розвитку рекреаційного потенціалу. Не відстає за рівнем розвитку як рекреаційного так і туристичного потенціалу п'ятий кластер (Додаток К), який можна назвати кластером з достатньо-середнім рівнем розвитку, але з високими можливостями для розширення. Области, які увійшли у другий кластер є представниками низького рівня інвестиційного потенціалу, якщо брати до уваги заявлені показники, але з достатньо великим рекреаційним потенціалом, як от Херсонська, Миколаївська, Волинська та решта областей цього кластера. Беручи до уваги вище викладене, області, які входять у перший кластер є яскравими представниками аутсайдерів. Отож, характерні риси областей дозволили їх об'єднати в групи та виділити їх сильні і слабкі сторони рекреаційної діяльності, ґрунтуючись на аналізі відібраних

попередньо автором показників. Такі показники як кількість КЗР характеризують можливий потенціал розміщування рекреантів-відпочивальників, тобто фактичну пропозицію, яку пропонує область у вигляді проживання; кількість розміщуваних осіб – вказують на попит серед рекреантів-відпочивальників на пропозицію; кількість фактично проведених ліжко-днів – це один з основних показників, який характеризує діяльність КЗР у формі витрат, які затрачаються на обслуговування осіб. Результати діяльності РС представлені показниками доходів як від основної, так і від додаткових наданих послуг КЗР. Рівень інвестиційної складової представлено показниками: кількістю структурних підрозділів сфери сервісу та питомими інвестиціями в розрахунку на одне підприємство в галузі тимчасового розміщування й організації харчування.

Причинами такого нерівномірного залучення інвестицій у РС областями треба шукати, насамперед, у регіональній диференціації масштабів діяльності ОРС, які як суб'єкти економічної діяльності не є визначеними ні у нормативних актах, ні тим паче за даними статистичної звітності. Також є проблемою ведення статистичного обліку інвестиційної діяльності, оскільки для будь-якого виду економічної діяльності дані статистичної звітності ведуться лише за статусом юридичної особи (див. Розділ 1, підпункт 1.3.).

Отож, проведений кластерний аналіз по СЗР та КЗР свідчить про значну неоднорідність областей в процесі об'єднання, яка зумовлена не лише географічним розташуванням, наприклад в один кластер ввійшли Київська та Закарпатська, але по інших показниках. Однак, глибокий аналіз пояснив їх спільні риси і дозволив на основі них висловити ряд гіпотез. Зокрема, те що області, які були віднесені кластерним аналізом КЗР до аутсайдерів та порівняння їх з Додатком К, дозволяє висунути версію про недостатній рівень розвитку рекреаційного потенціалу даних областей. Якщо співставити доходи СЗР та доходи КЗР за 2017 р. можна прослідкувати цікаву особливість у деяких областях. Наприклад, частка СЗР у КЗР у Вінницькій та Херсонській області становить вище 90%, також достатньо високою є частка у Запорізькій 82% та більше 70% становить у Закарпатській, Миколаївській, Полтавській областях. У групу, у якій

дана частка менше 20% ввійшли Чернівецька, Івано-Франківська, Чернігівська області, в яких, можливо, краще розвинений приватний сектор.

Таким чином, проведений аналіз у попередніх пунктах Розділу 2, та кластерний аналіз по КЗР та СЗР, дозволив автору визначити місце та роль рекреаційної сфери в економіці України. Для наглядного зображення, як зазначалося вище, автор використав картодіаграму. Статистичні показники за 2016 р. (див. Додаток 3.4.) та 2017 р. (див. рис. 2.20.) були покладені в основі даної візуалізації та зіставленні з питомими інвестиціями в організації рекреаційної сфери в розрахунку на одне підприємство. Картодіаграма – це поєднання діаграми з географічною картою (Літинський, 2001). Картодіаграма дозволила більш наочно відобразити статистико-географічне співвідношення між основними досліджуваними категоріями: наявність організацій рекреаційної сфери у регіонах України та інтенсивність інвестиційних процесів у них. На основі отриманої інформації автор планує розробити механізм управління для забезпечення привабливості, дохідності, унікальності продукту-послуги сфери відпочинку, зокрема для кожного регіону України. Основна перевага картодіаграм над іншими діаграмами – точна географічна орієнтація. На карту України у регіональному її розрізі (рис. 2.20) наносимо попередньо зібрані та проаналізовані у розділах 2.1, 2.2 та кластерному аналізі статистичні показники. Дані показники характеризують окремі види рекреаційної діяльності та інвестиційну складову в них. Загалом, картодіаграма дозволила побачити інвестиційну складову в рекреаційній сфері України та, зіставивши її з Додатком К, у якому наведена характеристика рекреаційних об'єктів, які розташовані на території областей, було проаналізовано особливості кожної області як єдиного цілого.

Аналізування картодіаграми підтвердило, що Львівська область займає перше місце за обсягом інвестицій у галузь тимчасового розміщування і харчування та друге місце за обсягом інвестицій у галузь мистецтва, спорту, розваг та відпочинку. Коефіцієнт використання місткості становить 33% — це не найвищий рівень даного показника у регіональному розрізі, у порівнянні значень його у світі (розділ 2.2.), але достатньо високий для України. Даний показник,

свідчить, що у Львівській області існує недозавантаженість готелів. Дана тенденція зберігалася протягом аналізованого періоду. До речі, кількість розміщуваних осіб у КЗР за рік є найвищою в Україні і становить більше 700 тис. осіб у 2016 р. та більше 840 тис. осіб у 2017 р. Зокрема, цікавим є зростання показника кількості структурних підрозділів сфери сервісу, які функціонують на території Львівської області, і показують, що одним з основних акцентів в області є акцент на створення привабливої інфраструктури задоволенні додаткових потреб відпочивальників. Про це також свідчить статистичний показник «Доходи від надання додаткових послуг», який становить у Львівській області 42 млн грн. у 2016 р. і є другим в Україні після Закарпатської області, у якої цей показник є на рівні більше 63 млн. грн., але, нажаль, зі зміною подачі звітності у 2017 р. є не можливим порівняти даний показник з аналогічним у 2016 році.

Також розглянемо Одеську область, яка за рівнем рекреаційних ресурсів та відповідно об'єктів рекреаційного призначення (Додаток К) займає чільні позиції в регіональному розрізі та друге і третє місце відповідно у обсягах інвестицій у рекреаційну сферу в групі «I» та «R» за КВЕД як у 2016 році, так і у 2017 році. Цікавими для аналізу є Херсонська та Вінницька області, де коефіцієнт місткості є найвищим по Україні: відповідно 48% (2016р.) та 50% (2017р.) – Херсонська обл. та 47% (2016р.) та 56% (2017р.) – Вінницька область. Можемо припустити, що причиною є вагомі рекреаційні ресурси санаторного типу, якими володіють області. Так Херсонська область має м. Скадовськ – кліматичний курорт, а у Вінницькій області таким курортом є Хмільник. Окремо слід відзначити Закарпатську область, у якої є найбільша наявність рекреаційних ресурсів та об'єктів рекреаційної інфраструктури, про що свідчать дані Додатку К, що ж до її рейтингового місця за обсягом інвестицій у галузь тимчасового розміщування і організації харчування, то у 2016 р. дана область займала 10 позицію, коефіцієнт завантаженості був на рівні 34%, за обсягом інвестицій у галузь мистецтва, спорту, розваг і відпочинку відповідно 22 місце. У 2017 році відбулися значні зміни. Так наприклад: з 10 місця область перемістилася на 5 місце, зріс коефіцієнт до 43% і на одну позицію область піднялася у мистецтві, спорті, розвагах і відпочинку.

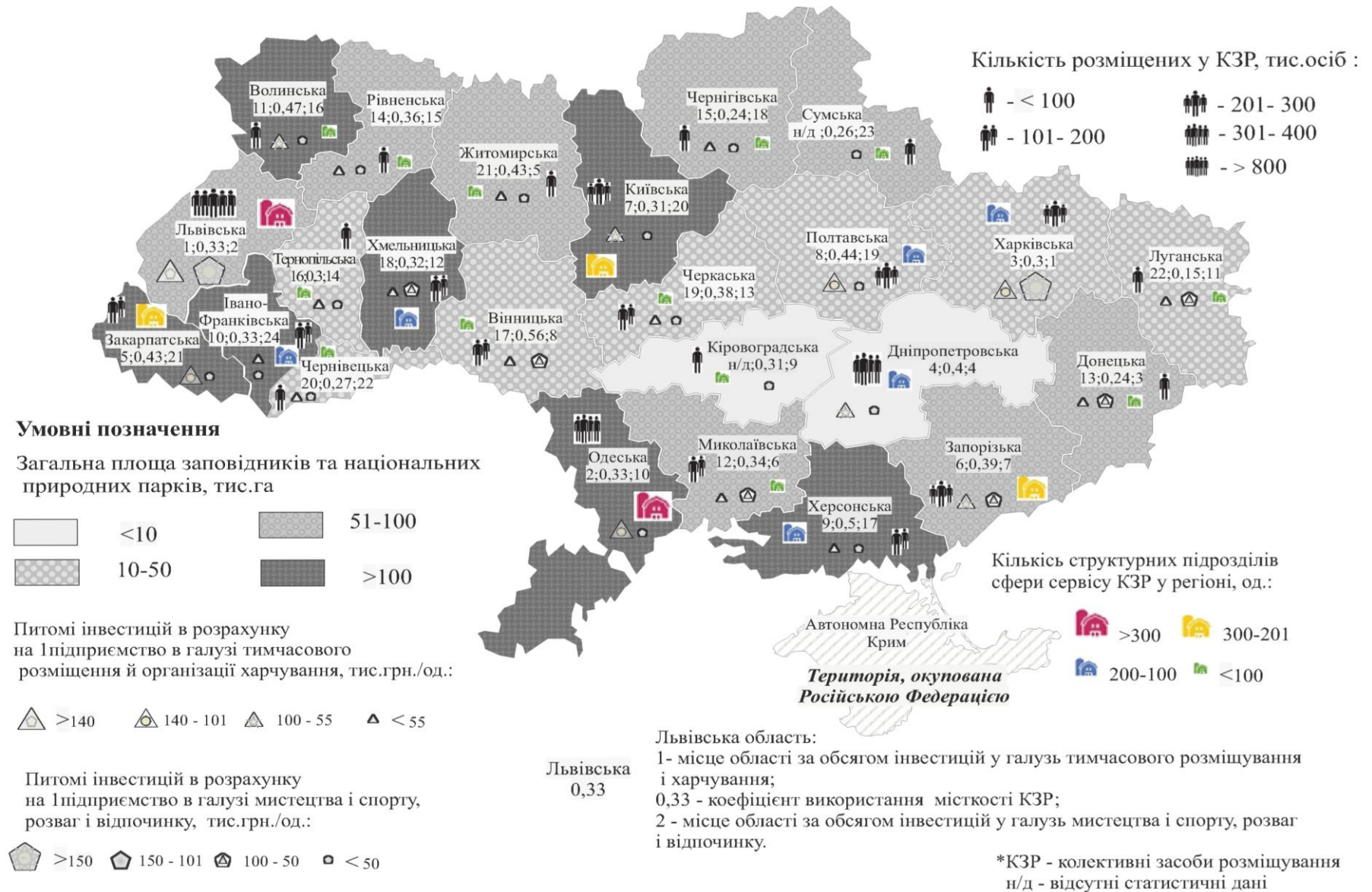

Рис. 2.20. Зіставлення інвестицій в РС з масштабами діяльності окремих її складових* в регіональному розрізі за показниками 2017р.

Примітка: Джерело розраховано та побудовано автором за даними Державної статистики України [Державна служба статистики України, 2018; Державна служба статистики України, 2017с, с. 34; 10, с. 26; 12, с. 203];

* - "Г"* - тимчасове розміщування і організація харчування; "R"** - Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок;

Загальна площа заповідників і парків є найвищою і займає більше 100 тис. га. в Херсонській, Хмельницькій, Київській, Одеській, Закарпатській, Волинській, Івано-Франківській областях, які виділені на карті темним кольором. Також розвинена інфраструктура структурних підрозділів сфери сервісу – більше 300 од. (Львівська, Одеська, Закарпатська, Київська області), що свідчить про високу зацікавленість розвитку даної сфери і відповідний рівень інвестицій у неї. Щоправда кількість розміщуваних осіб загалом по Україні є низькою – приблизно 200 тис. осіб, як у 2016р., так і у 2017р., при тому, що лише у Львівській та Одеській областях даний показник зріс більш ніж на 100 тис. осіб. Можна припустити, що основну масу рекреантів на себе бере приватний бізнес. Це можна підтвердити, якщо проаналізувати додатково статистичні показники фізичних осіб КЗР. Дещо цікавою і, на перший погляд, не очікуваною є ситуація в областях, які граничать з Луганською і Донецькою областями і мають статус тимчасово окупованих територій, де з 2014 р. проводилися антитерористичні дії. Так, наприклад, Харківська область є у лідерах щодо питомих інвестицій в розрахунку на 1 підприємство в галузях тимчасового розміщення і організації харчування та мистецтва, спорту, розваг і відпочинку, відповідно займаючи за обсягами інвестицій четверте і перше місце по «I» та «R» за КВЕД у 2016 році та відповідно третє і перше у 2017 році. Відвідуваність даної області також є не найнижчою по Україні і становить більше 200 тис. осіб/рік протягом досліджуваного періоду. Що ж до рекреаційних ресурсів, то область представляє цінність у запасах мінеральних вод, мало-мінералізованих гідрокарбонатних кальцієво-натрієвих мінеральних вод, що містять кремнієву кислоту й органічні речовини (Додаток К). Рівень коефіцієнта місткості зберігається на однаковому рівні, тобто дорівнює 30%. Втім, даний коефіцієнт у Дніпропетровській області, тенденція якого зберігалася протягом аналізованих років та становить 40%, є вищим, аніж у Харківській обл., власне кажучи, і відвідуваність тут є значно вищою – більше 300 тис. осіб, як у 2016р., так і у 2017р. Якщо співставити даний показник з рис. 2.9., можна відзначити, що у Дніпропетровській області з рекреаційних ресурсів є грязьове озеро, Солоний лиман, джерела мінеральних вод гідро-карбонатних натрієвих (район Павлограду),

радонових (район Кривого Рогу). Що ж до обсягів інвестицій – область загалом займає п'яте місце. Вартує звернути увагу на Київську область. У всіх статистичних довідниках показники по Київській області подаються і збираються окремо від м. Києва. Автор у своєму дослідженні не брав окремо м. Київ, а лише Київську область. Отож, кількість розміщуваних у КЗР протягом 2016-2017 рр. у Київській області – більше 200 тис. осіб. Коефіцієнт місткості на рівні 29% у 2016 р. та 31% у 2017р. Показник структурних підрозділів сфери сервісу є одним з найвищих по Україні. Питомі інвестиції в галузь тимчасового розміщування і організацію харчування від 55 до 100 тис.грн/од. в рік, а от в галузь мистецтва – є одними з найменших у діапазоні більше 50 тис.грн/од. в рік, що є у деякій мірі не припустимими для області, у якій розташована столиця України.

До аутсайдерів було віднесено Сумську область з найменшою кількістю розміщуваних – менше 100 тис. осіб/рік за досліджуваний період, з відсутнім показником щодо обсягів інвестицій та питомою їх вагою, найменшою кількістю структурних підрозділів, хоча з Додатку К видно багату область на річки, 168 об'єктів природного-заповідного фонду, джерела питної води з цінними лікувальними і смаковими якостями, лісові масиви, тобто потенціал у території є великим, проте не розвиненим (Панкова, 2003). Зрештою, Сумська, Чернігівська, Житомирська, Рівненська області розташувалися в одному кластері, володіючи значними рекреаційними ресурсами, зокрема, більше 50 тис.га загальних площ заповідників, природних парків. Дані області розташовані у поліській і лісостеповій природно-географічних зонах, їх також об'єднує найнижча кількість розміщуваних осіб – менше 100 тис./рік та найнижчі питомі інвестиції у розрахунку на одне підприємство рекреаційної сфери.

Окрім того, автор до аутсайдерів відніс би Хмельницьку область з однією з найбільших загальних площ заповідників та коефіцієнтом місткості 33% - 2016р. і 32% - у 2017р., структурними підрозділами – більше 200 од., але нажалі з низьким рейтингом за обсягами інвестицій – відповідно 20 та 18 місця по «I» та «R» за КВЕД у 2016р. та відповідно 18 і 12 місце у 2017р. Схожа ситуація є у Черкаській,

Волинській областях. Властиво, дані області об'єдналися в одну групу, аналіз чого було проведено вище.

Проведений вище кластерний аналіз та зіставлення показників, які представляють рекреаційну сферу з їх візуалізацією та також враховуючи особливості кожної конкретної досліджуваної області, особливо їх природньо-рекреаційний потенціал, дозволяє зробити висновок про високий рекреаційно-туристичний потенціал України як держави. Різноманіття джерел мінеральних вод з цінними лікувальними і смаковими якостями, лікувальні грязі, лісові масиви, кліматичні умови з поєднанням географічного розташування нашої держави та історичко-культурною спадщиною і багато інших факторів дає право назвати нашу державу – рекреаційно-туристичним центром Європи. Таким чином, природно-рекреаційна та історичко-культурна база формування даного «центру» є потужною, а от інфраструктура даної бази є недостатньо розвиненою – це підтверджує проведений аналіз у Розділі 2. Саме рівень питомих інвестицій, що припадає на кожну область у галузі «Тимчасового розміщування і організації харчування» та «Мистецтва, спорту, розваг і відпочинку», дозволяють зробити міжрегіональні порівняння та сформулювати гіпотези щодо визначальних факторів впливу на інвестиційну діяльність організацій рекреаційної сфери та їх ефективність – за показником розвитку структурних підрозділів сфери сервісу. Порівнюючи цей показник із питомими інвестиціями на одне підприємство, можемо чітко простежити пряму залежність між кількістю структурних підрозділів сфери сервісу у галузі «Тимчасового розміщування і організації харчування» та місцем області за обсягом інвестицій у цю ж галузь. Це свідчить, що чим вищий рівень інвестицій в рекреаційну сферу, в тому числі в організації рекреаційної сфери, тим більший розвиток у майбутньому буде у цієї області у сферу розвитку відпочинку.

Нажаль, автор не зміг, виходячи з статистичних даних та нормативних документів, повністю виокремити організації рекреаційної сфери і проаналізувати їх інвестиційну діяльність, зробити висновки про їх інвестиційну привабливість у розрізі регіонів України. Повноцінна організація рекреаційної діяльності для населення передбачає задоволення рекреаційних потреб, пріоритетних для

державного управління, а саме у відпочинку, рекреації, оздоровленні, лікуванні та культурно-пізнавальних й інших заняттях.

Таким чином, вплив держави та ринку на формування механізму управління інвестиційними процесами в сфері рекреації є основною умовою для створення привабливого середовища розвитку і діяльності організацій рекреаційної сфери та суміжних галузей, без яких рекреаційна сфера не буде функціонувати. Ефективне використання економічних, політичних інструментів та методів, законів дозволить створити привабливий клімат в регіонах і в державі загалом, а в першу чергу – це розроблений механізм управління як інструмент впливу – зумовить формування інвестиційно-привабливого клімату для розвитку підприємств сфери рекреації.

Дослідження, які були проведені у розділі I, свідчать, що через формування механізму управління, істотного вдосконалення потребує саме політика створення привабливих умов для ефективного розвитку РС як підсистеми економічної сфери суспільства. Обов'язок зі створення таких умов покладено на державні інституції, інструментом яких є нормативно правова база, податкова, фінансова та інші політики. За наявності привабливих умов формуються інвестиційні потоки як від підприємницького сектора рекреаційної сфери, так і від рекреантів і туристів.

Беручи до уваги, проведений аналіз у Розділі 2 та отримані від нього результати і доповнюючи дослідженнями, проведеними у Розділі 1, необхідно у Розділі 3:

- узагальнити та розробити практичні рекомендації, які будуть спрямовані на ефективний розвиток рекреаційної сфери на основі вдосконалення механізму управління інвестиційною діяльністю;

- запропонувати заходи з вдосконалення механізму управління інвестуванням;
- запропонувати шляхи підвищення ефективності інвестування в ОРС.

Висновок до Розділу II.

Отриманні результати аналізування у II Розділі вказують на проблеми низької ефективності управління інвестиційними процесами, а отже інвестиційної

активності у РС щодо створення привабливих умов державними органами влади для діяльності ОРС.

1. Було проведено аналізування рекреаційних об'єктів, в т.ч. КЗР за 2014-2017 рр., де досліджено динаміку кількості об'єктів, їх середню місткість, кількість розміщуваних осіб, розмір доходів від наданих послуг з врахуванням індексу споживчих цін за основними категоріями товарів та послуг РС. Загалом, можна зробити висновок, що загальна тенденція по кількості КЗР показує зниження, в той час, коли середня місткість залишається приблизно однаковою, а кількість розміщуваних осіб та доходи від надаваних послуг зростають, подекуди вдвічі. Чинниками, що спричинили дану тенденцію є розвиток ринкових відносин, загальна світова тенденція розвитку туризму, поширення інформації про Україну у світі тощо. Також безпосередній вплив на зростання доходів мало підвищення ціни на послуги і, можливо, за рахунок підвищення якості наданих КЗР послуг з одночасним розширенням їх асортименту. Зокрема, прикладом такого зростання є зростання доходів готельного бізнесу, при малій зміні кількості готелів та їх місткості спостерігалось високе зростання показника кількості розміщуваних осіб подекуди приблизно на 30% за аналізований період. Така ж тенденція прослідковується в інших КЗР, хоча відбувається не таке суттєве зростання доходів у порівнянні з готельним бізнесом. Наявність та динаміка зміни кількості структурних підрозділів сфери сервісу (заклади громадського харчування, пункти прокату, ін.) дозволяє охарактеризувати поточний стан та з певною ймовірністю оцінити перспективи розвитку усієї РС в розрізі областей України. Лідерами у створенні привабливої інфраструктури для рекреантів є Київська (з м. Києвом), Львівська та Одеська області, які і в майбутньому показуватимуть зростання показників своєї діяльності.

2. Проведено огляд коефіцієнта використання місткості КЗР, який дозволяє оцінити ступінь розвитку ринку рекреаційних послуг. Даний коефіцієнт в Україні варіюється від 13% до 34%, зокрема Одеська – найнижчий, Волинська - найвищий у 2016р., а у 2017р. Донецька і Чернігівська обл. – 24%; Вінницька – 56%. Світові показники даного коефіцієнта досягають 50%, в середньому вище 40%, а по

санаторіях, зокрема за даними Польської статистики за 2016р., вище 70%. Цей показник характеризує ефективність використання номерного фонду КЗР.

3. Проведено аналізування капітальних інвестицій за видами економічної діяльності. Так, в результаті аналізу КВЕД було виокремлено дві Секції, які мають найбільший вплив, на думку автора, на розвиток РС. До цих Секцій відноситься Секція «I» «Тимчасове розміщування і організація харчування» та Секція «R» «Мистецтво, спорт, розваги і відпочинок». За результатами аналізування дані Секції було віднесено до видів економічної діяльності з найменшими капітальними вкладеннями, як і у 2016р., так і у 2017р. відповідно 0,4% і 0,3%. Загалом, проведена оцінка динаміки капітальних інвестицій у підприємства аналізованих Секцій за 2010-2018 рр. вказує на стрибкоподібну тенденцію, на яку найбільший вплив мали військові дії на території України у зв'язку з агресією Російської Федерації.

4. На основі проведеного аналізу кількості підприємств даних Секцій та середніх інвестицій одного підприємства в рік у регіональному розрізі України у 2017 р., автором обґрунтовано, що підприємства зацікавленні у розвитку аналізованих напрямків, оскільки є високий попит на рекреаційні послуги. Так, у Секції «I» Івано-Франківська, Полтавська, особливо Чернівецька області при малій кількості підприємств інвестують в середньому 170 тис.грн. – 266 тис.грн./рік. За даними 2016 р. (266 тис.грн./рік на підприємство – це найвищий показник по Україні, 11 тис.грн./рік – найнижчий показник по Україні), а у Секції «R» відповідно спостерігається нерівномірний розподіл інвестицій, причинами чого є відсутність стимулювання, низька інвестиційна привабливість, низький рівень фінансових можливостей (лідерами є Львівська, Харківська та Донецька обл., де рівень інвестицій на порядок вищий, ніж в інших областях України). У 2017 році спостерігається падіння показників інвестування на одне підприємство в рік. Так, найвищий показник – у Львівській області (180 тис.грн./рік/п-во), найнижчий – у Житомирській області – 13 тис.грн./рік/п-во.

5. Проведено аналізування розподілу капітальних інвестицій за джерелами фінансування, де було визначено, що значна частка капітальних інвестицій, яка складає 69% у 2016 р. та 72% у 2017 році, припадає на власні джерела коштів

підприємств та організацій і лише 2,6% – на кошти державного бюджету у 2016р. та 2% у 2017 році. Дана тенденція зберігалася протягом досліджуваного періоду. Це свідчить про вагомий роль внутрішнього інвестора (яким є в першу чергу організації і підприємства) в інвестиційній діяльності щодо розвитку РС, а от роль держави, на думку автора, яка ще раз підтверджується з огляду на незначну частку в загальному обсязі капітальних вкладень по Україні, полягає у створенні привабливих умов для ефективної діяльності ОРС. Це зумовлює важливість проведення досліджень в управлінні інвестуванням та формуванню відповідних механізмів активізації інвестицій в ОРС.

6. Запропоновано необхідність проведення кластерного аналізу у підвищенні ефективності реалізації державної політики, окреслено рамки і межі інтеграції всіх її інструментів, які сприяють економічному розвитку РС та є засобом забезпечення процесу сталого розвитку регіонів. Проведено аналізування по КЗР, зокрема СЗР, і побудовано на їх основі графіки динаміки утворення окремих кластерів у період 2015-2017рр. за відібраними показниками, які на думку автора мають вагомий вплив на розвиток РС. Загалом, загальна тенденція показала певну стабільність у процесах об'єднання областей у кластери, про що свідчить їх склад. Розроблено картодіаграму, на якій відображено основні показники наявного рекреаційного потенціалу та потенційні можливості розвитку РС. Зважаючи на підтримку розвитку РС, Львівська та Одеська області стали лідерами по Україні, об'єднавшись в кластер, та є наглядним прикладом для інших областей в управлінні закладами РС, інфраструктурою тощо.

Подальше дослідження буде полягати у пошуку механізму управління інвестуванням, який би забезпечив ефективний розвиток РС та створив відповідне рекреаційне середовище, яке передбачає комфортні умови для відпочинку, оздоровлення, відновлення психо-фізичних і емоційних сил населення з одного боку і привабливі умови для ОРС, який би цей відпочинок створили – з другого.

Результати дослідження за розділом II опубліковані у наступних фахових виданнях: Бондаренко, Ю.Г. та Кулиняк, І.Я., 2018; Бондаренко, Ю.Г., Кулиняк, І.Я. та Дубодєлова, А.В., 2014.

РОЗДІЛ III.

РОЗВИТОК МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТУВАННЯМ В РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ

3.1. Формування інституційних умов підвищення ефективності механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері

Активність та інтенсивність інвестиційних процесів напряду пов'язані і залежать від дієвості державних інституцій та від реальної економічної ситуації, яка існує та зберігається у державі протягом певного періоду, відображаючи тим самим перспективи розвитку будь-якої галузі, області, регіону тощо. Інвестиції – це реальна можливість впровадження та стимулювання розвитку підприємницької діяльності, активізації малого і середнього бізнесу, а це – в свою чергу створює умови для економічного зростання держави та підвищення соціального рівня життя населення. За рівнем інвестицій в сферу національного господарства складають безліч інвестиційних рейтингів різні агенції, які дають можливість інвестору оцінити ступінь інвестиційного ризику як підприємства так і держави загалом. Безумовно, що саме рівень внутрішнього та зовнішнього інвестування є індикатором життя населення та цілеспрямованого розвитку держави за умови раціонального і ефективного використання інвестиційних ресурсів. Постійний пошук вирішення власних проблем розвитку економіки саме зовнішніми фінансовими інвестиційними ресурсами, забуваючи при цьому про необхідність пошуку підвищення своєї ефективності, ефективності діяльності своїх підприємств та організацій, які формують внутрішній вагомий ресурс, є нехтування ним та безцільним витрачанням часу державними інституціями. Отже, визначення ролі та місця внутрішнього інвестора повинно стати основним завданням для державних інституцій в економічній політиці держави і у даному дисертаційному дослідженні. Саме недооцінена роль внутрішнього інвестора, на думку автора, спонукає глибше подивитися та проаналізувати дану категорію, визначити його потенціал та з'ясувати, чи може внутрішній інвестор стати однією з ключових фігур в інвестиційному процесі і вивести економіку нашої держави на вищий рівень

економічного розвитку та дозволити ефективно і стабільно працювати економічним, фінансовим, управлінським, інвестиційним механізмам в середині держави.

Становище України є надзвичайно складним, реальність війни постає надзвичайно гостро, що на перший погляд може відлякувати потенційних зовнішніх інвесторів вкладати капітал у бізнес України, але це не відноситься до категорії внутрішнього інвестора. На це вказує аналіз, який був проведений у другому розділі. На початку 2014р. був спад показника «Капітальні інвестиції у рекреаційну сферу», але це – закономірні речі в умовах, коли економіка починає перелаштовуватися на нарощування військового потенціалу держави. Для зовнішніх інвесторів основним стримувальним аргументом є високий інвестиційний ризик втрати власних ресурсів. З чим не погоджується внутрішній інвестор. Аналіз, який було проведено у другому розділі щодо капітальних інвестицій у РС показав, що з початком військових дій на сході України у 2014р. інвестиції в РС різко впали, особливо це відобразилося на показниках капітальних інвестицій у «Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок», а от даний показник у категорії «Тимчасове розміщування і організація харчування» поступово знижувався протягом 2015-2016 років (див. табл. 2.3). Загалом, починаючи з 2017р. спостерігається зростання усіх показників порівняно з попереднім роком, що свідчить про загальне економічне зростання, яке впливає на покращення інвестиційного клімату у сфері рекреації. Однак, дані темпи є недостатніми у порівнянні з іншими розвиненими країнами, що дає можливість говорити про недостатнє зростання і низьку ефективність управління. Відтак, є підстави вважати, що причиною невикористання такого потужного ресурсу як внутрішній інвестор є відсутність сприятливих умов або несприятливі умови для ведення підприємницької діяльності, а сприятливі умови ведення підприємницької діяльності – це основний фактор, який спонукає інвесторів розміщувати власний капітал, оскільки очікування його примноження є важливим мотиваційним фактором. Такими умовами, на думку автора, є правила, норми, засади, за допомогою яких регулюється діяльність будь-яких суб'єктів інвестиційної діяльності. Встановлення правил та їх регулювання і дотримання – основне завдання державних органів влади. Отож, за створення привабливих умов діяльності

інвесторів та учасників інвестиційного процесу повністю відповідають державні та місцеві органи влади. Абсолютно беззаперечним є факт, що ефективне державне управління є важливою передумовою зростання рівня інвестицій. Саме державне управління призначене і являє собою вид державної діяльності, в межах якої реалізується державна влада. (Нижник, Машков, 1988, с. 55). Нижник і Машков вважають, що це повністю відповідає системі поділу влади, оскільки кожна гілка єдиної державної влади реалізує повноваження через діяльність відповідних суб'єктів (1988). Не є виключенням і рекреаційна сфера, зокрема роль і необхідність розвитку якої було проаналізовано в розділах один і два.

Розглядаючи рекреацію як економічну категорію (див. розділ 1.3), автор виявив, що дана категорія визначена лише у Положенні «Про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України», що підтверджено відповідним Наказом «Про затвердження положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» (Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, 2009). Паралельно проведений аналіз нормативно-правових актів, які регулюють туристичну діяльність і суміжні галузі, дозволив на базі вищезазначеного Положення запропонувати розробити Закон «Про рекреацію», який би регламентував рекреаційну діяльність і надав їй статусу галузі. Вагомим аргументом для цього є те, що туризм є складовою РС, про що зазначено опосередковано вищезгаданим Положенням, в якому рекреація – це відновлення за межами постійного місця проживання у визначених згідно із законодавством місцях природно-заповідних територій та об'єктів розумових, духовних і фізичних сил людини, що здійснюється шляхом загальнооздоровчого, культурно-пізнавального відпочинку, туризму, оздоровлення, любительського та спортивного рибальства, полювання тощо (Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, 2009). Що ж до туризму як економічної категорії, подане визначення є значно вужчим, згідно з Законом «Про туризм» (див. Розділ 1.3). Отож, виходячи з цього автор пропонує узгодити дані терміни законодавчо, оскільки функціонування туризму та рекреації відокремлено послаблює позиціонування даних сфер як на

внутрішньому, так і зовнішньому ринках і негативно впливає на формування рекреаційно-туристичного продукту. На переконання автора саме з'ясування термінологічної відмінності між туризмом, який визначений на державному рівні як пріоритетний напрям розвитку, і рекреацією дозволить визначити нішу, в якій розвиток рекреації призведе до синергічного ефекту.

Отож, виходячи з представлених визначень, на думку автора, подібність між двома термінами полягає у спрямуванні оздоровчої, відпочинкової діяльності на відновлення, відтворення фізичного та психо-емоційного стану людини за умови добровільно виділеного часу, коштів, інших матеріальних ресурсів (див. табл. 3.1.).

Таблиця 3.1

Подібність та відмінність видів відпочинку, який характеризує рекреацію та туризм як економічні категорії

РЕКРЕАЦІЯ	РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ	ТУРИЗМ
відпочинок, відновлення, відтворення фізичного та психо-емоційного стану людини		
активний та пасивний		активний
за умови добровільно виділеного часу		
добровільно виділених фінансових, матеріальних, інших ресурсів		
<i>за межами постійного місця проживання (культурно-пізнавальний, екскурсійний):</i>		
– етнічний (поїздки з метою побачень з рідними та близькими)		
– екологічний (екскурсії та подорожі з турботою про навколишнє середовище)		
– сільський, зелений (тимчасове переміщення у сільську місцевість з метою відпочинку та ознайомлення з місцевим способом життя, культурою, традиціями, звичаями)		
– релігійний (подорож, яка має за мету виконання релігійних процедур, місій, відвідування святих місць) тощо		
в межах населеного пункту, в якому проживають та поблизу нього, в т.ч. прогулянки: піші, велосипедні; ресторани, кафе тощо		
культурний (театри, кіно, бібліотеки, клуби тощо)		
санаторно-курортне лікування		
спортивна рекреація (невиснажливе, рівномірне фізичне навантаження)		
		<i>діловий</i>
		<i>соціальний</i>
		<i>поїздки з метою участі у різних заходах</i>
розважальний (розважальні центри, нічні клуби, ресторани, кав'ярні тощо)		
спортивно-пригодницький, екстремальний (сплави гірськими річками, подорожі у незаселені та необжиті місця, альпінізм, мисливство, рибальство тощо)		
оздоровлення, яке забезпечує організацію дозвілля, відновлення фізичних та психічних функцій організму людини і сприяє розвитку духовності, соціальної активності		
медичний туризм		
оздоровлення (купально-пляжне, гірськолижне, грибне, ягідне тощо)		шашлики,

Примітка: сформовано автором

Таким чином, обидві категорії характеризуються подібним спрямуванням, якщо узагальнити – це відпочинок. У Законі України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» подано тлумачення даного терміну з виокремленням дітей як окремої цільової групи (Верховна Рада України, 2008). Отож, відпочинок – це комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, що *забезпечують організацію дозвілля*, відновлення фізичних та психічних функцій організму людини і сприяють розвитку духовності, соціальної активності. Відповідно термін оздоровлення у порівнянні з терміном відпочинок у цьому ж Законі дублює один одного з різницею лише другої частини визначення - *«спрямованих на поліпшення та зміцнення фізичного і психічного стану здоров'я»*. Таким чином, дані тлумачення підтверджують напрям туризму та рекреації як діяльності, зазначаючи при цьому, що це активний відпочинок. Також у визначеннях фігурує однакова домінанта: за межами постійного місця проживання, яке на думку автора, потребує уточнення. Межі постійного місця проживання – це географічно визначена територія, в якій щоденно перебуває з визначеною повторюваною діяльністю особа. До цієї території можна віднести: квартиру, будинок, присадибну ділянку, вулицю, село, місто, дорогу до школи, роботи тощо.

Отож, автор вважає, що як для рекреації, так для туризму, характерним є тимчасовий виїзд з щоденного простору буття людини, але саме нетривалий похід, тобто наприклад прогулянки в т.ч. у місцях природно-заповідних територій (парках, скверах тощо), туризм не включає, що є важливою нішею для розвитку РС. Саме стратегічно організоване управління такими об'єктами дозволить створити умови для щоденного відновлення психо-фізичних сил населення і створить умови для діяльності ОРС у даних місцях, які є важливою складовою такого відпочинку. Отож, тривалість відпочинку і є тією відмінністю між двома поняттями: рекреація може тривати менше години, а туризм – більше одного дня.

Що ж до пасивної його частини, яка з кожним роком займає свою окрему нішу, то до неї автор відносить часткову бездіяльність людини, наприклад: лежання на канапі біля телевізора, за книгами, гаджетами тощо. Ця бездіяльність значною мірою також сприяє відновленню психо-фізичних чи емоційних сил людини, яка

відноситься до рекреації, проте до туризму її важко віднести. Даний тип пасивного відпочинку, якщо він систематичний, несе в собі приховану загрозу для розвитку особистості, а якщо у великих масштабах – приводить до деградації нації, як у психологічному, так і фізичному плані. У світі швидкими темпами набирає популярності «комп'ютерно-гральний» тип відпочинку. На думку автора, стратегічно продумана політика держави повинна запропонувати альтернативу даному типу відпочинку через розробку комплексу спеціальних заходів соціального, виховного, спортивного характеру для забезпечення організації дозвілля нації. Це є основною метою діяльності РС і, як наслідок - розвиток духовності, соціальної активності, національної ідентичності населення України.

Представлені види відпочинку (див. табл. 3.1) дозволили детальніше проаналізувати і побачити деякі основні відмінності між досліджуваними поняттями. Отож, більшість поданих видів відпочинку відносяться як до рекреаційної, так і до туристичної діяльності, за виключенням санаторно-курортного лікування, яке притаманне лишень рекреації, і діловий характер поїздок, який притаманний лише туристичній діяльності, хоча також в певній мірі може носити відновлювальний, рекреаційний тип відпочинку.

Однак, як було доведено вище, є одна важлива відмінність, яка не притаманна туристичній діяльності, зате виокремлює рекреацію і надає їй окремого статусу, а не є однією зі складових туризму. Це відпочинок в межах населеного пункту та поблизу нього. Ця ніша відповідає за щоденний відпочинок населення після робочого дня. Прикладом даного відпочинку можна назвати, зокрема, відпочинок на території садово-паркового господарства, яке розташовується поблизу місць постійного проживання населення, до якого можна віднести майданчики, сквери, парки, доріжки як велосипедні, так і бігові тощо. Таким чином, рекреація – це відновлення психоемоційних та фізичних сил людини, в т.ч. на природно-заповідних, культурно-історичних, інших територіях та об'єктах, в т.ч. поблизу населеного пункту, де проживає рекреант, що здійснюється шляхом загальнооздоровчого, санаторно-курортного, спортивного, розважального, культурно-пізнавального відпочинку, зокрема, туризму тощо.

Загалом, попередній аналіз, проведений вище та у першому розділі роботи, дозволив розглянути рекреацію з двох позицій: як послугу для населення та як галузь національного господарства держави. Отож, рекреація (як послуга для населення) – це відновлення фізичних та психо-емоційних сил людини через активну або пасивну діяльність за умови добровільно виділеного часу, власних заощаджень, інших матеріальних ресурсів. Рекреація (як галузь економіки) – це галузь національного господарства, підприємства якої створюють та реалізують рекреаційно-туристичний продукт-послугу. Безумовно, рекреаційний продукт-послуга носить рекреаційний, туристичний характер, сприяє розвитку культурно-пізнавальних, комунікативних рис тощо та істотно впливає на розвиток суспільства, формує цілісну систему, яка має економічну, соціальну, екологічну, інтегративну спрямованість. Виходячи з проведеного аналізу, де РС на законодавчому рівні є не затвердженою, а туристичний напрям розвитку проголошено пріоритетним, який при цьому зайняв вагому нішу у життєдіяльності суспільства, автор буде використовувати термін «рекреаційно-туристичний продукт-послуга», щоб підкреслити вагомість туризму як виду економічної діяльності і одночасно відновити основні постулати саме рекреації як ширшого поняття значення відпочинку. Рекреаційно-туристичний продукт-послуга, далі РТПП – це поєднання результату та/або процесу праці, який виражений у матеріальному, інтелектуальному, очікуваному ефекті (наданні послуги) у рекреаційно-туристичній сфері з використанням рекреаційних і/або туристичних ресурсів.

Підприємства РС дозволяють створювати продукт-послуги з високою доданою вартістю, мати високий рівень рентабельності, забезпечувати зайнятість населення, підвищення культурного та інтелектуального рівня населення, інтенсивний розвиток суміжних галузей економіки та розвиток інфраструктури тощо. Детальніше розглянемо процес формування рекреаційно-туристичного продукту-послуги, роль ОРС і вплив державних органів влади на його формування (див. рис. 3.1). Даний рисунок ілюструє процес формування рекреаційного продукту від потреби, через яку формується запит, до створення повноцінного продукту-послуги, при цьому рекреант самостійно вибирає на ринку напрям рекреації, який задовольнить його

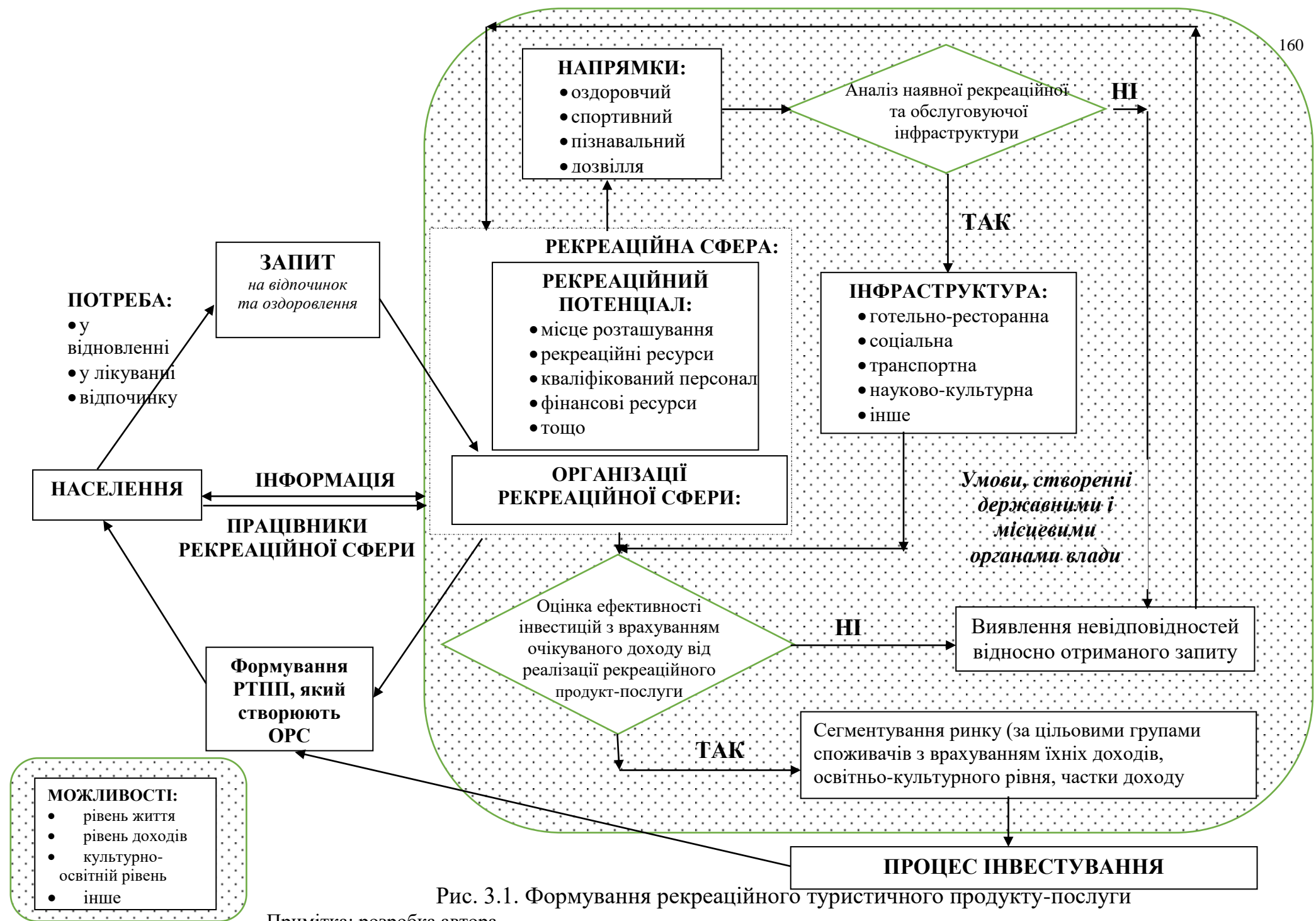

Рис. 3.1. Формування рекреаційного туристичного продукту-послуги

Примітка: розробка автора

попит. У свою чергу, підприємства повинні створити необхідну для повноцінного оздоровлення і відпочинку інфраструктуру, організовуючи роботу КЗР, плануючи повний цикл діяльності, де процес інвестування буде відігравати основну роль, оскільки є рушієм розвитку будь-якої підприємницької діяльності, в тому числі для ОРС. Отож, від рівня наданих послуг залежить і рівень інвестицій в цю чи іншу організацію сфери послуг. Також на рисунку чітко проглядається вплив обраної політики державними і місцевими органами влади, в першу чергу, через створення умов. Впродовж дослідження, автор часто стикався з проблемою необхідності створення привабливих умов для активізації інвестиційної діяльності, яка в свою чергу, призведе до активізації рекреаційної діяльності, та й загалом привабливі умови необхідні соціуму для забезпечення його добробуту. На думку автора, саме «створення умов» і є тим наріжним каменем ефективно діючої економіки. Доказом цього може бути будь-яке біологічне середовище: якщо воно сприятливе – в ньому будуть розмножуватися різні бактерії, якщо ні – загинуть.

Отож, до таких сприятливих умов більшість дослідників віднесли: політичну та економічну стабільність держави, зокрема, зниження рівня інфляції; продуману податкову політику, чесну судову систему. Автор вважає, що саме вдосконалене та дієве законодавство є першою і головною складовою привабливих умов розвитку національного господарства, у тому числі, ефективної діяльності ОРС, решта – це наслідки. Дієве законодавство – це справедливе судочинство; захист прав власності (для інвесторів основна умова діяльності); сприяння розвитку бізнесу; захист природних, історичних, культурних об'єктів тощо. Законодавство повинно бути спрямованим на розвиток і захист прав нації, природних багатств землі, історичних об'єктів, створених людиною. При забезпеченні дієвості даної складової створяться умови для розвитку фінансово-кредитного сектора; доступності кредитів для населення та бізнесу; надійність вкладів, охорона навколишнього середовища тощо.

Отож, вище проведений аналіз свідчить, що РС через створення нею РТПП за належних умов стане однією з привабливих галузей економіки нашої держави, яка стимулює притік капіталу, сприяє створенню робочих місць, а це, в свою чергу, стимулює розвиток підприємницької діяльності, особливо впливає на розвиток

малого і середнього бізнесу. Також, розвиток рекреації сприятиме відновленню втрачених сил населення при створенні ВВП та одночасно забезпечить збереження пам'яток архітектури, культури, історії, що є надзвичайно актуальним сьогодні для нашої держави і є підґрунтям розвитку РС.

Рекреаційна сфера – це підсистема економічної, культурно-історичної, екологічної сфер суспільства, яка відповідає за виробництво, просування на ринку і споживання РТПП, необхідного для відтворення психічних, фізичних та інтелектуальних сил населення та сприяє розвитку його духовності, соціальної активності. Автор вважає, що підґрунтям розвитку РС є державна політика (див. Розділ 1.3), яку реалізують органи місцевої влади, та на яку здійснює вагомий вплив громада. Отож, політика місцевих органів влади повинна бути спрямованою на задоволення потреб рекреаційного характеру населення, яке проживає на цих територіях. Таким чином, через функцію споживання населення може виступити джерелом надходження власних коштів для ОРС, а це сприятиме наповненню бюджету через податки, які підприємства сплачуватимуть тощо. Отож, населення можна виділити в окрему групу, яка через функцію споживання виступає вагомим джерелом доходу для ОРС, відповідно даний сукупний дохід формує обсяг власних коштів ОРС, а це в свою чергу, впливає на зростання рівня інвестицій, які направляються на розвиток рекреаційного бізнесу.

Втім, для глибшого розуміння ролі внутрішніх інвестицій в економічному процесі, розглянемо їх детальніше, оскільки, це найбільш реальні капіталовкладення в розвиток будь-яких об'єктів, і загальновідомо, що основою розвитку держави, зокрема її регіонів, є саме внутрішні інвестиції. Таким чином, у дисертаційному дослідженні автор розглядав населення як одне з напрямків формування джерел внутрішніх інвестицій, оскільки, саме населення є єдиним споживачем та одночасно виробником РТПП. Для цього автор пропонує звернути особливу увагу представникам влади на створення умов для збільшення доходів населення, що в свою чергу, призведе до підвищення їх купівельної спроможності і до розвитку економіки регіону. Оскільки, нажаль населення більшості регіонів нашої держави має середній або малий достаток, тоді відповідно і розраховувати особливо на

зростання внутрішніх інвестицій не доводиться. Зрештою, пересічний громадянин сподівається, що державні та місцеві органи влади усвідомлять вагомість потенційного внутрішнього інвестора і переймуть досвід розвинених країн, які, в першу чергу, орієнтуються на населення своєї держави, яке є потенційним інвестором та кредитором для державних програм водночас, а це створення додаткових робочих місць, гідна зарплата, достойні умови праці, прописані у законодавстві і виконувані. Натомість, нажаль, щодо зовнішніх інвестицій, то саме влада найбільше розраховує на дані ресурси, не задумуючись над тим, що іноземний капітал принесе з собою не тільки ресурси, а й свої умови, свою культуру, свої принципи, інше.

Якщо розглянути населення як основний елемент формування держави та створювача її матеріальних благ, зокрема, через функції виробництва, споживання і заощадження, а це ключові складові, які визначають розвиток економіки держави, то, відповідно до цього, населення також можна розглядати як основний формуючий капітал держави, який у поєднанні із землею (територією) і природними її багатствами, формує державу як суверенну політичну, економічну територіальну одиницю. Отож, ОРС виступають механізмом відтворення певних якостей трудових ресурсів для ефективної діяльності держави. Тобто ОРС є своєрідним сервісним (відновлювальним) центром організованого відпочинку для населення.

Провівши аналіз літературних джерел, щодо тлумачення терміну ОРС було виявлено, що на даний момент у вітчизняній літературі відсутнє чітке розуміння даного поняття. Отож, виникла потреба визначити, які організації відповідають за формування рекреаційного продукту-послуги та обслуговують рекреантів, створюючи комфортні умови їх відпочинку. Відповідно, як було узагальнено та систематизовано у першому розділі, під ОРС автор розуміє сукупність юридичних осіб, що в процесі своєї діяльності використовують, експлуатують, користуються рекреаційними і туристичними ресурсами та займаються діяльністю, безпосередньо пов'язаною і/або дотичною до формування рекреаційно-туристичного продукту-послуги. Відповідно, під туристичними ресурсами розуміють сукупність природніх та штучно створених людиною об'єктів, які мають комфортні властивості та

придатні до створення туристичного продукту (Кифяк, 2003). Рекреаційні ресурси – це природні та антропогенні геосистеми, тіла та явища природи, які мають необхідні властивості і споживчу вартість для ведення рекреаційної діяльності та можуть бути використані з метою відпочинку, оздоровлення населення (Кифяк, 2003).

Беручи до уваги вище сказане, можна вважати, що населення є основним споживачем РТПП, який створений та запропонований цьому ж населенню ОРС. Відповідно, споживання даного РТПП населенням відбувається з використанням частини доходу, який вони отримують у процесі життєдіяльності.

Отже, дохід як економічна категорія є одним з основних ресурсів, який матеріально забезпечує існування населення та сприяє ефективному розвитку держави загалом. Найважливішу, а інколи визначальну роль у доходах населення України відіграє оплата праці. Саме рівень заробітної плати характеризує можливість населення задовольняти свої духовні та матеріальні потреби, зокрема потреби рекреаційного характеру. Таким чином, значимим чинником, який характеризує рівень життя у країні, добробут її населення та можливість цього населення задовольняти свої потреби у відпочинку є рівень цих доходів з точки зору можливостей і напрямів їх використання. На рис. 3.2 зображено структурно-логічну схему місця РС в циклічному розвитку економіки, яка вказує на місце РТПП в циклічному розвитку економіки і роль ОРС, які його формують.

Схематичний рис. 3.2 ілюструє важливість і місце РС у створенні ВВП та головне – у формуванні місцевими і державними органами влади механізму організації рекреації населення як системоутворюючого показника розвитку і життєдіяльності цілої держави. Розуміючи роль ОРС в економіці та у відтворенні стану продуктивної праці у працездатного населення, можливо дослідити формування механізму управління інвестиційними процесами в ОРС. Такий механізм повинен активізувати інвестиційну діяльність в ОРС через функцію споживання РТПП населенням, наслідком чого стане ефективний розвиток держави в цілому. Для даного дослідження є важливим виокремити з заощаджень ту складову, яку населення зможе і готове виділити на організацію своєї рекреації.

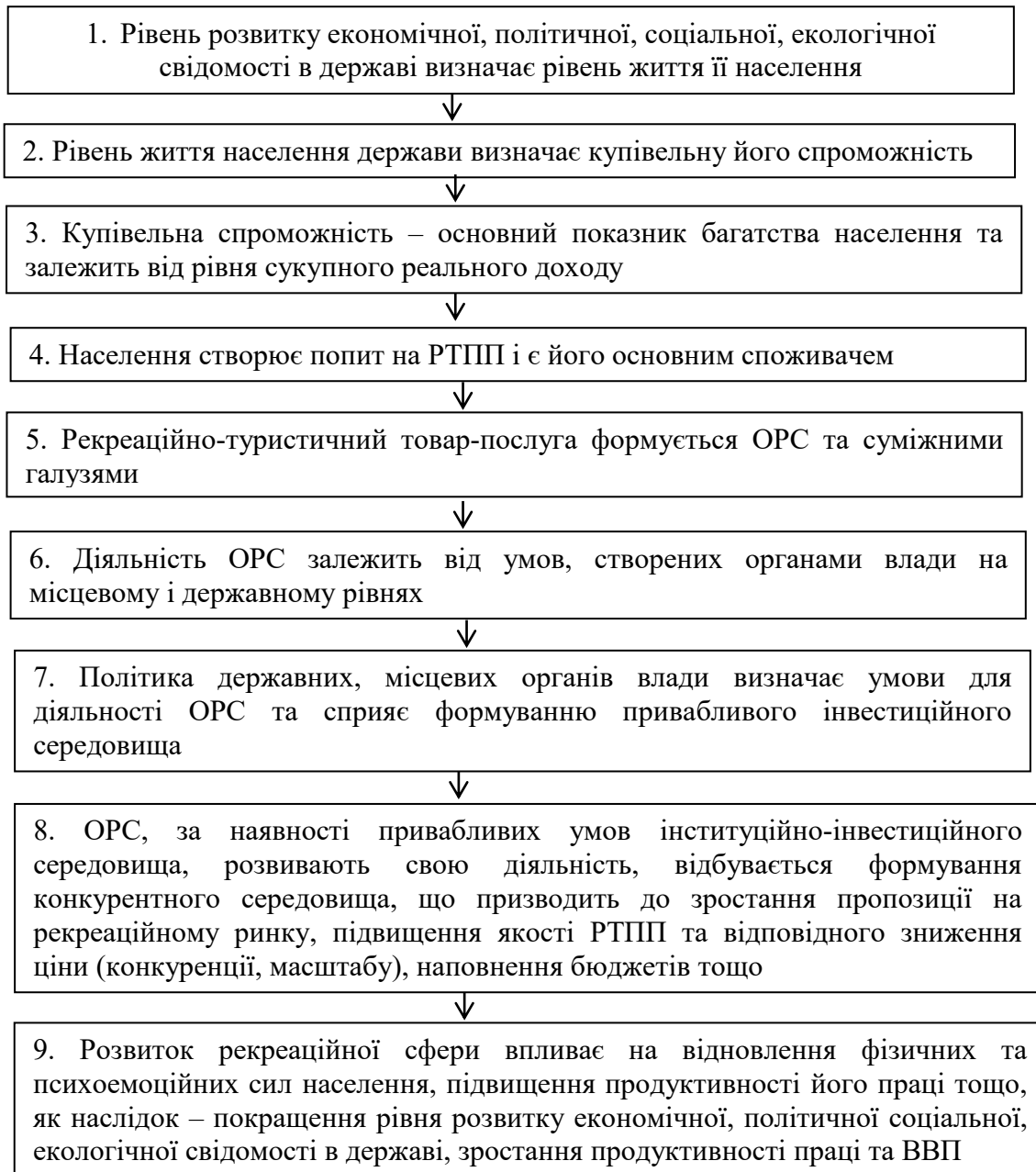

Рис. 3.2. Структурно-логічна модель місця РС в циклічному розвитку економіки

Примітка: розробка автора

Зважаючи на існування у цьому механізмі своєрідного оберненого зв'язку – держава через стимулювання появи заощаджень створює додаткові умови для рекреації населення – формується привабливе середовище діяльності ОРС, і як наслідок – відбуваються якісні зміни у економічних, інвестиційних, екологічних процесах розвитку національної економіки. Отож, одним з пріоритетних завдань держави є саме розвиток економіки, в тому числі, формування привабливого

рекреаційного середовища для відтворення та відновлення психофізичних сил населення, оскільки населення – це ключова складова будь-якої держави.

Рівень розвитку держави визначає рівень життя, доходів населення, що в свою чергу формує структуру видатків, заощадження, які за сприятливих умов можуть трансформуватися в інвестиції. Щодо нашого дослідження, важливим є виокремити ту складову доходу, яку населення готове виділити на свою рекреацію, в т.ч. щоденний відпочинок, щотижневий, щорічну відпустку. Відповідно до цього, рівень доходів відіграє важливу роль у формуванні попиту на рекреаційний продукт-послугу, це в свою чергу активізує діяльність ОРС в сфері інвестування у розвиток, реалізації РТПП.

Дослідження елементів і учасників логічного ланцюга «доходи – заощадження – інвестиції» на різних економічних рівнях було детально проаналізоване у Розділі 1, підпункті 1.1, яке безпосередньо за своєю суттю впливає на формування і споживання РТПП і є важливими для розвитку РС загалом. Як було визначено попередньо, РС є однією з ключових напрямів розвитку соціальної політики держави, а це в свою чергу, формує вагомий важіль функціонування економічної політики держави і тому потребує вагової інвестиційної підтримки. На думку автора, інвестування – як процес залучення або розміщування наявних ресурсів з наступним його примноженням – можна розглянути з двох сторін. З класичної економічної теорії: вкладаємо капітал, ресурси та через визначений період отримуємо вигоду. З другого боку, автор пропонує через забезпечення державними та місцевими органами влади відповідних сприятливих умов діяльності ОРС створити якісний, комплексний РТПП, скориставшись яким населення задовільнить свої потреби та стане одним з джерел надходжень коштів для інвестування ОРС. Тобто стартовим майданчиком виступають «умови», які збільшують ефективність функціонування розвитку РС, чим формується здорова фізично і моральноетична нація. Очевидно, політика держави, яка спрямована на створення умов для розвитку РС одночасно сприяє діяльності ОРС, а це своєрідна форма інвестування держави у здорову націю. Відбувається таким чином своєрідний процес реінвестування держави у здоров'я власного населення. Перефразовуючи видатного економіста

Пола Самюельсона, на думку автора, можна вважати, що держави, які піклуються про своїх громадян, створюючи їм комфортні умови праці і відпочинку (країни Балтії, Скандинавії) підвищують продуктивність праці, чим збільшують зростання ВВП, що впливає на зростання добробуту населення, де створюється можливість для інвестування і як наслідок – високі темпи зростання економіки. Що ж до держав, які не створюють привабливі умови для проживання, праці, відпочинку, що призводять до міграції, безробіття, демографічних змін, де відсутня можливість до заощаджень і як наслідок – процес інвестування на низькому рівні, то їм характерні низькі темпи економічного зростання. До таких держав належать Північна Корея, Росія, частково Україна.

Проте, досі недостатньо уваги приділено як алгоритмізації процесу визначення мінімального рівня сукупного доходу сімей (домогосподарств) для заощаджень та інвестицій за різних умов і обставин, так і впливу сукупного структурованого доходу сімей на розвиток підприємництва і держави (як і їх оберненого зв'язку). На думку автора, важливим є виокремлення з частини доходу сімей суми, яку потенційно готове і спроможне заплатити населення України за надання йому попередньо обраних рекреаційних послуг, з одного боку, та з іншого – яким чином отримана сума (потенційного споживача РТПП) впливає на формування джерел внутрішніх інвестицій для ОРС. Загалом, рівень пропозиції інвестиційних ресурсів формується на інвестиційному ринку через суб'єктів економіки, якими є представники фінансово-кредитних інститутів, інвестиційні посередники тощо, основними завданнями яких є залучення тимчасово вільних коштів. Якщо обмежитись внутрішніми інвестиціями, то кошти до названих інституцій можуть надійти від вітчизняного бізнесу та від населення як резидентів.

Передусім розглянемо ситуацію, коли ключовою фігурою зазначених процесів є сім'ї (домогосподарства), які за сприятливих обставин можуть стати джерелом внутрішніх інвестицій, тобто потенційним внутрішнім інвестором, як було вже описано вище. Автором розглядається поняття сім'ї і домогосподарства, як таке, що має більше тотожних, аніж відмінних сторін, як у плані отримання, так і в плані використання (розподілу) отриманих доходів, що співпадає з міркуваннями ряду

класиків економічної думки (Фетисов, 2004 - 2005). Отож, споживання – це найпростіший і найвагоміший компонент валового національного продукту (ВНП) (Фетисов, 2004 - 2005), який визначає напрям розвитку держави. Таким чином, споживання – це основна складова сукупних видатків, а заощадження – при правильному використанні перетворюються саме на інвестиції, які і є умовою довгострокового економічного зростання. Саме це поєднання створює найпростішу модель визначення доходу – модель мультиплікатора. Важливим і водночас основним є механізм розподілу доходу на споживання і заощадження. На сьогодні лєвова частка доходу, а у більшості сімей це весь дохід, використовується на споживання. Зокрема, зважаючи на динаміку мінімальної і середньої зарплати в Україні за останні 5 років (рівень мінімальної і середньої зарплати в Україні за місяць наведено у Додатку М). Зазвичай мінімальну заробітну плату встановлюють таким чином, щоб вона не була меншою, ніж прожитковий мінімум, адже будь-яка працююча людина має забезпечувати відновлення власних життєвих сил. Проте, у нашій країні внаслідок впливу і прояву сукупності макроекономічних загроз відбулося значне знецінення гривні, а отже, на відпочинок майже не залишається коштів. Таким чином, проведемо розрахунки для виокремлення частини суми, необхідної на відпочинок. Вихідною умовою буде різна комбінація: кількості людей у сім'ї, розміру витрат на представника (який варіюється, залежно від збільшення кількості членів сім'ї та їх якісного складу).

Таким чином, знаючи мінімальний сукупний дохід сім'ї, було визначено, при якому рівні сукупного доходу сім'я (домогосподарство) зможе заощаджувати (рівень доходу збільшиться, але видатки також зростуть, тому похибка вийде невеликою) і виокремили ту частину з доходу, яка піде на відпочинок. Для цього автор представив графічну модель алгоритму у вигляді блок-схеми та, використовуючи мову програмування C++ та програму Excel, обрахував надлишок коштів, які сім'я або домогосподарство отримає та зможе його використати як заощадження або/чи заощадження на відпочинок.

Як основу взято рівняння Дж. Кейнса (1978), яке показує, що частина доходів домогосподарства йде на особисте споживання (Z), тоді як надлишок приймає

форму заощаджень (S): $Y = Z + S$, де Y – сукупний дохід сім'ї, грн., Z – споживання, грн., S – заощадження, грн.

Звідси випливає, що дохід є основним фактором, який формує не тільки споживання (частину доходу, яка може бути спожита або витрачена на різні потреби), але і заощадження. Розглянемо детально та поділимо на категорії фактори споживання і заощадження, звідки виокремимо видатки на відпочинок.

Пріоритети у споживанні у всіх людей різні. Проте, автором в процесі дослідження було виділено найбільш спільні для більшості груп і типів населення (сімей) групи витрат (видатків), які розмістилися в залежності від їх значимості для людей (зважаючи на відому піраміду визначення потреб А. Маслоу (Кузьмін, Мельник, 2002)) та були розбиті на категорії А, В, С, D, S, G та складові цих категорій - фактори: $a_i, v_k, c_l, d_p, s_q, g_s$. Отже, отримаємо такий розподіл:

$$1) \text{ А (обов'язкові, щомісячні видатки), грн.: } A(a_1, a_2 \dots a_i \dots a_n) = \sum_{i=1}^n a_i,$$

де a_1 - харчування, a_2 - комунальні платежі, a_3 - податки, a_4 - транспорт, a_5 - промислові товари (одяг, хімія), a_6 - телекомунікаційні послуги, a_7 - розвиток дітей, a_8 - інше; $i = \overline{1, n}$; $n_{\min} = 5, n_{\max} = 8$;

$$2) \text{ В (періодичні видатки), грн.: } B(b_1, b_2 \dots b_k \dots b_m) = \sum_{k=1}^m b_k,$$

де b_1 - кредити та банківські послуги, b_2 - страхування, b_3 - побутова техніка, b_4 - ремонт, b_5 - лікарські послуги, b_6 - інше; $k = \overline{1, m}$; $m_{\min} = 2, m_{\max} = 6$;

$$3) \text{ С (необов'язкові видатки), грн.: } C(c_1, c_2 \dots c_l \dots c_f) = \sum_{l=1}^f c_l;$$

де c_1 - придбання предметів розкоші, c_2 - витрати на розваги, c_3 - відпочинок та рекреація, c_4 - освіта, особистий розвиток (книги, журнали, семінари), c_5 - інше; $l = \overline{1, f}$; $f_{\min} = 1, f_{\max} = 5$;

$$4) \text{ D (незаплановані видатки), грн.: } D(d_1, d_2 \dots d_p \dots d_h) = \sum_{p=1}^h d_p,$$

де d_1 - пожертви і волонтерство, d_2 - свята (організація, участь), d_3 - інше (до прикладу, витрати на родину); $p = \overline{1, h}$; $h_{\min} = 1, h_{\max} = 3$;

$$5) S \text{ (заощадження та інвестиції), грн.: } S(s_1, s_2 \dots s_t \dots s_q) = \sum_{t=1}^q s_t,$$

де s_1 - банківські депозити, s_2 - заощадження, збережені у вигляді готівки, s_3 - вкладення в ЦП та інвестиційні фонди, s_4 - розвиток власного бізнесу, s_5 - заощадження для відпочинку, s_6 - інше; $t = \overline{1, q}$; $q_{\min} = 1, q_{\max} = 5$;

$$6) G \text{ (дохід/ прибуток від інвестування), грн.: } G(g_1, g_2 \dots g_x \dots g_e) = \sum_{x=1}^e g_x,$$

де g_1 - відсотки за банківськими депозитами, g_2 - дивіденди від вкладення у ЦП та інвестиційні фонди, g_3 - прибуток від ведення власного бізнесу (за різного рівня рентабельності діяльності (R)), $x = \overline{1, e}$.

В результаті пропонуємо математичну модель визначення мінімального рівня сукупного доходу сім'ї, необхідного для оцінки її купівельної спроможності, зокрема оцінки можливості споживання РТПП, яка буде мати вигляд:

$$Y = Z + \sum_{t=1}^q s_t, \quad (3.1)$$

де Y – сукупний дохід сім'ї, грн.; Z – сукупні видатки сім'ї, грн.;

$\sum_{t=1}^q s_t$ - сукупні заощадження та інвестиції, грн.

$$Z = \left(\sum_{i=1}^n a_i + \sum_{k=1}^m b_k + \sum_{l=1}^f c_l + \sum_{p=1}^h d_p \right); \quad (3.2)$$

$$Y = \left(\sum_{i=1}^n a_i + \sum_{k=1}^m b_k + \sum_{l=1}^f c_l + \sum_{p=1}^h d_p \right) + \sum_{t=1}^q s_t; \quad (3.3)$$

$$(Z \rightarrow \min) \vee (Y \rightarrow \max) \vee (Z \rightarrow \min \wedge Y \rightarrow \max) \Rightarrow \left(\sum_{t=1}^q s_t \rightarrow \max \wedge \sum_{x=1}^e g_x \rightarrow \max \right); \quad (3.4)$$

$$Y = Y^* + G = Z + S, \quad (3.5)$$

$$Y = Y^* + \sum_{x=1}^e g_x = Z + \sum_{t=1}^q s_t \quad (3.6)^1$$

¹ Запропоновано автором

$$\sum_{t=1}^q s_t \rightarrow \max, \sum_{x=1}^e g_x \rightarrow \max \quad (3.7)$$

Для кращого розуміння даної моделі побудуємо алгоритм, тобто блок-схему визначення мінімального рівня сукупного доходу сім'ї, необхідного для переходу в ранг внутрішнього інвестора (рис. 3.3), де \det - визначено, V - або, Λ - і.

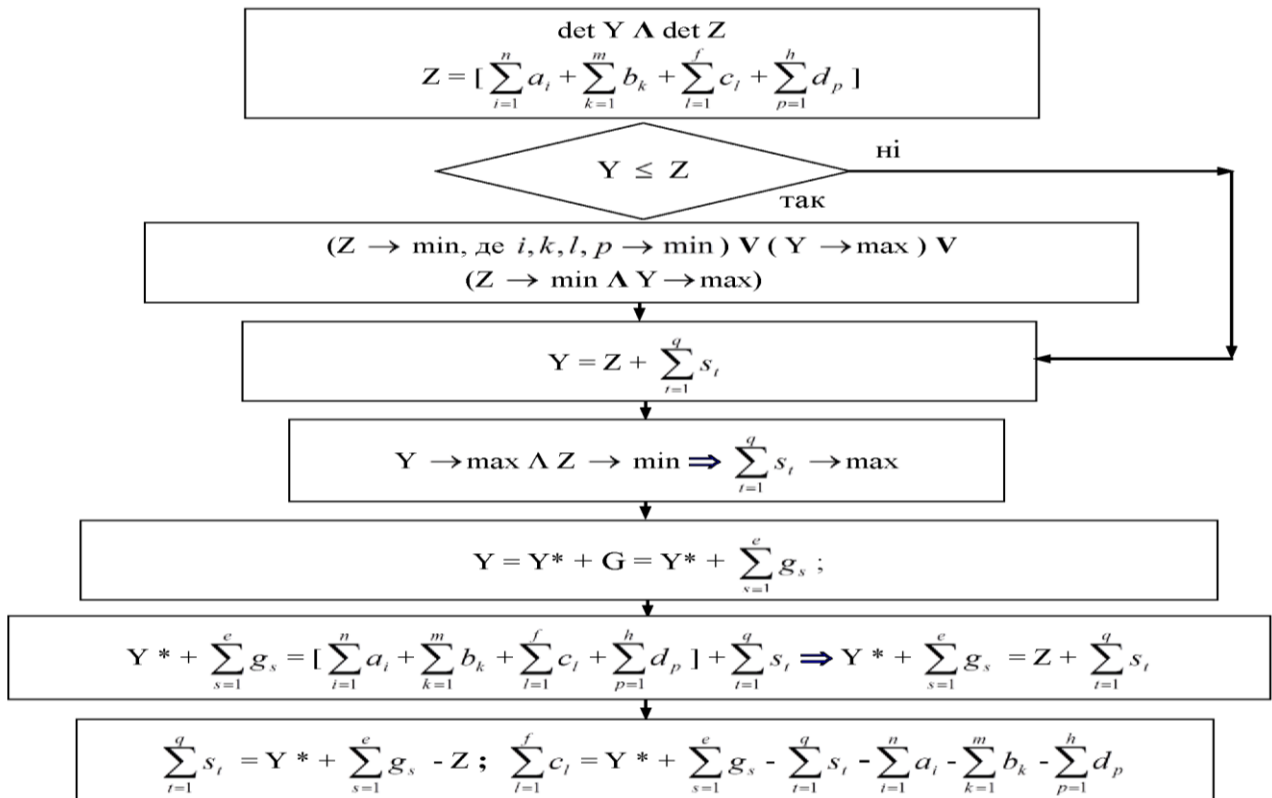

Рис. 3.3. Блок-модель формування купівельної спроможності споживачів РТПП з врахуванням рівня сукупного доходу сім'ї та можливість її інвестування при тих чи інших рівних економічних умовах

Примітка: власна розробка

Проведені розрахунки показують, що розмір доходу має вирішальне значення у формуванні заощаджень, а це в свою чергу, впливає на інвестування в цілому. Усе це свідчить, що при максимальному доході, не залежно від кількості осіб, у сімей з'являється можливість для організації відпочинку та/або для інвестування заощаджень. При мінімальному ж доході заощадження відсутні взагалі, як і необов'язкові видатки у задоволенні соціальних потреб людини, тобто вторинні

потреби фактично не задовольняються. При максимальному доході можливість інвестування з'являється за рахунок зменшення сукупних обов'язкових щомісячних видатків, при чому досить вагомо зростають періодичні видатки, з'являються не заплановані та необов'язкові видатки.

Отже, фактично при інших рівних умовах, коли з'являється можливість заощадження, з'являється впевненість у майбутньому, а це за собою тягне потребу в рекреації для себе і своєї сім'ї, особливо дітей, для яких організація відпочинку є формою здорового розвитку.

Запропонована модель фактично дозволяє поєднати рівень доходів сім'ї з рівнем розвитку держави і закласти економічне підґрунтя у розрахунки держави щодо того, якими повинні бути доходи населення, щоб воно стало здатним інвестувати, в тому числі у своє психофізичне та емоційне здоров'я, відпочинок.

Даною моделлю може скористатися будь-яка особа (сім'я), яка має бажання оцінити структуру своїх видатків і визначити, яку частину доходу можна виділити на рекреацію. Після співвіднесення характеристики своєї сім'ї з виведеною у Додатку Л потенційною структурою доходів і видатків, кожний зможе ґрунтовніше підійти до планування своїх витрат та інвестицій. Ця модель також може бути корисною для органів влади, які обґрунтовують, з одного боку - мінімальні зарплати та прожитковий мінімум, а з другого боку, наприклад - тарифи на комунальні послуги за даних економічних умов.

Це доводить необхідність участі держави у створенні сприятливих умов для розвитку економіки, бізнесу, кредитно-фінансових інститутів тощо. Обов'язковою умовою повинні стати гарантії держави в надійності таких установ, і лише за таких умов заощадження населення перетворюються на інвестиції. Це буде сприяти і полегшити доступ до інвестиційних ресурсів у середині держави без залучення або з мінімальною залежністю від зовнішніх (міжнародних) кредитів. Тільки за таких умов, на думку автора, буде розвиватися внутрішній ринок інвестиційних ресурсів, одним із основних джерел наповнення якого стане населення. Це пожвавить появу і реалізацію нових інвестиційних пропозицій для держави, бізнесу та ін., але при виконанні державою однієї, основної умови – наявності гарантій: повернення –

збереження – нарощування вкладів населення, справедливості ведення бізнесу, конкурентної економіки тощо.

Отже, будь-який вибраний пріоритет стратегічного розвитку нашої держави, її регіонів передбачає важливість нарощування інвестиційних ресурсів, а через розвиток РС, в т.ч. ОРС, процес інвестування стане постійним через їх високу рентабельність, підтвердженням якого є світовий досвід. Таким чином, розвиток ринку внутрішніх інвестицій сприятиме залученню зовнішніх інвестицій, які обов'язково прийдуть, якщо буде вигода, а це стане додатковим показником стабільності економіки держави. Таким чином, держава зобов'язана створити умови для появи і формування когорти внутрішніх інвесторів.

Додатково, використовуючи мову програмування C++, було змодельовані ситуації із утворенням надлишку або з нестачею грошових коштів, розглянуті різні витрати (видатки) і доходи: у перерахунку на особу за місяць, для різних типів сімей, домогосподарств (ДГ). У Додатку Л представлені результати розрахунків. Цільовою групою дослідження були обрані сім'ї, які ведуть достатньо економний спосіб життя (можуть назвати себе «ощадливими») і прагнуть інвестувати у своє майбутнє. Для виявлення розподілу видатків, формування заощаджень і інвестицій українськими ДГ були опитані 227 домогосподарств (Додаток М.1.). Перед опрацюванням результатів були внесені обмеження: лише ті ДГ, що складаються з працюючих людей у працездатному віці і стані (з працюючими пенсіонерами включно). Водночас враховувались діти шкільного і дошкільного віку. Відповідно були залишені поза увагою так звані «багаті» ДГ, рівень доходу в яких на 1 працюючого є більшим 9 тис. грн. В результаті проведеного анкетування (див. Додаток М.1.) залишилось 181 ДГ, з яких було виділено п'ять різних типів: 1) ДГ, що складається з 1 особи, яка отримує мінімальний рівень доходів (12% опитаних); 2) Чотири типи домогосподарств, які можна оцінювати, як такі, що мають середній рівень доходів (81%), з них: а) 15% складаються з 1 працюючої особи; б) 21% – з 2-х працюючих без дітей; в) 35% – з 2-х працюючих з 1 дитиною; г) 10% – з 2-х працюючих із 2 дітьми.

Решта опитаних (7%), які не увійшли в жодну з названих категорій включали такі комбінації: 1) 1 працюючий і 1 дитина; 2) 2-є в працездатному стані і віці, з них 1 працюючий і 1 непрацюючий без дітей та / або з дітьми; 3) ДГ, де більше ніж 2 дитини).

При опитуванні збиралися дані за 2017 р. Дані були усереднені. Для обчислень була застосована програма Ms Excel та C/C++. Видатки були розподілені за категоріями, вказаними вище. Підсумки зведені у Додаток Л.

Отож, менталітетом людини закладене бажання отримати додатковий дохід, розмір та вигляд якого залежить від кожної людини. Таким чином, у потенційного інвестора апріорі виникне причина (стимул) у здійсненні певної діяльності, мотивом якої виступить додатковий дохід. При цьому кожен потенційний інвестор буде прагнути мінімізувати ризик своїх вкладів. Таким чином, будь-яка сім'я (судячи з результатів представлених досліджень) має економити на первинних потребах, не говорячи вже про вторинні. Саме, рекреація і відпочинок попадають у групу необов'язкових платежів, оскільки, даною групою потреб і послуг, при детальному аналізі, населення найчастіше нехтує в силу неспроможності сплатити щомісячні обов'язкові платежі. Втім, потреба у відпочинку хоча б частково повинна задовольнятися. Виходячи з цього, автор заклав мінімальний відсоток видатків у групи: С (необов'язкові видатки): s^3 - відпочинок та рекреація, де відображаються видатки на щоденний, щотижневий відпочинок та S (заощадження та інвестиції): s_5 - заощадження для відпочинку, де накопичуються заощадження для майбутньої відпустки, чи іншої відпочинкової діяльності. Також, було взято до уваги, думку населення, щодо важливості щомісячного нагромадження певної суми доходу на незаплановані видатки. У переважній більшості такі суми, за відсутності довіри до банківської системи, зберігаються у формі заощаджень під так званою «подушкою», не приносячи пасивного доходу власникам та не перетворюючи їх на інвестиції. Автор змоделював ситуацію, при якій дані кошти змогли б працювати при тих чи інших рівних умовах і приносити пасивний прибуток ДГ. Для процесу такого інвестування було проаналізовано прибутковість та ризиковість різних варіантів

вкладення капіталу з огляду на забезпечення надійного і ефективного управління своїми коштами. Також, автор вважав за необхідне врахувати статистику зміни валютного курсу за останні п'ять років. Отож, курс НБУ долара по відношенню до гривні зріс з 7,99 грн. за 1 долар США – на 1.01.2013р. до 27,16 грн. – на 1.12.2017 р. (Мінфін, 2017). Це свідчить, що протягом даного періоду гривня знецінилася на 19,17 грн., що призвело до підвищення цін на споживчі товари, газ, паливо, енергоносії, тобто усього загалом. Враховано, що населення змушене витратити заощадження, які були зібрані за попередні роки або вилучати їх з інвестицій.

Проведений аналіз щодо категорій споживання, заощаджень та інвестицій вказує, що серед багатьох факторів, які впливають на величину споживчих витрат, головним є рівень доходу сімей після сплати податків. Також доведено, що зростання доходів тягне за собою також зростання заощаджень і відповідно збільшення видатків (на харчування, одяг, відпочинок тощо). Це повністю відповідає закону Е. Енгеля (Мочерний, 2000), відповідно до якого, із зростанням доходів ДГ питома вага витрат на харчування знижується, частка витрат на придбання одягу, оплату житла та комунальних послуг змінюється не суттєво, а питома вага витрат на задоволення культурних та інших нематеріальних потреб помітно зростає. Властиво даний закон свідчить, що зі збільшення доходу ДГ зможе більше уваги приділити задоволенню фізіологічної потреби у відпочинку своєму і своєї сім'ї. Результати проведеного дослідження також відповідають закону Дж. Кейнса (Hayes, 2008) щодо появи потреби в інвестиціях лише при перевищенні доходів над споживанням, і то лише як частини так званого «збереження». Отож, якщо припустити, що вдалося ДГ виділити певну суму з сімейного бюджету на інвестування, це буде означати, що ДГ скоротила споживання або збільшила свій дохід. Таким чином, при сталому доході ДГ зменшення споживання призводить до зростання заощадження та можливості інвестування. Підмічений логічний ланцюг між рівнем розвитку держави і доходами її населення, що здатне інвестувати, відповідає теорії М. Туган-Барановського (Горкіна, 2001; Злупко, 1993) щодо впливу зростання прибутків і доходів ДГ, через процес інвестування, на підвищення рівня життя населення, а отож держави в цілому і на вихід її з кризового стану.

Таким чином, держава не повинна стояти осторонь інвестиційних процесів та управління рекреаційною діяльністю в державі. Це співпадає з теоретичними постулатами А. Вагнера (Юхименко, Федосов, Лазебник, 2010), Дж. Кейнса (Hayes, 2008, с.150) і його послідовників щодо потреби допущення втручання держави у регулювання соціально-економічного розвитку країни, зокрема з метою активізації внутрішнього інвестування. Властиво, на підтвердження даної тези, Атаманчук Г.В. у своєму дослідженні обґрунтував думку щодо доцільності визначення «управління», в контексті державного управління, через термін «вплив». На його думку це вказує на важливість управління, яким автор визначив момент впливу на образ мислення, поведінку та діяльність людей (Атаманчук, 1997). Відтак, є вагомими підстави стверджувати, що державне управління впливає не тільки на вектор діяльності цілої держави, а й опосередковано на життя кожного її громадянина. Також однією з основних ознак успішного розвитку держави в цілому є ефективне державне управління в сфері інвестиційної діяльності. Отож, невідповідна і неузгоджена інвестиційна політика державних органів, яка до кінця не вникнула в суть інвестиційного процесу призвела до втрати найбільшого і найнадійнішого інвестора – внутрішнього інвестора у формі розвитку підприємницької діяльності та фінансової культури населення. Причин цього можна назвати багато, але основною є нечіткість, багатозначність, недовірливість, повнота охоплення (див. Розділ 1.3.) чинного законодавства, невиконання державою взятих на себе гарантій, ненадійність фінансово-кредитних установ тощо. Власне кажучи, багато наукових праць присвячено інвестиційному процесу, зокрема В.Ф.Мартиненко розглядає інвестиційний процес як об'єкт державного управління. Він стверджує, що інвестиційний процес розкривається у застосуванні людських, природних, грошових, виробничих та інших ресурсів, які за допомогою правових, організаційних, економічних, інституційних, адміністративних та інших механізмів забезпечують потреби виробництва (Коюда, 2008; Мартиненко, 2005), в т.ч. формування РТПП. Отож, ефективність інвестиційного процесу цілком залежить від обраної політики державного управління та відіграє ключову роль в економіці держави. Очевидно, що за привабливих умов, створеними органами державного

управління, зокрема, забезпечення достатнього рівня доходу тощо, населення не лише перейде в ранг внутрішнього інвестора, але й будуть створені належні умови для рекреаційної діяльності, що вплине безпосередньо на підвищення рівня продуктивності праці. Очевидно, для того, щоб змінити сьогодишню ситуацію і створити привабливий інвестиційний клімат держави, необхідні глибокі структурні реформи, а не фіктивні заохочення. В першу чергу, необхідно визначити дієві механізми, тобто систему взаємопов'язаних факторів, компоненти якої здійснюють рух за допомогою впливу зовнішніх чинників і внутрішніх важелів до поставлених цілей. Схематично це можна зобразити на рис. 3.4.

Рис. 3.4. Формування механізму державного управління інвестуванням на рівні державних та місцевих органів влади

Примітка: розроблено автором

Ефективність даного механізму полягає, на думку автора, у створенні сприятливих умов органами влади: зі сторони законодавчої гілки – це розроблення і затвердження дієвого законодавства, зі сторони виконавчої – забезпечення виконання законів, зі сторони судової влади – ефективної роботи та довіри, зі сторони місцевих органів влади – це забезпечення реалізації інвестиційної політики

держави для розвитку власних територій. Дієве законодавство, на погляд автора, це: розроблені та чітко прописані норми і прозорі та зрозумілі закони, які будуть регулювати і контролювати інвестиційну діяльність в державі, при цьому захищаючи як національні інтереси, з одного боку, так і інтереси інвестора, з іншого; виконання та суворе дотримання встановлених умов та законів; розробка і впровадження суворих адміністративних стягнень та відповідальності при недотриманні сторонами попередньо укладених угод; високий рівень довіри до державних інституцій, зокрема фінансових.

На підставі проведеного та висвітленого у Розділі 1.1 дослідження та узагальнення існуючих наукових підходів до економічної категорії «механізм», запропоноване авторське його бачення. Воно полягає в тому, що механізм – це невидимий мотиваційний чинник, що підштовхує, провокує, використовує різні фактори, методи, інструменти або сукупність процесів для досягнення певного ефекту – як економічного, екологічного, так і соціального, тобто – це система взаємопов'язаних факторів, компоненти якої здійснюють рух за допомогою впливу зовнішніх чинників і внутрішніх важелів до поставлених цілей. Звідси, інвестиційний механізм – це система взаємопов'язаних мотивацією факторів, компоненти якої здійснюють (залучення або/і розміщування інвестиційних ресурсів) за допомогою впливу зовнішніх чинників і внутрішніх важелів, мінімізуючи ризики, для отримання позитивного економічного, соціального, екологічного, технічного, наукового ефекту за умови тривалого ними користування і чинника довіри.

Таким чином, у випадку щодо активізації інвестиційних процесів у РС необхідно сформулювати відповідний механізм управління, який повинен опиратися на фактори, які як безпосередньо, так і опосередковано впливають на процеси, які відбуваються в рекреаційній діяльності за участі всіх суб'єктів впливу. Загалом, механізм може набувати двох форм (різних підходів): як невидимий мотиваційний чинник, та послідовного порядку заходів, які поділяють вихідну проблему на декілька окремих механізмів та характеризуються різною економічною або соціальною, екологічною ефективністю. Отже, у випадку формування механізму управління інвестиційними процесами в ОРС використовується набір механізмів, які

взаємодіючи між собою, збільшують ймовірність успішного залучення інвестицій та самого його процесу. На рис. 3.5 представлено порядок застосування механізмів залучення інвестицій в РС. Отож, побудова ефективного механізму управління інвестиційним процесом вимагає: дієвого і обов'язкового виконання законодавства; гнучкої податкової політики; створення конкурентного ринкового середовища; забезпечення гарантій захисту прав потенційного інвестора, а це в сукупності створює привабливе інвестиційне середовище. Однак, особлива вага в розробці механізму управління РС, на думку автора, належить інституційному підходу. Отож, інституційний підхід по своїй суті є сукупністю взаємопов'язаних правил, норм, важелів впливу тощо на ефективне і цільове використання рекреаційного потенціалу держави. Таким чином, перед вибором механізму впливу на РС, насамперед необхідно визначити інститути, відповідальні за розвиток РС, окреслити проблему, визначити цілі, завдання, методи, засоби, інструменти, етапи тощо. Окрім того визначено (див. рис. 3.5), що мотивація як невидимий чинник є присутньою та відображається на кожному етапі діяльності інститутів, на ОРС та населенні, що в сукупності сприяє покращенню інвестиційного клімату, призводить до зростання в регіонах, і в державі загалом, до здорового і повноцінного розвитку нації. Таким чином, розроблений механізм управління РС схематично ілюструє та акцентує увагу на важливих складових тих заходів, які необхідно провести на етапі ефективного розвитку РС. Саме через умови, які забезпечують державні інституції, інвестиційний процес спрямований на розвиток РС, на забезпечення можливості функціонування ОРС, примноження вкладеного капіталу.

Рівноправним елементом інвестиційного процесу є громада – населення певної території, яка є потенційним внутрішнім інвестором, та отримує якісний РТПП. Однак, формування механізму і розуміння його дії не буде ефективним без належно розробленої стратегії розвитку РС на державному і місцевому рівнях. Стратегія дозволить визначити місце і роль РС у кожній області, визначить курс тактичних дій на різних рівнях державної влади, що в сукупності з розробленим механізмом управління дозволить збудувати міцну і здорову націю.

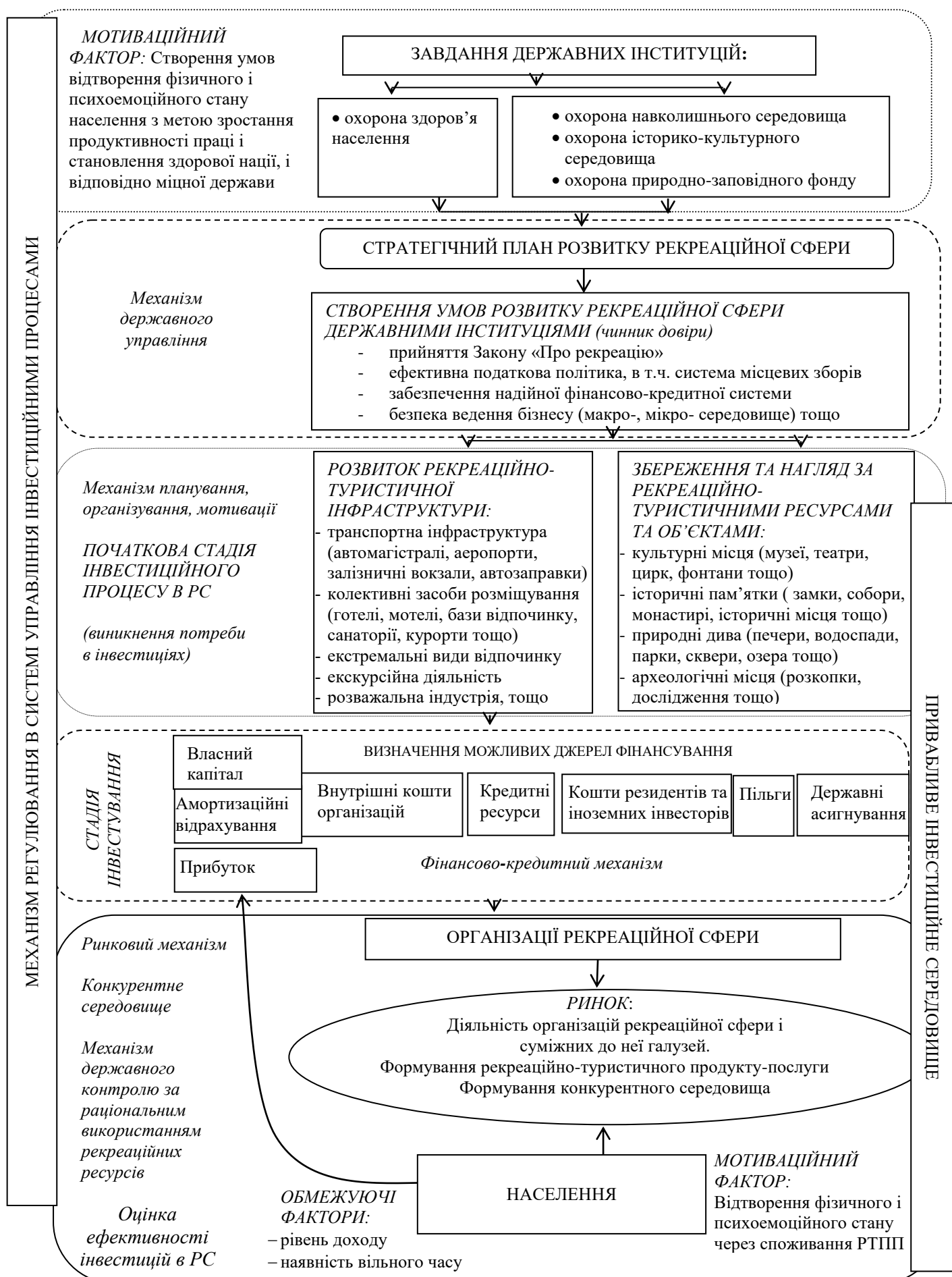

Рис 3.5. Формування механізму управління інвестиційними процесами в РС

Примітка: розроблено автором

3.2. Стратегія активізування державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері

Основною метою прогнозованого розвитку економіки кожної області та регіону є необхідність найбільш ефективно та цілеспрямованого використовувати наявні на даній території ресурси, можливості та її конкурентні переваги. Активізація інвестиційної діяльності в регіоні є запорукою підвищення рейтингу цього регіону, що дозволить створити нові робочі місця, підвищити рівень життя населення тощо. Іншими словами, – це притік капіталу в регіон, який сприятиме розвитку економічної, соціальної інфраструктури території.

Розроблення стратегії є однією з першочергових завдань ефективного функціонування будь-якого об'єкта, території, особливо в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Для прогресивного розвитку рекреації як окремої галузі економіки, як одна з пропозицій автора, необхідно розробити дієву стратегію. В основі даної стратегії покласти SWOT-аналіз. Оскільки, на думку автора, саме SWOT-аналіз передбачає глибокий аналіз сильних і слабких сторін території, усіх видів ресурсів, можливостей розвитку та зовнішніх загроз. На основі SWOT-аналізу визначаються стратегічні напрямки розвитку даної території, засоби реалізації, виконавців та часові межі. Стратегія розвитку певної території повинна базуватися на громадській думці, яка визначається на громадських слуханнях мешканців даної території і є початковим етапом формування стратегії. Громадська думка є основою легалізації вже розробленої стратегії. Формування стратегії передбачає розроблення місії, стратегічних цілей, операційних завдань, проведення SWOT-аналізу тих напрямків розвитку території, які обрали попередньо на громадських слуханнях. Якщо на основі SWOT-аналізу території можливості розвитку РС є реальними та підкріпленні ресурсною базою, тоді можна вважати розвиток РС стратегічним напрямком розвитку даної території. Для ефективного розвитку території прийнято обирати не більше п'яти стратегічних напрямків розвитку. Отож, якщо розвиток РС є пріоритетним та забезпечений відповідними для цього розвитку ресурсами, тоді необхідно розробити механізм реалізації даного стратегічного напрямку. Реалізація стратегічного пріоритету розвитку РС повинна не суперечити стратегії вищого рівня

(обласній чи регіональній) та бути в межах державної стратегії, яку прийняв КМУ Розпорядженням від 16 березня 2017 р. № 168-р «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» (Кабінет міністрів України, 2017). Вище зазначеним Розпорядженням було надано повноваження Міністерству економічного розвитку і торгівлі разом з центральними та місцевими органами виконавчої влади щороку розробляти плани заходів і їх затверджувати щодо реалізації Стратегії, яку схвалено цим Розпорядженням. Отож, дана Стратегія стала підґрунтям розвитку туризму та курортів до 2026 р. на місцевому та обласному рівнях. Якщо проаналізувати даний документ, ми побачимо основний нахил в сторону туризму і забезпечення пріоритетності розвитку даного напрямку на державному рівні. Сфера туризму та курортів проголошується однією з основних галузей, що впливає на загальний стан та тенденції світової економіки. Даним документом держава відводить собі роль координатора в реалізації національної туристичної політики, засовуючи при цьому принципи державно-приватного партнерства. Також однією з умов сталого розвитку сфери туризму та курортів було названо удосконалення законодавства з питань регулювання суспільних відносин у сфері туризму та курортів та гармонізація національного законодавства з європейським з дотриманням цілей і принципів, проголошених стратегічними документами розвитку держави. Тобто, на думку автора, дану тезу можна розуміти як імплементацію законодавства ЄС у сфері туризму та курортів з обов'язковим дотриманням національного інтересу. Важливою частиною даної Стратегії є дорожня карта та напрямки реалізації стратегії. До таких напрямків було віднесено: безпека туристів; нормативно-правова база (розроблення пропозицій, щодо внесення змін у законодавчі документи); розвиток туристичної інфраструктури (розглядається комплексний розвиток територій та створення сприятливих умов; залучення інвестицій у розбудову туристичної інфраструктури); розвиток людських ресурсів (направлений на удосконалення системи професійної підготовки фахівців даної сфери); маркетингова політика розвитку туризму та курортів України (формування позитивного іміджу України). Даний документ також включає в себе розділ «Механізми та інструменти реалізації Стратегії», де перераховані основні

механізми, які допоможуть у досягненні цілей Стратегії у рамках визначених пріоритетних напрямів. До таких механізмів державного регулювання розвитку сфери туризму та курортів було віднесено правовий, організаційний, економічний та фінансовий. Завершальним етапом реалізації Стратегії є очікувані результати від реалізації Стратегії, а це: підвищення конкурентоспроможності національного та регіональних туристичних продуктів та якості життя населення шляхом забезпечення економічного зростання; створення нових робочих місць; створення сучасної туристичної інформаційної інфраструктури тощо.

Дана Стратегія була частково проаналізованою у підрозділі 1.3. Згідно Стратегії, розвиток сфери туризму є одним з основних пріоритетів держави, яка передбачає впровадження економіко-правових механізмів для ведення туристичного бізнесу, інвестиційні механізми розвитку туристичної інфраструктури та інформаційно-маркетингові заходи з формування туристичного іміджу України. Отож, даний документ, на думку автора, в основному спрямований на розвиток туристичної діяльності та опосередковано торкається діяльності курортів і частково розвитку рекреаційної діяльності. Згідно даного документу, більш як 50 галузей пов'язані діяльністю з туристичною та курортною сферою і перераховано достатню кількість переваг, які будуть отримані при ефективній діяльності туристичної сфери. Це свідчить про визнання КМУ важливості розвитку туризму. Однак, в аналізованому документі є відсутній напрям розвитку щоденної рекреації після виснажливого трудового дня та чітко визначених стратегічних цілей розвитку рекреаційної діяльності в межах населеного пункту щодо тривалого відпочинку. Так, Стратегія визначає інтегрований підхід у формуванні і реалізації державної політики і передбачає поєднання різних складових: галузева, територіальна, секторальна. Саме територіальна складова визначає загальну сукупність земельних ділянок з її індивідуальними характеристиками, які призначені для використання, розміщування об'єктів загального користування населенням кожної області. До таких об'єктів належать: парки, сквери, вулиці, провулки, площі, майдани, набережні, пляжі, рекреаційні, оздоровчі, навчальні, спортивні, історико-культурні об'єкти, тобто усі об'єкти інфраструктури у межах населеного пункту. За

продуманого плану розвитку території закладається рівномірний та збалансований розвиток рекреаційно-туристичних регіонів, територій, зон. Для цього з врахуванням усіх інфраструктурних об'єктів, які є складовою частиною території, та на базі їх кооперації, необхідно, на думку автора, створити рекреаційний простір для щоденного відпочинку після виснажливого трудового дня. Даний пункт є обов'язковим, який повинен бути зазначеним у загальному стратегічному плані розвитку України та її територіальних одиниць. До даного рекреаційного простору повинні належати облаштовані для відпочинку мешканців сквери, парки, водойми, майданчики спортивні і дитячі тощо. Отож, якщо повернутися до аналізу Стратегії розвитку туризму та курортів, де зазначені види туризму, немає чітко виокремленого пункту про рекреаційний відпочинок населення, особливо, щоденний, який був описаний вище. Також цікавим є пункт Стратегії: «Основні напрямки реалізації», в якому виділений напрям «Розвиток людських ресурсів», де основний наголос робиться на кваліфікацію, компетентність, професійну підготовку трудового ресурсу, кваліфікаційні вимоги до фахівців сфери туризму і залучення населення до популяризації туризму. Це свідчить про розглядання населення лише як трудового потенціалу держави без передбачення фізичного, психоемоційного його відновлення. На думку автора, Стратегія, в першу чергу, повинна бути націленою на відновлення як фізичного, так і психо-емоційного стану власного населення держави. Створення і розвиток рекреаційного простору для кожної територіальної громади як пріоритетного напрямку розвитку держави є важливим і необхідним кроком для державних і місцевих органів влади. Дані нововведення будуть сприяти не лише розвитку РС, але й формуванню нових робочих місць в ОРС, збереженню екологічно безпечного навколишнього природного середовища, розвитку культурного і відпочинкового середовища з елементами просвітництва тощо. Беручи до уваги аналіз, який проведений у першому та другому розділах, в яких визначено і проаналізовано рекреаційно-туристичні, природні і лікувальні ресурси, якими багата Україна, проведено аналіз об'єктів інфраструктури за три роки, аналіз інституційного середовища, аналіз капітальних інвестицій в ОРС, кластерний аналіз, проведено зіставлення інвестицій в рекреаційно-туристичну

сферу з масштабами діяльності окремих її складових в регіональному розрізі за показниками 2016-2017 рр. Автор вважає за необхідність сформувати рекреаційно-туристичний простір шляхом створення та забезпечення функціонування рекреаційного простору для щоденного відпочинку кожної територіальної громади зокрема, та розвиток рекреації і туризму як галузі національного господарства. Це дозволить розробити національний конкурентоспроможний РТПП з виділенням в окремі категорії, в тому числі: щоденна рекреація, яка є складовою рекреаційно-туристичної сфери; санаторно-лікувальна тощо.

Розвиток рекреаційного простору для кожної територіальної громади є необхідним і достатньо реальним проектом. Під територіальною громадою автор розуміє об'єднання мешканців, які проживають у межах адміністративно-територіальної одиниці або добровільне об'єднання мешканців. Таким чином, рекреаційний простір можна створити двома шляхами. Перший шлях – за ініціативою громади, мешканців вулиць, будинків, які об'єдналися з метою створення рекреаційного простору. Другий шлях – за ініціативою самої місцевої влади. Наступним кроком для обох шляхів є виділення території, якщо її немає або об'єкта на базі інфраструктури дозвілля, які вже існують на даній території та облаштування рекреаційного простору з затвердженням цього на відповідному засіданні місцевих органів влади.

Саме на місцевих органах влади лежить відповідальність за формування сприятливого інвестиційного клімату на території регіону, області для залучення державних, приватних, внутрішніх та зовнішніх інвестицій. Як зазначалося вище для створення привабливого інвестиційного клімату в регіоні необхідно створити умови. Важливою умовою ведення бізнесу для інвесторів є гарантії. Однією з таких гарантій довгострокового партнерства виступає розроблений, затверджений і головне робочий стратегічний план розвитку території місцевими органами влади, який у перспективі сприятиме розвитку цього регіону. Для рекреаційної діяльності стратегічний план розвитку є одним з ключових документів, оскільки сприяє формуванню привабливих умов створення РТПП та відповідного розвитку ОРС; загального оздоровлення населення, через надання послуг ОРС; сприяє підвищенню

якості життя населення; сприяє популяризації рекреації як відпочинку; відновленню фізичних сил та психо-емоційного здоров'я населення; забезпечує прискорений соціально-економічний розвиток регіонів та держави в цілому, перетворюючи тим самим її на високорентабельну, конкурентоспроможну сферу.

Якщо стратегія реалізується, тоді вона приводить в рух невидимий механізм активізації інвестиційної діяльності. Активізація інвестиційної діяльності у внутрішньому середовищі регіону призведе до залучення і зростання інвестицій з зовнішнього середовища. Але найважливішим, на думку автора, є створення умов для власного потенційного інвестора, який в свою чергу, сприятиме поживленню внутрішніх інвестиційних процесів на території і просуванню РТПП на ринок. Саме через модель формування купівельної спроможності споживачів РТПП з врахуванням рівня сукупного доходу сім'ї, яка була описана у попередньому підпункті, можливий перехід населення в ранг потенційного інвестора.

Інвестори як суб'єкти інвестиційної діяльності приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування (Верховна Рада України, 1991а). Таким чином, згідно чинного законодавства потенційним інвестором може стати будь-яка особа, яка приймає рішення і має для цього відповідні ресурси. Відповідно, інвестиції – це всі види ресурсів, вкладаючи які у будь-який вид господарської чи іншої діяльності керуються мотивом отримання прибутку, або досягнення економічного, екологічного, соціального чи іншого суспільно значимого ефекту, враховуючи та мінімізуючи при цьому фактори ризику, ліквідності, часу та місце розташування з певними територіально-галузевими характеристиками. Отож, у будь-якій підприємницькій сфері найголовнішим ефектом, на отримання якого спрямовують свої зусилля підприємці – є примноження капіталу, який, загалом виступає найважливішим джерелом економічного розвитку як території, де розміщується капітал, так і інвестора зокрема. Відповідно, обидві сторони інвестиційного процесу – держава та ОРС – зацікавлені в ефективному використанні ресурсів, мотив при цьому для держави – це ефективний економічний розвиток регіонів та створення, формування умов для забезпечення життєдіяльності здорової нації, а для ОРС (як

майбутнього інвестора) – примноження капіталу, розширення бізнесу, достатня кількість оборотних коштів, впевненість у майбутньому тощо. Аналізуючи інвестиційний процес у першому та другому розділах, як акт вкладання інвестиційних ресурсів, було досліджено, що це дуже складна і комплексна категорія, яка містить в собі одночасно і дію, і результат (Виленский, 2001), створюючи при цьому процес, який складається з сукупності послідовних дій: наявність ресурсів як об'єкта вкладання; прийняття рішення про інвестування; безпосередній пошук інвестиційного проекту; оформлення відповідної документації про акт інвестування; вкладення інвестиційних ресурсів; реалізація інвестиційного проекту; закриття або продовження інвестиційного проекту – наслідок, результат, ефект. При упущенні будь-якого з кроків може виникнути додатковий ризик втрати запланованого і визначеного заздалегідь доходу чи отримання соціального, екологічного ефекту. Таким чином, звідси випливає, що суть самого інвестування полягає у відмовленні від сьогоденного задоволення повсякденних своїх потреб з одночасною надією збільшити, примножити свій дохід в майбутньому. Ця, здається на перший погляд, проста формула не працює у нашій державі через недовіру населення до банків, законів, реформ тощо, які проводяться на її теренах. Однак, саме держава повинна, на думку автора, виступати гарантом, в першу чергу, для власного потенційного інвестора, а не для зовнішніх кредиторів, що і є передбачено законом: «Держава має гарантувати стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних інтересів її суб'єктів» (Верховна Рада України, 1991а). Також цим Законом визначена мета регулювання інвестиційної діяльності, а саме – державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики. При цьому мають створюватися пільгові умови інвесторам, що здійснюють інвестиційну діяльність для задоволення суспільних потреб у вище перерахованих та інших напрямках (Верховна Рада України, 1991а). Отож, згідно із законодавством України, існує зацікавленість держави в отриманні додаткових ресурсів для ефективної реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики, а для цього

необхідно лише створити умови, про які говорилося вище для власного потенційного інвестора.

Загалом, створення привабливих умов як концепція, успішно може втілюватися при умові дієвих законів, стабільної грошово-кредитної політики, незмінних та прозорих політичних, економічних рішень тощо, про що неодноразово наголошувалося у попередніх розділах. Реалізація цих простих, на перший погляд, кроків забезпечить впевненість населення у своєму майбутньому, а це сприятиме отриманню додаткових вливань грошових активів для реалізації територіальних, регіональних та державних програм за рахунок розвитку малого і середнього бізнесу у сфері рекреації, підтримці власного потенційного інвестора, який є фундаментом для багатьох успішних економік світу. Дана аксіома була відображена ще в концепції А.Сміта, який стверджував, що реалізація принципу свободи потребує створення умов, за яких кожній людині було б забезпечено безпеку економічної діяльності (Мочерний. 2000). Відтак, є підстави ще раз переглянути умови, в яких ведуть свою діяльність ОРС, а як було проголошено у «Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» (Кабінет міністрів України, 2017): «РС пов'язана з діяльністю більш як 50 галузей», а це означає, що ефективний розвиток РС – це насамперед ефективний розвиток суміжних галузей. Беручи це до уваги, можемо стверджувати, що створення державою умов для ефективного розвитку РС, сприятиме не менш ефективному розвитку суміжних галузей, а це у свою чергу, ефективному розвитку цілої держави. Даний розвиток буде передбачати не лише розвиток РС і дотичних до неї галузей, а й формування здорової нації, яка буде забезпечуватися РТПП через діяльність ОРС.

Отож, нова концепція повинна враховувати попередній досвід і полягати у створенні сприятливих умов для розвитку ОРС, в тому числі власного потенційного інвестора в ній, а це забезпечить успішність інвестиційного процесу в державі загалом. Відповідно, сприятливі умови ведення інвестиційної діяльності – це розроблена державними інституціями нормативно-законодавча база, в основі якої покладено визначені потреби населення та бізнесу, які були б спрямовані на досягнення бажаних результатів: зростання добробуту населення, забезпечення

правових умов для розвитку підприємницької діяльності в сфері рекреації, а це в сукупності і є ефективний розвиток економіки держави. А як відомо, найсильніша потреба визначає поведінку до тих пір, поки вона не задоволена, як стверджував А. Маслоу (Кибанов, 1997), а задоволена потреба перестає виконувати функцію фактору мотивації. Так, потреба відпочинку є рушієм, механізмом, який визначає поведінку людини та запускає певні програми (спонукає використовувати набір інструментів) для її задоволення, а потреба ОРС для забезпечення цього відпочинку – є ефективним інвестиційним процесом. Як зазначалося у Розділі 1, Івана Вернадського називали "фундатором потреб" (1858), очевидно через те, що вважав потреби однією з основних категорій, які необхідно досліджувати. У теорії потреб, об'єктом аналізу є людина, говорив вчений. Якщо з'ясуємо потреби людини, визначимо – хто ця людина, а через визначені її потреби зможемо нею маніпулювати. Таким чином, рекреація відноситься до категорії періодичних потреб, які людина повинна задовольняти для фізичного і психоемоційного відтворення. У будь-якому разі психологи довели, що фізичне зношення організму приводить до емоційного виснаження, що є особливо руйнівним для людини (Балакірева, 2015).

Отже, роль державних інституцій у збереженні і відтворенні здорової нації зводиться до створення привабливих умов у сфері рекреації та забезпеченні її ефективного розвитку через діяльність ОРС, а це сприятиме збільшенню притоку інвестицій, що створить відповідні умови для відновлення психо-фізичних сил людини. Це призведе до синергічного ефекту активізації інвестиційних процесів у розвитку ОРС і надання ними високоякісних послуг, підвищення рівня конкурентоспроможності між ОРС та загальному підвищенню рівня продуктивності праці у населення.

Отож, з'ясуємо основні потреби суб'єктів економічного середовища. У роботі визначено чотири сторони, які для ефективного функціонування РС та активізації інвестиційних процесів у ній повинні визначати потреби одна одної, взаємодоповнювати, використовувати сильні сторони і зменшувати вплив слабких сторін, оскільки при умові ізолюваності хоча б однієї зі сторін, досягти високої

ефективності від даної співпраці буде неможливо. Узагальнена модель співпраці учасників інвестиційного процесу представлено в табл.3.3.

Таблиця 3.2

Взаємозалежність і взаємодоповнюваність учасників інвестиційного процесу в рекреаційній сфері (авторська розробка)

Учасники інвестиційного процесу	Базові потреби	Функції, завдання	Результат від повної реалізації своєї базової потреби та виконання функцій та завдань
ДЕРЖАВНІ ТА МІСЦЕВІ ОРГАНИ ВЛАДИ	Забезпечення, примноження та раціональне використання усіх ресурсів держави; створення умов для фізичного і психоемоційного відновлення здоров'я населення; захист та комфортне життя своїх громадян; стабільність економічної та політичної ситуації; активізація інвестиційно-інноваційної діяльності	<i>створення умов:</i> правових, економічних, екологічних, соціальних, політичних; відновлення та розвиток інфраструктури	політико-правові відносини; економічне зростання держави і регіонів; високий рівень екологічного стану та екологічної культури населення; відпочиле та здорове населення і як наслідок висока ПП; заможні регіони; високий рівень зайнятості; розвиток інфраструктури; зростання рівня життя населення
БІЗНЕС (внутрішній або зовнішній інвестор)	отримання додаткових ресурсів: фінансових матеріальних та нематеріальних, безпека, сприятливі умови для функціонування і розвитку	примноження прибутку для збільшення багатства своїх власників	стабільність розвитку бізнесу, розширення діяльності, збільшення прибутку
НАСЕЛЕННЯ (власний потенційний інвестор)	належні умови праці та висока її оплата; конкуренція на ринку праці; відновлення фізичних та психоемоційних сил через відпочинок і оздоровлення; можливість заощадження; доступність житла та якісного харчування	зайнятість; споживання; заощадження; відновлення фізичних і психоемоційних сил	висока продуктивність праці, підвищення рівня кваліфікації, підвищення рівня життя
ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ (ГО)	розвиток активності та творчої ініціативи громадян; спостереження і вплив за дотриманням прав людини; екологічна безпека держави; розвиток благодійних фондів тощо	арбітри щодо дотримання прав і обов'язків держ. органами влади; посередники в реалізації спільних інтересів між населенням та державою у: культурних, економічних, регіональних, релігійних, професійних, соціальних проектах тощо	стабільний, функціональний та успішний розвиток регіонів, областей та держави загалом

У табл. 3.3 наскрізно проглядається фактор мотивації, який є присутнім у всіх чотирьох учасників інвестиційного процесу, і яких умовно можна об'єднати в групи, оскільки першочерговою узагальненою потребою державних органів влади та

громади – є досягнення стабільного розвитку держави і формування здорової нації, а у другій групі: інвестора і бізнесу – є спільна потреба примноження власного капіталу. Отож, визначивши потреби одна одної, сторони успішніше зможуть її задовольняти, наслідком чого буде міцна держава з «здоровою» нацією. Безумовно дана співпраця призведе до створення привабливого інвестиційного середовища, але лише за умови визначення державою та дотримання нею та іншими сторонами чітко прописаних законів і нормативно-правових актів, які зобов'язані врегульовувати відносини між усіма учасниками. Зокрема, необхідно зупинитися на громадських організаціях і їх ролі в інвестиційному процесі. На думку автора, головною функцією ГО є дотримання прав і обов'язків державних органів влади щодо вибору напрямку розвитку держави, регіонів та населення зокрема. Також ГО є однією з ключових ланок отримання інвестиційних ресурсів від іноземних фондів під певні проекти, оскільки їх наявність та діяльність сигналізують про настрої у суспільстві. У переважній більшості дані проекти носять розвиваючий, благодійний, соціальний тощо характер. Таким чином, становлення громадського сектору є важливим показником не тільки активності та лібералізму громадян у розвитку держави, а ще й показником, який враховується при складанні різноманітних світових рейтингів, що є важливим для розвитку сфери рекреації і промоції України як держави з потужною рекреаційною базою. Отож, визначивши, що мотивація є однією з потенційно-факторних детермінант провадження будь-якого виду діяльності (якою займається людина / суб'єкт і спонукає її до динаміки, а не до статичності), автор пропонує наступний формат в якості універсальної схематичної моделі (Додаток Н) впливу мотивації, як рушійної сили на кожний етап реалізації процесу прийняття (обґрунтування) управлінських рішень, зокрема на державному та місцевому рівнях.

Розуміння процесу прийняття управлінських рішень на владному рівні є важливим та основним моментом, результат якого відбивається на політиці держави і має безпосередній вплив на життєдіяльність населення та інвестиційний клімат загалом. Таким чином, усвідомлення простоти мотиваційного ланцюга у державній політиці дозволить показати необхідність вибору рекреації як одного з ключових

напрямів розвитку через підтримку діяльності ОРС. Це сприятиме досягненню позитивного результату, яким є зростання здорової нації, та на який націлені всі найрозвинутіші країни світу при виборі своєї політики. У цьому аспекті актуальним і необхідним є питання забезпечення органами влади населенню рекреаційного простору з однієї сторони та безпосереднього організування привабливих умов для ефективної діяльності ОРС з другої сторони. У роботі доведено, що саме держава, тобто державні органи влади, повинні взяти на озброєння мотивацію, як одну з функцій менеджменту при ефективному формуванні розвитку РС.

Після усвідомлення своєї ролі державним органам влади необхідно приступити до розроблення стратегічного плану створення умов у внутрішньому середовищі держави. Для цього попередньо завжди необхідно визначити інструменти та механізми, а особливу увагу необхідно відвести вибору об'єкта, на який здійснюється вплив. Таким об'єктом, повинен виступити власний потенційний інвестор, показник надійності та стабільності національної економіки – лакмусовий папірець для зовнішнього інвестора. Потенційний внутрішній інвестор – це людина або організація, яка інвестує власні заощадження та проживає в межах визначеної території, керується мотивом отримання та примноження доходу або досягнення економічного чи соціального, екологічного ефекту тощо, відмовляючись від споживання сьогодні на користь отримання більшого ефекту у майбутньому. Отже, потенційний внутрішній інвестор може виступати у двох ролях – це:

1. Організація (резиденти) – самостійний, юридично зареєстрований компетентним органом державної влади суб'єкт господарювання на території України. Внутрішні інвестиції формуються декількома шляхами. Одним з найвагоміших джерел є саме та частка доходу, яка буде надходити від сформованого і реалізованого потенційним споживачам РТПП. Детальніше це питання розкрито і розглянуто у підрозділі 3.1.

2. Населення можна вважати опосередкованим інвестором через фінансові-кредитні установи (депозитні вклади) або через функцію споживання (у даному дослідженні РТПП), а тому його можна розглядати як один із напрямів формування джерел власних інвестиційних ресурсів ОРС (прибутку).

Проаналізувавши у першому розділі літературні джерела щодо ролі потенційного внутрішнього інвестора в економічному процесі держави ми встановили, що дана категорія інвесторів є мало досліджена на сьогодні. Втім зауважимо, що саме населення, яке вкладає чи витрачає свої заощадження на теренах власної держави, автоматично стає її внутрішнім інвестором. Це постійний кругообіг. Отож, коли зростають доходи населення (див. підрозділ 3.1.) – зростає попит на все, в тому числі і на споживання, заощадження та інвестування.

Отож, з'ясувавши попередньо потреби учасників інвестиційного процесу, місце і значення внутрішнього потенційного інвестора в ринковому середовищі та визначивши мотиваційний ланцюг для ефективної роботи державних органів влади, повернемося до розроблення стратегії з активізації інвестиційних процесів у розвиток РС. Поряд із цим, наголосимо на тому, що інвестування є одним із основних аспектів динамічного розвитку будь-якої галузі національного господарства держави, а РС є саме тією сферою, яка без належного інвестування, навіть при наявних рекреаційних ресурсах та можливостях не зможе ефективно розвиватися. Прикладом може слугувати коштаний необроблений камінь, вартість якого без належного шліфування, гравіювання буде низькою, так і рекреаційні ресурси – без належного використання, догляду не приносять достатнього доходу. Безумовно, без проведення комплексного аналізу та розроблення стратегічного плану розвитку не можна говорити про раціональне використання рекреаційних ресурсів та формування якісного РТПП. Тож, дана стратегія та її інструментарій повинні базуватися на чіткому розумінні, чого хоче досягнути громада в майбутньому. Оскільки, в цій стратегії поєднуються інтереси громади (населення), влади, бізнесу, то її виконання повинно стати орієнтиром та пріоритетом для територіальної влади в прийнятті управлінських рішень та бути націленим максимально ефективно використати ресурси території і найповніше задовольнити і поєднати інтереси всіх її учасників.

Для визначення стратегічного напрямку розвитку областей у рекреаційній сфері було використано показники, які характеризують розвиток РС і рівень інвестиційного капіталу у ній та принципи матричної техніки з другого. Щодо

показників, то загалом, проаналізовано двадцять три показники, частина з яких були досліджені у підрозділі 2.3. та проаналізовані у кластерному аналізі. Зважаючи на методологічні особливості кластерного аналізу, точність і легкість інтерпретації якого обернено пропорційна кількості покладених в основу показників, автором вирішено, використовуючи матричний метод дослідження і математичний спосіб рейтингування, оцінити і вибрати загальний стратегічний напрям розвитку РС кожної області України. Парою стратегічних змінних було обрано рекреаційний потенціал та рівень інвестицій. У рекреаційний потенціал включено показники, які характеризують як «Тимчасове розміщення і організацію харчування», так і показники, які характеризують «Мистецтво, спорт, розваги і відпочинок», в тому числі основні заклади культури та мистецтва. Що ж до показника, який би характеризував рівень інвестицій, автором були виділені капітальні сумарні питомі інвестиції в розрахунку на 1 підприємство Секції «Тимчасове розміщення і організацію харчування» та «Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок».

Таким чином, елементи горизонтального та вертикального поділу характеризують комплекс величин розвитку РС. Для того, щоб отримати формальну оцінку, кожний показник у розрізі областей було проранжовано та поділено попередньо на п'ять груп методом рівних інтервалів, щодо рівня інвестицій та рівня рекреаційного потенціалу. По вертикальній осі було виділено дві групи областей, оскільки рангова оцінка була у більшості з них на низькому рівні – це підтвердив аналіз, який був проведений у другому розділі, де з'ясувалося, що загалом частка капітальних інвестицій у «Тимчасове розміщення і організацію харчування» і «Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок» серед усіх видів економічної діяльності є найнижчою. Для горизонтальної осі, де оцінено рекреаційний потенціал, виділено три групи областей, оскільки це дозволить більш детально відобразити характеристики рекреаційного потенціалу кожної області. Як наслідок, матриця складається з шести квадрантів і характеризує довгострокову привабливість РС та її інвестиційний рівень на ринку сфери відпочинку, розваг та спорту (рис. 3.6).

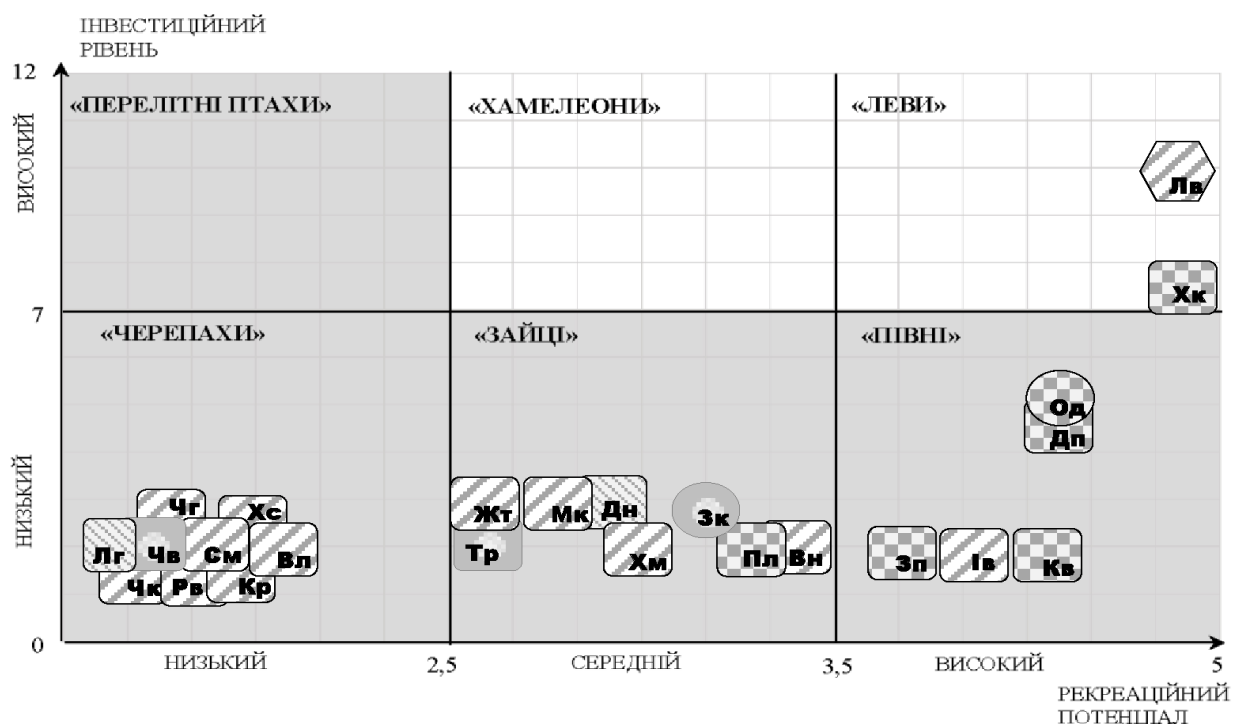

Рис. 3.6. Матриця «Стратегічного управління РС України у розрізі її областей залежно від рекреаційного потенціалу та рівня інвестиційного забезпечення РС» за 2017 р.

Примітка: розроблено автором

Рейтинг рекреаційного потенціалу розраховано шляхом визначення суми добутків кількості оцінок кожного рівня (1, 2, 3, 4, 5 – відповідно до рівня кожного із 23-х показників) та коефіцієнта вагомості. Коефіцієнт вагомості для кожного рівня оцінок встановлено виходячи із припущення про нормальний розподіл показників за областями. Тому вагомість 0,3 присвоєна оцінкам, що характеризуються середнім і вище середнього по Україні значенням (оцінки «3» і «4») і характеризуються найбільшою частотою, оцінкам «5», зважаючи на їхню винятковість і порівняно невелику частоту, присвоєно вагу 0,2. Оцінки «1» і «2» беруться до уваги із коефіцієнтами вагомості, відповідно, 0,05 і 0,15. Области розташовано у групах, за рейтинговою оцінкою в балах для рекреаційного потенціалу: високий (3,5-5), середній (2,5-3,5), низький (0-2,5) рівень; для інвестиційного забезпечення: високий (7-12), низький (0-7) (Додаток Р.4.). Також, цікавим було дослідити рівень доходів від наданих послуг КЗР та наявний дохід у розрахунку на одну особу в області. Дані показники також були розділені на чотири

рівні групи і присвоєно відповідно до групи умовне позначення див. табл. 3.4 та табл. 3.5.

Таблиця 3.4

Умовні позначення областей України, які були використані у матриці

<i>Області</i>	<i>Позначення</i>	<i>Області</i>	<i>Позначення</i>	<i>Області</i>	<i>Позначення</i>
Вінницька	Вн	Київська	Кв	Сумська	См
Волинська	Вл	Кіровоградська	Кр	Тернопільська	Тр
Дніпропетровська	Дп	Луганська	Лг	Харківська	Хк
Донецька	Дн	Львівська	Лв	Херсонська	Хс
Житомирська	Жг	Миколаївська	Мк	Хмельницька	Хм
Закарпатська	Зк	Одеська	Од	Черкаська	Чк
Запорізька	Зп	Полтавська	Пл	Чернівецька	Чв
Івано-Франківська	Ів	Рівненська	Рв	Чернігівська	Чг

Слід признати, що рівень доходів від наданих послуг КЗР було детально проаналізовано у II розділі дисертації, де і було з'ясовано, що доходи КЗР безпосередньо залежать від рівня доходів населення, яке споживає створений ними РТПП, а отже доходи населення є своєрідним індикатором для інвестора. Таким чином у табл. 3.5 представлені статистичні показники за 2016 рік, де співставлено рівень доходів населення у розрахунку на одну особу та рівень інвестицій КЗР. Що ж до наявного доходу у розрахунку на одну особу, то даний показник був цікавим з огляду на те, що РС, в першу чергу, зорієнтована на особисте споживання РТПП і рівень доходу відіграє основну роль. Також у підрозділі 3.1 був обрахований мінімальний рівень доходів і витрат сімей, оцінена їх купівельна спроможність щодо споживання РТПП саме з врахуванням рівня сукупного доходу сім'ї та можливістю її інвестування при тих чи інших економічних умовах. Дані показники дозволять оцінити рівень розвитку РС областей України та рівень доходу потенційного споживача РТПП. Це також дозволить визначити, які області потребують інвестицій для розвитку РС як одного з пріоритетних напрямків, які з областей вже мають достатній рівень грошового потоку у сфері рекреації, а ще інші потребують ретельного аналізу з можливістю запропонувати таким областям альтернативний напрям щодо розвитку рекреації в їх областях.

Таблиця 3.5

Умовні позначення до матриці «Рекреаційний потенціал України у розрізі її областей та їх інвестиційний рівень» за 2017р. (Державна служба статистики України, 2018)

Позначення	Доходи від наданих послуг, тис. грн.		Позначення	Найвищий дохід у розрахунку на одну особу, грн.	
	36 847,0	520 150,2		16 416,40	26 645,43
	520 150,2	1 003 453,3		26 645,43	36 874,45
	1 003 453,3	1 486 756,5		36 874,45	47 103,48
	1 486 756,5	1 970 059,6		47 103,48	57 332,50

Відтак, розмістивши області згідно проаналізованих вище величин, було відмічено, що з двадцяти чотирьох областей двадцять, незалежно від рівня рекреаційного потенціалу, розмістилися на низькому інвестиційному рівні. Отож, відповідно до того, у який квадрант матриці потрапила область, для неї буде обрана відповідна стратегія. Так, зокрема, квадрант «Леви» (притаманний лідерський тип мислення) – динамічний розвиток РС, висока привабливість ринку з одночасно високим рівнем інвестиційних надходжень. Для цього сектору необхідно застосовувати стратегії підтримання, концентрації (фокусування) з одночасним «збиранням врожаю». Іншими словами, інвестування в розвиток РС є апріорі пріоритетним напрямком і перспективним бізнесом у сфері відпочинку даних областей, які там розташувалися, а це: Львівська, Одеська, Харківська області у 2016 р., а у 2017 р. – Одеська перемістилась у «Півні».

Квадрант «Півні» – достатній тип розвитку РС, висока привабливість РС з низькими інвестиціями. У даному секторі розмістилися області, які при високому рекреаційному потенціалі, але без продуманої інвестиційної і, в першу чергу, державної, регіональної політики не можуть перейти у зону «Левів». Назву даного квадранту було обрано автором, через наявність крил у півнів, але не вміння їх використати для літання. Даним областям необхідно на рівні місцевої влади надати

вищий пріоритет розвитку РС, розробити та одночасно реалізовувати державну політику сприяння цього напрямку. Також необхідно паралельно застосувати, на погляд автора, стратегію розроблення і створення комплексного РТПП, стратегію розвитку РС з одночасним застосуванням маркетингової стратегії з окремим наголосом на стратегію агресивного просування РТПП та створення сприятливих умов залучення інвестиційних ресурсів.

Квадрант «Хамелеони» - інноваційний тип розвитку, де середня привабливість РС поєднується з високим рівнем інвестиційних ресурсів. Цей сектор володіє середнім рівнем рекреаційних можливостей, але при належній попередньо розробленій стратегії у поєднанні з державною і регіональною політикою зможе перейти у зону «Левів». До хамелеонів можна віднести області, у яких пріоритетним напрямком є розвиток РС, і які використовують наукові, ринкові дослідження для досягнення квадранту лідерів. Рекомендованими для цього квадранту є комплекс поєднаних між собою стратегій: науково-дослідне спрямування, стратегія розвитку інноваційних технологій в РС, використання маркетингових технологій з одночасно агресивною стратегією просування. Стратегія розвитку інноваційних технологій в РС – це поєднання новітніх технологій в охороні здоров'я та наявних на даній території рекреаційних ресурсів, результатом чого буде створений унікальний РТПП. У нашому випадку, нажаль, ні одна область не увійшла у даний квадрант.

Квадрант «Зайці» або невикористані можливості РС - середній тип розвитку РС та достатньо низький рівень інвестування, «збирання скупого врожаю» без додаткових на це витрат – це теперішня політика областей, які розташувалися у даному секторі. «Зайцями», названо, області, які мають достатній рекреаційний потенціал, але не достатньо мотивації для переходу в інший квадрант. Розташування даного квадранта дозволяє з легкістю при достатніх інвестиційних вливаннях сформувати конкурентоспроможний РТПП та відповідно до державної та регіональної політики підтримки і стратегії агресивного просування і стимулюючого маркетингу перевести розвиток РС з цього сектора у «Левів», оминаючи при цьому квадрант «Хамелеонів». У даний сектор через низьку інвестиційну діяльність увійшло вісім областей. Назву даного сектора було обрано через здатність «зайців»

до високої швидкості бігу на коротких дистанціях. Саме області, які потрапили в даний квадрант при достатніх інвестиційних вливаннях можуть з короткої дистанції перейти на довгу, одночасно потрапивши в сусідні успішніші квадранти.

Квадрант «Черепахи» – пасивний тип розвитку РС, свідчить про низький рекреаційний потенціал у поєднанні з низькою інвестиційною активністю. Області, які знаходяться у даному квадранті за своїми ознаками відповідають черепахам, які є достатньо інертними для зайняття кращої ніші та не прикладають достатньо сил для активізації інвестиційних процесів, щоб вийти з даного сектора. Однак аналізуючи рекреаційно-туристичний потенціал областей України (див. Додаток М) було визначено, що усі області, які увійшли в даний квадрант, мають достатньо розвинутий туристичний потенціал, оскільки показники, які бралися до уваги при формуванні рекреаційного потенціалу, не враховували історико-архітектурний та природно-мальовничий потенціал, якими наділені області даного квадранту. Адже для перетворення даних областей у туристичні осередки необхідно лише розробити і реалізувати політику сприяння розвитку та формування туристичного продукту з відповідним його інвестуванням та створенням умов для його розвитку. Також, даний квадрант потребує стратегії інвестиційного сприяння, розвитку, агресивного маркетингу та просування уже попередньо сформованого туристичного продукту.

Квадрант «Перелітні птахи» - туристичний тип розвитку. Насамперед даний сектор характеризується достатнім рівнем інвестиційних ресурсів з одночасно низьким рекреаційним потенціалом. За проведеним аналізом у даний квадрант не потрапило жодної області, хоча саме області з квадранту «Черепахи» є потенційними учасниками квадранту «Перелітні птахи». Беручи до уваги вище сказане, даному сектору при ефективній інвестиційній політиці та при наявному туристичному потенціалі стратегія зростання, агресивна маркетингова стратегія з елементами просування забезпечить синергічний ефект у формі «збирання врожаю».

Сірим фоном відзначено квадранти, які потребують додатково ще стратегії диверсифікації, оскільки з огляду на їх рівень рекреаційного потенціалу не можуть назвати розвиток РС пріоритетним напрямком. Таким чином, даний аналіз розділив області, які мають достатній рекреаційний потенціал для розвитку РС та виявив

недостатню кількість рекреаційних ресурсів у інших областях. Також, визначив достатній туристичний потенціал областей, аналіз яких представлено у Додатку К. Однак, важливим залишається питання потреби населення у активному повсякденному відпочинку, незалежно від вибору пріоритетного напрямку розвитку. Для цього необхідно законодавчо закріпити обов'язкове створення рекреаційного простору у кожній Об'єднаній територіальній громаді (далі ОТГ), зокрема особливий наголос повинен бути на області, які відзначені на матриці сірим кольором. Це зумовлено тим, що в областях, де РС визнана пріоритетом, схожого формату рекреаційний простір буде створюватися автоматично, оскільки він буде частиною відпочинкової інфраструктури. Отож, незалежно від рівня рекреаційного потенціалу області, місцеві органи влади повинні окремо виділити територію, особливо в густо населених пунктах, керуючись наявними на цій території природними зонами для відпочинку населення у вільний час та облаштувати їх для організації (формування та розбудови) *рекреаційного простору* (надалі, РП), використовуючи при цьому стратегію кооперації. Така практика використовується у всіх розвинених країнах світу і описана у Розділі 1.3.

Проведений у II розділі комплексний моніторинг рекреаційно-туристичної сфери України був доповнений автором матричним аналізом. Зі зроблених за системним аналізом висновків випливає, що Україна має достатній потенціал для розвитку рекреації на своїй території. Більшість територій є придатними для повноцінного розвитку відпочинкового, профілактичного, лікувально-оздоровчого напрямку рекреації. До них можна віднести Львівську, Одеську, Дніпропетровську, Запорізьку, Київську, Івано-Франківську, Херсонську, інші області. Щоправда місце розташування Житомирської та Тернопільської областей на межі квадрантів «Черепahi» та «Зайці» пояснюється низьким рівнем розвитку інфраструктури у порівнянні з іншими областями, особливо щодо ОРС, в тому числі тих, які представлені малою кількістю КЗР. Таким чином, підсумовуючи вищесказане, визнаю: наявність стратегії є складовою інвестиційного успіху будь-якої території, привабливість якої для інвесторів залежатиме від того, наскільки вектор її стратегічного розвитку сприятиме формуванню прийняттого політичного, економічного, екологічного та інвестиційного клімату тощо. Також, беручи до уваги

вище викладене, видно, що розроблення стратегії залучення інвестицій на попередньо визначену територію одночасно активізує інвестиційну діяльність та дозволяє задовольнити потреби усіх секторів суспільства, які проживають на даній території, а саме: влади, громади, бізнесу та, однозначно, інвесторів. Крім цього, це обумовлює надзвичайно велику відповідальність владних структур у підготовленні та розробленні такого стратегічного плану дій, котрий сам по собі буде активізувати внутрішній та зовнішній інвестиційний процес.

Однією з основних цілей формування стратегічного потенціалу сталого розвитку України є забезпечення загальної рівноваги в системі: екологія – економіка – соціум. (Микитенко, 2016). На нашу думку, саме соціум є центром, який збалансовує усі фактори розвитку національного господарства, створює економічну безпеку, забезпечує охорону природо-ресурсного потенціалу. Соціум створює як можливості, так і загрози для свого існування, і для довкілля. Отож, саме новітні процеси в способах управління сучасного державотворення повинні забезпечити рівновагу у формуванні ефективних механізмів розвитку економічної системи та природних, історичних, культурних надбань нації, з одного боку, та комфортному існуванню соціуму – з другого. Такі методи адміністрування зможуть призвести до формування привабливого інвестиційного клімату для ефективного функціонування РС, складовою якої є поєднання рівноваги між соціумом, економікою і довкіллям.

Властиво, ще одним надважливим, а, подекуди, й визначальним інструментом ефективного розвитку території, незалежно від рівня рекреаційної спрямованості є маркетингова стратегія з одночасним виділенням просування як окремої складової у розробленні цілеспрямованої та ефективної стратегії розвитку РС в усіх квадрантах матриці. Зауважимо, що дані заходи дадуть поштовх для створення привабливого рекреаційно-туристичного іміджу держави та сприятливого економічного й інвестиційного клімату її регіонів. На рис. 3.7 зображено послідовність підвищення інвестиційної привабливості рекреаційно-туристичної сфери у системі державного управління. Вище було проведено системний та комплексний аналіз із використанням кластерного та матричного методів аналізу, на основі яких запропоновані стратегії розвитку РС для кожної області, що зумовлюють створення рекреаційно-туристичного середовища на державному та місцевому рівнях за сприяння

інституційного середовища.

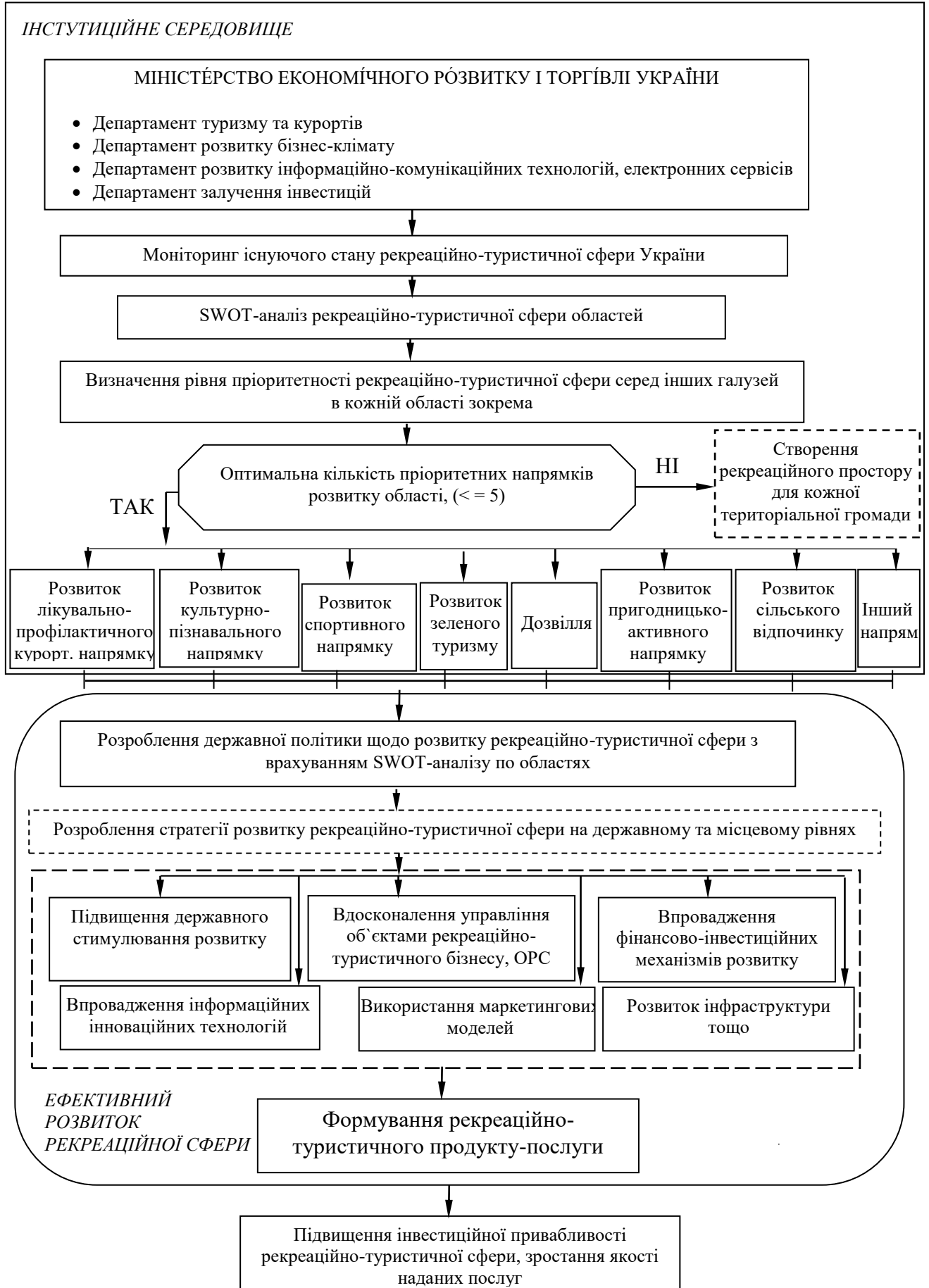

Рис. 3.7. Послідовність підвищення інвестиційної привабливості рекреаційно-туристичної сфери у системі державного управління (розробка автора)

Це дозволяє створити передумови для побудови економічної моделі даного середовища на основі визначених попередньо критеріїв, які сприятимуть його розвитку та можуть бути об'єктами дослідження.

Важливим етапом підвищення привабливості рекреаційно-туристичної сфери є постійний моніторинг і його врахування для регулювання стратегії. Моніторинг рекреаційного середовища полягає у спостереженні з певною частотою характерних для РС статистичних показників та їх динаміку (Розділ 2), і на основі проведення їх аналізу - визначення необхідних змін у політиці розвитку РС. Моніторинг надає можливість проведення системного спостереження, дозволяє прогнозувати розвиток рекреації та туризму в областях та й у державі загалом, реально спостерігати за конкретними результатами та дієво впливати і реагувати на них.

Загалом, усі регіони України володіють достатніми природними, рекреаційними, історико-архітектурними ресурсами для розвитку як відпочинкової, так і туристичної, чи санаторно-лікувальної інфраструктури, власне що і було проаналізоване у попередніх розділах. Отож, на основі даних моніторингу є підстави стверджувати, що РС має всі важливі складові для успішного розвитку по всій Україні за створених привабливих умов діяльності, які б мали забезпечити органи влади, та активізації інвестиційних процесів в ОРС. Для ґрунтовнішого висвітлення проблеми розвитку РС з точки зору науки та практики, використаємо один з найпопулярніших методів аналізу - SWOT-аналіз, про який неодноразово було згадано. Тож, проведений комплексний SWOT-аналіз загалом по Україні допоможе визначити можливості, місце і роль РС, стратегію розвитку рекреації, конкретні напрямки стимулювання її розвитку в окремих регіонах (див. Додаток О).

Як бачимо з Додатка О у SWOT-аналіз РС України автор включив сильні, слабкі сторони, можливості та загрози також дотичних до РС галузей. Це зумовлено тим, що ефективний розвиток РС залежить від багатьох галузей економіки держави як було уточнено вище. У даному аналізі взято до уваги наступні соціально-економічні величини, які безпосередньо впливають на розвиток РС. До них віднесено: інфраструктуру, ринок праці, освіти, також довкілля та й загалом підняті

деякі проблеми економіки, які мають найбільшу дотичність до рекреації.

Зрештою, незалежно від географічного розташування України, що створює значні переваги на шляху розвитку РС та формує достатній потенціал для розгалуження транспортної інфраструктури, що є однією з ключових переваг ефективної діяльності ОРС, є безліч перешкод, які негативно впливають на привабливість РС, як зі сторони власного населення, так і зі сторони туристів як одного з вагомих джерел наповнення РС інвестиційними надходженнями. До основних бар'єрів (слабкі сторони і загрози), що стоять на перешкоді визнання України як рівноправного конкурента на міжнародному ринку надання якісного та комплексного РТПП, можна віднести: невідповідності в інституційному середовищі та законодавстві; недостатній рівень сприяння владних структур економічному розвитку територій; недостатньо розвинуту транспортну інфраструктуру; недостатній рівень захисту довкілля; підвищення рівня екологічної свідомості населення; необхідність розширення та модернізації комунальної інфраструктури; освітня інфраструктура вимагає адаптації до вимог ринку праці; культурна інфраструктура (бібліотеки, театри, клуби тощо) потребує фінансування для відновлення; інфраструктура, що забезпечує проживання і організацію харчування є недостатньо розвинена (див. розділ 2.1), а це загалом є привабливими умовами діяльності ОРС, які в Україні є на низькому рівні розвитку, про що свідчить проведений аналіз у другому розділі. Отож, кожна з перелічених проблем безпосередньо пов'язана з фінансовими видатками, які необхідні для їх усунення.

Таким чином, найбільшою загрозою ефективному функціонуванню РС є недостатній рівень інвестицій, що залежить від відсутності єдиної стратегії розвитку на державному рівні, яка б імплементувалася на регіональному, обласному, ОТГ рівнях; законодавчо закріплених документів, програм розвитку РС і головне їх виконання, які б активізували діяльність ОРС і тим сприяли регенерації РС загалом. На думку автора, саме забезпечення привабливих умов для діяльності ОРС активізує інвестиційні процеси як у РС, так і загалом в економіці держави, оскільки багато суміжних галузей залежать або є дотичними до неї. Подолання цієї загрози допоможе збудувати потужній рекреаційно-туристичний комплекс. І, відтак,

наступним важливим кроком, згідно рис. 3.8, є визначення рівня пріоритетності рекреаційно-туристичної галузі серед інших галузей в кожному зокрема регіоні. Цей крок допоможе виокремити РС, дозволить областям визначитися зі своїми сильними сторонами і працювати у напрямі їх розвитку. На практиці не доцільно розробляти більше п'яти пріоритетів розвитку регіону, якщо буде більше, тоді інвестиційні кошти розпорозуватимуться, чим зашкодять ефективному розвитку області. Цікавим моментом є поставлена автором умова для тих випадків, коли РС не входить у пріоритетний напрям розвитку. Для цього автор пропонує окремий шлях розвитку даного напрямку у життєдіяльності тих областей, оскільки рекреація – це фізіологічна потреба людини, незадоволення якої протягом довготривалого періоду приводить до фізичного та морального виснаження особистості, тому саме рекреація повинна стати невід'ємною частиною життя громади, яку в повній мірі повинна забезпечити місцева влада, незалежно від рівня пріоритетності.

Для виконання даного завдання необхідно розробити індивідуальні програми розвитку і створити рекреаційний простір для кожної області, регіону, зокрема з врахуванням специфіки і можливостей даних території. Рекреаційний простір – це територія, де організовано рекреаційний відпочинок ОРС або на базі вже існуючої інфраструктури дозвілля, який включає базовий рівень формування РТПП. До базового рівня можна віднести відпочинок на природі, спортивно-оздоровчу програму, організування місць відпочинку біля водойм, лісів тощо, які підтримуються, підсилюються та забезпечуються відповідною інфраструктурою дозвілля та зокрема організаціями РС. Такий вид рекреації було описано у розділі першому, пункт 1.3. Розроблення цих Програм необхідно покласти на місцеві органи влади, які найбільш повно володіють інформацією про територію та її можливості. Зі сторони держави повинні бути розроблені відповідні законодавчі документи для реалізації даних Програм розвитку рекреаційного простору регіонів та створені належні умови для їх виконання та контролю. Якщо ж рекреація увійшла у п'ятірку пріоритетних напрямів розвитку (згідно рис. 3.7), тоді необхідно розробити стратегію, мова про яку велася вище, та на її основі розробити державну політику щодо розвитку рекреаційно-туристичної сфери з врахуванням SWOT-аналізу по кожній області зокрема. Також, необхідно пам'ятати про організування у даних областях РП, але

фактично інфраструктура, яка у них є в наявності, дозволить з меншими зусиллями організувати цей РП, оскільки він є обов'язковою умовою для областей, у яких РС входить у п'ятірку пріоритетних стратегічних напрямів розвитку.

Певним чином, підсумовуючи, зазначу, що наступним етапом є підвищення державного стимулювання розвитку, вдосконалення управління об'єктами рекреаційно-туристичного бізнесу тобто ОРС, впровадження фінансово-інвестиційних механізмів розвитку, впровадження інформаційних технологій, розвиток комплексної інфраструктури. Це сприятиме формуванню РТПП, зростанню попиту на рекреаційні послуги, чим активізує пропозицію щодо задоволення потреби у відпочинку та підвищить рівень якості надання даних послуг, що позначиться на ефективному розвитку РС загалом та безпосередньо вплине на активізацію інвестування.

3.3. Побудова механізму державного управління інвестуванням рекреаційної сфери на засадах кластеру і рекреаційного простору

У контексті вирішення поставленого науково-прикладного завдання, зазначу, що забезпеченість України різноманітними рекреаційними ресурсами, інфраструктурою, історичними, архітектурними, культурними об'єктами тощо, які описані та проаналізовані у попередніх розділах, сприяють можливості створення ефективної РС. Насамперед це вплине на відтворення психофізичних, емоційних сил населення, підвищить рівень загального задоволення і здоров'я нації, збільшить продуктивність праці працездатного населення, що в свою чергу, вплине на економічне, соціальне, екологічне становище держави. Вцілому це ефективно відобразиться на реалізації РТПП, який створюють, формують та реалізують безпосередньо ОРС. З цього, визнаємо, що в умовах посилення впливу науково-технічного прогресу, в еру розвитку новітніх технологій, жорстких умов ведення бізнесу, з'являється необхідність пошуку механізму для підвищення продуктивності підприємств з одного боку та відновлення психо-фізичного стану населення працездатного віку від емоційного виснаження – з другого. Загалом, у переважній

більшості випадків, за виключення автоматизованого виробництва, існує пряма залежність між продуктивністю підприємств та продуктивністю праці персоналу. Отож, повинна бути зацікавленість зі сторони як і підприємств, так і держави у відтворенні психо-фізичного та емоційного стану населення. Відповідно до цього, підвищення продуктивності будемо розглядати в ключі ОРС, метою діяльності яких є створення рекреаційно-туристичного продукту-послуги, який би задовольняв потреби населення у відпочинку, приносив економічну, екологічну і соціальну вигоду від його створення.

Отож, розширення сфер діяльності організацій рекреаційного напрямку, прискорення темпів їх розвитку з однієї сторони, та збільшення рекреаційних можливостей території, розширення рекреаційно-туристичного потенціалу, створення кращих умов для раціональних капіталовкладень тощо, з другої – є нічим іншим, як сильними сторонами об'єднання підприємств РС. Метою об'єднання ОРС є отримання вигод: в економічному плані; для лобіювання своїх інтересів; отримання додаткових ресурсів для розширення своєї діяльності; отримання додаткових інвестиційних ресурсів; для отримання будь-якої необхідної консультації; естетичне задоволення від створення РТПП тощо. І, отже, рекреаційний бізнес загалом побудований на належному використанні рекреаційних та людських ресурсів, які без залучення інвестиційних ресурсів працюватимуть менш ефективно. Відповідно основою рекреаційного бізнесу є саме ОРС. При цьому тільки за умови ефективного використання інвестицій, приріст їх вкладень зростає і спричиняє успішність розвитку самих ОРС та територій, де вони працюють, його мешканців. Відтак, є підстави стверджувати, що найрезультативнішим і найефективнішим методом для розвитку регіону є розроблення відповідного інструментарію та механізмів, створення внутрішніх і зовнішніх умов для активізації підприємницької діяльності у регіоні. Однією з таких форм для активізації можуть виступити об'єднання підприємств. Водночас, проблеми вибору кращих форм та умов створення об'єднань організацій у сфері рекреації проаналізовано і представлено у Додатку II, де подана характеристика основних господарських об'єднань в Україні, їх переваги, недоліки та можливості впливу на розвиток регіону.

За даними ВТО безпосередній вплив на туристичну діяльність здійснює майже 40 галузей економіки. Туризм приблизно становить 10% світового валового національного продукту, 7,0% загального обсягу інвестицій, 11,0% світових споживчих витрат, 5,0% всіх податкових надходжень і 1/3 світової торгівлі послугами (Черниш, 2008). Отож, більше сорока галузей мають вплив на ефективність розвитку РС, з них на думку автора, половина має первинний вплив.

Саме, об'єднання підприємств різних галузей області, регіону, ОТГ тощо, які розташовані територіально близько одне від одного, дозволить ефективно використовувати внутрішній потенціал даної території. До першочергових принципів створення об'єднань, можна віднести комплексність, координацію та узгодженість, що є фундаментом будь-якого успішного проекту об'єднання. Очевидно, що для ефективного об'єднання необхідно, щоб підприємства РС і дотичних до неї галузей працювали у щільному взаємозв'язку, маючи тим самим змогу доповнювати одне одного. Метою координації має стати вплив керуючої організації на структуру об'єднання підприємств та на узгодженість дій його учасників. Об'єднуючись, вони сприятимуть розвитку цілого регіону, надаючи додаткові робочі місця, сприяють зростанню надходжень до місцевого і державного бюджетів, а також створюючи при цьому для свого регіону багато інших супутніх переваг. А це не що інше, як формування привабливого інвестиційного клімату регіону, активізація інвестиційних процесів в різних галузях вітчизняної економіки, які об'єдналися навколо ведення рекреаційної діяльності. Одночасно, усе зазначене сприяє підвищенню ефективності діяльності ОРС, які належать до об'єднання, їх конкурентоспроможності і формує якісний РТПП. Також однією з суттєвих переваг об'єднання підприємств, як зазначалося вище, є краще лобіювання спільних інтересів, захист власних інтересів, аніж наодинці. Зокрема, важливим є те, що в умовах, коли доступ до додаткових фінансових або інших ресурсів є обмеженим і ускладненим, підприємство, яке входить в об'єднання, має можливість на більш вигідних умовах отримати необхідне від партнерів, або наприклад об'єднання саме вирішить залучити інвестиції у розвиток даного підприємства, а отже і у свій розвиток.

Для прийняття стратегічного рішення про об'єднання, організація, як потенційний учасник такого об'єднання, повинна зважити на сильні, слабкі сторони та очікувані можливості, загрози, які виникнуть внаслідок такого відповідального рішення. Отже, коли створюється об'єднання, запускається певний механізм, який опосередковано впливає на стан і розвиток області, підтверджуючи при цьому виконання правила Паретто, та отримуючи від цього синергічний ефект.

У попередніх розділах було запропоновано розробити стратегії розвитку для кожної області на основі зібраних і проаналізованих попередньо показників. Це стало підґрунтям для виокремлення областей у різні групи. До першої групи ввійшли області з високим рівнем рекреаційного потенціалу, в другу групу – з середнім, а в третю – з низьким рівнем. Втім, інвестиції автор у даній класифікації не розглядає, оскільки з проведеного попередньо аналізу - рівень інвестицій у РС більшості областей є на дуже низькому рівні. Властиво, це спонукає до пошуку відповідних моделей, які б сприяли притоку інвестицій в області першої і другої групи, де рівень рекреаційного потенціалу дозволяє віднести РС до пріоритетних галузей розвитку, тим самим, забезпечуючи її ефективний розвиток з усіма позитивними при цьому наслідками. Що ж до третьої групи областей, де рівень рекреаційного потенціалу низький, також є необхідність пошуку альтернативної моделі створення рекреаційного простору у цих областях.

Очевидно, що метою створення рекреаційного простору є необхідність задоволення рекреаційних потреб населення. Підтвердженням цього є дослідження науковців з університету штату Орегон, які довели зв'язок між проведенням вільного часу на природі, на свіжому повітрі і покращенням емоційного стану людини (Коцан, Ложкін, Мушкевич, 2011). В даному експерименті взяло участь близько 4500 осіб, які оцінили зв'язок між позитивними емоціями в житті і їх зв'язок з навколишнім середовищем. Оцінку провели за 13-ма пунктами. До уваги брали наявність доступу до природних ресурсів, ефективність зняття стресу на природі, довіру до влади, однією з функцій якої є відповідальність за охорону навколишнього середовища регіону. В результаті опитування було з'ясовано, що більшість запропонованих факторів позитивно впливають на емоційний стан людини. Окрім того, значна частина опитаних характеризує «Довіра до проведеної в регіоні

екологічної політики» поставили на вищу сходинку з одночасною можливістю звичайних громадян впливати на рішення, які приймають у даному регіоні. Дане опитування дозволило вивчити ставлення населення декількох міст до діяльності місцевих органів влади щодо організації рекреаційної діяльності у їхньому регіоні. Такий вид опитування використовується, зазвичай, коли інші джерела інформації не дають чіткої відповіді на відповідні запитання у процесі проведення дослідження, та коли необхідно отримати інформацію з першоджерела.

Безумовно, населення у нашому дослідженні є першоджерелом, оскільки саме воно є основним споживачем РТПП. Відтак є підстави провести власне опитування населення областей України, щоб з'ясувати місце і роль відпочинку у їх житті, його вплив на самопочуття, працездатність, здоров'я тощо, чи створені достатні умови та чи володіють вони достатніми ресурсами, часом для організації цього відпочинку. Дане опитування допомогло оцінити важливість РС, розробити і надати рекомендації місцевим органам влади щодо потреби організації відповідного рекреаційного простору для своїх громад або вибору рекреаційного напрямку розвитку пріоритетним. Отож, у Додатку Р.1. подано запитання, які були попередньо створені на платформі електронної пошти Gmail у розділі Google Form та розміщені у соціальних мережах. Загалом було опитано 410 осіб. Анкета містить 13 запитань. Дана вибірка є достатньою для формування рекомендацій місцевим органам влади Львівській області щодо організації рекреаційної діяльності на даній території, оскільки більше 66,0% респондентів є представниками саме даної області. Решта областей представлені незначним відсотком.

Загалом, Західний регіон України був найбільш активним 66,0%, Східний – 7,0%, Північний – 20,0%, Південний – 4,0% та відповідно Центр – 3,0%. Результати опитування відображені у Додатках Р.2. та Р.3. Властиво, отримані результати відобразили загальну тенденцію відношення населення як до терміну «рекреація», так і до сфери відпочинку – основної сфери, яку характеризує рекреація. Згідно опитувальника більшість респондентів віддали перевагу короткотривалому відпочинку на території України в межах постійного місця проживання, і в переважній більшості – це відпочинок на природі. Це зумовлено нестачею вільного часу, адже лише 14,0% опитаних знаходить час на щоденний відпочинок після

робочого дня та 44,0% респондентів все ж відпочивають у вихідні. Окрім того, незалежно від місячного доходу, третина респондентів витрачають на відпочинок в середньому 20,0% доходу, при цьому 12,0% опитаних - більше 41,0% доходу. Це свідчить, про високий попит населення на РТПП. Окремо слід наголосити, що респондентам було запропоновано перелік напрямків розвитку сфери «відпочинку» за місцем постійного їх проживання. Найвищим пріоритетом було обрано: організацію різних заходів культурно-просвітницького, спортивного, відпочинкового характеру, наступними були розвиток інфраструктури *культурно-пізнавального напрямку* діяльності, *садово-паркового господарства*, *спортивного напрямку* тощо.

Отже, отримані результати відображають попит на комплексний РТПП, який би поєднував наявність рекреаційно-туристичної інфраструктури з обов'язковою організацією заходів відпочинкового характеру. Беручи до уваги відповіді респондентів на запитання «Чи належить до сфери відповідальності органів місцевого самоврядування розвиток РС», половина опитаних дало однозначну відповідь, що належить, і 45,0% опитаних частково поділили цю відповідальність з іншими структурами. Дані відповіді, на думку автора, свідчать, що місцевим органам влади необхідно перебрати на себе всі функції менеджменту, включно з координуванням, а безпосереднє формування комплексного РТПП та надання відповідних до цього послуг делегувати ОРС. На період проведення дослідження, а це три місяці з серпня по жовтень 2018 р., респонденти оцінили роботу місцевих органів влади в організації відпочинку за їх постійним місцем проживання і виставили 3 бали з 5 можливих, що свідчить про середній бал виконання зобов'язань, покладених на них мешканцями підвладних їм територій.

Очевидно, що проведене дослідження підтвердило необхідність обов'язкового створення по всій території України – в її містах, селах – рекреаційного простору, що є зумовленим потребою відновлення психофізичного, емоційного стану населення. Окрім того, в областях, які розташувалися у квадрантах, де рекреаційний потенціал високий, автор рекомендує окрім РП паралельно розвивати ще РС як галузь економіки. Зокрема, організування ефективного рекреаційного простору вимагає

проведення та виконання відповідних етапів (а в їхніх межах організаційних і кваліметричних процедур) для кожної територіальної громади окремо:

1 етап: формування мети, цілей з одночасним розробленням проекту майбутнього РП місцевими органами влади;

2 етап: обрання ділянки, об'єкта, місця з відповідним набором територіально-галузевих ознак як осередка формування нового для даної території РП, за умови погодження цільового використання ділянки, об'єкта з місцевими органами влади з попереднім урахуванням мети, цілей стратегічного розвитку регіону, в тій чи іншій територіальній громаді;

3 етап: пошук інвесторів, в т. ч. серед ОРС, які зацікавлені у розвитку своєї діяльності та функціонують на даній території, на умовах укладання з ними довгострокової співпраці у вигляді юридично затвердженої угоди та прописаних у ній умов;

4 етап: створення РП

5 етап: контролювання, регулювання місцевими органами влади діяльності ОРС та РП, загалом.

Окремо слід наголосити на тому, що ефективну діяльність РП забезпечують місцеві органи влади, об'єкти інфраструктури дозвілля, ГО, застосовуючи при цьому основні функції менеджменту. Втім, безпосередню організацію відпочинку для населення у РП здійснюють ОРС, які від даної діяльності отримують економічну вигоду. Таким чином, беручи до уваги вище сказане, рекреаційний простір можна розглядати як простір, який формується на базі відповідної інфраструктури в процесі взаємодії ОРС, які ведуть свою діяльність на визначеній території з задіянням ресурсів території, зокрема рекреаційних ресурсів, яка спрямована на отримання максимального рекреаційного, економічного, соціального та екологічного ефекту. У цьому розумінні рекреаційний простір виступає як особлива форма територіальної організації, в якій об'єднуються зусилля влади, громади, ОРС. Така співпраця, взаємодія та взаємодоповнюваність має вигляд організаційної форми, яка називається кластерною моделлю. Саме кластер забезпечує найбільш гнучку форму координації, кооперації між учасниками. У сфері рекреації така організаційна форма об'єднання організацій є економічно вигідною, оскільки

враховує інтереси усіх учасників, при цьому забезпечуючи соціальний, екологічний і отримуючи економічний ефект.

Отож, кластер – це організаційна форма об'єднання організацій, підприємств, установ на взаємовигідних умовах та визначеній попередньо території, яка забезпечує ефективний розвиток даної території, в межах певної галузі, формуючи її привабливість та покращує її бізнес-клімат. Таким чином, кластер є об'єднуючим механізмом різних структур, які в одних випадках конкурують між собою, а в інших – доповнюють один одного, співпрацюють, створюючи при цьому синергічний ефект. Ця співпраця проявляється в потребі формування рекреаційного простору місцевою владою та громадою з однієї сторони, і у фінансовій, матеріальній іншій підтримці з боку ОРС – з другої сторони. Ефективність цієї взаємодії ґрунтується на взаємовигідних умовах, взаємоповазі, чесності тощо.

Відтак, підсумуємо: цільове перетворення структури економіки окремих областей в напрямі пріоритетного розвитку рекреаційного потенціалу вимагає формування цілісної концепції, про яку говорилося впродовж усього дисертаційного дослідження. У цьому випадку саме модель кластерного розвитку і успішні світові приклади її застосування, як ні які інші моделі, на думку автора, найкраще підходять для організування ефективної діяльності ОРС на попередньо визначеній території. У світових економіках кластерні утворення забезпечують частину валового продукту в межах певної географічної території (Портер, 2001), чим сприяють її ефективному розвитку в економічному, соціальному та екологічному напрямках. Екологічний фактор має місце саме за умови, якщо сформований кластер розвивається в сторону РС. Таким чином, кожна громада, володіючи певним набором ресурсів, за умови їх правильного використання, могла б забезпечити ефективний розвиток території і принести цим добробут її мешканцям. Звичайно, цей ефект не є сьогоденним, а вимагає довгострокової перспективи і прикладених для цього відповідних зусиль, оскільки кластер – це модель довгострокового розвитку території, на якій її впроваджують. Окрім того, світовий досвід показує, що кластер є дієвим інструментом для ефективного організування підприємницької спільноти та відповідного залучення додаткових ресурсів. На думку Соколенка С. І., кластери

підвищують роль територій, на яких створюються, сприяючи розвитку бізнесу, підвищують їх гнучкість, мобільність, створюють основу для притоку інвестицій тощо (Соколенко, 2008). Отож, активізація інвестиційної діяльності в областях, де імплементується кластерна модель, є запорукою підвищення її привабливості, що сприяє зростанню економічних, соціальних показників області.

Передумовами заснування рекреаційного кластера є: наявність рекреаційного потенціалу; зацікавленість інституцій і суб'єктів РС в підвищенні прибутковості та конкурентоспроможності рекреаційних послуг, наближення їх до міжнародних стандартів. Отож, застосування кластерного підходу може не тільки стимулювати розвиток місцевого рекреаційного бізнесу, а й залучити в регіон значні інвестиції, в тому числі внутрішні, як від самих рекреантів, які зацікавлені в купівлі РТПП, так і від ОРС. З огляду на це, ініціатором (зацікавленою стороною) створення рекреаційного кластера повинна бути територіальна влада, а очолити даний кластер повинна громадська організація, яка буде переслідувати інтереси громади, а не комерційні інтереси. Таким чином, провівши SWOT – аналіз визначеної попередньо території в області, та на основі даного аналізу розробивши стратегію розвитку цієї території за участі усіх учасників об'єднання, можна сформулювати переваги діяльності рекреаційного кластера: а) створення спеціалізації даної території, орієнтуючись на потреби ринку; б) покращення інвестиційної привабливості регіону і держави загалом; в) рекреаційний кластер буде сприяти налагодженню зв'язків між місцевими органами влади, бізнесом та громадськістю, що створить умови для взаємопідтримки ОРС; г) кластерна модель при хорошій організації рекреаційної діяльності стимулює зростання і розвиток інших галузей економіки регіону; д) організація дозвілля, відпочинку населення регіону; ж) ефективний розвиток території; з) раціональне використання території, капіталу та усіх видів ресурсів; к) спрощений контроль за використанням рекреаційних ресурсів; л) співпраця з науковими закладами у підготовці кваліфікованих кадрів; м) створення нових робочих місць; н) покращення екологічної ситуації на даній території; п) формування комплексного РТПП; р) підвищення якості надання рекреаційних послуг; с) зростання обсягів надання рекреаційних послуг; т) прискорення впровадження нових технологій у РТПП; ф) підвищення економічної ефективності і

конкурентоспроможності ОРС порівняно з їх відокремленою діяльністю; х) зростання масштабності РС; ц) активізація підприємницької діяльності через створення ОРС; ч) збільшення відрахувань у місцевий, державний бюджети; ш) зростання добробуту регіону і громади.

Отож, основною складовою рекреаційної кластерної моделі повинно бути партнерство державного, громадського і приватного секторів, спільна зацікавленість у створенні та розробленні унікального РТПП, у інвестуванні і, звичайно, його реалізації. Відповідно, підтримка державних та місцевих органів влади полягає у виділенні території або об'єкта під організування рекреаційного простору та залучення ОРС, а це сприятиме зростанню інвестицій в інфраструктуру даної території. Загалом, саме розвиток РС у значній мірі залежить від внутрішніх інвестицій ОРС, діяльність яких у привабливих умовах дає синергичний ефект. Проте для принаджування рекреантів лише інвестицій в рекреаційну сферу є недостатньо. Необхідно створити комплексний РТПП, який буде включати окрім сфери послуг ще інформаційну допомогу, медичні та охоронні, санітарні служби тощо. Також важливим моментом, про який було згадано вище, має стати внутрішнє просування РТПП. Таким чином, метою створення кластерної моделі є посилення конкурентоспроможності РТПП, підвищення рівня розвитку РС на даній території, що сприятиме активізації її економічного, соціального та екологічного розвитку, створення привабливого інвестиційного іміджу території та зростання добробуту її населення. Очевидно, що є достатньо переваг для створення рекреаційного кластера. Загалом, доцільно виділити два типи рекреаційного кластера: а) рекреаційний кластер, далі РК, який створюється на території, де рекреацію обрали пріоритетним напрямком розвитку; б) мікро-вузол РП, далі МВРП, на базі об'єктів інфраструктури дозвілля з його адміністрацією як організаційною установою.

Про переваги і ефект від об'єднання організацій було описано вище, отож така форма є доцільною та ефективною. З огляду на це, автор пропонує організувати РП на основі об'єктів рекреаційної інфраструктури. Оскільки, у кожній територіальній громаді, окрім місцевої влади, особливо в малочисельних громадах, функціонує осередок на кшталт клубу, бібліотеки тощо, де збираються мешканці, отож, є можливість на них покласти обов'язок організації дозвілля мешканців даної

території з можливістю долучення до цього процесу підприємств цієї ж території. Що ж до більш чисельних громад, то у даному випадку такими осередками можуть виступати об'єкти, як розташовані на відповідній території та їх адміністрації, наприклад: парків, скверів, театрів тощо. Отож, МВРП – це об'єкт інфраструктури дозвілля, який залучає до своєї діяльності ОРС з отриманням безпосередньої вигоди для обох сторін. Фактично відбувається процес інвестування ОРС в розвиток такого об'єкта з відповідним отриманням вигоди у довгостроковій перспективі від цього.

Різниця між рекреаційним кластером та МВРП є в тому, що рекреаційний кластер – це окремо створена організація, яка контролює діяльність всіх членів, зокрема, наукові, медичні інші організації, а у МВРП немає потреби створювати окрему організацію. Метою МВРП є задоволення потреб у відпочинку мешканців прилеглих територій, а РК – більш ширшої аудиторії рекреантів, туристів, особливо, коли це санаторно-курортний кластер, чи туристичний кластер. Функціонування МВРП географічно охоплює окремо взятую територію, тобто мікро рівень, а от рекреаційний кластер може включати організації цілої області. Така географічна приналежність дозволить більш ефективно працювати.

Таким чином, стимулом об'єднання ОРС є формування якісного, комплексного, необхідного, ексклюзивного РТПП та також паралельного облаштування рекреаційного простору для його реалізації з залученням до цього процесу населення території як безпосереднього споживача та виробника продукту. Але без належної співпраці ОРС з місцевими органами влади створення привабливого рекреаційно-інвестиційного середовища та функціонування РК, РП зведе нанівець зусилля ОРС. Таким чином, створення державними та місцевими органами влади сприятливих умов роботи дозволить перетворити вітчизняну рекреаційну сферу на високорентабельну і конкурентоспроможну галузь економіки. До привабливих умов відноситься: а) розробка стратегій розвитку рекреаційно-туристичної сфери; б) ефективна політика розвитку рекреаційно-туристичної сфери як окремої галузі; в) зміни у нормативно-правових актах (включення туризму як складової рекреації); г) державна та місцева підтримка суміжних галузей у сприянні залучення інвестицій у відкриття нових рекреаційних об'єктів; д) сприяння створенню додаткових робочих місць; ж) поліпшення стану історичних та культурних пам'яток; з) сприяння

залученню інвестицій та стимулювання будівництва і реконструкції КЗР, в тому числі, СЗР; л) узгодження національних стандартів зі світовими; м) формування ефективної маркетингової стратегії просування РТПП на вітчизняному ринку; н) створення рекреаційного простору для відпочинку, спортивного оздоровлення населення регіонів; р) комфорт і безпека населення під час відпочинку.

Формування кластера як ефективного механізму управління ОРС зображено на рис. 3.8. Як видно з рисунку, саме РП, а згодом РК як ефективна форма об'єднання організацій, підкріплена синергічним ефектом, зможе створити привабливу платформу для розвитку території, на якій її створено. Також на рисунку 3.8 є додатково зазначено літерами назви секцій видів економічної діяльності, які є прямо або опосередковано представлені у ефективному функціонуванні РС. Очевидно, що більшість секцій КВЕД беруть безпосередню участь у формуванні РТПП, інші ж виконують не менш важливу роль, формуючи плацдарм для його створення. Це підтверджується аналізом, який було проведено автором у першому розділі. Лише у поєднанні зусиль і злагодженості дій ОРС із організаціями, які представлені у суміжних Секціях КВЕД, РС здатна сформувати комплексний РТПП та всебічно задовольнити потреби рекреантів-туристів. На рис. 3.8 показано місце і роль цих суміжних з РС галузей у формуванні РП і/або РК. До них, зокрема належать виробництво, торгівля, сільське господарство, будівництво тощо, які забезпечують якісну інфраструктуру, матеріально-технічну базу, та беруть безпосередню і опосередковану участь у ефективному функціонуванні РС та створенні РТПП.

Очевидно, це створить умови для ефективної діяльності ОРС у соціально-економічному, екологічному напрямі розвитку всіх регіонів України, тим самим задовольняючи попит на рекреаційні послуги населення в межах області та за її межами. Це також сприятиме появі нових підприємств, зростанню конкуренції, зростанню зайнятості у регіоні, додатковим надходженням в місцевий бюджет та відповідно підвищенню рівня добробуту населення. Підтвердженням вище сказаного є теза І. Ансоффа (2011) про те, що економічна сутність синергізму, тобто результат спільних зусиль об'єднаних в одну бізнес-одиницю, зможе перевищити підсумковий показник їх самостійної діяльності.

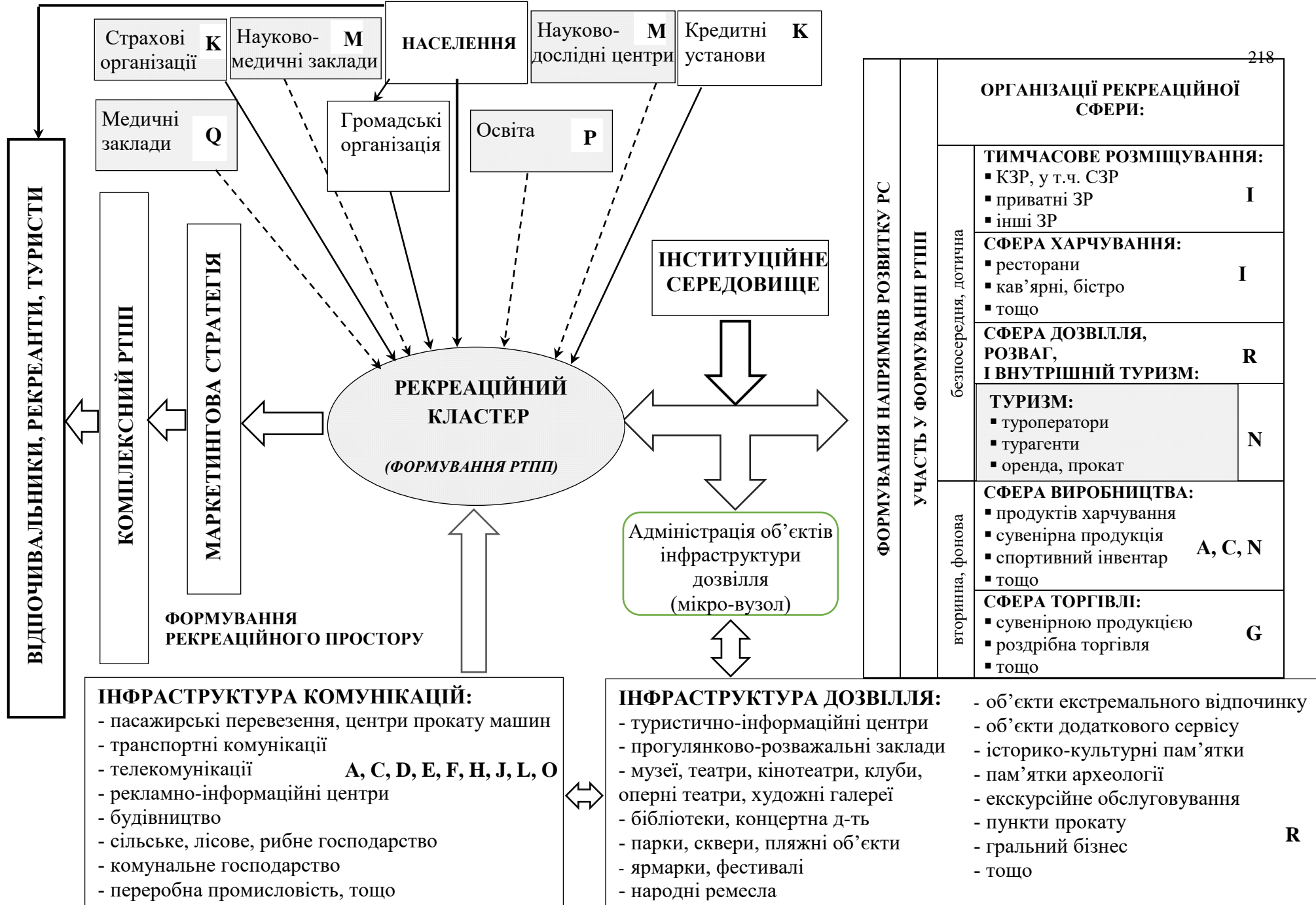

Рис. 3.8. Формування кластеру і рекреаційного простору як основи ефективного механізму державного управління
 Примітка: розроблено автором, де A; D; – види діяльності за КВЕД; - обов'язкова складова рекреаційного кластера)

На авторське переконання, саме синергічний ефект, який утвориться від діяльності МВРП та РК в РП зможе активізувати інвестиційний процес, а це, в свою чергу, активізує бізнес середовище ОРС. Отже, створення гнучких ринкових структур рельєфно вписуються у формування механізму управління інвестуванням в організаціях рекреаційної сфери. З цього, узагальнений формат структури механізму державного управління інвестуванням в РС можна репрезентувати у вигляді схеми, що наведена на рис. 3.9.

Рис. 3.9. Механізм державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері

Примітка: розроблено автором

Відтак, підсумовуючи можна стверджувати, що системоутворюючий механізм державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері включає три механізми, а, саме: механізм управління інвестиційними процесами в ОРС;

механізм регулювання в системі управління інвестиційними процесами; механізм формування кластеру і рекреаційного простору держави. До структури загального механізму включено: а) методи, важелі та регулятори; б) цільові функції. Розбудова авторського механізму здійснюється з використанням вихідних положень фундаментальної економічної теорії, ринкових принципів, інституціональних положень, що сприяють реалізації дії механізму, використовуючи системний, комплексний, синергетичний та ресурсно-функціональний підходи. Саме поєднання цільових функцій, необхідних ресурсів, принципів формування механізму сприяє його ефективній реалізації на трьох рівнях (національного господарства, регіонального, територіальних громад). Такий комплексний підхід дозволить, не лише протистояти факторам зовнішнього і внутрішнього впливу, а й самому на нього впливати через покращення екологічних, демографічних, соціальних, економічних тощо показників. Однак, ефективність створеного механізму державного управління інвестуванням в РС передбачає використання трьох підмеханізмів, а саме: механізм управління інвестиційними процесами в ОРС, механізм регулювання в системі управління інвестиційними процесами та механізм формування кластеру і рекреаційного простору держави, детальніше про них описано в роботі. Кожен з підмеханізмів виконує свої завдання, які на нього покладені. Результатом застосування у державній політиці сформованого та представленого на рис. 3.9. механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері буде підвищення конкурентоспроможності рекреаційної сфери та національного господарства, підвищення рівня якості формування комплексного рекреаційно-туристичного продукту-послуги тощо.

Висновок до Розділу III.

Одним з основних мотивів державних та місцевих органів управління повинно бути сприяння в організації раціонального використання вільного часу населення, емоційному і фізичному збагаченні, відпочинку, вихованні освіченої, культурної та свідомої нації. Дані послуги задовольняються роботою ОРС, реалізуюючи опосередковано державну політику. Для формування комплексного РТПП необхідно забезпечити розвиток та покращення стану РС України, що відображається у створенні привабливого інвестиційного клімату,

а це можливе при роботі такого механізму, який зможе поєднати соціально-економічні, екологічні цілі держави, її регіонів, областей з наявними ресурсами – на вході, і забезпечить економічний, соціальний, екологічний ефект – на виході.

1. Визначено, що основною функцією державних інституцій є створення умов для ефективного функціонування економічних суб'єктів ринкової системи, до яких належать ОРС. Зважаючи на відсутність належної підтримки державними інституціями, підтвердженням чого став проведений автором аналіз у розділах 1.3 та 2.3., важливо розробити інструменти та механізми, за допомогою яких держава може регулювати економічні процеси. Одним з таких механізмів є механізм управління інвестиційними процесами в державі для активізації інвестиційної діяльності, яка в свою чергу, дозволить розвивати в регіонах їх пріоритетні напрямки діяльності. Пріоритетність вибору дозволить областям сконцентрувати свою увагу на напрямках розвитку, а це сприятиме, стимулюватиме та головне узгодить спрямованість дій ОРС, що зумовить ефективне використання усіх наявних ресурсів, у т.ч. рекреаційних та інвестиційних.

2. Автором обґрунтовано роль державного управління у веденні рекреаційної діяльності в Україні та збереження її природно-рекреаційної сфери. На думку автора, високий попит призведе до зростання формування якісного та комплексного РТПП, що у свою чергу мотивуватиме ОРС інвестувати та сприятиме зростанню їх доходів, в результаті чого відбудеться розвиток економіки та покращення добробуту населення. На сьогодні ж, низький рівень доходів населення неминуче веде його до бідності, що призводить до низького рівня залучення інвестицій, і, відповідно, до бідності цілої держави. Для підтвердження цього автором була визначена купівельна спроможність населення, зокрема споживачів РТПП з врахуванням рівня сукупного доходу сім'ї та спрогнозовано їх можливість інвестування при тих чи інших рівнях економічних умовах. Таким чином, судячи з результатів представлених досліджень, сім'ї з різним доходом і різною кількістю її членів в загальному повинні економити на первинних потребах, не говорячи вже про вторинні, а сама рекреація і відпочинок попала у групу необов'язкових витрат, оскільки, даною групою потреб і послуг, при детальному аналізі, населення

найчастіше нехтує в силу неспроможності сплатити щомісячні обов'язкові платежі.

3. Запропоновано розглядати населення як основний елемент формування держави та як створювача її матеріальних благ. Зокрема, через функцію споживання населення виступає вагомим джерелом доходу для ОРС, відповідно, впливає на зростання рівня інвестицій, які спрямовуються на розвиток РС. Відповідно, до цього населення розглядається як основний формуючий капітал держави, який у поєднанні із землею (територією) і природними її багатствами, формує державу як суверенну політичну, економічну територіальну одиницю.

4. Досліджено види відпочинку, які характеризують рекреацію та туризм як економічні категорії, де з'ясовано загальну подібність двох категорій, з невеликими відмінностями загалом. Однак, було доведено суттєву відмінність, яка не притаманна туристичній діяльності, зате виокремлює рекреацію і вказує на значно ширші межі рекреації у порівнянні з туризмом. Зокрема, було наголошено на важливості організації рекреації в межах населеного пункту та поблизу нього для територіальної громади з метою відновлення фізичних та психо-емоційних сил людини. Ця ніша відповідає за щоденний відпочинок населення.

5. Представлено авторське бачення механізму управління інвестуванням на рівні державних органів влади, який сприятиме ефективному розвитку РС та дозволить створити відповідне рекреаційне середовище. Даний механізм став основою для розробки системоутворюючого механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері, який включає три механізми, а, саме: механізм управління інвестиційними процесами в ОРС; механізм регулювання в системі управління інвестиційними процесами; механізм формування кластеру і рекреаційного простору держави. За результатами дослідження поняття механізм державного управління інвестуванням та визначивши характер його впливу на ОРС, запропоновано узагальнену модель взаємозалежності і взаємодоповнюваності учасників інвестиційного процесу, де визначено потреби усіх учасників, задоволення яких сприятиме розвитку РС.

6. Розроблено матрицю рекреаційного потенціалу України у розрізі її областей та відповідного рівня інвестицій. Це дозволило запропонувати

послідовність підвищення інвестиційної привабливості РС у системі державного управління. На основі цього запропоновано створити рекреаційні простори на всій території України і розглядати їх, як простір, який формується на базі відповідної інфраструктури в процесі взаємодії ОРС, які ведуть свою діяльність на визначеній території з задіянням ресурсів території, зокрема рекреаційних ресурсів, яка спрямована на отримання максимального рекреаційного, економічного, соціального та екологічного ефекту. Запропоновано створити рекреаційний кластер лише на територіях, на яких попередньо було визначено РС як пріоритетний напрям розвитку. Запропоновано модель формування кластеру і рекреаційного простору як ефективного механізму управління РС, а також з виділенням у КВЕД ОРС.

Результати дослідження за розділом III опубліковані у наступних фахових виданнях: Бондаренко, Ю.Г., Кулиняк, І.Я. та Страхорчук, К.О., 2016; Бондаренко, Ю.Г., Кулініч, Т.В., 2015; Бондаренко, Ю.Г., Просович, О.П. та Прийма, Л.Р., 2009; Дробенко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2007; Дробенко, Ю.Г. та Коpecь, Г.Р., 2004; Дробенко, Ю.Г. та Петрович, Й.М., 2004; Дробенко, Ю.Г. та Коpecь, Г.Р., 2004.; Дробенко, Ю.Г., 2002; Дробенко, Ю.Г., 2001.

ВИСНОВКИ

Основними результатами дисертаційної роботи є теоретичне узагальнення методологічних засад вирішення науково-практичного завдання щодо вдосконалення механізму державного управління інвестуванням в РС з метою активізації її розвитку в довготерміновій перспективі, що дало змогу сформулювати низку наукових висновків теоретичного та практичного спрямування, серед яких основними є такі:

1. Розвинуто змістове наповнення низки економічних понять, що дало змогу розкрити суть досліджуваної автором проблеми. Зокрема, у роботі розглядалися поняття «інвестиції», уточнено змістове наповнення поняття «механізм» з точки зору різних наук та напрямів наукових досліджень, що дозволило розкрити зміст поняття «механізм державного управління інвестуванням». Узагальнено та систематизовано науково-теоретичні підходи до визначення понять: «рекреація», «рекреаційно-туристичний продукт-послуга». На основі використання наукових методів аналізу, синтезу та

теоретичного узагальнення науково-теоретичних підходів обґрунтовано, які організації можна віднести до тих, які працюють у РС.

2. Удосконалено класифікацію організацій шляхом визначення тих Секцій КВЕД, які безпосередньо та опосередковано пов'язані з РС, та які дали змогу проаналізувати інвестиційні процеси в них. До ОРС автор відніс Секції «I» – «Тимчасове розміщування і організація харчування» та «R» – «Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок»), а також ті, участь яких у формуванні рекреаційно-туристичного продукту-послуги продукту є опосередкованою (Секція «N» - «Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування» і Секція «Q», яка представляє організації охорони здоров'я та надання соціальної допомоги). На основі аналізування останніх років кількість колективних засобів розміщування дещо зменшилася при відносно незмінному показникові середньої місткості та поступовому зростанню коефіцієнта використання місткості. Це вказує на поступове підвищення показника ефективності використання номерного фонду колективних засобів розміщування в Україні. Аналіз інвестиційної активності ОРС за регіонами, динаміки їхніх доходів та наявності структурних підрозділів сфери сервісу дозволив зробити висновок про те, що в сучасних умовах колективні засоби розміщування найбільше інвестують у покращення якості свого номерного фонду, розширення спектру та покращення якості супутніх послуг, що в кінцевому результаті сприяє суттєвому зростанню їхніх доходів. Проведено кластерний аналіз, який шляхом дослідження багатовимірною масиву даних дозволив систематизувати низку статистичних показників у розрізі областей України шляхом об'єднання їх в однорідні групи. Це дало змогу виявити закономірності формування рекреаційного потенціалу та інвестиційної привабливості РС України.

3. Розвинуто положення інституційної теорії щодо визначення факторів впливу на РС. Обґрунтовано її роль і місце в економічній системі держави шляхом законодавчого регламентування діяльності ОРС. Доведено важливість взаємодії основних учасників інвестиційного процесу (владних структур, бізнесу, зокрема ОРС, населення, громадських організацій), результатом співпраці яких в процесі реалізації їхніх базових потреб, функцій та завдань буде підвищення інвестиційної привабливості РС та визначення стратегічних

пріоритетів розвитку РС, зокрема у державних та регіональних програмах соціально-економічного розвитку.

5. Розроблено модель процесу формування рекреаційно-туристичного продукту-послуги, де особливу увагу приділено ролі населення, яке через функцію споживання виступає вагомим джерелом доходу для ОРС, а отже формує основу їх власних інвестиційних ресурсів. Удосконалено комплексну модель активізації інвестиційних процесів у формуванні рекреаційно-туристичного продукту-послуги з урахуванням наявного рекреаційного потенціалу території та особливостей споживчої поведінки населення залежно від рівня доходу сім'ї. Даною моделлю може скористатися будь-яка особа (сім'я), яка має бажання оцінити структуру своїх видатків і визначити, яку частину доходу можна виділити на рекреацію.

6. Розроблено напрямки стратегічного управління інвестуванням в РС на рівні державних та місцевих органів влади на основі авторської їх класифікації на шість груп в межах двовимірної матриці за рекреаційним потенціалом та рівнем капітальних інвестицій в РС. Зокрема, у відповідності до цього, визначено характеристики рекреаційного середовища, які здатні забезпечити комфортні умови для відпочинку, оздоровлення, відновлення психоемоційних і фізичних сил населення, а також ідентифіковано привабливі умови для ОРС, які би цей відпочинок створили. Обґрунтовано створення рекреаційних просторів на території всіх областей України та запропоновано створення рекреаційного кластера в областях, де попередньо було визначено розвиток РС як один з пріоритетних напрямків розвитку території. Це сприятиме формуванню дієвого механізму державного управління розвитком РС як одного зі стратегічних напрямків розвитку національної економіки, що дозволить активізувати інвестиційні процеси в країні через діяльність ОРС. Даний механізм став основою для розробки системоутворюючого механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері, який включає три механізми, а, саме: механізм управління інвестиційними процесами в ОРС; механізм регулювання в системі управління інвестиційними процесами; механізм формування кластеру і рекреаційного простору держави.

Список використаних джерел

1. Cordell H. Ken, 1999. Outdoor recreation in American life: a national assessment of demand and supply trends. United States Department of Agriculture <https://www.srs.fs.usda.gov/pubs/20814>
2. Hanmer Lee F. and Brunner August H. 1915. Recreation Legislation. The Department of Recreation. Russell Sage Foundation/ 130 East 22nd Street, New York City.
www.russellsage.org/sites/default/files/Hanmer_Recreation%20Legislation_0.pdf
3. Hayes, M. 2008. The Economics of Keynes: A New Guide to the General Theory.— Edward Elgar Publishing.
4. Samuelson, P. and Nordhaus, W. (2009). Economics. 19th Edition, McGraw-Hill Higher Education, New York.
5. United Nations, 2008. International Standard Industrial Classification of All Economic Activities New York.
https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_4rev4e.pdf
6. Walls M., 2009. Parks and Recreation in the United States: Local Park Systems.http://www.rff.org/files/sharepoint/WorkImages/Download/RFF-BCK-ORRG_Local%20Parks.pdf
7. Westcott M. 2015. Introduction to Tourism and Hospitality in BC. <https://opentextbc.ca/introtourism/chapter/chapter-5-recreation/>
8. Wikipedia. Wolna encyclopedia, 2019. Podział administracyjny województwa zachodniopomorskiego.
9. Агенція MPP Consulting, 2016. Інфляція в Україні в 2015 році. <http://mppconsulting.com.ua/news/0130.html>
10. Ансофф И., 2011. Стратегический менеджмент / И. Ансофф. СПб.: Питер, 2011. 344 с.
11. Антонюк О. О., 2015. Значення белігеративних ландшафтів у формуванні історико-культурної спадщини України

12. Астапова Г.В., Астапова Е.А и Лойко Д.П., 2001. Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины.-Донецк,- с. 279
13. Атаманчук Г.В. 1997. Теория государственного управления / Г.В. Атаманчук. – М.: Юрид. лит., , С.400
14. Балакірева К.О. 2015. Профілактика та подолання професійного та емоційного вигорання. Проект Програми розвитку ООН «Підтримка реформи соціального сектору в Україні». м. Київ <https://www.slideshare.net/undpukraine/ss-48391940>
15. Бейдик О.О. 1997. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії. – К.: "Палітра",– 130 с.
16. Бланк И.А. 2001. Инвестиционный менеджмент: учебный курс.-К.:Эльга-Н, Ника-Центр, 448 с.
17. Бойко Н.І., 2014. Застосування кластерного аналізу для діагностики дієвості господарського механізму торговельних підприємств. Національний університет “Львівська політехніка”, кафедра інформаційних систем та мереж. http://science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/plugin-46_60.pdf
18. Борушак М. 2006. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів. Монографія. – Львів: ІРД НАН України, – 288с.
19. Борщ Л.М. 2005. Інвестування: теорія і практика: Навч. Посіб. – К.: Знання,– 470с. – (Вища освіта ХНІ століття).
20. Вачевський М.В., Свінцов О.М. та Кузнецов В.Ф. 2000. Український бальнеологічний журнал. - - №3-4. - С.101-105. Рекреаційні можливості Трускавецько-Східницького регіону http://tourlib.net/statti_ukr/vachevsky.htm
21. Введенский Б.А. 1954. Энциклопедический словарь / Гл. редактор Б. А. Введенский – М. : Государственное научное издательство «Большая советская энциклопедия». – Т.2.,– 720 с.
22. Ведмідь Н., 2012. Методологічні основи типізації суб’єктів санаторно-курортної діяльності / Н. Ведмідь // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2012. – №6. – С. 72-83

23. Вернадский И., 1858. Очерк истории политической экономии. – СПб.,
24. Верховна Рада України, 1991а. Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991 р. № 1560-XII
25. Верховна Рада України, 1991б. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Документ 1264-XII, Редакція від 12.10.2018, <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
26. Верховна Рада України, 1992а. Закон України «Про природно-заповідний фонд України». Документ 2456-XII. Редакція від 19.04.2018. <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
27. Верховна Рада України, 1992б. Закон України Про державну статистику. Документ 2614-XII, Редакція від 19.04.2014. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2614-12>
28. Верховна Рада України, 1995. Закон України «Про туризм». Документ 324/95-ВР. Редакція від 04.11.2018,. Доступно: [Дата звернення 15 грудня 2018]. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
29. Верховна Рада України, 2000. Закон України “Про курорти». Документ 2026-III. Редакція від 04.11.2018 <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>
30. Верховна Рада України, 2002. Земельний кодекс України Документ 2768-III, Редакція від 07.02.2019, <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page>
31. Верховна Рада України, 2003. Господарський кодекс України. Документ № 436-IV від 16.01.2003 р. Редакція від 07.02.2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2>
32. Верховна Рада України, 2008. Закон України Про оздоровлення та відпочинок дітей. Документ №375-VI, Редакція від 19.01.2019, <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/375-17>
33. Верховна Рада України, 2013. Закон України “Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць». Документ 5205-VI. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>

34. Верховна Рада України, 2015. Закон України Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо особливостей формування та виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад. Документ 837-VIII. Прийняття від 26.11.2015. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/837-viii>
35. Верховна Рада України, 2017а. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, Державного комітету телебачення і радіомовлення України. Документ 5460-VI, Редакція від 28.09.2017. <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5460-17>,
36. Верховна Рада України, 2017б. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру Документ 1193-VII, Редакція від 28.06.2015, <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1193-18>
37. Виленский П.Л., 2001. Оценка эффективности инвестиционных проектов: Теория и практика / Виленский П.Л., Лившиц В.Н., Смоляк С.А. / Учеб.-практ. пособие. – М.: Дело, -832с.
38. Вислоух С.П., 2017. Біометрія. Методичні вказівки до виконання комп'ютерного практикуму для студентів спеціальності 152 «Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка». Вислоух С. П., Барандич К.С., Волошко О. В.. Київ КПІ ім. Ігоря Сікорського 2017. <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/23176/1/Biomerty1.pdf>
39. Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2014а. Стаття Львівська область.
40. Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2014б. Стаття Повіти Польщі
41. Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2015. Стаття Донецька область.
42. Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2016. Стаття Харківська область.
43. Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2017. Стаття Одеська область.
44. Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2018. Стаття Дніпропетровська область.

45. Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2019а. Стаття Механізм. [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Механізм>.
46. Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2019б. Стаття Ринкова економіка. 28 лютого 2019.
47. Вікіпедія. Вільна енциклопедія, 2019с. Стаття Ієрархічна кластеризація
48. Войнаренко М.П. та Богатчик Л.А., 2014. Використання кластерного інструментарію при розробці субрегіональних стратегій підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів. Актуальні проблеми економіки №8(158), с.171-182
49. Волошин І.М., 2012. Туристично-рекреаційний і інтелектуальний потенціал Житомирської області. Економіка. Управління. Інновації. - 2012. - №2 (8). http://tourlib.net/statti_ukr/voloshyn.htm
50. Галасюк С.С., 2016. Мотель як основний тип готельних підприємств автотуризму. ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО Випуск # 3 / 2016 http://www.economyandsociety.in.ua/journal/3_ukr/29.pdf.
51. Гальків Л.І. та Сорочак О.З., 2017. Статистична типологія та аналіз діяльності закладів санаторно-курортної сфери. Ефективна економіка № 11, 2017, <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5851>
52. Головне Управління Статистики Польщі, 2016. Інфографіка - спорт і рекреація 2016. <http://stat.gov.pl/infografiki-widzety/infografiki/infografika-sport-i-rekreacja,57,1.html>
53. Головне Управління Статистики Польщі, 2017. Банк локальних даних <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/temat>
54. Головне Управління Статистики Польщі, 2019. Терміни, які використовуються в офіційній статистиці <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1239,pojescie.html>
55. Головне управління статистики у Донецькій області, 2014. Особисті селянські господарства Донецької області станом на 1 січня 2014 року. http://donetskstat.gov.ua/news/index_archiv.php?dn=0314

56. Головне управління статистики у Черкаській області, 2013. Методологічні пояснення. http://www.ck.ukrstat.gov.ua/source/arch/2013/metod_turizm_13.pdf
57. Горбаль У. 2007. Рекреаційний потенціал як об'єкт наукового аналізу в суспільній географії. Вісник Львівського університету. Серія географічна.- Вип.34. - С.52-55. http://tourlib.net/statti_ukr/gorbal.htm
58. Горелова А. и Ильина К. 2016. Рекреационная модель организации досуга за рубежом. <http://www.tsutmb.ru/nauka/internet-konferencii/6-visheslovatskie-chtenia/gorelova.pdf>
59. Горкіна Л.П., 2001. М. Й. Туган-Барановський в економічній теорії та історії. – К.: ІЕ НАН України. — 268 с.
60. Гринів Л. С., 2013. Наукові проблеми формування стратегії збалансованого розвитку національної економіки в Україні. Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 3(2). С. 118-125. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_3%282%29__20
61. Гринькова В.М., 2003. Інвестування: навч. посіб. / за заг. ред. проф. В.М. Гринькової. – Х.: вд “Інжек”,. – 320 с.
62. Гриценко А. 2005. Наука и искусство институционального строительства / Гриценко А. // Институційна архітектура та механізми економічного розвитку: Матеріали наукового симпозіуму. – Х.: ХНУ,– С. 20-31.
63. Гузь М. М., 2013. Хронологізація та аналіз етапів співробітництва України з МВФ. Науковий вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка «Економіка і регіон». – Полтава: ПолтНТУ, – №5.
64. Гуткевич С.А. 2000. Управление инвестиционным процессом в аграрной сфере. – К.: ИАЭ УАНН,– 267 с.
65. Дедишина Л., 2015. Найдавніший курорт: сірководневі води у Великому Любені “Фармацевт Практик” #10' <http://fp.com.ua/articles/naydavnishiy-kurort-sirkovodnevi-vodi-u-velikomu-lyubeni/>
66. Денисик Б.Г. 2014. Процеси і явища в рекреаційних мікросередках / Б. Г. Денисик // Наукові записки [Вінницького державного педагогічного

- університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія : Географія. - Вип. 26. - С. 92-97. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_geogr_2014_26_15
67. Державна служба статистики України, 2015а. Про затвердження форми державного статистичного спостереження № 1-КЗР (річна) "Звіт про діяльність колективного засобу розміщування за 20__ рік" (юридичні особи) та № 1-КЗР (річна) "Звіт про діяльність колективного засобу розміщування за 20__ рік" (фізичні особи-підприємці) Наказ N 338 від 20.11.2015. http://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2015/338/338_2015.htm
68. Державна служба статистики України, 2015б. Колективні засоби розміщування в Україні у 2014 році.: Статистичний збірник /– К.,– 200 с.
69. Державна служба статистики України, 2015с. Методологічні положення зі статистики туризму. http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/21/metod_372.pdf
70. Державна служба статистики України, 2015d. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за 2014 року. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/09/Arch_dmp_bl.htm
71. Державна служба статистики України, 2016. Колективні засоби розміщування в Україні у 2015 році: Статистичний збірник /– К., – 200 с.
72. Державна служба статистики України, 2017а. Колективні засоби розміщування в Україні у 2016 році: Статистичний збірник /– К.,– 200 с.
73. Державна служба статистики України, 2017б. Статистичний щорічник України за 2016 рік. Київ 2017. https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm
74. Державна служба статистики України, 2017с. Капітальні інвестиції в Україні за січень–грудень 2016 року. https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/06/Arch_ki_bl.htm
75. Державна служба статистики України, 2017d. Доходи населення по регіонах України. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
76. Державна служба статистики України, 2018. Колективні засоби розміщування в Україні у 2017 році: Статистичний збірник /– К.,– 142 с.

77. Державна служби статистики України, 2011. Сервіс для визначення кодів видів економічної діяльності за КВЕД-2005 та КВЕД-2010 http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html
78. Державна служби статистики України, 2013. Колективні засоби розміщування. https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/tur/zr_u.html
79. Держспоживстандарт України, 2010. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) ДК 009:2010 Наказ N 457 від 11.10.2010 Чинний від 01.01.2012 р. (Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики) <http://registral.kiev.ua/kved>
80. Долішній М.І., 2003. Регіональна політика та механізми її реалізації / За ред. акад. НАН України М.І.Долішнього / проект „Наукова книга”. – К.: Наукова думка,. – 503 с.
81. Дяків Р. 2000. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / За ред. Р. Дяківа. — К. Міжнародна економічна фундація, - 704 с.
82. Заставний Ф.Д., 1990. Географія України. - Львів: Світ, - 360с.
83. Захарчин Г. М. та Склярчук Т. В., 2017. Трансформація нових цінностей у категорії менеджменту // Маркетинг і менеджмент інновацій. № 2. С. 121–128.
- Кузьмін О.Є. та Бублик М.І., 2015. Принципові засади державного управління загальними ресурсами. Простір-М
84. Західнопоморське воєводство, 2013. Коефіцієнт місткості <http://eregion.wzp.pl/wskaznik/stopien-wykorzystania-miejsc-noclegowych>
85. Злупко С., 2006. Історія української економічної думки в науково-критичній інтерпретації Івана Франка. http://old.journ.lnu.edu.ua/publications/zbirnyk07/Zbirnyk07_Zlupko.htm
http://www.lnu.edu.ua/faculty/jur/publications/zbirnyk07/Zbirnyk07_Zlupko.htm
86. Злупко С.М., 1993. Михайло Туган-Барановський (український економіст світової слави). – Львів: Каменяр,– 192 с.
87. Злупко С.М., 1994. Украинская экономическая мысль в персоналиях: Текст лекций. – Львов,

88. Зорин И.В. и Квартальнов В.А., 2003. Энциклопедия туризма: [справочник] / Зорин И.В., – М.: Финансы и статистика, – 368 с.
89. Іванченко Н.М., 2015. Проблеми та перспективи розвитку рекреаційного туризму. Ефективна економіка № 5
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4112>
90. Інформаційний центр туристичної галузі Польщі, 2016. Використання туристичних об'єктів у 2015 р. http://www.tur-info.pl/p/ak_id,46449,,gus,wykorzystanie_bazy_noclegowe,statystyki,hotele,obiekty_hotelarskie,obiekty.html
91. Історія України, 2010-2018. Історичний словник термінів та понять з історії України. Доступно: <https://histua.com/slovník/d/derzhava> (Дата звернення 13 Серпня 2017).
92. Кабінет міністрів Великобританії, 1937. Закон про фізичну підготовку та рекреацію. <https://www.legislation.gov.uk/all?title=recreation>
93. Кабінет міністрів України, 1993. Про затвердження Положення про Державний комітет України по туризму. Постанова № 625 від 12 серпня 1993 р. Київ <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/625-93-%D0%BF>
94. Кабінет міністрів України, 2002. Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки Документ 583-2002-п, Редакція від 25.05.2006, <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/583-2002-%D0%BF>
95. Кабінет міністрів України, 2006. Про затвердження Положення про Міністерство охорони навколишнього природного середовища України. Постанова N 1524 від 2 листопада 2006 р. Документ 1524-2006-п, Редакція від 26.02.2010. <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1524-2006-%D0%BF>
96. Кабінет міністрів України, 2013а. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року Розпорядження № 638-р від 1 серпня 2013 р. Київ

97. Кабінет міністрів України, 2013b. Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки. Розпорядження. Документ № 843-р від 14 серпня 2013 р.
98. Кабінет міністрів України, 2014. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади. Постанова № 442 від 10 вересня 2014 р. Документ 442-2014-п.
99. Кабінет міністрів України, 2017. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження № 168-р від 16 березня 2017 р. Київ. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>
100. Карачина Н.П. та Вітюк А.В. Організаційно-економічний механізм: проблематика термінології
101. Карий О. І. та Глинський Н. Ю., 2015. Маркетингова концепція управління розвитком міста. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер.: Економіка. Вип. 1. С. 155-160. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2015_1_29
102. Кейнс Дж.М. 1978. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кейнс Москва, издательство Прогресс, , С. 494
103. Кибанов А.Я., 1997. Управление персоналом организации. – М.:ИНФРА-М, -840 с.
104. Кифяк В.Ф., 2003. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: Зелена Буковина,. – 321 с.
105. Кифяк В.Ф., 2007. Формування рекреаційно-туристичного кластеру та його вплив на підвищення ефективності управління сферою рекреації і туризму. Матеріали доповідей III науково-практичної конференції "Інформаційні технології в управлінні туристичною та курортно-рекреаційною економікою". - Бердянськ: АУІТ "АРІУ", http://tourlib.net/statti_ukr/kyfjak2.htm
106. Ключник Л.В. 2012. Заощадження домашніх господарств як джерело інвестиційних ресурсів економіки України / Л. В. Ключник // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. - - Вип. 9(4). - С. 159-166. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2012_9%284%29__20

107. Ковалюк О.М. 2002. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): Монографія.-Л.: видавничий центр Львівського національного університету ім. І.Франка,-с.396
108. Козик В. В. та Яневич Н.Я., 2014. Формування стратегічного підходу до обґрунтування напрямів вкладення соціальних інвестицій територіальних громад. Моделювання регіональної економіки. № 1. С. 376-392. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Modre_2014_1_39
109. Конгрес США, 2013. Рекреаційний кредит. <https://definitions.uslegal.com/r/recreation-loan-agriculture/>
110. Конгрес США, 2019. Закон (статут) рекреаційного використання. Recreational Use Statutes <https://premisesliability.uslegal.com/recreational-use-statutes/>
111. Королюк Ю.Г., 2010. Кластерний підхід як складова регіонального управління. Державне управління: удосконалення та розвиток № 3, 2010 <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=110>
112. Коцан І.Я., Ложкін Г.В. та Мушкевич М.І., 2011. Психологія здоров'я людини. Навчальний посібник Редакційно-видавничий відділ. Вежа. Волинський національний університет імені Лесі Українки Луцьк. <https://core.ac.uk/download/pdf/153576852.pdf>
113. Коюда В.О. 2008. Основи інвестиційного менеджменту / В.О. Коюда, Т.І. Лепейко, О.П. Коюда – К.: Кондор, С. 340
114. Кравців В., Матолич Б., Гулич О. та Полюга В., 2002. Рекреаційний потенціал Львівської області та стратегія його освоєння Регіональна економіка №2. С.134 -143
115. Кравченко Н.О. 2007. Рекреаційне господарство Полісся: сучасний стан та перспективи розвитку. http://tourlib.net/books_ukr/kravchenko1-1.htm
116. Круль Г. Я. 2011. Основи готельної справи. Навч. посіб.- К.: Центр учбової літератури, - 368 с. https://pidruchniki.com/12461220/turizm/klasifikatsiya_zasobiv_rozmischennya_turistiv_vto

117. Кузьмін О.Є. та Мельник О.Г. 2002. Теоретичні та прикладні засади менеджменту: навчальний посібник. – Львів: Національний університет „Львівська політехніка” (Інформаційно-видавничий центр „Інтелект+Інститут післядипломної освіти”), „Інтелект-Захід”,– 228 с.
118. Кузьмін, О.Є. та Шахно, А.Ю., 2018. Національна модель державного регулювання розвитку людського капіталу в умовах глобальної конкуренції. Проблеми Економіки, 2, с.88 – 97.
119. Кулиняк І.Я. та Глянцева О.І., 2014. Кластерний підхід до оцінювання потенціалу підприємств легкої промисловості Львівщини. Економічний форум: науковий журнал. – Луцьк: Вид. від. ЛНТУ, 2014. – № 3. – С. 96-104. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2014_3_16
120. Кульман А. 1993. Экономические механизмы / Анри Кульман; Пер. с фр. Е. П. Островской; Общ. ред. Н. И. Хрустальной. – М. : Прогресс : Универс,– 188 с. 2. <http://ecodn.info/text/Econom/encyclo/str/E-490.htm>
121. Кунєв Ю.Д., 2006. Управління в митній службі <http://readbookz.com/pbooks/book-10/ua/chapter-618/>
122. Кусков А.С., Голубева В.Л. и Одинцова Т.Н., 2005. Рекреационная география. Учебно-методический комплекс <http://www.geograf.com.ua/tourism-geography-books/rekreacyonnaya-geografiya-uchebno-metodycheskyj-kompleks>
123. Ластовка В., 2016. Моршин: сонний курорт. <https://tsn.ua/blogi/themes/tourism/morshin-sonniy-kurort-de-lyublyat-seks-754615.html>
124. Літинський В., 2001. Геодезичний енциклопедичний словник. За редакцією Володимира Літинського. Львів. Євросвіт. 2001.
125. Лобарчук О., 2015. Чи вборонять санаторії профілакторії?! Львівська обласна організація профспілки працівників освіти і науки України <http://profkom.lnu.edu.ua/archives/212>
126. Ляшенко В.И., 2013. Структурные трансформации старопромышленных регионов Украины: монография / В.И. Ляшенко, Л.Г. Червова, Л.М. Кузьменко и др. // НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2013. – 412 с.

127. Майорова Т.В. 2003. Інвестиційна діяльність: Навчальний посібник. – Київ: ЦУЛ, – 376 с.
128. Мальська М.П. та Худо В.В. 2007. Туристичний бізнес: теорія та практика. Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 424 с.
http://tourlib.net/books_ukr/malska-turbiznes.htm
129. Мартиненко В.Ф. 2005. Державне управління інвестиційним процесом в Україні: Монографія. - К.: Вид-во НАДУ, - 296 с.
130. Масляк П.О. 2008. Рекреаційна географія : навч. посіб. /П.О.Масляк.- К.: Знання, - 343 с. Або http://tourlib.net/books_ukr/maslyak-rekr1-1.htm Масляк П.О. Рекреаційна географія
131. Мельник В.О. 1999. Залучення інвестицій в українську економіку і роль транснаціональних корпорацій: фактори та ринки. Моніторинг інвестиційної діяльності в Україні. Вип.1.
132. Мельничук О.С. 1985. Словник іншомовних слів І За ред. О.С. Мельничука. — К.: Голов редакція Укр Радян. енциклопедії,
133. Мертенс А.В. 1997. Инвестиции: Курс лекций по современной финансовой теории. К.: Киевское инвестиционное агентство, 461 с.
134. Микитенко В. В. Незалежна Україна в координатах сталого розвитку: [монографія] / [В. В. Микитенко, Ю. Б. Порохнявий, Д. О. Микитенко, С. М. Шкарлет, П. Д. Рогов, В. Ю. Худолей, І. М. Крейдич, І. М. Лицур, А. О. Гаркуша, Л. І. Ільчук, В. В. Корнєєв, Н. М. Шелудько]. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Чернігів: ЧНТУ, 2019. – 770 с.
135. Микитенко В. В. Прогнозні можливості формування просторової системи управління природно-ресурсними активами// В. В. Микитенко, І. М. Лицур // Історія народного господарства та економічної думки України: всеукраїнський історико-економічний збірник наукових праць – ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – 2018/№ 51. – Київ: ДУ «ІЕП НАН України», 2018. – С. 252 -274.
136. Микитенко В. В., 2016. Національна парадигма сталого розвитку України: Монографія [Текст] / М. А. Хвесик, О. М. Алимов, А. В. Голян, І. К. Бистряков,

О. О. Демешок, В. В. Микитенко та ін.; за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Патона Б.Є. / Вид. 2-е, перероб. і доп. – Київ: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»

137. Мироненко Н.С. и Твердохлебов И.Т. 1981. Рекреационная география. - М.: Изд-во МГУ, - 208с.

138. Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), 2019. Печеніги: вкрадене узбережжя. <http://icps.com.ua/nashi-proekty/aktualni-proekty-ntspd/pechenihy/>

139. Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, 2009. Наказ №330 від 22.06.2009 «Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>

140. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2019. Прес-центр ініціативи "Децентралізація" – Законодавство. <https://decentralization.gov.ua/legislations?page=6>

141. Міністерство спорту і туризму Республіки Польща, 2015. Програма розвитку спорту до 2020 р. <https://bip.msit.gov.pl/bip/projekty-aktow-prawnyc/inne-dokumenty-rzadowe/1570,Program-Rozwoju-Sportu-do-roku-2020.html>

142. Мінфін, 2017. Архів валютних курсів. <https://index.minfin.com.ua/ua/exchange/archive/>

143. Мінфін, 2019. Індекс інфляції. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>

144. Мочерний С. В. 2000. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 1 / ред. кол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К. : Вид. центр Академія". 863 с.

145. Нижник Н.Р. та Машков О.А. 1998. Системний підхід в організації державного управління: Навч. посібник / за ред.. Н.Р. Нижник. – К.: УАДУ, – 160с.

146. Одрехівський М.В., 2009. Маркетингово-орієнтоване управління рекреаційними інноваційними підприємствами: монографія. — Дрогобич, РВ ДДПУ, — 488 с.
147. Оліховська М.В., 2012. Організаційно-економічне обґрунтування становлення та розвитку підприємств агробізнесу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / І. В. Абрамова. – Львів,– 20 с.
148. Орлов А.И., 1991. Статистические методы и анализ данных. Заметки по теории классификации (Москва) Социология: 4М, 1991. N2 <http://jour.isras.ru/upload/journals/6/articles/3845/submission/original/3845-7110-1-SM.pdf>
149. Остарбайтер, 2011. Західнопоморське воєводство. <http://ostarbeiter.vn.ua/wojewodztwo-zachodniopomorskie.html>
150. Панкова Є.В. 2003. Туристичне краєзнавство. Навчальний посібник. - К.: Альтерпрес, - 352 с. http://tourlib.net/books_ukr/pankova52.htm
151. Панчишин С. та Савлук М., 2003. Доходи та заощадження в перехідній економіці України / [В. Бандера, В. Буняк, З. Ватаманюк та ін.]; За ред. С. Панчишина, М. Савлука. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка,– с. 406.
152. Парламент Канади, 2019. Закони та нормативні акти. <https://www.princeedwardisland.ca/en/legislation/all/all/a>
153. Пересада А.А. 2002. Управління інвестиційним процесом / А.А. Пересада. – К.: Лібра, - С.472
154. Петренко І.П. 2014. Трансформація заощаджень населення в інвестиції: досвід та проблеми в Україні / І. П. Петренко // Економіка України. № 3. - С. 50-61. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2014_3_5
155. Пирог О.В., 2013. Економічний розвиток національного господарства України: особливості та моделі в умовах постіндустріального суспільства: монографія. Львів. Видавництво Львівської політехніки. 336 с.

156. Пирог О.В., 2015. Економічна стабільність суб'єктів господарювання в умовах хаотичного розвитку національної економіки України: монографія / О.В. Пирог, Н.О. Шпак, М.І. Романишин. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, – 288 с.
157. Пістунов І.М. 2008. Кластерний аналіз в економіці. Навч. посібник / І.М. Пістунов, О.П. Антонюк, І.Ю. Турчанінова. –Дніпропетровськ : Національний гірничий університет,– 84 с.
158. Поворозник В.О., 2006. Інституційні зміни в умовах трансформаційної економіки України / Поворозник В.О. – К.: КНУ ім. Т.Шевченка,– 19 с.
159. Поплавська Ж.В., 1999. Історія економічних вчень: конспект лекцій. – Львів: ДУ “Львівська політехніка”; Агенція з реструктуризації промислових підприємств,– 64 с.
160. Портер М. 2001. Конкуренция: Учебное пособие / Пер.с англ. М.: Вильямс. – 2001. – 495 с.
161. Правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, 2004. Про затвердження Інструкції про часткове фінансування санаторіїв-профілакторіїв за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, їх штатних нормативів, форм фінансової звітності та норм витрат на часткове фінансування Постанова N 19 від 04.03.2004 Документ v0019598-04 <https://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/v0019598-04>
162. Реверчук С.К., Реверчук Н.Й., Скоморович І.Г. та ін. 2001. Інвестологія: наука про інвестування: Навчальний посібник/За ред. д-ра екон. наук, проф. С.К. Реверчука. – К.: Атіка,– 264 с.
163. Рудницький С.В., 2011. Категорія «механізм» та її гносеологічні можливості для опису явищ і процесів суспільно-політичного життя / С.В. Рудницький // Держава і право. — 2011. — Вип. 53. — С. 679-685.
164. Русановська Н.О., 2005. Сутнісні ознаки та місце права рекреаційного природокористування в системі екологічних прав громадян // Вісник

Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - Юридичні науки. - № 63-64.

165. Рядно О.А., 2016. Дослідження структури та динаміки диференціації соціально-економічного розвитку регіонів України на основі кластерного аналізу. О. А. Рядно, доктор технічних наук, О. В. Беркут, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпропетровськ Економічний вісник Донбасу № 1(43), 2016. <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/109451/8-Ryadno.pdf?sequence=1>

166. Садова У. Я., 2012. Соціально-демографічний потенціал розвитку Українських Карпат. Регіональна економіка. № 3. С. 150-158. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2012_3_19

167. Салимов Л.Н. 2000. Инвестиционный механизм: сущность и содержание/ Л.Н. Салимов // Вестник Челябинского государственного университета. — № 4. <http://old.tisbi.ru/home/science/journal-of-tisbi/2000/4/6/>

168. Свінцов О.М., 2012. Державне регулювання структурних зрушень в інвестиційній діяльності економіки України: монографія / Григорій Башнянин, Світлана Васильчик, Всеволод Жовтанецький, Олександр Свінцов, Надія Скірка. – Львів: Вид-во «Сполом» – 184 с.

169. Сейм Республіки Польща, 1996. Закон Республіки Польща «Про фізичну культуру» <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19960250113>

170. Січка І.І., 2013. Оцінка державного регулювання інвестицій у туристично-рекреаційну галузь України. ISSN 1728-4236 ВІСНИК ЖДТУ. 2013. № 1 (63) СЕРІЯ: Економічні науки УДК 330.322.01:338.48 Ужгородський національний університет

171. Скворцов І.Б., 2003. Ефективність інвестиційного процесу: методологія, методи і практика: Монографія. /– Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка". 312 с.

172. Смаль І.В. та Смаль В.В., 2004. Рекреація, туризм і дозвілля: тлумачення і співвідношення понять. Київський національний університет культури і мистецтв Міжнародна науково-практична конференція Педагогічні та

рекреаційні технології в сучасній індустрії дозволя 4-6 червня 2004 р.
http://tourlib.net/statti_ukr/smal.htm

173. Соколенко С.І., 2008. Проблеми і перспективи посилення конкурентоздатності економіки України на основі кластерів / С. І. Соколенко // Соц.-екон. пробл. сучас. періоду України. - 2008. - Вип. 3. - С. 18-30. - Бібліогр.: 3 назв. - укр.

174. Соколова О., 2016. Кластерный анализ. Финансовый вопрос.
<http://finvopros.com/klasternyj-analiz-eto.html>

175. Стеченко Д.М., 2001. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика: Навч. посіб. — К.:Вікар,— 374 с.
<http://studentbooks.com.ua/content/view/971/76/1/1/>

176. Тертичка В. 2002. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні: -- К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи»,— 750с.

177. Топчієв О.Г. 2005. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. — Одеса: Астропринт,— 632 с.

178. Ульянченко О.В. 2010. Інвестиційний процес і його складові елементи. Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" № 11,
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=405>

179. Управління Статистики Канади, 2019. Зведена статистика: розваги та відпочинок. Government of Canada. Statistics Canada. <http://www.statcan.gc.ca/tables-tableaux/sum-som/l01/cst01/arts60a-eng.htm>

180. Уряд Австралії, 2019. Рекреаційна діяльність. Міністерство мистецтв. <https://www.australia.gov.au/information-and-services/culture-and-arts/recreational-activities> Міністерство екології та енергетики.
<http://www.environment.gov.au/heritage>

181. Уряд Квінсленда, 2019. Рекреаційні центри Квінсленда.
<https://www.npsr.qld.gov.au/get-active/recreation-centres/>

182. Уряд міста Торонто, 2019. Рекреація. <https://www.toronto.ca/explore-enjoy/recreation/>

183. Уряд Норвегії, 1957. Про рекреацію на природі. Закон Норвегії. Міністерство клімату та навколишнього середовища. <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/outdoor-recreation-act/id172>
Government.no /Outdoor Recreation Act
184. Уряд США, 2019. Офіційний сайт <https://www.usa.gov/recreation>,
<https://www.recreation.gov>
185. Федоренко В.Г. 2000. Інвестознавство: підручник / за наук. ред. В. Г. Федоренка.-К.:МАУП, - 408 с.
186. Фетисов, Г.Г. и др., 2004 - 2005 г. Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. В 5 томах. М.: Мысль. 720, 752, 896, 896, 816.
187. Фоменко Н.В. 2007. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навчальний посібник ./Н.В.Фоменко.-К.: Центр навчальної літератури, -312 с.
http://tourlib.net/books_ukr/fomenko11.htm
188. Центральна бібліотека Бердянської міської централізованої бібліотечної системи, 2014. Інформаційний екскурс з історії та сьогодення Бердянська. Випуск 3. Бердянська міська рада. Бердянськ, 2014. http://berdlib.at.ua/doc/vip_3_msce_berdjansk_stolicja_azovskikh_zdravnic.docx
189. Черниш І.В. 2008. Впровадження рекреаційного кластеру як ефективної системи управління створенням інвестиційної привабливості. Полтавський університет споживчої кооперації України. Международная научно-практическая конференция "Инвестиционные приоритеты эпохи глобализации: влияние на национальную экономику и отдельный бизнес" (14-15 февраля 2008 г.). <http://www.confcontact.com/2008febr.php>
190. Черчик Л.М., 1999. Формування та розвиток територіальної рекреаційної системи регіону (на прикладі Волинської області) УДК 330.15:614.2 (477.82) Спеціальність 08.10.01 -Розміщування продуктивних сил і регіональна економіка. автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. http://tourlib.net/aref_tourism/cherchyk.htm

191. Чухрай Н.І., 2015. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства. Підручник / Н.І. Чухрай, О.П. Просович ; Міністерство освіти і науки України, Національний університет "Львівська політехніка".
192. Шахно А.Ю. та Ковальчук В.А., 2016. Інвестування в людський капітал як фактор інноваційного розвитку економіки України. Соціально-економічні проблеми і держава: електронне наук.-фах. видання. ТНТУ ім. Івана Пулюя, [online] 2(15), с. 33-40. Доступно: <<http://sepd.tntu.edu.ua/index.php/archive/18/482-2016-11-21-15-35-15>>
193. Шахно, А.Ю., 2016. Сучасна роль держави у формуванні та розвитку людського капіталу в умовах глобалізації. Herausgegeben vom Doktor der Wirtschaftswissenschaften, Professor W. Jatsenko. Konzeptuelle grundsätze des wirtschaftswachstums bei der globalisierung: kollektive monographie. Verlag SWG imex GmbH Nürnberg, Deutschland, с. 68-79. (Концептуальні засади економічного зростання в умовах глобалізації (Підрозділ 1.8. Сучасна роль держави у формуванні та розвитку людського капіталу в умовах глобалізації) Німеччина.
194. Школа І.М., 2007. Розвиток туристичного бізнесу регіону Навчальний посібник. За редакцією доктора економічних наук, професора Школи І.М. Автори: Школа І.М., Ореховська Т.М., Корольчук О.П., Кифяк В.Ф., Бутирська І.В., Бурдяк О.М., Гут Л.В., Рошило В.І., Полянко В.В., Козменко В.М., Гомба Л.А., Василенко Л.П., Виклюк Я.І., Ляхов С.Д., Севрюкова М.В. У монографії http://tourlib.net/books_ukr/shkola.htm
195. Шмигова О., 2007. Поняття та юридичні ознаки права рекреаційного природокористування http://papers.univ.kiev.ua/1/jurydychni_nauky/articles/shmygova-o-conception-and-juridical-features-of-recreation-of-nature-using_17764.pdf
196. Юхименко П.І., Федосов В. М. та Лазебник Л. Л. [та ін.], 2010. Теорія фінансів : підручник; за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – Київ : ЦУЛ,– 576 с.

197. Яковенко И.М., 2004. Теоретико-методологические основы рекреационного природопользования (общественно-географическое исследование): Дис. ... д-ра географ, наук. - К.,
198. Яцук Н.В., 2009. Поняття державного регулювання сфери рекреації. Науково-виробничий журнал "Держава та регіони". - Серія: Державне управління. - №3. http://tourlib.net/statti_ukr/yacuk.htm

ДОДАТКИ

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**1. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації****1.1. Статті у наукових фахових виданнях України**

1. Бондаренко, Ю.Г. та Кулиняк, І.Я., 2018. Оцінювання діяльності колективних засобів розміщування як організацій рекреаційної сфери. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління*, 897, с. 3-15 (Особистий внесок автора: окреслено проблеми ефективного функціонування організацій рекреаційної сфери).
2. ²Бондаренко, Ю.Г., Кулиняк, І.Я. та Страخورчук, К.О., 2016. Зарубіжний досвід функціонування туристичних кластерів. *Електронне наукове фахове видання «Економіка та суспільство»*, 5, с. 31-37. Доступно: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/5_ukr/6.pdf (Особистий внесок автора: запропоновано напрями використання зарубіжного досвіду формування та функціонування туристичних кластерів в Україні).
3. *Бондаренко, Ю.Г., 2015. Підвищення ефективності державного управління в інвестиційній діяльності. *Актуальні проблеми економіки*, 10 (172), с. 89-94 (Міжнародна представленість та індексація журналу: Scopus; Web of Science).
4. Бондаренко, Ю.Г., Кулініч, Т.В., 2015. Об'єднання підприємств як механізм підвищення ефективності інвестиційної діяльності в регіоні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 819, с. 227-240 (Особистий внесок автора: досліджено взаємовплив об'єднань підприємств на розвиток їх учасників, активізацію інвестиційної діяльності в регіоні).
5. Бондаренко, Ю.Г., Кулиняк, І.Я. та Дубоделова, А.В., 2014. Кластерний підхід до аналізу розвитку міжнародного туризму в Україні. *Вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць*, 24.6, с. 195-201 (Особистий внесок автора: виокремлено регіони, які є найбільш привабливими серед іноземних туристів, застосовуючи при цьому кластерний аналіз).
6. Бондаренко, Ю.Г. та Просович, О.П., 2013. Державне управління інвестиційними процесами у контексті економічної теорії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління*, 754, с. 220-226 (Особистий внесок автора: досліджено вплив державного управління на процес формування інвестиційно привабливої держави).
7. Бондаренко, Ю.Г., Просович, О.П. та Прийма, Л.Р., 2009. Стратегія інноваційно-інвестиційного розвитку регіону в умовах економічної кризи.

* Видання включено до міжнародної наукометричної бази даних

Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління, 640, с. 183-188 (Особистий внесок автора: визначено наслідки фінансово-економічної кризи в Україні та її вплив на розвиток регіону).

8. Бондаренко, Ю.Г., Цимбаліста, Н.А. та Кулініч, Т.В., 2008. Активізація інноваційно-інвестиційної діяльності в регіоні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління, 611, с. 176-181 (Особистий внесок автора: запропоновано алгоритм відбору інноваційно-інвестиційних програм та проектів для цільового фінансування за рахунок внутрішніх джерел інвестування).*

9. **Дробенко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2007. Сучасні особливості формування інноваційно-інвестиційної стратегії розвитку організації. *Вісник Львівського державного інституту новітніх технологій та управління ім. В.Чорновола, 1, с. 199-207 (Особистий внесок автора: проведено оцінку варіантів розвитку організації за критеріями ризиковість і ефективність інвестування інновацій).*

10. Дробенко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2007. Механізм забезпечення реалізації інвестиційної діяльності в економіці регіону. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління, 582, с. 163-168 (Особистий внесок автора: визначено пріоритети і перспективи регіонального розвитку, а також пропозиції щодо вдосконалення механізму інвестиційної регіональної політики).*

11. Дробенко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2005. Оцінка впливу місцевих органів влади на забезпечення інвестиційної привабливості Городоцького району. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління, 533, с. 154-159 (Особистий внесок автора: запропоновано методи реалізації маркетингової стратегії для створення позитивного іміджу області, району).*

12. Дробенко, Ю.Г. та Коpecь, Г.Р., 2004. Економічні аспекти ресурсного менеджменту у кластерній моделі економіки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку, 517, с. 134-140 (Особистий внесок автора: розроблена схема інформаційного забезпечення кластерної моделі організації функціонування підприємств).*

13. Дробенко, Ю.Г. та Петрович, Й.М., 2004. Розроблення стратегії залучення інвестицій у розвиток економіки регіону. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління, 504, с. 9-14 (Особистий внесок автора: запропонована концептуальна схема створення стратегії залучення інвестицій в регіон за участю місцевої влади, громади та бізнесу).*

14. Дробенко, Ю.Г. та Коpecь, Г.Р., 2004. Маркетингові аспекти

** Прізвище Дробенко змінено на Бондаренко у зв'язку з одруженням

підвищення інвестиційної привабливості туристичної галузі регіону. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Логістика*, 499, с. 163-169 (Особистий внесок автора: запропоновано на основі здійсненого попередньо SWOT аналізу основні напрямки розвитку рекреаційно-туристичної сфери).

15. Дробенко, Ю.Г., 2003. Механізм управління інвестиційними процесами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Проблеми економіки та управління*, 484, с. 255-258.

16. Дробенко, Ю.Г., 2002. Досвід формування сучасних економічних взаємовідносин на прикладі кластерної моделі “Поділля Перший”. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Проблеми економіки та управління*, 448, с. 121-124.

17. Дробенко, Ю.Г., 2001. Кластер як організаційна форма залучення інвестицій в рекреаційну сферу послуг м. Львова. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Проблеми економіки та управління*, 425, с. 161-164.

1.2. Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави

18. Bondarenko, Yu. N. and Kulinich, T. V., 2018. Investigation of conditions and benefits for Ukraine in the transition of its household in the rank of the internal investor of the state *EUREKA: Social and Humanities*. Tallinn, Eesti, European Union: Publisher OÜ "Scientific Route". Volume 1(13), p. 10-22 (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus (Естонія)*). (Особистий внесок автора: проведено усереднену оцінку інвестиційних можливостей п'яти типів вітчизняних домогосподарств).

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

19. Бондаренко, Ю.Г., 2018. Модель визначення мінімального рівня сукупного доходу домогосподарства (сім'ї), необхідного для переходу в ранг внутрішнього інвестора держави. *Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Фінансування, інвестування та кредитування в Україні: проблеми та перспективи розвитку в кризовій економіці»*, Частина 2. Дніпро, Україна, 20 травня 2018 р. Дніпро: ДДАЕУ.

20. Бондаренко, Ю.Г., 2018. Відмінності між категоріями туризм і рекреація та вплив глобалізаційних процесів на їх розвиток. *Збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку світової економіки»*. Харків, Україна, 18 травня 2018 р. Харків: ХНАДУ.

21. Бондаренко, Ю.Г., 2018. Внутрішній інвестор: його роль та місце в економіці держави. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених «Управління економічними процесами на макро- і*

мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення». Львів, Україна, 24–25 квітня 2018 р. Львів: Видавництво Львівської політехніки.

22. Bondarenko, Yu.N. and Tsybalista, N.A., 2017. Domestic investment as the basis for economic development of Ukraine. *Збірник наукових статей за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки»*, Частина 2. Дніпро, 13-14 квітня 2017 р. Дніпро: НМетАУ (Особистий внесок автора: розроблена модель взаємозалежності і взаємодоповнюваності учасників інвестиційного процесу в рекреаційній сфері).

23. Бондаренко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2015. Кластерні об'єднання як найбільш ефективна форма віддачі від інвестицій. *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики»*. Львів, Україна, 24-25 вересня 2015 р. Львів: ТЗОВ «Простір-М». (Особистий внесок автора: досліджено переваги і недоліки об'єднання і його вплив на інвестування).

24. Бондаренко, Ю.Г., 2015. Вплив державного управління на інвестиційну діяльність. *Wykonane na materialach Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji «Zbior raportow naukowych «Wspolczesna nauka. Nowy wyglad»*. Польща, 30.01.2015 - 1.01.2015 року. Warszawa: sp. z. o. o. «Diamond trading tour».

25. Бондаренко, Ю.Г. та Кулиняк, І.Я., 2014. Створення сприятливих інноваційно-інвестиційних умов розвитку регіону в умовах децентралізації. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку: регіональні особливості та світові тенденції»*. Івано-Франківськ, Україна, 10 квітня 2014 р. Івано-Франківськ: Видавець Віктор Дяків (Особистий внесок автора: досліджено вплив управління з боку місцевих органів влади на створення сприятливих умов розвитку регіону в умовах децентралізації).

26. Бондаренко, Ю.Г., 2013. Професійний менеджмент як засіб ефективного державного управління. *Матеріали I всеукраїнської науково-практичної конференції «Управління персоналом у системі менеджменту організацій: тенденції та перспективи розвитку»*. Львів, Україна, 10-12 жовтня 2013 р. Львів – смт. Славське: Видавництво Львівської політехніки.

27. Бондаренко, Ю.Г. та Копець, Г.Р., 2012. Переваги функціонування кластерів для ефективної діяльності регіональної економіки. *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток наукових досліджень 2012»*. Полтава, Україна, 19-21 листопада 2012 р. Полтава: «ІнтерГрафіка» (Особистий внесок автора: отримали подальший розвиток чинники впливу на ефективність функціонування кластерів).

28. Бондаренко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2008. Стратегія соціального та

економічного розвитку як підґрунтя для регіональної інвестиційної політики держави. *Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики»*. Харків, Україна, 22-23 травня 2008 р. Харків: ФОП Александрова К. М. (Особистий внесок автора: визначено роль стратегічного управління у вирішенні проблем ефективного розвитку регіону та його громади).

29. Бондаренко, Ю.Г. та Кулініч, Т.В., 2008. Інноваційно – інвестиційні процеси в організаціях рекреаційної сфери України. *Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики»*. Львів, Україна, 24-25 травня 2008 р. Львів: Видавництво Львівської політехніки (Особистий внесок автора: визначено вплив інноваційно-інвестиційних процесів на організації рекреаційної сфери).

30. Дробенко, Ю.Г., 2006. Інвестиційна політика в регіональному розвитку Городоччини. *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Наука и технологии: Шаг в будущее - 2006»*, том 20 «Економические науки». Белгород, Росія, 20-31 марта 2006 г. Белгород: Руснауч-книга.

31. Дробенко, Ю.Г., 2006. Роль місцевих органів влади у забезпеченні інвестиційної привабливості регіону. *Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво»*, том 2. Луцьк, Україна, 18-19 травня 2006 р. Луцьк: Редакційно - видавничий дім «Вежа».

32. Дробенко, Ю.Г., 2004. Кластер як організаційний механізм підвищення ефективності діяльності підприємств у регіоні. *Тези доповідей і повідомлень всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми розвитку підприємств і нових економічних структур в сучасних умовах»*. Донецьк, Україна, 20-21 травня 2004 р. Донецьк: Ротапринт ІЕП НАН України.

33. Дробенко, Ю.Г., 2003. Характер розвитку туристичної інфраструктури у Львівській області. *Труди IV Міжнародної наукової конференції студентів и молодих учених «Управление развитием социально-экономических систем: глобализация, предпринимательство, устойчивый экономический рост»*, часть 2. Донецьк, Україна, 25 травня 2003 р. Донецьк: Норд Компьютер.

Продовження додатку А
Таблиця А1

Апробація результатів дисертаційної роботи

№ з/п	Типи конференцій	Назви конференцій	Місце і дата проведення	Тип участі
1.	Міжнародна науково-практична інтернет-конференція	«Фінансування, інвестування та кредитування в Україні: проблеми та перспективи розвитку в кризовій економіці»	Дніпро, 20 травня 2018 р.	заочна
2.	X Міжнародна науково-практична конференція	«Сучасні тенденції розвитку світової економіки»	Харків, 18 травня 2018 р.	заочна
3.	III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція молодих учених	«Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення»	Львів, 24–25 квітня 2018 р.	очна
4.	III Всеукраїнська науково-практична конференція	«Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки»	Дніпро, 13-14 квітня 2017 р.	заочна
5.	IV Міжнародна науково-практична конференція	«Проблеми формування та реалізації конкурентної політики»	Львів, 24-25 вересня 2015 р.	очна
6.	Miedzynarodowa Naukowo-Praktyczna Konferencji	«Zbior raportow naukowych «Wspolczesna nauka. Nowy wyglad»	Warszawa, 30.01.2015 - 1.01.2015 roku	заочна
7.	Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція студентів та молодих вчених	«Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку: регіональні особливості та світові тенденції»	Івано-Франківськ, 10 квітня 2014 р.	заочна
8.	I Всеукраїнська науково-практична конференція	«Управління персоналом у системі менеджменту організацій: тенденції та перспективи розвитку»	Львів – сmt. Славське, 10-12 жовтня 2013 р.	очна
9.	VIII Міжнародна науково-практична конференція	«Розвиток наукових досліджень 2012»	Полтава, 19-21 листопада 2012 р.	заочна
10.	Міжнародна науково-практична конференція	«Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики»	Харків, 22-23 травня 2008 р.	заочна
11.	II Міжнародна науково-практична конференція	«Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики»	Львів, 24-25 травня 2008 р.	очна
12.	I Международная научно-практическая конференция	«Наука и технологии: Шаг в будущее - 2006»	Белгород, 20-31 марта 2006 г.	заочна
13.	III Міжнародна науково-практична конференція	«Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво»	Луцьк, 18- 19 травня 2006 р.	заочна
14.	Всеукраїнська науково-практична конференція	«Проблеми розвитку підприємств і нових економічних структур в сучасних умовах»	Донецьк, 20-21 травня 2004 р.	заочна
15.	IV Международная научная конференция студентов и молодых ученых	«Управление развитием социально-экономических систем: глобализация, предпринимательство, устойчивый экономический рост»	Донецьк, 25 травня 2003 р.	заочна

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ ТУРИЗМУ ТА КУРОРТІВ
 вул. В. Винниченка, 18, м. Львів, 79008, тел./факс: 261-39-13
 E-mail: tourism@loda.gov.ua

Д О В І Д К А

**Про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 асистента кафедри менеджмент організацій
 Національного університету «Львівська політехніка»
 Бондаренко Юлії Григорівни
 на тему «Механізм державного управління інвестуванням в рекреаційній
 сфері» на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
 спеціальністю 08.00.03 – «Економіка та управління національним
 господарством»**

Управління туризму та курортів Львівської обласної державної адміністрації ознайомилися із дисертаційним дослідженням Бондаренко Юлії Григорівни на тему «Механізм державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері» і дійшли висновку, що робота виконана на актуальну тему та містить обґрунтовані рекомендації щодо формування механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері. Це дозволить активізувати діяльність організацій, які працюють у цій сфері, а також створювати нові напрямки розвитку індустрії рекреації.

Проведено зіставлення інвестицій в рекреаційній сфері з масштабами діяльності окремих її складових, розроблена матриця рекреаційного потенціалу України, та зокрема Львівщини:

- визначено місце рекреаційної сфери та перспективи її розвитку в розрізі регіонів України;
- виявлено вплив інституційного середовища на формування і діяльність рекреаційно-туристичної сфери;
- описано процес формування рекреаційно-туристичного продукту-послуги;
- розроблено структурно-логічну схему місця організацій рекреаційної сфери в циклічному розвитку економіки.

Результати наукового дослідження можуть слугувати підґрунтям для формування рекреаційного простору і рекреаційного кластеру як ефективного механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері та аргументованими рекомендаціями щодо підвищення інвестиційної привабливості рекреаційної сфери Львівської області загалом.

Довідка видана для подання до Вченої ради за місцем захисту дисертації як підтвердження використання результатів наукового дослідження.

Начальник управління

Н. М. Табака

УКРАЇНА

БІБРСЬКА МІСЬКА РАДА

ПЕРЕМИШЛЯНСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

81220, м.Бібрка, вул. Тарнавського, 22; тел. 4-31-35, 4-32-35.

e-mail: bibrka.rada@gmail.com

02.04.19 № 02-13/ 513

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Бондаренко Юлії Григорівни
на тему «Механізм державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері»
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – «Економіка та управління національним господарством»

Адміністративно-територіальна реформа сприяє формуванню ефективної системи державного управління. Саме це дозволило створити Бібрську об'єднану територіальну громаду, яка спроможна успішно управляти наявними територіальними ресурсами, створювати нові робочі місця, забезпечувати належний рівень освіти, культури, відпочинку, самостійно обирати пріоритети економічного, соціального і екологічного розвитку громади.

Дослідження, котрі проведені по регіону Бібрської об'єднаної територіальної громади, засвідчило наявність незаперечного інтересу населення до відпочинку на території постійного проживання та поблизу нього. Це вказує на достатньо великі перспективи Бібрської ОТГ в організуванні та облаштуванні відпочинкового простору, що дозволить активізувати бізнес-середовище, створити додаткові робочі місця, що, в свою чергу, сприятиме зростанню фінансових відрахувань до бюджету Бібрської міської ради, які зможуть бути використані на створення привабливих умов проживання населення об'єднаної громади.

Крім того, дисертантом також описано процес формування рекреаційного продукту-послуги та розроблено структурно-логічну схему місця організації рекреаційної сфери. В результаті проведеного дослідження визначено необхідність створення, облаштування рекреаційного простору, що зумовлено потребою відновлення психофізичного, емоційного стану населення.

З огляду на вище сказане, дані дослідження слугують для використання їх у корегуванні стратегічного плану розвитку Бібрської ОТГ у напрямі формування рекреаційного кластера та створення рекреаційного простору на території ОТГ як одного з пріоритетних напрямків його розвитку.

Довідка видана для подання до Вченої ради за місцем захисту дисертації як підтвердження використання результатів наукового дослідження.

Бібрський міський голова

Р.Я.Гринус

УКРАЇНА

ДАВИДІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА
ОБ'ЄДНANOЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Пустомитівського району Львівської області
вул. Незалежності 1А, с. Давидів, Пустомитівський район, Львівська область, 81151

тел. (032) 227-75-47, факс: (032) 227-79-77, e-mail: davudiv.sr@ukr.net

№ 490 від «26» 03 2019 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Бондаренко Юлії Григорівни

на тему «Механізм державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері»

на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

за спеціальністю 08.00.03 – «Економіка та управління національним господарством»

На сьогодні адміністративно-територіальна реформа сприяє формуванню ефективної системи державного управління. Саме це дозволило створити Давидівську об'єднану територіальну громаду, яка спроможна успішно управляти наявними ресурсами, створювати нові робочі місця, забезпечувати належний рівень освіти, культури, відпочинку, самостійно обирати пріоритети економічного, соціального і екологічного розвитку громади.

Давидівська об'єднана територіальна громада (Давидівська ОТГ) завдяки вигідному географічному розташуванню і проведеному в рамках дослідження опитуванню оцінки важливості, місця та ролі рекреаційної сфери у суспільстві, засвідчило наявність незаперечного інтересу населення до відпочинку на території постійного проживання та поблизу нього. Це вказує на достатньо великі перспективи Давидівської ОТГ в організуванні та облаштуванні відпочинкового простору, що дозволить активізувати бізнес-середовище, створити додаткові робочі місця, що, в свою чергу, сприятиме зростанню фінансових відрахувань до бюджету ОТГ, які зможуть бути використані на створення привабливих умов проживання населення ОТГ.

Крім того, дисертантом також описано процес формування рекреаційного продукту-послуги та розроблено структурно-логічну схему місця організації рекреаційної сфери. В результаті проведеного дослідження визначено необхідність створення, облаштування рекреаційного простору, що зумовлено потребою відновлення психофізичного, емоційного стану населення. З огляду на вище сказане, дані дослідження слугують для використання їх у корегуванні стратегічного плану розвитку Давидівської ОТГ у напрямі формування рекреаційного кластера та створення рекреаційного простору на території ОТГ як одного з пріоритетних напрямків його розвитку.

Довідка видана за рішенням Вченої ради за місцем захисту дисертації як підтвердження використання результатів наукового дослідження.

Голова Давидівської ОТГ

В. Керницький

ГО «Центр муніципального і регіонального розвитку»

79008, м.Львів, вул. Сербська, 1

Код ЄДРПОУ 19335654

тел.067-947-65-02, 067-972-73-00

Голові Спеціалізованої вченої ради

Д 35.052.03

НУ «Львівська політехніка.

д.е.н., проф. О.С. Кузьміну

м. Львів, вул. Ст. Бандери, 12

АКТ

про використання наукових результатів дисертаційної роботи

Бондаренко Юлії Григорівни

на тему «Механізм державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері»

на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Громадська організація «Центр муніципального і регіонального розвитку» інформує, що результати наукового дослідження Бондаренко Юлії Григорівни були використаними у розробленні стратегічного плану розвитку Городоцького району Львівської області за підтримки Європейського Союзу. Зокрема, дисертант є одним із співавторів наукового видання, присвяченого цій темі. (Стратегія розвитку Городоцького району Львівської області [Ю. Бондаренко, Б.І. Іличок, О. Марискевич та ін.]. – Л.: Сполум, 2005. – 224 с.)

У роботі доведена взаємозалежність і взаємодоповнюваність учасників інвестиційного процесу у процесі формування позитивного результату діяльності в рекреаційній сфері, а саме:

- ✓ роль та вплив громадських організацій на розвиток рекреаційної сфери;
- ✓ важливість участі громадських організацій в інформаційній та просвітницькій діяльності при розробленні стратегій розвитку територіальних громад та як засіб підвищення соціальної ефективності та розвитку громадянського суспільства;
- ✓ умови формування процесу рекреаційного туристичного продукту-послуги;
- ✓ структурно-логічна схема місця всіх організацій рекреаційної сфери в циклічному розвитку економіки.

Практичні рекомендації дисертаційної роботи щодо розвитку механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері і впливу громадських організацій на його формування дозволить активізувати діяльність громадських організацій та контролювати створення рекреаційного простору з метою відновлення фізичних сил та психоемоційного стану населення та розвитку здорової нації.

Директор ГО «Центр муніципального і регіонального розвитку»

Воротило О.Б.

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, тел. (380-32) 237-49-93, 258-27-58, факс: (380-32) 258-26-80
 ел. пошта: coffice@lpnu.ua, інтернет: www.lp.edu.ua

28.03.2019 № 64-01-630

на № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Бондаренко Юлії Григорівни
 у навчальному процесі

Основні положення та результати дисертаційної роботи Бондаренко Ю.Г. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук впроваджені у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка». При викладанні дисциплін «Проектний менеджмент», «Статистика» застосовуються:

- при розробленні методичних рекомендацій для дисципліни «Проектний менеджмент», який передбачає удосконалення управління наявними ресурсами в т.ч. інвестиційними, якістю, ризиками, які знайшли своє відображення у третьому розділі дисертаційної роботи при формуванні рекреаційно-туристичного продукту-послуги і його інвестиційному забезпеченні. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з «Планування проектних дій» для студентів стаціонарної і заочної форми навчання спеціальностей 073 «Менеджмент», частина 1 / Укл.: О.З. Сорочак, Ю. Г. Бондаренко. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. – 34 с. та методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з «Планування проектних дій» для студентів стаціонарної і заочної форми навчання спеціальностей 8073 «Менеджмент», частина 2/ Укл.: І.Є. Матвій, О.З. Сорочак, Ю. Г. Бондаренко. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. – 28 с.

- викладанні дисципліни «Статистика» (спеціальність 073 «Менеджмент»), де використовуються статистичні методи збору інформації, систематизації, візуалізації та вмінні підвести підсумки до виконаних завдань. Дані методи були використанні у написанні другого розділу дисертаційної роботи, зокрема проведено кластерний аналіз, розроблено картодіаграми тощо.

Проректор
 з науково-педагогічної роботи
 к.т.н., доц.

Давидчак О.Р.

Виконавець:
 Кузьмін О.Є. (032) 258-22-10

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
 Національного університету
 «Львівська політехніка»
 д.т.н., професор Чулой Н. І.

АКТ

про використання результатів дисертаційної роботи

Бондаренко Юлії Григорівни, представленій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, при виконанні науково-дослідної роботи кафедри менеджменту організацій Національного університету «Львівська політехніка» за темою «Організаційно-методичне забезпечення формування кластерної моделі розвитку регіонального туризму» (номер державної реєстрації 0113U005299)

Комісія у складі голови – начальника НДЧ, к.т.н., доц. Жук Л.В. та членів: д.е.н., проф., завідувача кафедри менеджменту організацій, Карого О.І., завідувача відділу науково-організаційного супроводу наукових досліджень, к.т.н. Лазько Г.В. та заступника начальника планово-фінансового відділу Чулой Т.М. цим актом підтверджують, що результати дисертаційного дослідження асистента кафедри менеджменту організацій Бондаренко Юлії Григорівни „Механізм державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері” використані при виконанні науково-дослідної роботи кафедри менеджменту організацій за темою «Організаційно-методичне забезпечення формування кластерної моделі розвитку регіонального туризму» (номер державної реєстрації 0113U005299). Зокрема, Бондаренко Юлією Григорівною проведено оцінювання стану і використання туристичного потенціалу Львівщини, аналіз функціонування туристичних кластерів, зокрема досліджено зарубіжний досвід. Обґрунтовано доцільність кластерної моделі розвитку туризму на Львівщині, запропоновано концептуальні підходи підвищення інвестиційної привабливості туристичної галузі у регіонах України.

Голова комісії:

Начальник НДЧ,
 к.т.н., доц.

Л.В. Жук

Члени комісії:

Завідувач кафедри МО, д.е.н., проф.

О.І. Карий

Зав. відділу науково-організаційного
 супроводу наукових досліджень
 к.т.н.

Г.В. Лазько

Заступник начальника ПФВ

Т.М. Чулой

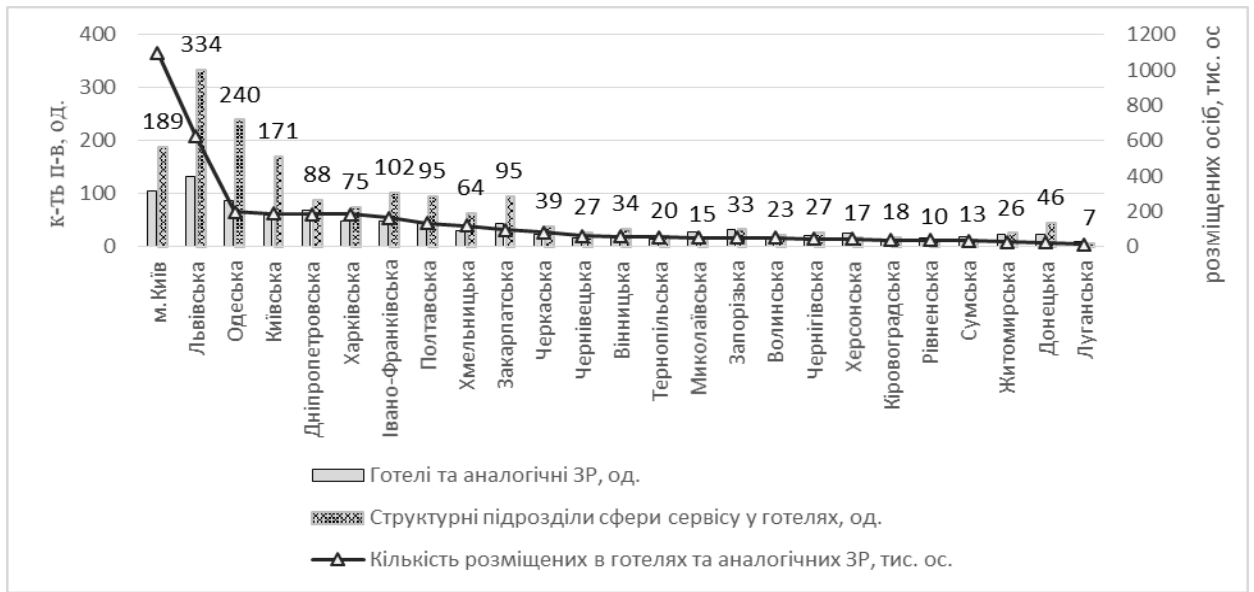
Порівняльна характеристика КВЕД-2005р. з КВЕД-2010р.

КВЕД-2005							КВЕД-2010							
Секція	Назва секції	Розділ	Назва Розділу	Група	Назва Групи	Клас	Назва Класу	Секція	Назва секції	Розділ	Назва розділу	Група	Назва групи	Клас
Н	Діяльність готелів та ресторанів	55	Діяльність готелів та ресторанів	55.1	Діяльність готелів			N	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	79	Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів надання інших послуг бронювання та пов'язана з цим діяльність	79.1	Діяльність туристичних агентств і туристичних операторів	
				55.2	Надання інших місць для тимчасового проживання									
				55.3	Діяльність ресторанів									
О	Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	92	Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	92.7	Діяльність у сфері відпочинку та розваг	92.71	Діяльність з організації азартних ігор	R	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	93	Діяльність у сфері спорту, організування відпочинку та розваг	93.1	Діяльність у сфері спорту	93.21 Функціонування атракціонів і тематичних парків 93.29 Організування інших видів відпочинку та розваг
						92.72	Інші види рекреаційної діяльності					93.2	Організування відпочинку та розваг	

Порівняльна характеристика КВЕД-2010р. з Міжнародною класифікацією видів діяльності

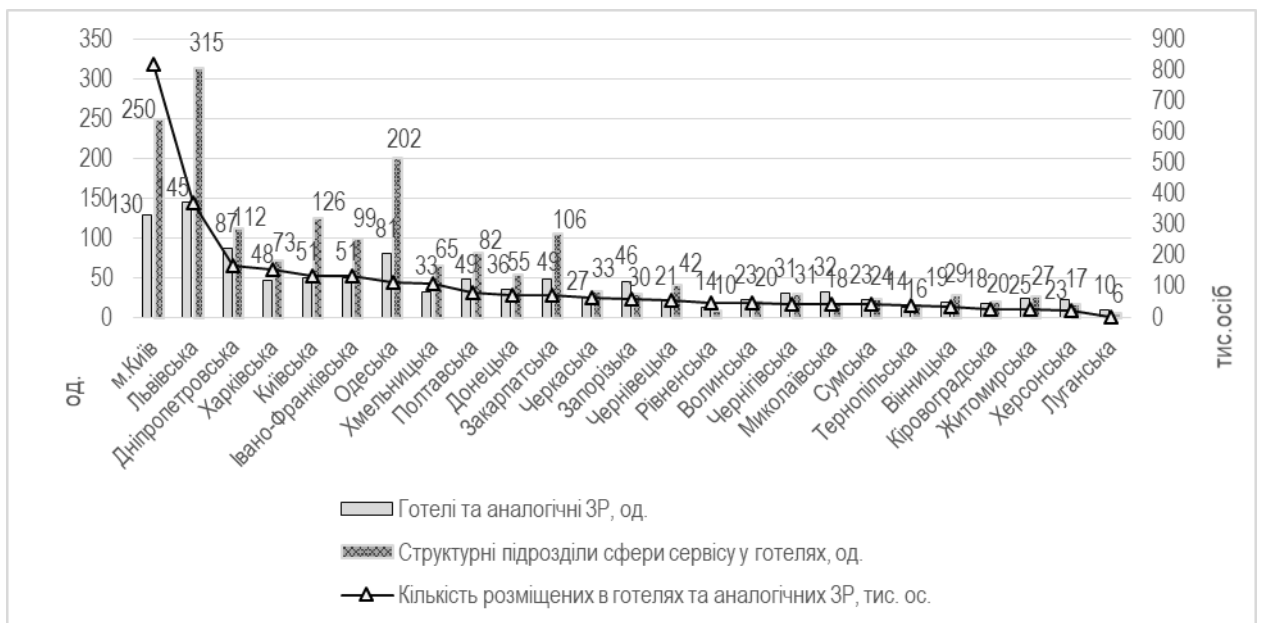
КВЕД-2010							МІЖНАРОДНА КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ															
Секція	Назва секції	Розділ	Назва розділу	Група	Назва групи	Клас	Секція	Назва секції	Відділ	Група	Клас	Опис										
N	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	77	Оренда, прокат і лізинг				N	Оренда та лізингова діяльність	77	772	7721	Оренда рекреаційних та спортивних товарів										
		79	Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг бронювання та пов'язана з цим діяльність	79.1	Діяльність туристичних агентств і туристичних операторів	Надання інших послуг бронювання та пов'язана з цим діяльність			79.9		79		791		Туристична фірма, туроператор, служба бронювання та пов'язана з цим діяльність							
															Діяльність турагенств та туроператорів							
R	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	90	Діяльність у сфері творчості, мистецтва та розваг				R	Мистецтво, розваги і рекреація	90	900	9000	Творча, мистецька та розважальна діяльність										
		91	Функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури						91			Бібліотеки, архіви, музеї та інші заклади культури										
		92	Організування азартних ігор						92			Азартні ігри та ставки										
		93	Діяльність у сфері спорту, організування відпочинку та розваг	93.1	Діяльність у сфері спорту					93						Спортивна діяльність, розважальна та рекреаційна діяльність						
																93.2	Організування відпочинку та розваг	93.21	Функціонування атракціонів і тематичних парків	931		Спорт
																		93.29	Організування інших видів відпочинку та розваг	9321		Інші розважальні та рекреаційні заходи
												9329			Інші розважальні та рекреаційні види діяльності							

Додаток Г.1.

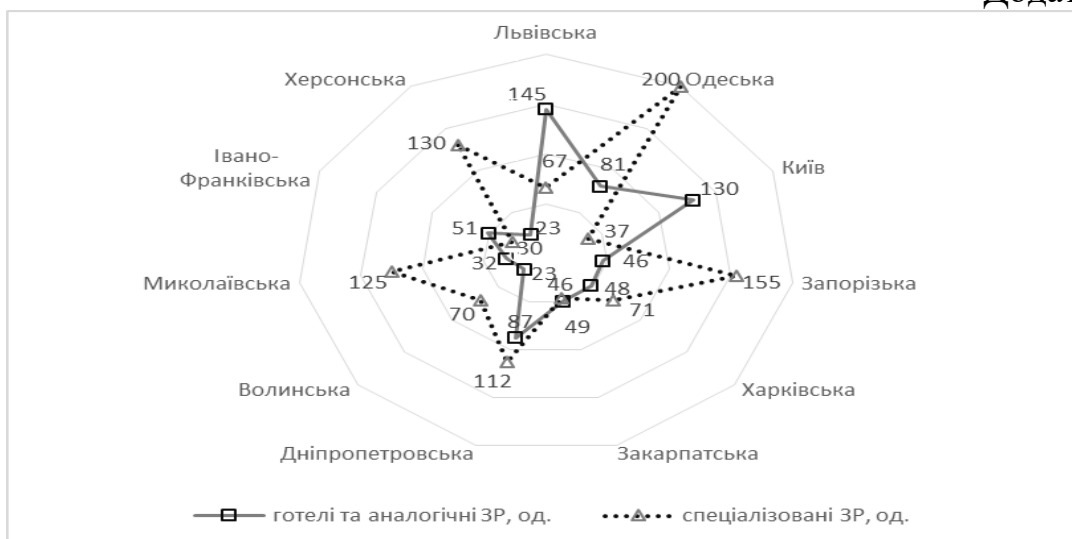
Співвідношення кількості готелів та аналогічних ЗР та наявними в них підрозділами сфери сервісу з чисельністю розміщуваних в них осіб у 2015р.

Додаток Г.2

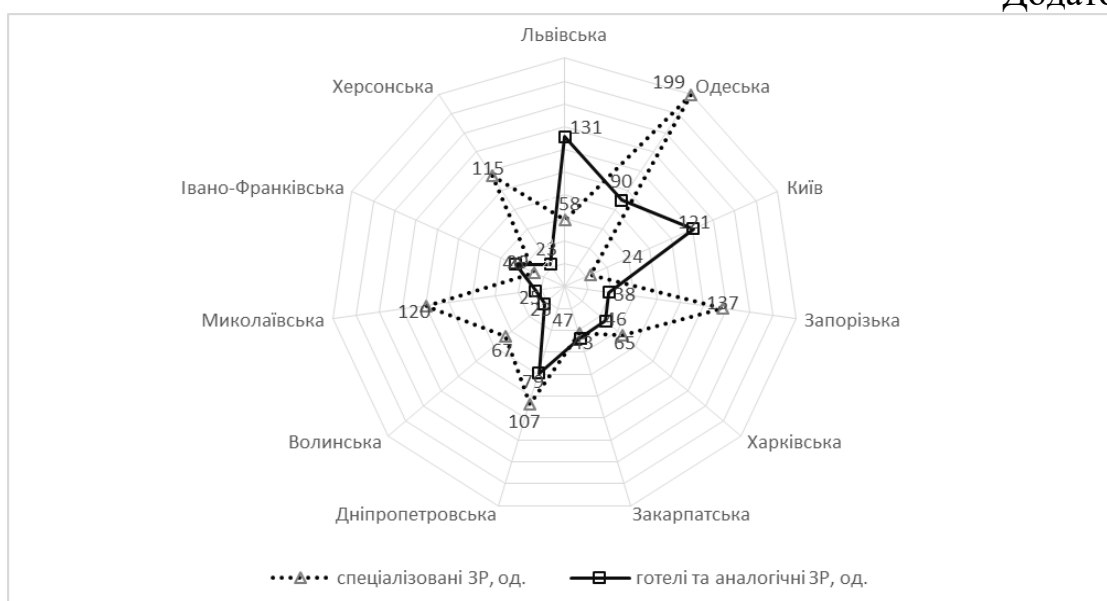
Співвідношення кількості готелів та аналогічних ЗР та наявними в них підрозділами сфери сервісу з чисельністю розміщуваних в них осіб у 2014р.

Додаток Д.1.

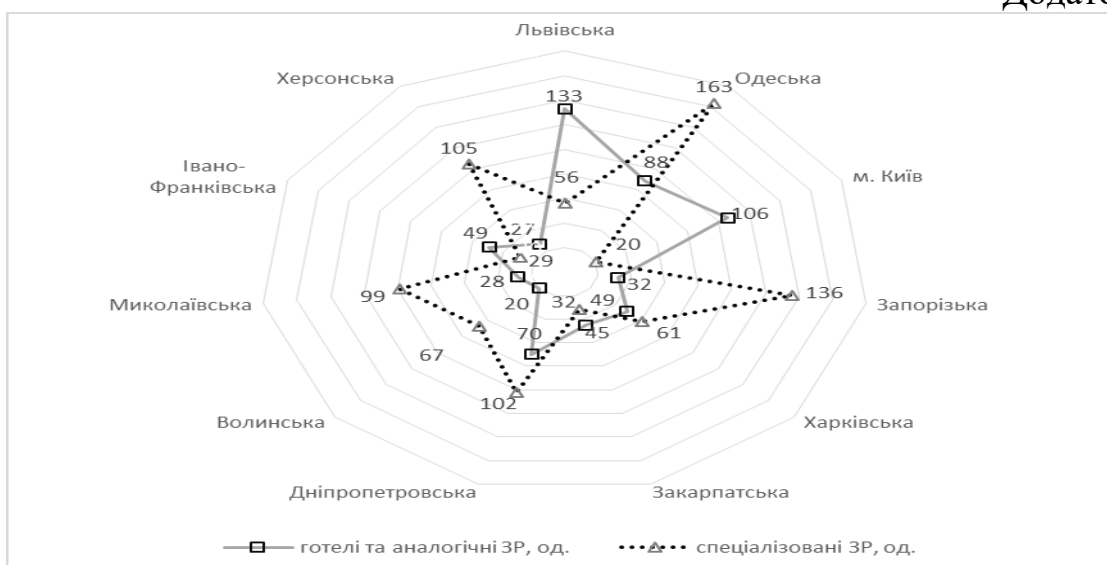
Кількість засобів розміщування за їх групами в окремих регіонах України за 2014 р.

Додаток Д.2.

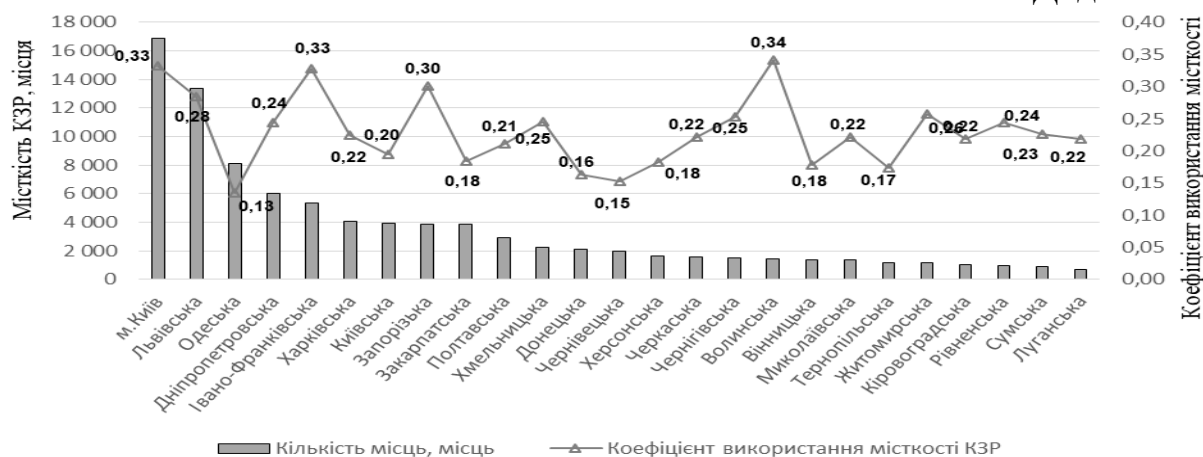
Кількість засобів розміщування за їх групами в окремих регіонах України за 2015 р.

Додаток Д.3.

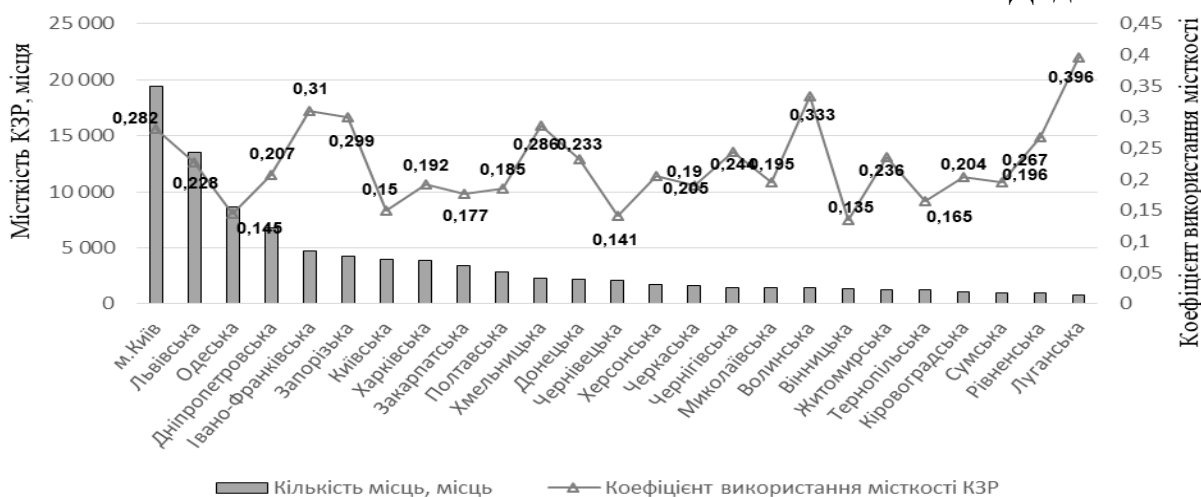
Кількість засобів розміщування за їх групами в окремих регіонах України за 2016 р.

Додаток Ж.1.

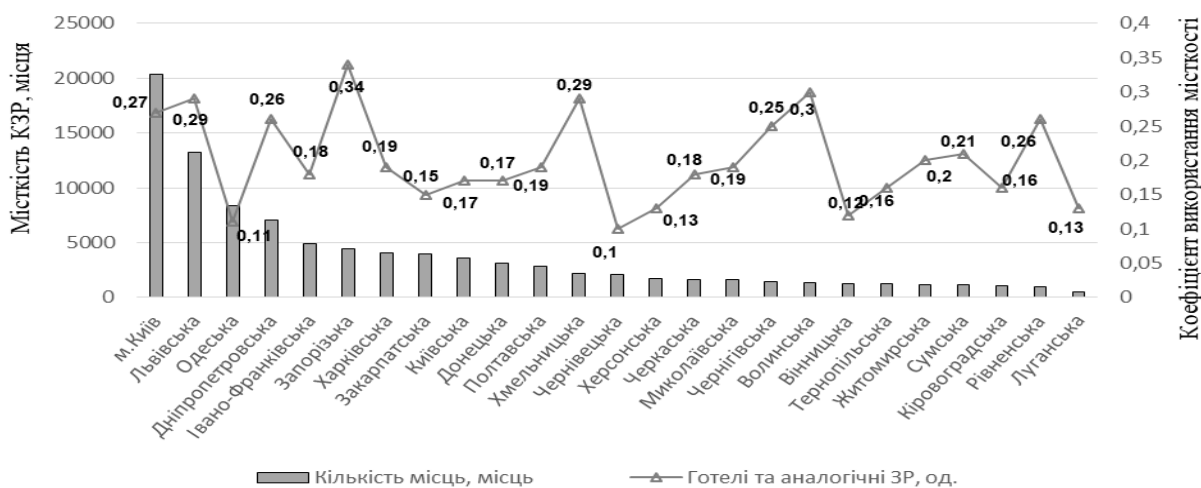
Співвідношення коефіцієнта використання місткості КЗР та їх кількості у 2016 році

Додаток Ж.2.

Співвідношення коефіцієнта використання місткості КЗР та їх кількості у 2015 році

Додаток Ж.3.

Співвідношення коефіцієнта використання місткості КЗР та їх кількості у 2014 році

Додаток 3.1.

Окремі стандартизовані економічні показники, які чинять вплив на формування та розвиток СЗР України за 2017р.

Область	Спеціалізовані засоби розмішування, од	Структурні підрозділи сфери сервісу СЗР, од.	Середня місткість	Кількість розмішуваних осіб, ос.	Середньо-облікова кількість лікарів, ос.	Доходи від наданих послуг, тис.грн.	Доходи від надання додаткових послуг, тис. грн.	Кількість фактично проведених ліжко-днів, од.	Загальна площа, м2
Вінницька	-0,683	-0,133	1,376	-0,039	1,982	0,769	0,218	0,357	1,017
Волинська	0,396	-0,508	-1,786	-0,500	-0,649	-0,599	-0,598	-0,670	-0,642
Дніпропетровська	1,199	0,258	0,036	2,703	0,038	-0,113	-0,522	0,776	-0,095
Донецька	0,488	-0,151	2,350	-0,090	-0,315	-0,189	-0,584	0,192	0,469
Житомирська	-0,889	-1,020	0,230	-0,760	-0,482	-0,585	-0,192	-0,644	-0,883
Закарпатська	-0,407	1,775	-0,068	0,169	0,510	1,345	3,239	0,202	-0,369
Запорізька	1,980	2,099	0,241	1,789	0,343	1,147	0,254	1,363	1,104
Івано-Франківська	-0,476	-0,236	-0,498	-0,312	-0,138	-0,567	-0,257	-0,191	-0,636
Київська	0,235	1,179	0,448	-0,156	-0,020	-0,364	-0,294	0,074	0,289
Кіровоградська	-0,660	-1,258	-1,454	-0,749	-0,776	-0,753	-0,516	-0,861	-0,073
Луганська	-1,004	-1,088	-1,362	-0,855	-0,816	-0,761	-0,689	-0,922	-0,926
Львівська	0,143	1,366	1,538	1,068	2,513	2,884	1,942	1,784	1,673
Миколаївська	1,130	0,275	0,425	0,493	-0,492	-0,147	-0,044	0,090	0,265
Одеська	2,600	1,605	0,683	1,982	2,473	1,887	0,743	3,086	2,685
Полтавська	-0,522	-0,116	0,684	0,106	0,755	0,655	0,959	0,264	-0,407
Рівненська	-0,844	-0,934	0,391	-0,701	-0,698	-0,606	-0,547	-0,721	-0,678
Сумська	-0,683	-0,781	-1,024	-0,747	-0,708	-0,731	-0,663	-0,808	-0,670
Тернопільська	-0,912	-0,764	0,047	-0,829	-0,560	-0,731	-0,690	-0,826	-0,793
Харківська	0,258	-0,338	-0,084	-0,301	0,186	-0,315	-0,453	-0,141	-0,313
Херсонська	1,268	1,145	0,805	0,802	-0,423	0,841	1,403	0,771	1,916
Хмельницька	-0,752	-0,151	-0,757	-0,719	-0,531	-0,726	-0,718	-0,709	-0,751
Черкаська	-0,155	-0,457	-1,087	-0,594	-0,649	-0,702	-0,534	-0,633	-0,433
Чернівецька	-0,981	-0,968	-0,322	-0,911	-0,747	-0,820	-0,730	-0,937	-0,923
Чернігівська	-0,729	-0,798	-0,811	-0,848	-0,796	-0,819	-0,726	-0,895	-0,826

Складено автором за даними: Статистичних довідників України за 2018 рік.

Додаток 3.2.

Окремі стандартизовані економічні показники, які чинять вплив на формування
та розвиток рекреаційної сфери України за 2017 р.

Області	Колективні засоби розміщення, од.	Кількість розміщуваних осіб, ос.	Доходи від наданих послуг, тис.грн.	Доходи від надання додаткових послуг, тис.грн.	Питомі інвестиції в розрахунку на підприємство в галузі тимчасового розміщення й організації харчування, тис.грн./од.	Кількість фактично проведених ліжко-днів	Структурні підрозділи сфери сервісу готелі, од.
Вінницька	-0,764	-0,317	0,050	-0,403	0,471	0,081	-0,346
Волинська	0,014	-0,538	-0,554	-0,532	-0,102	-0,625	-0,609
Дніпропетровська	1,391	1,450	0,106	-0,307	0,427	0,856	0,276
Донецька	0,143	-0,556	-0,209	-0,278	-0,586	0,000	-0,258
Житомирська	-0,845	-0,775	-0,593	-0,468	-0,877	-0,671	-0,825
Закарпатська	-0,149	-0,013	0,582	0,735	0,145	0,145	1,034
Запорізька	1,326	0,269	0,380	-0,250	-0,284	1,135	0,691
Івано-Франківська	-0,132	0,265	0,465	1,094	1,255	0,310	0,149
Київська	0,532	0,456	0,110	0,751	0,829	0,116	1,393
Кіровоградська	-0,845	-0,705	-0,692	-0,522	-1,173	-0,859	-0,960
Луганська	-1,121	-0,898	-0,710	-0,601	-0,906	-0,930	-1,008
Львівська	1,667	3,696	3,890	4,112	2,254	2,763	2,869
Миколаївська	0,662	-0,184	-0,349	-0,421	-0,749	-0,102	-0,306
Одеська	2,671	1,270	1,559	0,550	0,182	2,538	2,111
Полтавська	-0,262	0,208	0,229	-0,040	1,014	0,181	0,236
Рівненська	-0,927	-0,702	-0,579	-0,515	-0,584	-0,739	-0,912
Сумська	-0,764	-0,722	-0,679	-0,605	-1,206	-0,839	-0,817
Тернопільська	-1,008	-0,625	-0,684	-0,575	-0,281	-0,837	-0,753
Харківська	0,386	0,390	0,096	0,022	0,674	0,020	-0,099
Херсонська	0,743	-0,127	0,082	0,010	-0,885	0,376	0,117
Хмельницька	-0,619	-0,174	-0,531	-0,329	-0,862	-0,589	-0,067
Черкаська	-0,311	-0,364	-0,629	-0,478	-0,804	-0,625	-0,410
Чернівецька	-1,024	-0,607	-0,687	-0,600	2,369	-0,872	-0,793
Чернігівська	-0,764	-0,699	-0,652	-0,350	-0,321	-0,830	-0,713

Складено автором за даними: Статистичних довідників України за 2018 рік.

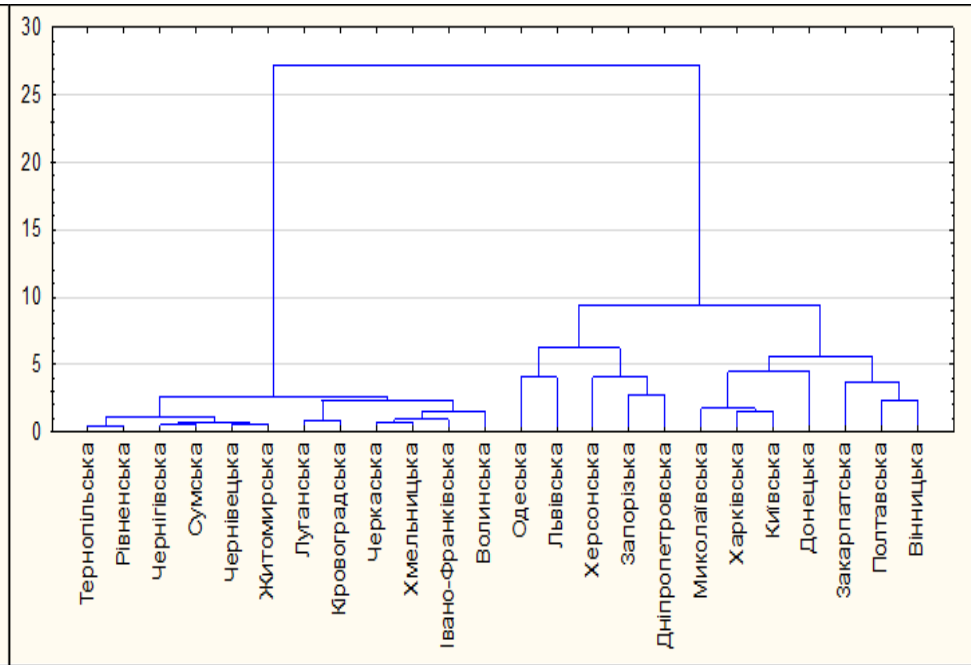
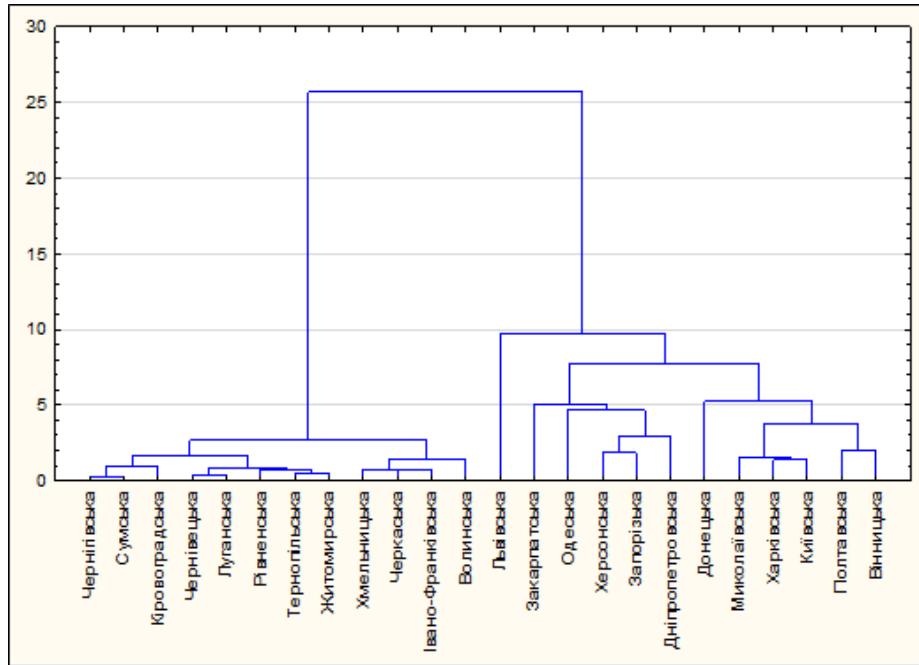

Рис.1. Графічне зображення результатів кластерного аналізу областей України за показниками, що впливають на розвиток СЗР за 2015 р.

Рис. 2. Графічне зображення результатів кластерного аналізу областей України за показниками, що впливають на розвиток СЗР за 2016 р.

Додаток 3.4

Зіставлення інвестицій в РС з масштабами діяльності окремих її складових* в регіональному розрізі за показниками 2016р.

Примітка: Джерело розраховано та побудовано автором за даними Державної статистики України [Державна служба статистики України, 2017а; Державна служба статистики України, 2017с, с. 34; 10, с. 26; 12, с. 203];

* - "Г"* - тимчасове розміщування і організація харчування; "R"* - Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок;

Характеристика рекреаційних об'єктів, розташованих на території області

Область	Санаторії області	Рекреаційна характеристика області	Туристичні об'єкти області
Чернігівська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Городнянський обласний психоневрологічний дитячий санаторій (м. Огородня); ▪ Макошинський обласний протитуберкульозний санаторій «Десна»; ▪ Дитячий ендокринологічний санаторій «Тростянець» (с. Тростянець Ічнянського району) ▪ Санаторій «Остреч» – р. Мена (для дорослих; профіль: кардіологія, нервові хвороби); ▪ Санаторій «Десна» – с. Ладинка (для дорослих; профіль: хвороби органів травлення, опори і руху); ▪ Санаторій «Берізка» (дитячий), Прилуцький р-н, с. Сухополова (профіль: хвороби органів опори і руху) 	<p>Область розташована у межах природних зон лісостепу та мішаних лісів. Сприятливі кліматичні умови, різноманітна флора і фауна, наявність 610 природних заповідних об'єктів роблять територію області привабливим відпочинком. У сфері функціонують 13 санаторіїв та будинків відпочинку, численні профілакторії, бази відпочинку, дитячі табори, пляжі, лісопарки. 650 природних заповідних об'єктів загальною площею понад 220 тис. га (Качанівський та Сокиринський парки, Тростянецький дендропарк), понад 1 200 річок, серед яких найбільші – Дніпро й Десна</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Спаський і Борисоглібський собори, Слеський – комплекс Антонієвих печер – функціонує понад 30 музеїв та 2 архітектурно-історичних заповідники унікальні пам'ятки архітектури Княжої і Козацької доби
Тернопільська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Санаторій «Збруч» ▪ Санаторій «Медобори» 	<p>Медобори – унікальна геолого-ботанічна пам'ятка, якій немає подібних у нашій країні. Сучасні Медобори – справжня скарбниця лікувальних факторів.</p> <p>Зараз у санаторії використовуються з лікувальною та профілактичною метою чотири природні фактори: сірководнева вода зразка відомої “Мацести”, натрій-хлоридна йодобромна мінеральна вода зразка моршинської, сульфатно-гідрокарбонатне торфоболото та голуба глина.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Державні історико-архітектурні заповідники Кременецько-Почаївський та Бережанський – Національний історико-архітектурний заповідник „Замки Тернопільщини” з центром у Збаражі – Медобори – Товтровий кряж – Кременецькі гори – Дністровський каньйон – карстові печери – Почаївська лавра – палац Вишневецьких з парком XVIII століття – монастир бернардинів у Гусятині

Продовження додатку К			
Сумська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Санаторій «Токарі» 	<p>Сприятливі кліматичні умови, мальовничі пейзажі, численні рекреаційні ресурси, водойми, джерела питної води з цінними лікувальними і смаковими якостями, лісові масиви</p>	<ul style="list-style-type: none"> – 165 річок, які належать до басейну Дніпра – (Десна, Сейм, Ворскла і т.д.) – 168 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, в т.ч. відділ Українського степового заповідника "Михайлівська цілина" – 8 державних музеїв і заповідників – Давньо-слов'янське городище Великий Бобрик
Кіровоградська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Дитячий оздоровчий заклад «Бригантіна» ▪ Дитячий оздоровчий табір «Хвиля», «Чайка», «Колосок» ▪ Санаторій «Гусарське урочище» ▪ Санаторій «Дружба» ▪ Турбаза «Лісова пісня» 	<p>Помірно-теплий клімат. Наявність родовищ мінеральних і радонових вод</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Чорноліський державний заповідник – Кременчуцьке водосховище – Залишки земляних валів фортеці святої Єлизавети – Пам'ятника містобудування XIX—XX століть в обласному центрі – заповідники «Хутір Надія» і «Карпенків край» – дендропарки «Веселі Боковеньки» – Онуфріївський Чорний ліс – дохристиянське капище Монастирище – козацький хрест у Петрівському районі
Луганська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Санаторій "Озерний" – (призупинив діяльність) ▪ Санаторій «Водолічниця» 	<p>Лікувальні мінеральні води, які використовують в бальнеології. Кременський район славиться сосновими борами, озерами та заповідними зонами</p>	<ul style="list-style-type: none"> – близько 120 річок, головна з яких - Сіверський Донець – 87 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 6,5 тис. га – Луганський заповідник із відділами Провальський степ, Стрілецький степ, Станично-Луганський відділ – комплексна Айдарська тераса – геологічна тераса Конгресів яр – парки Гостра могила і Дружба

Продовження додатку К			
Рівненська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Санаторій «Червона калина» ▪ Дитячий санаторно-оздоровчий комплекс «Електронік-Рівне» 	<p>В області налічується 171 річка завдовжки понад 10 км. Усі вони належать до басейну Дніпра. Також в області понад 500 озер різного походження (карстові, заплавні та інші). Серед них — Нобель, Біле, Лука, Велике Почаївське. Збудовано 31 водосховище (найбільші — Хрінницьке, Млинівське, Боберське) та понад 300 ставків</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Клеванський тунель кохання. – Тараканівський форт – Державний історико-культурний заповідник міста Дубно – Державний історико-культурний заповідник міста Острога – Культурно-археологічний центр «Пересопниця» – Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви» – Базальтові стопи, феноменальне творіння природи
Житомирська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Санаторій «Деніші» ▪ Санаторій для батьків з дітьми «Тетерів» 	<p>Площа земель лісового фонду області перевищує 1 млн. га. Показник лісистості - 31,3%. тобто вона займає четверте місце в Україні після Закарпатської (50%), Івано-Франківської (39%), Рівненської (35%) областей.</p> <p>Природно-заповідний фонд Житомирської області включає: 1 природний заповідник, 10 заказників загальнодержавного значення, 76 державних заказників місцевого значення, 2 пам'ятки природи, 18 державних пам'яток природи, 1 ботанічний сад, 5 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва</p>	<p>Заказник "Кам'яне село" може по праву вважатися одним з численних чудес України за своєю красою, унікальністю,</p> <p>Лісовий державний заказник "Туганівський", площа - 186 га.</p> <p>Ботанічний заказник "Городницький"</p> <p>Ландшафтний заказник "Плотниця"</p> <p>Загальний зоологічний державний заказник "Казява"</p> <p>Урочище «Модрина», «Корнієв»; «Криниченька» «Флороносні пісковики»</p>
Херсонська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Санаторій "Гопри" ▪ Санаторій "Скадовськ" ▪ Санаторій-профілакторій «Золоті піски» 	<p>На території області виявлено мінеральні води, переважно хлоридно-натрієвого складу з мінералізацією до 60 г/л, а також термальні води 37°C і вище.</p> <p>Розвідано запаси мулової гряді приморських озер Солоне, Кругле, Прокоф'євське, що мають бальнеологічну цінність</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Біосферний заповідник «Асканія-Нова» – Чорноморський біосферний заповідник – Азово-Сиваський національний природний парк – Зелені хутори Таврії – Національний природний парк «Олешківські піски»

Продовження додатку К			
Миколаївська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Пансіонат "Прибій" ▪ Санаторій "Очаків" ▪ Дитячий санаторій «Сонячний» ▪ Оздоровчий комплекс санаторного типу «Сонячний промінь» ▪ Санаторій «ім. Р.Г. Судковського» 	Приморський кліматичний курорт, який здобув слави однієї з найкращих оздоровниць на Північному Причорномор'ї. Розташовані на Дніпровсько-Бузькому лимані.	<ul style="list-style-type: none"> – Каньйон та рівнинна річка Південний Буг – Кінбурнська коса – Мігейські пороги – Руїни давньогрецького міста Ольвія – Актівський каньйон на річці Мертвовод, також відомий як "Долина диявола" або Малий Крим – Заповідник «Єланецький степ»
Донецька	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ДП Санаторій «Слов'янський» ▪ Санаторій "Донбас" - (призупинив діяльність) ▪ Санаторій "Ювілейний" - (призупинив діяльність) 	Багатопрофільна оздоровниця, розташована серед великого лісопаркового масиву в оточенні солоних озер. Основними лікувальними факторами курортів є мінеральні води Слов'янського, Західно-Слов'янського і Слов'яногірського родовищ та сульфідна лікувальна грязь озера Ріпне, яка ще у 1800 році нагороджена Великою золотою медаллю Всесвітньої виставки у місті Спа (Бельгія)	Національні природні парки «Святі Гори», «Меотида», відділення Українського степового природного заповідника «Хомутовський степ», «Кам'яні Могили», «Кальміуське» та «Крейдяна флора»
Черкаська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Санаторій «Україна» ▪ Санаторій «Мошногір'я» ▪ Санаторій «Аквадар» 	Лісостепова зона. Природно-заповідний фонд Черкаської області нараховує 503 природних комплексів та об'єктів загальною площею 61054,1 га.	<ul style="list-style-type: none"> – Буцький каньйон – Бучак, село на Канівщині. Має унікальний ландшафт і не менш унікальну історію 88 км від Черкас. – Каньйон на р. Рось, водоспад і музей І. Нечуя-Левицького, с. Стеблів, 86 км від Черкас. – Малосмілянський затоплений гранітний кар'єр, с.Мала Смілянка, 39 км від Черкас; - Суботів, 58 км від Черкас. – Корсунський парк, 71 км від Черкас. – Кам'янський каньйон на р.Тясмин, 60 км від Черкас. – Урочище Холодний Яр, 50 км від Черкас. – Національний дендрологічний парк «Софіївка»
Хмельницька	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Санаторій "Збруч" ▪ Санаторно-лікувальний комплекс "Перлина Поділля" ▪ Санаторій «Україна» ▪ Санаторій «Веселка» ▪ Санаторій «Аква-Віта» ▪ Санаторій «Товтри» 	Вигідне географ. положення, характеризується сприятливими природними і кліматичними умовами, мінеральних вод, широкою мережею річок. Область має також потужні запаси лікувальних і столових вод: „Нафтуса”, „Миргородська”, родонові води, 10 родовищ столових вод	<ul style="list-style-type: none"> – Кам'янець-Подільська фортеця – Товтровий кряж (Медобори). Загальна протяжність – 250 км. в Хмельницькій області – 90 км. <p>Заповідний фонд Хмельниччини становить 423 об'єкти: 127 заказників, в т.ч. 22 всеукраїнського значення, ботанічний сад, 244 пам'ятки природи, 34 парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва, 15 заповідних урочищ. Під охорону держави взято 119 пам'яток природи</p>

Продовження додатку К			
Волинська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Санаторій "Лісова пісня" ▪ Санаторій матері і дитини «Турія» ▪ Санаторій матері і дитини «Пролісок» ▪ Пансіонат «Шацькі озера» 	<p>Область розташована у поліській і лісостеповій природно-географічних зонах</p> <p>До рекреаційного та туристичного потенціалів області належать водні, лісові, культурно- історичні ресурси, мінеральні води та лікувальні грязі.</p> <p>Відкриті родовища мінеральних вод, поширені гідрокарбонатно-кальцієві, гідрокарбонатно-натрієві та хлоридно-кальцієві мінеральні води. Поблизу м. Ковеля розвідані хлоридно-натрієво-йодо-бромні води. В області нараховується 43 водопункти лікувальних мінеральних вод</p>	<p>– Державний історико-культурний заповідник у м.Луцьку та м.Володимирі-Волинському</p> <p>– 268 озер, одне з найбільших в Україні – Світязь, площею 2750 га, протікає 137 річок.</p>
Львівська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Санаторій "Любінь-Великий" ▪ "Бальнеогрязезоокеритолікарня курорту Моршин" ▪ Санаторій "Дністер" ▪ Санаторій "Лаванда" ▪ Санаторій "Перлина Прикарпаття" ▪ Санаторій "Світанок" ▪ Санаторій "Черемош" ▪ Санаторій «Нафтуся Прикарпаття» ▪ Санаторій «Львів» ▪ Санаторій дитячий «Джерело» ▪ Санаторій «Олексик» ▪ Санаторій «Трускавець» ▪ Санаторій «Прикарпатська Ватра» ▪ Санаторій «Карпати» ▪ Санаторій «Молдова» 	<p>Різноманітність рекреаційних ресурсів та сприятливі природні умови. В області великий запас лікувальних та мінеральних вод. З восьми типів мінеральних вод, що застосовуються в бальнеології, на Львівщині відомо сім. На їх базі розвиваються курорти, серед яких Моршин, Великий Любінь, Трускавець, Східниця, Шкло, та інші оздоровниці. До лікувальних бальнеологічних ресурсів Львівщини належать також лікувальні торф'яні грязі Немирівського, Велико-Любінського, Моршинського родовищ та родовище Шкло. Особливі кліматичні умови Карпат</p>	<p>– Замки: Золочівський, Олеський, Підгорецький, Свірзький</p> <p>– Печерний монастир, с.Розгірче</p> <p>– Стільське городище</p> <p>– Тустань</p> <p>– Культурні пам'ятки Львова</p>
Одеська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Клінічний санаторій " ім.Пирогова" ▪ Клінічний санаторій "Зелений мис" ▪ Клінічний санаторій "Лермонтовський" ▪ Санаторій " ім. О. М. Горького" ▪ Санаторій "Затока" ▪ СКО "Кароліно-Бугаз" 	<p>Надзвичайно сприятливі природні фактори: вдале сполучення морського і степового клімату, велика кількість сонячних днів, омиваюче узбережжя, тепле Чорне море, солоні водойми-лимани з цілощими грязями високої якості, достаток овочів, фруктів, винограду. Першим курортом Одеси був Куяльник</p>	<p>– Зміїний острів – найважливіший острів у Чорному морі</p> <p>– Місто Ізмаїл - перлина Одеської області</p> <p>– «Українська Венеція» - м. Вилкове, замість вулиць, канали та гирла</p>

Продовження додатку К			
Запорізька	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Клінічний санаторій "Бердянськ" ▪ Клінічний санаторій "Великий луг" ▪ Клінічний санаторій "Лазурний" ▪ Санаторій "Кирилівка" 	Мілке, тепле, багате своїм біологічним змістом, Азовське море, яке містить 92 хімічних елементів	<ul style="list-style-type: none"> – Національний заповідник „Хортиця” – Національний історико-археологічний заповідник „Кам’яна Могила” – Історико-архітектурний музей-заповідник „Садиба Попова” – Природний Заповідник “Кам’яні Могили”
Дніпропетровська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Санаторій "Дніпровський" (тимчасово не працює) ▪ Санаторій "Курорт Орлівщина" ▪ Санаторій "Славутич" 	В області є джерела мінеральних вод гідрокарбонатних натрієвих (район Павлограду), радонових (район Кривого Рогу) і маломінералізованих гідрокарбонатних натрієвих у Новомосковському районі. В області є грязьові озера, найбільш значне з них Солоний лиман	<ul style="list-style-type: none"> – місто-фортеця Слов'янськ – Дерев'яний Троїцький собор
Чернівецька	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Пансіонат «Черемош» ▪ Пансіонат «Буковина» 	Ботанічний сад Чернівецького національного університету (загальнодержавного значення), Чернівецький дендропарк (загальнодержавного значення)	<ul style="list-style-type: none"> – Хотинська фортеця – Оглядовий майданчик, с.Хрещатик – Чернівецький національний університет – Чернівецький український музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської
Івано-Франківська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Санаторій "Черче" ▪ Санаторій «Перлина Карпат» ▪ Санаторій «Карпатські Зорі» ▪ Санаторій-профілакторій «Яремче» 	Виявлено близько 300 проявів мінеральних вод різноманітних типів. Джерела мінеральних вод розташовані на всій території області. Зустрічаються аналоги таких загальновідомих мінеральних вод як "Нафтуса", "Миргородська", "Моршинська", "Полюстрівська", "Казбегі", "Єсентуки" та інші	<ul style="list-style-type: none"> – Скелі Довбуша – Музей «Писанка» – Гірськолижний курорт «Буковель» – Яремче – Грязьовий вулкан Старуня – Дземброня – Острів Ін-Янь, Дністровський каньйон – Музей Писанки (Коломия)
Київська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Київська міська курортна бальнеолікарня ▪ Клінічний санаторій "Жовтень" ▪ Санаторій "Дубки" ▪ Санаторій "Україна" ▪ Санаторій «Перемога» ▪ Санаторій-профілакторій «Дубрава» ▪ Кліматичний курорт Конча-Заспа ▪ Кардіологічний санаторій «Ворзель» 	М'який клімат, чисте повітря, насичений киснем і ароматом хвої, захищеність від вітру, відносно рівний добовий розподіл температури, вплив Дніпра сприяє проведенню кліматолікування	<ul style="list-style-type: none"> – Києво-Печерська Лавра – Софійський Собор – Маріїнський палац – Андріївський узвіз – Біла церква

Закінчення додатку К			
Закарпатська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Санаторій "Верховина" ▪ Санаторій "Карпати" ▪ Санаторій "Поляна" ▪ Санаторій "Синяк" ▪ Санаторій "Сонячне Закарпаття" ▪ Санаторій "Шаян" ▪ санаторій "Гірська Тиса", с. Кваси ▪ Санаторно-готельний комплекс «Термал-Стар» 	<p>Головним лікувальним фактором є гідрокарбонаті та гідрокарбонатно-хлоридні натрієві мінеральні води. По своїх фізико-хімічних властивостях і близькі до «Боржомі» чи «Єсентуки-17», але мають суттєві відмінності, що роблять їх ще більш цінними. З огляду на особливості фізико-хімічного складу, «Полянну Квасову» віднесли до вод типу «Боржомі». Однак, вона має суттєві переваги. Оскільки, у ній майже в два рази більше гідрокарбонату натрію та у півтора рази вище вміст вугільної кислоти</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Замки: Хустський, Невицький, Ужгородський, Паланок, Сент-Міклош – Мисливський замок - палац графів Шенборнів – Озеро Синевир – Карпатський біосферний заповідник – «Долина нарцисів» – с.Ділове - центр Європи – Курорти: Шаян, Солотвино, Берегове – Термальні води Берегове – Солотвинські солені озера – Соляні шахти, селище Солотвино
Харківська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Клінічний санаторій "Роща" ▪ Санаторій "Березівські мінеральні води" ▪ Санаторій "Високий" ▪ Санаторій "Ялинка" 	<p>Вододіл рік системи Дону і Дніпра, у степовій і лісостеповій зонах. Основним лікувальним фактором курорту є мало-мінералізовані гідрокарбонатні кальцієво-натрієві мінеральні води, що містять кремнієву кислоту й органічні речовини</p>	<p>гора Крем'янець (висота 177,3 м) та дендропарк</p>
Полтавська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Санаторій "Березовий Гай" ▪ Санаторій "Миргород" ▪ Санаторій "Полтава" ▪ Санаторій "Хорол" 	<p>Всесвітньовідома цілюща мінеральна вода та унікальні лікувальні грязі, неповторна краса курортних парків. Найпотужніший лікувально-діагностичний комплекс</p>	<ul style="list-style-type: none"> – історико-культурного заповідника "Поле Полтавської битви" – с.м.т. Диканька – Великі Сорочинці
Вінницька	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Клінічний санаторій "Хмільник" ▪ Санаторій «Україна» ▪ Санаторій «Родон» ▪ Санаторій «Хмільник профсоюзний» ▪ Санаторій «Сокілець» ▪ Санаторій «Поділля» ▪ Санаторій «Авангард» 	<p>Бальнеологічний курорт по мінеральному і газовому складах вода у Хмільнику віднесена до радонової, вуглекислої, гідрокарбонатно-хлоридно-натрієвої води з високим вмістом марганцю, що, безперечно, підтверджувало її бальнеологічну цінність</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Вінницький світломузичний фонтан «Рошен» – Скіфські вали у Немирівському городищі – Острів Кемпа

Додаток Л

Усереднена оцінка інвестиційних можливостей 5 типів вітчизняних домогосподарств (ДГ), за даними 2017 р.

Категорії за класифікацією потреб	Фактори	За мін. рівня з/п (2017)		За середнього рівня зарплати (з/п) (за даними 2017р.)								
		ДГ з 1 особи (яка працює)		ДГ з 1 особи (яка працює)		ДГ з 2 осіб (всі працюють)		ДГ з 3 осіб (2 прац. + 1 дитина)		ДГ з 4 осіб (2 прац. + 2 дитини)		
		грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%	
ПЕРВИННІ ПОТРЕБИ	A	Обов'язкові, щомісячні видатки, в т.ч.:	2882,4	90,1	5531,3	84,0	9287,3	70,5	11299,9	85,8	11703,9	88,8
	фізіологічні потреби	a1 харчування, в т.ч.:	1040,0	32,5	1613,8	24,5	2743,4	20,8	3 429,3	26,0	3772,2	28,6
		товари 1-ої необхідності (хліб, масло, м'ясо, риба, ін.)	550,4	17,2	856,3	13,0	1455,7	11,1	1 819,6	13,8	2001,6	15,2
		овочі	288,0	9,0	474,2	7,2	806,2	6,1	1007,8	7,7	1108,6	8,4
		фрукти	201,6	6,3	283,2	4,3	481,5	3,7	601,9	4,6	662,1	5,0
		a2 комунальні платежі, в т.ч.:	518,4	16,2	901,2	13,7	1045,5	7,9	1108,8	8,4	954,0	7,2
		кварт. плата	131,2	4,1	131,2	2,0	150,0	1,1	155,0	1,2	156,0	1,2
		вода	48,0	1,5	80,0	1,2	120,0	0,9	156,0	1,2	108,0	0,8
		газ	297,6	9,3	580,0	8,8	638,0	4,8	643,8	4,9	580,0	4,4
		електроенергія	41,6	1,3	110,0	1,7	137,5	1,0	154,0	1,2	110,0	0,8
		a3 податки	624,0	19,5	1284,4	19,5	2418,0	18,4	2418,0	18,4	2418,0	18,4
	a4 транспорт	76,0	2,4	184,0	2,8	352,0	2,7	406,0	3,1	424,0	3,2	
	a5 промислові товари (одяг, хімія)	572,8	17,9	1449,1	22,0	2608,4	19,8	3477,8	26,4	3622,7	27,5	
	a6 телекомунікаційні послуги (інтернет + моб. телефон)	51,2	1,6	98,8	1,5	120,0	0,9	130,0	1,0	150,0	1,1	
	a7 розвиток дітей	0	0	0	0	0	0	330,0	2,5	363,0	2,8	
	B	Періодичні видатки	80,0	2,5	157,6	2,4	310,1	2,4	384,7	2,9	386,4	2,9
	потреба в безпеці і захисті	b1 кредити та банківські послуги	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
b2 страхування		3,2	0,1	3,2	0,05	6,4	0,1	6,4	0,04	0	0	
b3 ремонти		3,2	0,1	3,2	0,05	4,2	0,03	4,5	0,03	5,1	0,04	
b4 побутова техніка		3,2	0,1	3,2	0,05	3,5	0,03	3,8	0,03	3,8	0,03	
b5 медичні послуги		70,4	2,2	148,0	2,2	296,0	2,2	370,0	2,8	377,4	2,9	
C	Необов'язкові видатки	163,2	5,1	224,0	3,4	378,7	2,9	421,6	3,2	312,2	2,4	
соціальні потреби	c1 предмети розкоші	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	c2 розваги	0	0	32,9	0,5	56,0	0,4	62,6	0,5	0	0	
	c3 рекреація	80,0	2,5	85,6	1,3	154,1	1,2	179,8	1,4	154,1	1,2	
	c4 освіта, особистий розвиток (книги, журнали, семінари)	83,2	2,6	105,4	1,6	168,6	1,3	179,2	1,4	158,1	1,2	
D	Незаплановані видатки	73,6	2,3	118,6	1,8	205,5	1,6	229,2	1,7	169,9	1,3	
потреба у повазі	d1 пожертви, волонтерство	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	d2 свята	44,8	1,4	79,0	1,2	138,3	1,1	146,2	1,1	86,9	0,7	
	d3 інше (витрати на родину)	28,8	0,9	39,5	0,6	67,2	0,5	83,0	0,6	83,0	0,6	
Z = Σ(A, B, C, D)	Видатки сім'ї	3199,2	100,0	6031,4	91,6	10181,6	77,3	12335,4	93,6	12572,4	95,4	

Продовження додатку Л													
АВТОРСЬКИЙ **ПІДПІСЬ	S	Заощадження та інвестиції	0	0	555,4	8,4	2 992,0	22,7	838,2	6,4	601,2	4,6	
	потреба у самореалізації	s1	заощадження у готівці	0	0	55,4	0,8	492,0	3,7	338,2	2,6	101,2	0,8
		s2	банківські депозити	0	0	300,0	4,5	500,0	3,8	300,0	2,3	300,0	2,3
		s3	вкладення в ЦП, інвестиційні фонди	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		s4	розвиток власного бізнесу	0	0	0	0	1500,0	11,4	0	0	0	0
		s5	заощадження для відпочинку	0	0	200	3,1	500	3,8	200	1,5	200	1,5
Σ(A, B, C, D, X)		Сума видатків сім'ї та інвестицій	3200,0	100	6586,8	100	13173,6	100	13173,6	100	13173,6	100	
АВТОРСЬКИЙ **ПІДПІСЬ	G	Дохід / прибуток від інвестування	0	0	80,0	1,2	385,0	2,9	80,0	0,6	80,0	0,6	
	впевненість у майбутньому	g1	банків. депозит (16% річних)	0	0	80,0	1,2	160,0	1,2	80,0	0,6	80,0	0,6
		g2	дивіденди від вкладів у ЦП	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		g3	прибуток від власного бізнесу (за R=15%)	0	0	0	0	225,0	1,7	0	0	0	0
Y	Сукупний дохід сім'ї		3200,0	X	6666,8	X	13558,6	X	13253,6	X	13253,6	X	

* – власна розробка автора із застосуванням даних (Додатку М) та проведеного опитування (Додатку М.1.)

Додаток М.

Рівень мінімальної і середньої зарплати в Україні за місяць

Роки		2013	2014	2015	2016	2017
Мінімальна зарплата	грн.	1218	1218	1264,7	1429,3	3200
	USD	149,2	103,3	55,0	54,9	119,8
Середня зарплата по Україні	грн.	3263,8	3453,7	4156,6	5210,5	6799,3
	USD	399,7	291,1	180,3	200,2	262,6
Для довідки серед. курс UAH/USD		8,17	12,27	23,48	26,06	26,72

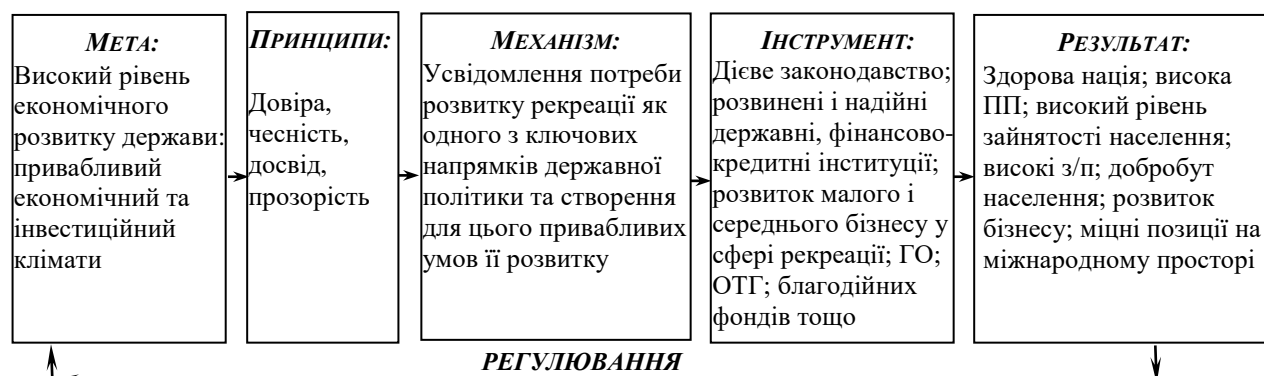
* – Розраховано за курсом НБУ гривна (UAH) / долар (USD) за даними [10, 11] (за середньою хронологічною з періодом – місяць)

Додаток М.1.

Опитування щодо визначення типу домогосподарства

Вік
Місце проживання
Кількість працюючих дорослих в сім'ї
Кількість дітей, які є неповнолітніми
Середній розмір заробітної плати
Середній розмір обов'язкових щомісячних видатків сім'ї
Середній розмір не обов'язкових щомісячних видатків сім'ї
Чи є у Вас можливість щомісячно заощаджувати? І скільки?
Середній розмір витрат на відпочинок

Додаток Н.

Універсальна модель мотиваційного ланцюга для державних органів влади, пріоритетним напрямком якого є розвиток РС

Примітка: авторська розробка

SWOT – аналіз рекреаційно - туристичної сфери України

	Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості	Загрози
Економіка	<ul style="list-style-type: none"> сприятливе географічне розташування виробництво сільськогосподарської продукції наявність рекреаційних ресурсів 	<ul style="list-style-type: none"> зосередження економічної діяльності в нерентабельних галузях зосередження економічної діяльності навколо міських агломерацій низький рівень інвестицій та надходження капіталу низький рівень розвитку інституційного середовища недосконала законодавча база низький рівень кваліфікації виконавчих органів правові та адміністративні перешкоди для економічного співробітництва 	<ul style="list-style-type: none"> впровадження інноваційних технологій стимулювання економічної діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> зростаюча різниця у розвитку між містом та селом відсутність спільного та скоординованого економічного та територіального планування адміністративні перешкоди щодо розвитку МСП
Інфраструктура	<ul style="list-style-type: none"> достатня інтенсивність транспортного зв'язку зручний доступ до газо-, нафто-, паливно-транспортної інфраструктури 	<ul style="list-style-type: none"> відсутність магістралей та об'їзних доріг навколо міст низька якість інфраструктури доріг обмежена пропускна спроможність доріг недостатня ефективність очисних споруд, особливо для стічних вод та побутових відходів 	<ul style="list-style-type: none"> модернізація та розширення доріг, особливо магістралей розвиток прикордонної інфраструктури модернізація аеропортів, залізничних, автобусних вокзалів розвиток КЗР, у т.ч. сфери харчування вздовж автомагістралей розвиток комунікаційної та інформаційної інфраструктури розвиток інноваційних технологій та технологічних парків 	<ul style="list-style-type: none"> негативний вплив на довкілля, спричинений розвитком транспортної та комунікаційної інфраструктури відсутність коштів для розвитку та модернізації транспортної, комунальної інфраструктури відсутність узгодженого координованого територіального планування щодо розвитку регіональної інфраструктури
Довкілля	<ul style="list-style-type: none"> достатня кількість природоохоронних зон, які включені до списку Юнеско в т.ч. біосферні заповідники низький рівень забруднення довкілля біологічна різноманітність лісових, водних екосистем 	<ul style="list-style-type: none"> недостатня охорона об'єктів навколишнього середовища низький рівень екологічної свідомості серед населення недостатня кількість очисних споруд відсутність сміттєпереробки побутових відходів велика кількість екологічно небезпечних об'єктів невиконання природоохоронних законів 	<ul style="list-style-type: none"> розвиток та застосування розвинених технологій охорони навколишнього середовища впровадження спільної екологічної політики на всій території України запровадження та розвиток інформаційних систем моніторингу екологічного впливу 	<ul style="list-style-type: none"> незначний рівень інвестицій в екологію брак

Продовження додатку О				
	Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості	Загрози
Ринок праці, освіта, соціальні організації	<ul style="list-style-type: none"> • добре розвинута інфраструктура вищої освіти • висока частка населення працездатного віку • висока професійна кваліфікація населення за рівнем освіти • високий підприємницький потенціал • висока кількість ГО 	<ul style="list-style-type: none"> • висока частка міграції населення працездатного віку у сусідні країни • високий рівень безробіття • несприятлива структура зайнятості • низький рівень доходів населення • недостатньо розвинена соціальна інфраструктура • низький рівень інституційного співробітництва 	<ul style="list-style-type: none"> • доступність та висока якість освіти • достатній розвиток громадянського суспільства • доступ та інтеграція місцевих ринків праці • налагодження зав'язків між місцевими органами влади та громадянами • децентралізація 	<ul style="list-style-type: none"> • недостатній розвиток інституційного середовища • невідповідність, недосконалість законодавчих документів • недотримання законів • недосконала судова система • непрозорість податкового законодавства • недостатній розвиток соціального страхування • не визнання РС як окремої галузі народного господарства • високий рівень еміграції, особливо, серед молодого, кваліфікованого населення
Туризм та культура	<ul style="list-style-type: none"> • значні природні та ландшафтні цінності • достатня кількість мінеральних та цілющих джерел • мережа спеціальних закладів оздоровлення • велика кількість культурних і історичних пам'яток • висока рентабельність при відповідних затратах • постійне зростання попиту на рекреац-турист послуги • наявність кваліфікованих кадрів • один з напрямків збереження пам'яток архітектури, історії, культури 	<ul style="list-style-type: none"> • невисокі стандарти якості надання послуг • слабо розвинена рекреац-турист. індустрія • недостатня промоція рекреац-тур продуктів • слабо розвинений інформаційно-комунікаційний зв'язок між рекреантами та рекреаторами • залежність від екологічного стану • слабка державна підтримка • низька платоспроможність окремих категорій населення • військові дії на території держави • анексія півострова Крим • незадовільний стан пам'яток культури, історії, архітектури • невиконання стратегії розвитку туристичної галузі • відсутність стратегії розвитку рекреації на місцевому рівні 	<ul style="list-style-type: none"> • розвиток економіки держави • розвиток суміжних галузей, який призведе до зростання підприємницької активності • зріст доходів населення • зростаючий попит на рекр-туристичні послуги • зростання можливостей для залучення інвестицій через сприятливу політику децентралізації • запровадження і розширення спектру рекреаційно-туристичних послуг • створення нових об'єктів рекреац-туристичної сфери, територій відпочинку і туризму • відновлення та розвиток рекреац-тур інфраструктури • створення продуктів культурного спрямування • відновлення культурної та історичної спадщини • внесення пам'яток у світову спадщину Юнеско • створення інф. тур центрів • впровадження спільних міжнародних стандартів 	<ul style="list-style-type: none"> • загроза повномасштабних військових дій • відсутність у нормативно-законодавчих актах «рекреації» як виду економічної діяльності • відсутність стратегії розвитку рекреації на державному рівні • недостатній рівень інвестицій • погіршення політичної, економічної, екологічної ситуації • негативні демографічні тенденції • недостатня підтримка з боку держави розвитку рекреації на рівні з розвитком туризму

Примітка: розвинуто автором на основі (Міністерство регіонального розвитку Республіки Польща, 2008))

Характеристика основних господарських об'єднань в Україні, їх переваг і недоліків та можливостей впливу на розвиток регіону

Вид об'єднання / успішні проекти	Шляхи створення, окремі особливості	Переваги / недоліки об'єднання	Можливості для регіону, регіонального розвитку
<p><u>АСОЦІАЦІЯ</u> Асоціація ювелірів України, Асоціація сільськогосподарських підприємств "Броди", Міжрегіональна науково-виробнича асоціація підприємств "Авіокон проект", Асоціація роботодавців Львівської області, Асоціація виробників молока України, European Business Association, American Marketing Association</p>	<p>Договірне об'єднання шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів, за принципом добровільного членства</p>	<p><i>Переваги:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • збереження господарської самостійності членами асоціації; • безкоштовне використання послуг асоціації її членами; • кооперація і координація виробничої діяльності між членами асоціації; • узгодження дій щодо визначення цін, освоєння ринків збуту, захисту інтересів своїх членів; • створення асоціації суто на добровільних засадах; можливість участі в асоціації підприємств всіх форм власності, які укладають між собою багатосторонній договір, де визначають усі необхідні умови діяльності об'єднання; • представлення інтересів її членів у відносинах з державними та недержавними організаціями; • додаткова розробка економічних та юридичних прогнозів; • узагальнення та поширення передового досвіду підприємств - членів асоціації; збір, обробка та надання різноманітної корисної інформації для членів асоціації; • пропаганда і підтримка науково-технічного співробітництва між членами; • централізація однієї або декількох виробничо-господарських та управлінських функцій; • юридична основа створення асоціації - волевиявлення сторін договору; • здійснення спільних підприємницьких проєктів; • проведення так званої "м'якої" форми централізації; • менша централізація управлінських зв'язків порівняно з іншими видами об'єднань; • можливість одночасно бути членом кількох асоціацій; • відсутність відповідальності асоціації за зобов'язаннями своїх членів; • можливість виходу з асоціації по закінченні фінансового року <p><i>Недоліки:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • асоціація не має права самостійно (від свого імені) здійснювати підприємницьку діяльність; • законодавством встановлена вимога про оплату вступних внесків 	<p>постійна координація господарської діяльності підприємств та забезпечення спільних інтересів учасників на регіональному, національному або міжнародному ринках сприятиме стабільному розвитку регіону</p>
<p><u>КОРПОРАЦІЯ</u> Карпатбуд; Енерго-ресурс – Інвест; Галичартбуд; Рошен; Богдан; Агро-Союз; Intel; Toyota; Microsoft; IBM; Fiat</p>	<p>Договірне об'єднання з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації у вирішенні складних фінансових, технічних, соціально-економічних проблем, забезпечення захисту спільних інтересів; консолідація виробничо-господарської діяльності підприємств</p>	<p><i>Переваги:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • збереження фінансової та юридичної незалежності підприємств об'єднання; • делегування учасниками об'єднання його керуючим органам частини повноважень, пов'язаних з централізованим виконанням деяких функцій в інтересах кожного з учасників; • кооперування у виробництві товарів, координація основної господарської діяльності учасників корпорації та ін.; • створення корпорації підприємствами будь-яких форм власності на основі об'єднання їх спільних виробничих, наукових і комерційних інтересів та централізованого управління діяльністю членів об'єднання; • обмежена відповідальність за зобов'язаннями (відповідно з розміром внесеного паю); • тривалий період функціонування. <p><i>Недоліки:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • більш жорстка організаційна структура корпорації у порівнянні з асоціацією; • складність у реєстрації та надання звітності державним органам управління; • подвійне оподаткування прибутку; 	<p>Можливість створення у регіоні осередків з централізованим і консолідованим регулюванням виробничо-господарської діяльності кожного з їхніх учасників певним корпоративним управлінським органом,</p>

Вид об'єднання / успішні проекти	Шляхи створення, окремі особливості	Переваги / недоліки об'єднання	Можливості для регіону, регіонального розвитку
		<ul style="list-style-type: none"> • делегування членами корпорації частини своїх повноважень правлінню для централізації управління; • збереження взаємних зобов'язань і договорів, укладених підприємствами, що об'єдналися, у разі їх виходу з корпорації; • розбіжності між функціями власності та контролю в корпорації; • труднощі з ліквідацією корпорації 	<p>що дозволить більш ефективно вирішувати складні фінансові, технічні, соціально-економічні проблем</p>
<p><u>КОНСОРЦІУМ</u> Астек; Едапс (ІТ-ринок); Укр.-гідроенергострой; Нац. Інновації; WCU (жіночий консорціум Україна); British Petroleum; Shell; Airbus Industry</p>	<p>тимчасове статутне об'єднання підприємств з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління консорціумом</p>	<p><i>Переваги:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • компанії, які входять до консорціуму, повністю зберігають свою економічну і юридичну самостійність; • консорціум користується і розпоряджається майном, яким його наділяють засновники, а також коштами, виділеними на здійснення відповідної цільової програми чи проекту; • юридичною основою консорціуму є фінансова або адміністративна залежність членів такого об'єднання від одного або групи підприємств (за волевиявленням сторін); • консорціуми створюються для координації дій при проведенні різного роду банківських операцій. <p><i>Недоліки:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • предмет і цілі діяльності визначають власники (уповноважені органи консорціуму), а не його члени; засновниками консорціуму є його власники і уповноважені органи, а не підприємства, які входять до нього; • складності ведення окремого обліку, обов'язкове ведення додаткового балансу; • наявність великої кількості відділів і підрозділів, які змушені пристосовуватися один до одного через об'єднання; • особливістю правового стану державних статутних об'єднань є обмежене право виходу підприємств з них (зокрема державних - тільки за згодою органів, визначених в актах про їх створення); • об'єднання загальнодержавної власності створюються, реорганізуються і ліквідуються тільки рішеннями Кабінету Міністрів України (декретами, постановами) 	<p>Обґрунтоване цілепокладання допоможе учасниками консорціуму впевненіше досягнути певної спільної господарської мети, реалізації цільових (корисних для соціально-економічного розвитку регіону) програм, науково-технічних, будівельних проектів і т.п.</p>
<p><u>КОНЦЕРН</u> Антонов; Концерн радіомовлення, радіозв'язку та телебачення; ПАТ «Концерн Електрон», Галнафтогаз, Хлібпром, Київпідземшляхбуд, Військторгсервіс, Фольксваген General Motors Siemens,</p>	<p>Об'єднання підприємств на підставі статуту, а не установчого договору, наслідком чого є повна фінансова залежність підприємств-членів концерну від підприємств, що його заснували</p>	<p><i>Переваги:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • об'єднання капіталу і зосередження адміністративних функцій в руках центрального органу управління створює можливість більш ефективно реалізовувати великі фінансові проекти і оперативно реагувати на зміну ринкової кон'юнктури; • централізація функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та інших видів діяльності; • учасники концерну наділяють концерн частиною своїх повноважень, у тому числі правом представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями; • власник або уповноважений ним орган має право представляти інтереси учасників концерну у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями. <p><i>Недоліки:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • повна фінансова залежність підприємств-учасників концерну від підприємств, що є його засновниками і відповідно власниками або уповноважених ними органів; така фінансова залежність породжує адміністративну залежність; • концерни загальнодержавної власності створюються, реорганізуються і ліквідуються рішенням Кабінету Міністрів України. Склад членів і статуту цих об'єднань затверджують відповідні галузеві міністерства; 	<p>Використання можливостей великомасштабного виробництва, комбінування, кооперування виробничих і технологічних зв'язків з метою отримання ефективних результатів; переміщення капіталу з менш перспективних галузей промисловості в більш перспективні, а також реалізація великих фінансових проектів</p>

Вид об'єднання / успішні проекти	Шляхи створення, окремі особливості	Переваги / недоліки об'єднання	Можливості для регіону, регіонального розвитку
		<ul style="list-style-type: none"> • особливістю правового стану статутних об'єднань є обмежене право виходу з них підприємств-членів тільки за згодою засновника (власника або уповноваженого органу); • учасники концерну не мають права бути одночасно учасниками інших об'єднань без згоди концерну; • відповідно до установчих документів учасники можуть нести субсидіарну юридичну відповідальність за зобов'язаннями концерну, в свою чергу, концерн може відповідати за зобов'язаннями учасників 	
<p><u>ХОЛДИНГ</u> Метал –Холдинг, ”Дакор Агро Холдинг”, Смарт – Холдинг (інвестиційна група), Ліко-Холдинг (провідна будівельна компанія), Український Аптечний Холдинг, United Airlines, Nestle</p>	<p>Договірне об'єднання підприємств переважно однієї галузі, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (крім пакетів акцій, що перебувають у держав. власності)</p>	<p><i>Переваги:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • об'єднувані у холдингу суб'єкти мають юридичну і господарську самостійність; • фактично, у разі наявності у статутному фонді холдингу акцій та/або майна дочірніх підприємств, він стає перехідною формою між, власне, об'єднанням підприємств і господарським товариством; • холдинг несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями корпоративного підприємства; контролююче підприємство несе відповідальність за результати господарської діяльності дочірнього підприємства (якщо з вини контролюючого підприємства дочірнім підприємством було укладено не вигідні для нього угоди або господарські операції, то контролююче підприємство має компенсувати завдані дочірньому підприємству збитки). <p><i>Недолік:</i> між холдинговою компанією (материнською) та її дочірніми підприємствами встановлюються відносини контролю - підпорядкування.</p>	<p>Створення легших умов для здійснення спільної комерційної діяльності - регулювання збуту виготовлюваної продукції</p>
<p><u>КЛАСТЕР</u> Хмельницький буді. кластер, Хмельницький швейний кластер, Кам'янець-Подільський турист.кластер, Кластер сільського туризму Оберіг» (с.Гриців, Хмел.обл.), Інновац.-інвест. клас. (м.Тернопіль), Вінницький переробно-харчов., Silicon Valley: Hewlett-Packard, Intel, IBM, Adobe Systems, Advanced Micro Devices (AMD), Apple Inc., Google, Symantec, Yahoo</p>	<p>Сконцентровані за географічною ознакою групи взаємопов'язаних між собою компаній у відповідних галузях.</p> <p>втілення концепції кластерів можливе на будь-якій території, у будь-якій галузі. Це об'єднання за територіальною ознакою подібних за номенклатурою виготовленої продукції підприємств</p>	<p><i>Переваги:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • до кластера можуть входити підприємства з різною формою власності і різним типом об'єднання; • забезпечує кооперацію та співпрацю в межах кластеру; • сприяє підвищенню продуктивності та максимальному досягненню прибутковості підприємств, що його формують; дозволяє підвищити якість продукції і забезпечити обмін практичним досвідом між учасниками; • дає кращий доступ до робочої сили та постачальників; • сприяє кооперуванню з підприємствами різних галузей, в тому числі з університетами, торгово-промисловою палатою, громадськими структурами, агенціями регіонального розвитку, обласними державними адміністраціями та ін.; • кожне підприємство виграє від ефекту масштабу, зберігаючи при цьому автономну стратегічну політику свого підприємства; • має достатню гнучкість та налаштований на впровадження швидких змін; • стимулює створення нових підприємств; • висока економічна ефективність та рентабельність; • орієнтований на потреби ринку; • має мінімальний ризик, особливо для новостворених підприємств. <p><i>Недоліки:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • відсутність ясно сформульованої цілей та задач, які б могли підтримувати всі учасники кластеру; • обов'язкове територіальне обмеження для входу у вибраний кластер; • важкість відмови від попередніх домовленостей з постачальниками; • важкість переходу від інших форм об'єднань (наприклад, з такої форми об'єднання як корпорація) до такої структури, як кластер, де попередньо вже сформована своя ідеологія і налагоджена співпраця; • проблема з домовленостями між учасниками прав і обов'язків при формулюванні чи реалізації спільних проектів 	<p>Можливість розвитку економіки у конкретному регіоні з врахуванням його специфіки, із завданням інноваційного напрямку розвитку регіону та з розширеним використанням нових технологій та розвитком інноваційного сектора; сприянням росту зайнятості населення та збільшенню попиту на висококваліфіковану робочу силу;</p> <p>Збільшення залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій.</p> <p>Стратегічна та оперативна підтримка малих і середніх підприємств, підвищення конкурентоздатності регіону в цілому та створення сприятливого конкурентного середовища</p>

Додаток Р.1.

Зразок анкети для опитування мешканців України щодо формування та діяльності рекреаційних об'єктів

ШАНОВНИЙ РЕСПОНДЕНТЕ!

Всі ми розуміємо важливість «ВІДПОЧИНКУ» і його вплив на наше самопочуття, працездатність, здоров'я тощо. Але чи володіємо достатніми ресурсами, часом? Чи створені достатні умови для організації цього «ВІДПОЧИНКУ»?

Ваші відповіді на дані запитання дозволять з'ясувати місце і роль «ВІДПОЧИНКУ» у Вашому житті. Допоможуть розробити та надати рекомендації місцевим органам влади в організації відпочинкових зон у регіонах нашої держави – України.

Дуже дякую за допомогу у проведенні даного дослідження.
З повагою, Юлія Бондаренко, старший викладач кафедри менеджменту організацій Національного університету "Львівська політехніка".

«ВІДПОЧИНОК» для Вас – це проведення Вашого вільного часу?

В межах населеного пункту, в якому Ви проживаєте та поблизу нього, в т.ч. прогулянки

За межами населеного пункту, в якому Ви проживаєте

Все вище перелічене

За межами населеного пункту, в якому Ви проживаєте, в т.ч. за кордоном

Якою повинна бути тривалість Вашої відпустки для достатнього відновлення Ваших морально-фізичних сил?

Короткотривала (декілька разів на рік, до двох тижнів)

Довготривала (раз на рік)

Якому типу «ВІДПОЧИНКУ» Ви надаєте перевагу?

Пасивний (домашній, лежачи на канапі)

Санаторно-лікувальний

Спортивний

Розважальний (розважальні центри, нічні клуби, ресторани, кав'ярні тощо)

Пізнавальний (екскурсійний тощо)

Культурний (театри, кіно, бібліотеки тощо)

Візди на природу (гори, озеро, риболовля, шашлики, інше)

Як часто Ви «ВІДПОЧИВАЄТЕ»?

Щоденно (після робочого дня)

Вихідні (субота, неділя)

Відпустка

Яку частку місячного доходу Ви витрачаєте на «ВІДПОЧИНОК»?

Менше 10%

11%-20%

21%-30%

31%-40%

Більше 41%

Чи відпочивали Ви коли-небудь у санаторіях, пансіонатах, де проводилися будь-які лікувальні, оздоровчі процедури?

Один раз

Від 2 до 5 разів

Більше 5 разів

Жодного разу

Який на Вашу думку напрям розвитку сфери «ВІДПОЧИНКУ» сприятиме покращенню ситуації за місцем постійного Вашого проживання? Прошу розставити запропоновані варіанти за пріоритетністю: перший – найвищий рівень пріоритетності, тоді як останній – найнижчий.

Організація заходів культурно-просвітницького, спортивного характеру: концерти, руханки, спортивно-інтелектуальні змагання, вистави тощо

Розвиток інфраструктури культурно-пізнавального напрямку діяльності (бібліотеки, музеї, театри, культурно-освітні установи для організації дозвілля населення тощо)

Розвиток інфраструктури садово-паркового господарства (парки, сквери тощо)

Розвиток інфраструктури спортивного напрямку (облаштування і будівництво майданчиків, спортивних комплексів, велосипедних доріжок тощо)

Розвиток інфраструктури розважальної індустрії (більярд, боулінг, нічні клуби тощо)

Розвиток інфраструктури грально-азартного бізнесу

Чи належить до обов'язків місцевих органів влади організація «ВІДПОЧИНКУ» і «ДОЗВІЛЛЯ» для населення свого регіону?

Так

Ні

Частково

За це відповідає лише бізнес

Дайте оцінку роботі місцевих органів влади в організації відпочинку за Вашим постійним місцем проживання за 5-ти бальною шкалою (5 балів - дуже добре, 1 – погано):

Рекреація для Вас – ... ?

Лише санаторно-курортне лікування

Те саме, що туризм

Ширше поняття, ніж туризм

Відпочинок, відновлення сил людини поза домом

В якій області Ви проживаєте?

Ваша стать?

Жіноча

Чоловіча

Ваш вік?

До 18

19 – 29

30 – 40
41 – 60
Більше 61

Додаток Р.3.

*Аналіз анкет опитування мешканців України щодо формування та діяльності
рекреаційних об'єктів*

Запитання 1: ««ВІДПОЧИНОК» для Вас – це проведення Вашого вільного часу?». Відповідь «В межах населеного пункту, в якому Ви проживаєте та поблизу нього, в т.ч. прогулянки» обрало 11% респондентів, «За межами населеного пункту, в якому Ви проживаєте» обрали 9%, відповідно «Все вище перелічене» ствердно відповіло 45% респондентів, «За межами населеного пункту, в якому Ви проживаєте, в т.ч. за кордоном» – 36%. Автор цільово відокремив перший і другий запропонований респондентам варіант і об'єднав їх у третій відповіді. Це дало змогу, побачити, що 64% респондентів віддає перевагу відпочинку на території України і лише 36% висловила ймовірність відпочивати за кордоном. Цікавим у дослідженні були 11% респондентів, які з запропонованих варіантів спеціально обрали відповідь щодо проведення вільного часу на території населеного пункту. Дані результати свідчать про незаперечний інтерес населення до відпочинку на території постійного місця проживання та поблизу неї.

Запитання 2: «Якою повинна бути тривалість Вашої відпустки для достатнього відновлення Ваших морально-фізичних сил?». 86% респондентів обрало «Короткотривалу (декілька разів на рік, до двох тижнів)» і лише 14% «Довготривалу (раз на рік)».

Дана вибірка показала, що більша половина населення віддає перевагу короткотривалій відпустці. Це пояснюється тим, що 21 століття називають століттям розвитку НТП, де з кожним роком зростає темп життя і як наслідок відбувається постійна втрата психофізичних та моральних сил людини.

І як наслідок наступне запитання 3 розкриває: «Як часто Ми «відпочиваємо?»». Найменша кількість респондентів, а це 14% знаходять вільний час на щоденний відпочинок після робочого дня. Решта відповідей поділилася майже навпіл: 44% респондентів виділяють час на відпочинок у вихідні (субота і неділя), а решта 42% лишень знаходять час у відпустку. Ця статистика підтверджує висновок попереднього питання і свідчить про важливість обов'язкового створення та облаштування відпочинкового простору у кожному населеному пункті або у відповідно відведених для цього місцях.

Запитання 4: «Якому типу «ВІДПОЧИНКУ» Ви надаєте перевагу?» було надано можливість респондентам обирати з наведених відповідей той тип відпочинку, який найбільше йому властивий. Отож, ранжувавши відповіді було отримано наступний варіант. Найбільша кількість респондентів з великим відривом обрала «Вийзди на природу (гори, озеро, риболовля, шашлики, інше)», що становить 30%. Наступний результат у 20% отримав «Пізнавальний (екскурсійний тощо)», з 13% - «Культурний (театри, кіно, бібліотеки тощо)», на 1% менше отримав «Розважальний (розважальні центри, нічні клуби, ресторани, кав'ярні тощо)», 10% - «Пасивний (домашній, лежачи на канапі)», решта відповідно 8% та 6% - «Спортивний» та «Санаторно-лікувальний». Отримані результати відображають тенденцію попиту населення на відпочинок в

межах населеного пункту, адже виїзди на природу свідчать про бажання відпочивати неподалік і це пересікається з відпочинком на вихідні та при створених умовах на щоденний тип відпочинку. Що ж до пізнавального типу відпочинку, йому респонденти також віддали значну перевагу. Насамперед даний тип відпочинку швидше перегукується з туризмом, який може відбуватися як у межах так і за межами населеного пункту, але якщо провести паралель з першим запитанням, то можна стверджувати, що більшу перевагу респонденти віддають саме внутрішньому туризму. Водночас, культурному та розважальному типам відпочинку респонденти віддали однакову перевагу, що свідчить про необхідність розвитку відповідної для цього інфраструктури. Найменшу перевагу віддають респонденти відпочинку «на канапі» та санаторно-лікувальному, втім дивним видався низький результат щодо спортивного відпочинку.

Запитання 5: «Яку частку місячного доходу Ви витрачаєте на «ВІДПОЧИНОК?»»

Менше 10% місячного доходу	-	21% респондентів,
11%-20% місячного доходу	-	33% респондентів
21%-30% місячного доходу	-	24% респондентів
31%-40% місячного доходу	-	10% респондентів
Більше 41% місячного доходу	-	12% респондентів

Безумовно, дане запитання фактично відображає рівень доходів респондентів, оскільки відпочинок відноситься до категорії необов'язкових витрат, якими переважно нехтує населення віддаючи перевагу витратам, які відносяться до задоволення первинних потреб, аналіз чого був представленим у 3.1.

Запитання 6: «Чи відпочивали Ви коли-небудь у санаторіях, пансіонатах, де проводилися будь-які лікувальні, оздоровчі процедури?». Дане запитання автором було поставлено з метою проаналізувати привабливість санаторно-курортного лікування або оцінити потребу в санаторно-курортному лікуванні, що є свідченням потреби та довіри населення до лікувальних та оздоровчих установ нашої держави. Однак, більшість респондентів, що становить 44%, жодного разу не відпочивали у закладах такого типу. 29% опитаних – «один раз», 20% - «від 2 до 5 разів», «більше 5 разів» - 7%. Власне кажучи, дана структура, особливо, цей незначний 7% респондентів, більшою мірою відображає вікову структуру опитаних, де 14% респондентів є віком від 41 року і більше. Нажаль, традиційно високий попит у європейських країнах на оздоровчий відпочинок у нашій державі займає незначну частку, що у переважній більшості через високу цінову політику у поєднанні з невисокою якістю наданих послуг.

Запитання 7: «Який на Вашу думку напрям розвитку сфери «ВІДПОЧИНКУ» сприятиме покращенню ситуації за місцем постійного Вашого проживання?». Цим питанням автор попросив респондентів обрати, який на їх думку вектор розвитку сфери відпочинку є необхідним. Для цього було запропоновано шість напрямків з можливістю проставлення їх у відповідності за пріоритетом респондента. Перший рівень пріоритетності отримав «Організація заходів культурно-просвітницького, спортивного характеру: концерти, руханки, спортивно-інтелектуальні змагання, вистави тощо», відповідно наступні розташувалися в такому порядку: «Розвиток інфраструктури культурно-пізнавального напрямку діяльності (бібліотеки, музеї, театри, культурно-освітні установи для організації дозвілля населення тощо)», «Розвиток інфраструктури садово-паркового господарства (парки, сквери тощо)», «Розвиток інфраструктури спортивного напрямку (облаштування і будівництво майданчиків, спортивних комплексів, велосипедних доріжок тощо)»,

«Розвиток інфраструктури розважальної індустрії (більярд, боулінг, нічні клуби тощо)», «Розвиток інфраструктури грально-азартного бізнесу». Відтак є підстави стверджувати, що відвідування організованих заходів є цікавим і необхідною складовою відпочинку. Очевидним є вплив молодшої частини опитаних, яка становить більше половини респондентів. Що ж до розвитку інфраструктури культурно-пізнавального напрямку, то його пріоритетність є важливим аргументом для його просування на державному рівні. Окрім того, розвиток інфраструктури садово-паркового господарства свідчить про високий попит на організацію відпочинкового простору в межах та поза межами населених пунктів. Зокрема не останнім пріоритетом респонденти обрали розвиток інфраструктури спортивного напрямку, що зумовлено потребою у фізичному вихованні, тобто ведення здорового способу життя. Натомість саме вибір двох останніх пріоритетних напрямків не викликав у переважній більшості опитаних ніяких сумнівів. Зрештою, розвиток розважальної і відповідно грально-азартної індустрії посіли останні місця. Як було зазначено вище, саме у переважній більшості молода аудиторія віддала перевагу саме культурному, спортивному виду відпочинку, а не розвитку грального бізнесу.

Запитання 8: «Чи належить до обов'язків місцевих органів влади організація «ВІДПОЧИНКУ» і «ДОЗВІЛЛЯ» для населення свого регіону?». Оскільки, проведений аналіз у даному дисертаційному дослідженні виявив важливість та необхідність державного управління РС, автор, поставив дане запитання респондентам. Отож, «Так» відповіло – 50% респондентів, «Частково» – 45%, «Ні» – 3% та «За це відповідає лише бізнес» - тільки 2%. Можна впевнено стверджувати, що 95% опитаних вважають місцеві органи влади відповідальними за забезпечення належних умов відпочинку для населення, яке проживає на території їх повноважень.

Запитання 9: «Дайте оцінку роботі місцевих органів влади в організації відпочинку за Вашим постійним місцем проживання за 5-ти бальною шкалою (5 балів - дуже добре, 1 – погано)». Найбільша кількість респондентів 37% виставило «3 бали», 25% респондентів оцінили роботу у «2 бали», 19% респондентів - вважають, що рівень роботи можна оцінити у «4 бали», натомість 15% респондентів - оцінюють їх роботу в «1 бал», відповідно найбільш задоволеними є 4% опитаних, які оцінили у «5 балів» роботу місцевих органів влади за своїм постійним місцем проживання. Дана вибірка свідчить про те, що загальна більшість респондентів схвально відгукується про роботу місцевих органів, що є вагомим підтвердженням ролі органів влади у забезпеченні привабливими умовами відпочинку свої громадян.

Важливим питанням даного дослідження є *запитання 10: «Рекреація для Вас – ... ?».* Оскільки, на законодавчому рівні не є закріпленим дане поняття і у науковій літературі точаться дискусії щодо концептуально-понятійної різниці між термінами «туризм» та «рекреація». Отож, як видно із результатів даного опитування, левову частку, а це 66% респондентів, «рекреацію» розуміють як «Відпочинок, відновлення сил людини поза домом», ширшим за туризм вважають 22%, «рекреація» асоціюється з санаторно-курортним лікуванням у 9% і лишень 4% – відносять рекреацію до туризму. Даний результат свідчить, про достатньо високий рівень обізнаності населення щодо розуміння терміну «рекреація», а це 88% опитаних.

На запитання 11: «Ваша стать?». Найбільш активною, а це 73% респондентів, було жіноча аудиторія, і лишень 27% – чоловіча.

На запитання 12: «Ваш вік?»

« До 18» - 4% респондентів

« 19 – 29 » – 57% респондентів

« 30 – 40 » – 26% респондентів

« 41 – 60 » – 12% респондентів

« Більше 61 » - 2% респондентів

На запитання 13: «В якій області Ви проживаєте?»

Більше 55% респондентів є представниками Львівської області, 15% опитаних проживає у Київській області. Зокрема вибірка у 14 областей представлена у межах від 1% до 5%. Що ж до решти 8 областей, вибірка не перевищила 1%. Для нагляднішого аналізу автор об'єднав області у регіони (див.табл. 1).

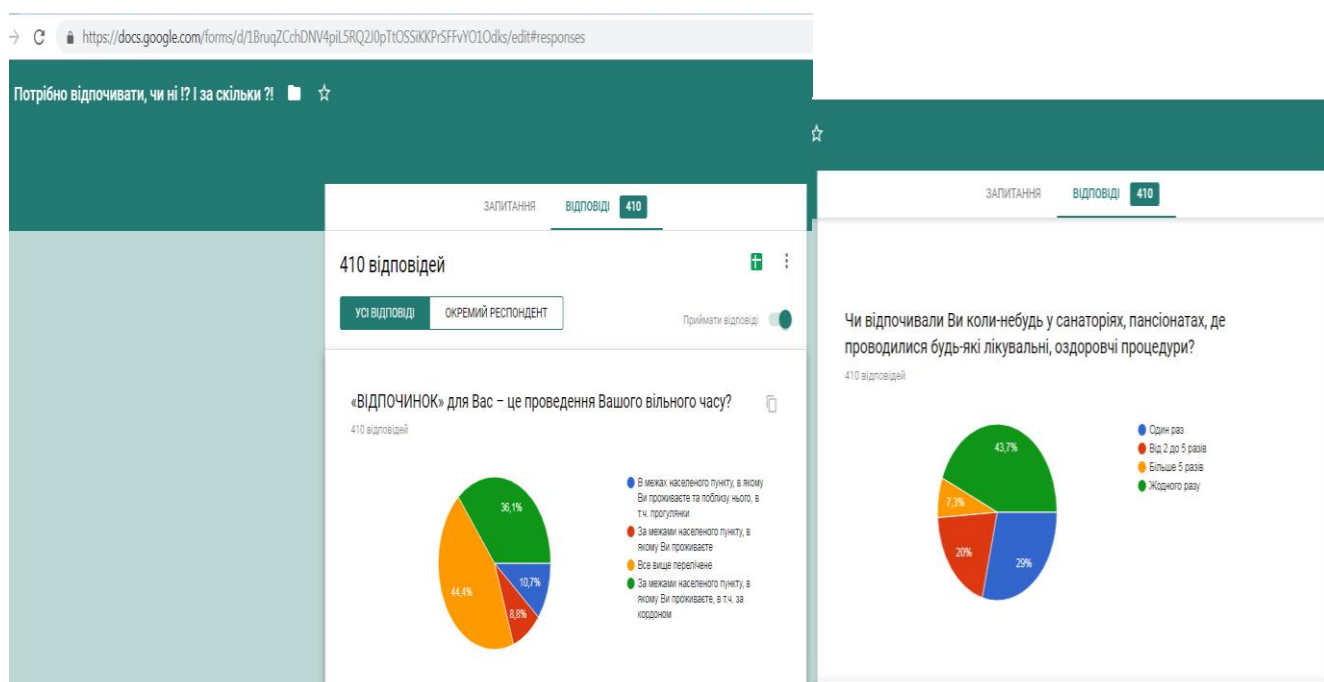
Таблиця 1

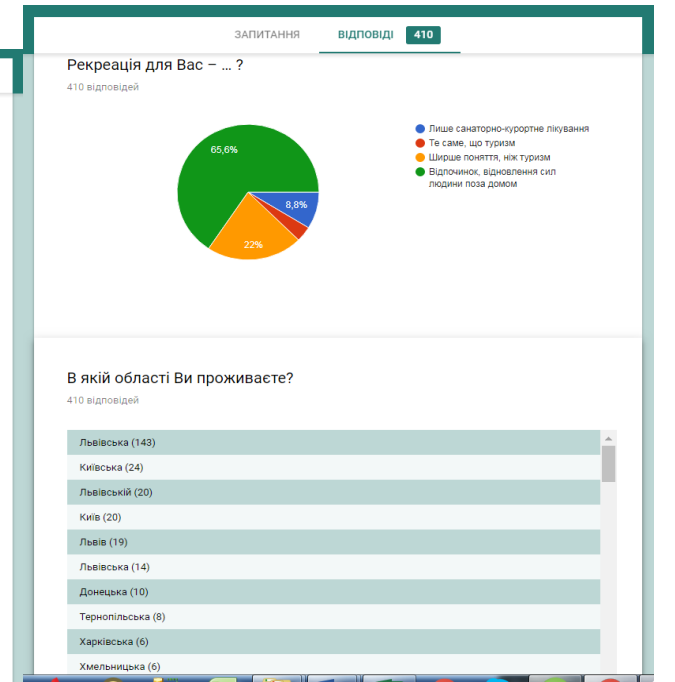
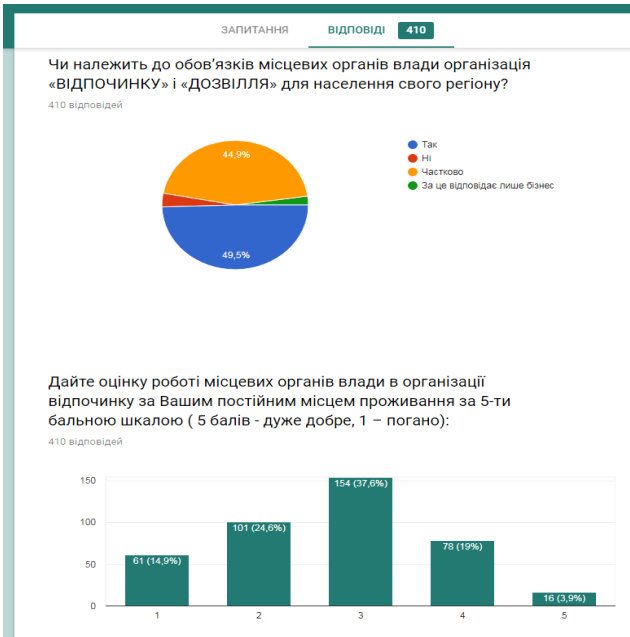
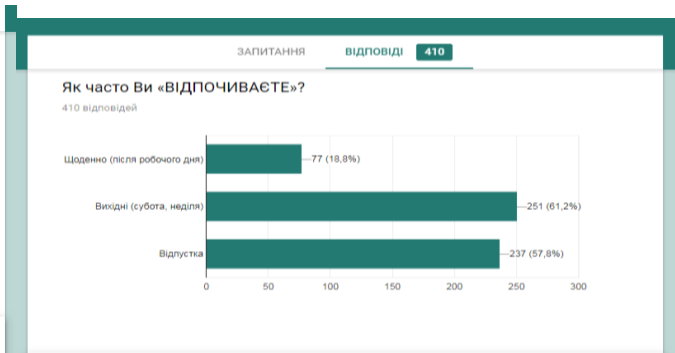
Аналіз кількості респондентів щодо місця їх постійного проживання у розрізі регіонів України

Західний регіон	66%
Східний регіон	7%
Північний регіон	20%
Південний регіон	4%
Центр	3%

Додаток Р.4.

Візуальне відображення результатів аналізу опитування мешканців України щодо формування та діяльності рекреаційних об'єктів

Результати оцінки рейтингу областей залежно від рекреаційного потенціалу

Області /показники	Колективні засоби розміщення	Стадіони з трибунами на 1500 місць і більше	Структурні підрозділи сфери сервісу СЗР	Сер. місткість готелів та аналогічних засобів розміщення	Сер. місткість спеціалізованих засобів розміщення	Коефіцієнт використання місткості в КЗР	Кількість розміщених осіб	Площинні спортивні споруди	Із загальної кількості –з синтетичним покриттям	Плавальні басейни	Кількість театральних вистав	Загальна кількість глядачів на театральних виставах	Загальна площа заповідників та національних природних парків	Клубні заклади за регіонами	Кількість музеїв	Бібліотеки	Театри	Кількість осіб, які займаються фізичною культурою та спортом	Спортивні зали площею не менше 162 м2	Середньоблікова кількість штатних працівників у КЗР	Кількість театральних вистав	Кількість оцінок 1	Кількість оцінок 2	Кількість оцінок 3	Кількість оцінок 4	Кількість оцінок 5	Рейтинг рекреаційного потенціалу
Вінницька	1	2	1	2	5	5	1	2	2	3	2	1	1	4	4	4	1	3	3	2	2	0,3	0,9	0,9	0,9	0,4	3,4
Волинська	2	1	1	3	1	4	1	2	2	2	1	1	3	2	2	2	1	1	1	1	1	0,5	1,05	0,6	0,3	0	2,45
Дніпропетровська	4	5	2	4	3	4	3	5	5	5	5	5	1	2	4	3	5	5	5	3	5	0,05	0,3	1,2	1,2	1,8	4,55
Донецька	2	3	1	3	5	2	1	1	5	4	1	1	2	1	2	1	1	2	2	2	1	0,4	1,05	0,6	0,3	0,4	2,75
Житомирська	1	1	1	1	3	4	1	2	1	1	2	1	1	4	3	3	1	1	2	1	2	0,6	0,45	0,9	0,6	0	2,55
Закарпатська	2	1	3	3	3	4	2	1	3	1	2	1	3	1	1	1	2	2	1	2	2	0,4	0,9	1,5	0,3	0	3,1
Запорізька	4	1	3	5	3	3	2	2	1	2	3	2	2	1	3	2	2	2	3	2	3	0,15	1,35	1,8	0,3	0,2	3,8
Івано-Франківська	2	4	2	5	2	3	2	2	5	3	3	2	3	2	4	3	2	1	1	2	3	0,1	1,35	1,5	0,6	0,4	3,95
Київська	3	4	3	2	3	2	2	2	4	2	2	2	5	3	3	3	1	2	3	2	2	0,05	1,35	2,1	0,6	0,2	4,3
Кіровоградська	1	1	1	3	1	2	1	2	1	1	2	2	1	2	4	2	1	1	1	1	2	0,6	0,9	0,3	0,3	0	2,1
Луганська	1	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,95	0	0,3	0	0	1,25
Львівська	5	3	5	5	5	3	5	4	3	4	5	5	2	5	4	5	4	3	3	5	5	0	0,15	1,5	1,2	2	4,85
Миколаївська	3	2	1	1	4	3	1	2	1	2	3	2	1	2	1	1	1	1	2	1	3	0,5	0,9	0,9	0,3	0	2,6
Одеська	5	1	4	4	4	3	2	3	2	5	3	5	2	2	1	3	3	5	3	4	3	0,1	0,6	1,8	1,2	0,8	4,5
Полтавська	2	2	2	2	4	4	2	2	3	1	2	2	1	3	5	3	1	1	2	2	2	0,2	1,5	0,9	0,6	0,2	3,4
Рівненська	1	1	1	1	5	3	1	2	1	2	2	2	1	2	1	2	1	1	1	1	2	0,6	0,9	0,3	0	0,2	2
Сумська	1	1	1	1	2	2	1	1	2	2	1	1	1	2	2	2	1	1	1	1	1	0,65	1,05	0	0	0	1,7
Тернопільська	1	1	1	4	2	2	1	1	1	2	2	2	1	3	4	3	1	1	1	1	2	0,55	0,75	0,6	0,6	0	2,5
Харківська	3	3	2	3	3	2	2	4	4	3	4	4	1	2	5	3	3	3	4	2	4	0,05	0,75	2,4	1,5	0,2	4,9
Херсонська	3	2	2	1	4	5	1	1	1	1	2	2	5	1	1	1	1	2	1	2	2	0,5	0,9	0,3	0,3	0,4	2,4
Хмельницька	1	2	2	3	2	2	1	2	1	1	2	2	5	4	4	3	1	1	2	1	2	0,35	1,2	0,6	0,6	0,2	2,95
Черкаська	2	2	1	2	2	3	1	1	1	1	2	1	1	2	4	2	1	1	2	1	2	0,5	1,2	0,3	0,3	0	2,3
Чернівецька	1	1	1	4	2	2	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	0,8	0,45	0	0,3	0	1,55
Чернігівська	1	1	1	2	2	2	1	2	1	1	3	2	1	3	5	2	2	1	1	1	3	0,5	1,05	0,6	0	0,2	2,35